

SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI
(İnceleme-Metin-İndeks)

(Yüksek Lisans Tezi)

Esra ÜSTÜN

Kütahya-2012

TC
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI
(İnceleme-Metin-İndeks)**

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR

Hazırlayan
Esra ÜSTÜN

Kütahya-2012

Kabul ve Onay

Esra ÜSTÜN'ün hazırladığı “Seyyid Hasan Haydar Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

..../...../2012

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Yrd. Doç. Dr. Atilla BATUR (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ		
Yrd. Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL		

Doç. Dr. Fatih Çelebioğlu
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Seyyid Hasan Haydar Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2012

Esra ÜSTÜN

Özgeçmiş

1981 yılında Mardin’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı ilde, liseyi İzmir’de tamamladı. 2002 yılında Dumlupınar Üniversitesi Pazaryeri Meslek Yüksekokulu Tekstil Bölümünden, 2008 yılında da Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 2006 yılında kamu kuruluşunda memur olarak göreve başladı. Halen Mardin Artuklu Üniversitesi’nde memur olarak çalışmaktadır.

ÖZET**SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI
(İnceleme-Metin-İndeks)****ÜSTÜN, Esra****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur****Ocak, 2012, 343 sayfa**

Bu araştırma 19. yy şairlerinden olan Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın transkribi ve divanda geçen dinî ve tasavvufî unsurların tahlilinden oluşmaktadır. Çalışmış olduğumuz bu divanın Bu divanın şairi olan Seyyid Hasan Haydar, Rıfâî tarikatına mensuptur. Bu sebeple divanda Rıfâî tarikatı şeyhleri, Hz. Ali ve On İki İmam ile bu düşünceye ait terimler önemli bir yer teşkil etmektedir.

Seyyid Hasan Haydar'ın hayatı hakkında tezkirelerde ve yapılan araştırmalarda herhangi bir bilgiye ulaşamadığından dolayı birinci bölümde eserin içeriğinden yararlanılarak şairin hayatı ve sanatı ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde eser; şekil yapısı, dil ve üslûp özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Çalışmanın en kapsamlı bölümü olan tahlil bölümünde divan, din ve tasavvuf başlıkları altında incelenmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise metin, Arap alfabesinden Latin alfabesine aktarılarak transkripsiyon işaretleriyle gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Edebiyatı, Divan, Seyyid Hasan Haydar

ABSTRACT**DIVAN OF SEYYID HASAN HAYDAR
(REVIEW-TEXT-INDICE)****ÜSTÜN, Esra****Postgraduate Thesis, Department Of Turkish Language And Literature****Thesis Advisor: Asst. Prof. Atilla Batur****January, 2012, 343 pages**

This research consists of the transcript of the Divan of Seyyid Hasan Haydar, who is one of the 19th century poets, and the analysis of religious and sufistic elements existing in the Divan. Seyyid Hasan Haydar, the poet of this Divan which we have worked on, belongs to the religious sect of Rıfaii. So in this Divan the Rıfaii order sheikhs, Saint Ali, the Twelver and the terms of this thought constitute an important place.

It is tried to display the life of poet and his art in the first part through making good use of the work's content, because no information can be accessed about the life of Seyyid Hasan Haydar in the biographies and researches. In the second part, the work is handled according to its structure, language and style. In the analysis part, which is the most comprehensive part of the research, the Divan is analysed under the titles of religion and sufism. In the last part of the research the text, being transferred from the Arabian alphabet to the Latin alphabet, is displayed with the transcription signs.

Key Words: Old Turkish Literature, Divan, Seyyid Hasan Haydar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYYİD HASAN HAYDAR'IN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

1.1. HAYATI	4
1.2. SANATI	4
1.3. ESERLERİ	7

İKİNCİ BÖLÜM

SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI'NIN ŞEKİL YAPISI VE DİLİ

2.1. ŞEKİL YAPISI	9
2.1.1. Vezin	9
2.1.2. Kafiye ve Redif	12
2.1.3. Nazım Şekilleri	12
2.1.3.1. Gazel	12
2.1.3.2. Musammatlar	13
2.1.3.3. Kaside	13
2.1.3.4. Kıt'a	13
2.1.3.5. Müstezad	13
2.1.3.6. Rübâi	14
2.1.3.7. Nutuk	14
2.1.3.8. Tarih	14
2.1.3.9. Matla	14
2.1.3.10. Beyit	14

2.1.4. Nazım Türleri	15
2.1.4.1. Tevhid ve Münacât.....	15
2.1.4.2. Na't	16
2.1.4.3. Mersiye	17
2.1.5. Dili	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF

3.1. DİN	21
3.1.1. İtikat	21
3.1.1.1. Allah	21
3.1.1.2. Melekler	21
3.1.1.2.1. Cebrâîl	21
3.1.1.3. Kitaplar	22
3.1.1.3.1. Kur'an-ı Kerim	22
3.1.1.4. Peygamberler	23
3.1.1.4.1. Hz. Muhammed	23
3.1.1.4.2. Hz. Nûh	24
3.1.1.4.3. Hz. Yûsuf	24
3.1.1.4.4. Hz. Süleyman	24
3.1.1.4.5. Hz. Lokmân	25
3.1.1.5. Âhîret ile İlgili Mefhumlar	26
3.1.1.5.1. Kıyâmet	26
3.1.1.5.2. Haşr, Mahşer	26
3.1.1.5.3. Cennet ve İlgili Mefhumlar	27
3.1.1.5.3.1 Cennet	27
3.1.1.5.3.2. Kasr, Saray	28
3.1.1.5.3.3. Rıdvân	28
3.1.1.5.3.4. Gılmân	29
3.1.1.5.4. Cehennem ve İlgili Mefhumlar	29
3.1.1.5.4.1. Zebâni	29
3.1.2. İbâdet	30

3.1.2.1. Kelime-i Şehâdet	30
3.1.2.2. Namaz ve İlgili Mefhumlar	30
3.1.2.2.1. Namaz	30
3.1.2.2.2. Mescid, Mihrâb, Minâre	31
3.1.2.2.3. İmâm, Kible	32
3.1.2.2.4. Tesbîh	33
3.1.2.3. Oruç	33
3.1.3. Âyet ve Hadîsler	33
3.1.3.1. Âyetler	33
3.1.3.2. Hadîsler	34
3.1.4. Diğer Dînî Mefhumlar	34
3.1.4.1. Mirâç	34
3.1.4.2. Kâbe Kavseyn	35
3.1.4.3. Cin, Perî	36
3.1.4.4. Şeytân	37
3.1.4.5. Günâh, Cürm, Günâhkâr	37
3.1.4.6. Şehîd	38
3.1.4.7. Nûr	38
3.1.4.8. Kurbân	39
3.1.5. Dini Şahsiyetler	40
3.1.5.1. Dört Halife	40
3.1.5.1.1. Hz. Ali	40
3.1.5.2. Âl-i Abâ, Ehl-i Beyt	40
3.1.5.3. On İki İmâm	42
3.1.5.3.1. İmâm Hasan (625-669)	42
3.1.5.3.2. İmâm Hüseyin (626-680)	42
3.1.5.3.3. İmâm Zeyne'l-Âbidîn (659-713)	43
3.1.5.3.4. İmam Muhammed Bakır (676-733?)	44
3.1.5.3.5. İmâm Caferü's- Sâdık (699-765)	45
3.1.5.3.6. İmâm Mûsa-yı Kâzım (745-799)	45
3.1.5.3.7. İmâm Aliyyü'l-Rızâ (765?-818)	46
3.1.5.3.8. İmâm Muhammed Takî (811?-835)	46

3.1.5.3.9. İmâm Ali Nakî (828-868)	47
3.1.5.3.10. İmâm Hasanü'l-Askerî (846-873)	48
3.1.5.3.11. İmâm Muhammed Mehdî (869/872/870-...)	48
3.1.6. Dinlerle İlgili Mefhumlar	49
3.1.6.1. Dîn	49
3.1.6.2. İmân, Küfür	50
3.1.6.3. Mü'min, Müslüman	50
3.1.6.4. Ümmet	51
3.1.6.5. Kâfir, İnkâr	51
3.1.6.6. Münkir, Münâfık	52
3.1.6.7. Ruhbân	52
3.2. TASAVVUF	53
3.2.1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhîd	54
3.2.1.1. Vahdet, Kesret	54
3.2.1.2. Mâsivâ	55
3.2.1.3. Tecellî	55
3.2.1.4 Cemâl, Didâr	56
3.2.1.5. Sır	56
3.2.1.6. Gönül	57
3.2.1.7. Aşk	58
3.2.1.8. Cân	58
3.2.1.9. Vücûd (Ten, Cism, Beden)	59
3.2.1.10. Akıl	60
3.2.1.11. Nefs	60
3.2.1.12. Rûh	61
3.2.2. Bezm-i Ezel	61
3.2.3. Devr	61
3.2.4. Tasavvufî Mertebeler ve Kavramlar	62
3.2.4.1. Dört Kapı (Şerîat, Tarîkat, Hakîkat, Marifet)	62
3.2.4.2. Terk	64
3.2.4.3. Sabır	65
3.2.4.4. Nazar	65

3.2.4.5. Nâz-Niyâz	66
3.2.4.6. Mûnâcât	67
3.2.4.7. Zühd	67
3.2.4.8. Keşf	68
3.2.4.9. Şükr	69
3.2.4.10. Gayret	69
3.2.4.11. Selâmet	70
3.2.4.12. Hicâb	70
3.2.4.13. İnâyet	71
3.2.4.14. Fakr	71
3.2.4.15. Himmet	71
3.2.4.16. Halvet	72
3.2.4.17. Hâl	73
3.2.4.18. On Sekiz Bin Âlem	73
3.2.4.19. Cân Gözü	74
3.2.4.20. Melâmet	74
3.2.4.21. Rüyâ	75
3.2.4.22. Nefes	75
3.2.4.23. Tevekkül	76
3.2.4.24. Hikmet	76
3.2.4.25. Ene'l Hak	76
3.2.4.26. Tevbe	77
3.2.4.27. Dünya	78
3.2.5 Tarîkat ve İlgili Mefhumlar	78
3.2.5.1. Mürşid	78
3.2.5.2. Dervîş	79
3.2.5.3. Sâlik	79
3.2.5.4. Pîr	80
3.2.5.5. İkrâr	80
3.2.5.6. Hırka	81
3.2.5.7. Abâ	81
3.2.5.8. Tâc	82

3.2.5.9. Meydân	82
3.2.6. Bazı Mutasavvıflar	83
3.2.6.1. Hallâc-ı Mansûr	83
3.2.6.2. Mevlânâ Celâlüddin-i Rûmî	84
3.2.6.3. Hacı Bektâş-ı Veli	84
3.2.7. Bazı Tipler	86
3.2.7.1. Evliyâ	86
3.2.7.2. Eren	87
3.2.7.3. Ârif	87
3.2.7.4. Yârân	88
3.2.7.5. Âgâh	88
3.2.7.6. Aşinâ	89
3.2.7.7. Câhil	89
3.2.7.8. Sûfî	89
3.2.7.9. Zâhid	90

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DİVAN METNİ

4.1. DİVAN TEŞKİLİNDE GÖZETİLEN ESASLAR	92
4.2. DİVAN NÜSHASININ TAVSİFİ	92
4.3. SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI'NIN YAZMA NÜSHALARININ TANITILMASI	93
4.4. TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	94
4.5. METİN	95
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	312
EKLER	315
KAYNAKÇA	322
DİZİN	326

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	Adı geçen eser
Bkz	Bakınız
B	Beyit
Bsk	Baskı
C	Cilt
Çev	Çeviren
Ens	Enstitüsü
G	Gazel
Haz	Hazırlayan
Hz	Hazreti
İA	İslam Ansiklopedisi
İst	İstanbul
K	Kaside
Kt	Kıta
Md	Madde
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ	Marmara Üniversitesi
Muhms	Muhammes
Mst	Müstezat
Nu	Numara
N	Nutuk
Rub	Rubai
s.	Sayfa
Ss	Sayfalar
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Vb	ve Benzeri, ve Benzerleri, ve Bunun Gibi
Vd	ve Devamı
T	Tarih
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Yay	Yayını, Yıyanları
Yy	Yüzyıl

TEZ METNİ

GİRİŞ

Rıfâîlik, tasavvuf tarihinin ilk büyük tarikatlarından biridir. Kurucusu Seyyid Ahmed Rıfâî, 1118’de Irak’ın güneyinde Arz-ı Betayih’deki Rifaa’da doğmuştur; mahlası buraya izafeten Rıfâî olarak bilinir. İmam Hüseyin evlatlarından Seyyid olup, tasavvuf hırkası Cüneyd-i Bağdadî yoluyla Hz. Ali’ye ulaşmaktadır. Ahmed Rıfâî yedi yaşında iken babasının vefatı üzerine dayısı Ebû Bekr el-Vâsıtî’nin vesâyeti ile ilmî, tasavvufî terbiyesi altında yetişmiştir. Ahmed Rıfâî, dayısından “*hırka*” giydikten sonra, dayısının da etkisiyle geniş bir ün sağlamış, çevresinde toplananların sayısı günden güne artmıştır. Kısa süre içinde dayısının da yardımlarıyla “Rıfâîlik” adıyla bilinen tarikat kurulmuştur. Tarikatın uygulamalarından anlaşıldığına göre, kurucusu Ahmed Rıfâî; kişinin eğitilmesinde toplumdan uzaklaşmayı, içe kapanışı ve bütün duyu etkilerinden sıyrılmayı başlıca yöntem olarak görmüştür. Tarikata giren kimse dokuz aşamalı bir eğitimden geçerek gerçeği kavrayabilecek olgunluğa ulaşır. Eğitim kişinin kendini bütün eksikliklerden arındırması, Allah ışığının içine doğmasını sağlaması için yapılan oldukça güç, sıkıntılı bir sınav dönemidir. Bu dönemde gövdenin en ağır, en dayanılmaz acılara alıştırılması, işlemleri uygulanır. Kızdırılmış demir yalamak, yanaklara şiş sokmak, sivri çiviler üzerinde yürümek gibi uygulamalar tarikatın başlıca eğitim türleridir. Kimi araştırmacılar bu işlemlerin bir söylenti olmaktan öteye geçemeyeceğini, kendinden geçmiş bir kimsenin yapılamayacak işleri yapıyor gibi görünmesinden kaynaklandığını ileri sürerler.¹

XII. asırda güney Irak’ta kurulan bu tarikatın izlerine, XIII. asrın ortalarından itibaren Anadolu’da rastlanmaktadır. XIV. asrın başlarında ise Seyyid Ahmed Kûçek ve dervişleri Anadolu’da yaygın bir şekilde tanınmışlar, Mevleviliği temsil eden Ulu Arif Çelebi’nin yakın desteğini alarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. XIII. ve XIV. asırda güçlü bir faaliyet gösteren Rıfâîlik, söz konusu geniş coğrafyada faaliyet gösteren ilk Arap kökenli tarikat olması bakımından dikkat çekicidir. Rıfâîliğin İstanbul’a girişi birbirini izleyen iki ayrı dönemde gerçekleşmiştir. XVI. asrın sonlarından itibaren İstanbul’a gelen bazı Rıfâî şeyhlerinin belli aralıklarla sürdürdükleri faaliyetlerle tarikat dar bir çevrede tanınmış, asıl yaygınlaşması ise XVIII. asrın başlarında, Üsküdar’da

¹ İsmet Zeki Eyuboğlu, (1997), *Günün Işığında Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, DER Yay., İstanbul: ss. 239-244; Halit Özdüzen, (2006), *Tasavvuf Yolcusu Tarikatlar ve Alevilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul: ss. 50-52.

Rıfâî Âsitânesi'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir.² Rıfâî tarîkatı, Anadolu'da Fütüvvet teşkilatıyla, Rumelide'de Bektâşîlik'le karışmıştır. Zaman zaman Rıfâî tekkeleri Bektâşî tekkeleri gibi sazlı ve içkili toplantılara sahne olmuştur. Bu yüzden II. Mahmut Yeniçerilerle birlikte Rıfâî tekkelerini kapattırıştır.³ Rıfâîlik günümüzde de Anadolu'da varlığını sürdürmektedir.

Rıfâî tarikatına bağlı olduğunu belirten ve birçok beyitte Rıfâîlik ve Rıfâî şeyhlerine yer veren Seyyid Hasan Haydar'ın hayatı, sanatı, eserleri; divanındaki nazım şekil ve türleri; içerdiği mefhumlar vb. Mustafa Tatcı'nın *Yunus Emre Divanı İnceleme* adlı eser kaynak alınıp incelenerek oluşturulmuştur.

Bu araştırmanın birinci bölümde şairin hayatı, sanatı ve eserleri ele alınmıştır. Yaptığımız araştırmalarda; başta tezkireler olmak üzere Seyyid Hasan Haydar'ın hayatı ve eserleri ilgili pek bir malumata rastlanmamıştır. Şairin elimizde bulunan divanı dikkate alınarak yorum yapılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde; vezin, kafiye, redif, nazım şekilleri ve nazım türleri incelenmiştir. Üçüncü bölüm "Din ve Tasavvuf" başlığı altında incelenmiştir. "Din" bahsinde; itaat, ibadet, ahlak ve diğer dini unsurlar ele alınmıştır. "Tasavvuf" başlığı altında ise vahdet-i vücud, tecellî, mutasavvıflar vb. mefhumlar değerlendirilmiştir. Son bölümünde ise Mustafa Yeşil Kütüphanesi'nden temin ettiğimiz Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın tavsifi yapılarak Divan, Arap alfabesinden Latin alfabesine transkribe edilmiştir. Ayrıca Milli Kütüphane'de bulunan Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın nüsha tavsifi yapılmıştır. Divan'ın içerisinde kime ait olduğunu tespit edemediğimiz bir sayfanın çevirisi de metnin son sayfasına eklenmiştir.

Tezimizde 19. yüzyıl Divan edebiyatının bir temsilcisi olan Seyyid Hasan Haydar'ı ve divanını tanıtmaya çalıştık. Bu çalışmamız, zengin Divan edebiyatına bir nebze de olsa katkı sağlarsa kendimizi amacımıza ulaştığımız sayacağız.

² Ramazan Muslu, (2003), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İnsan Yayınları, İstanbul:ss.547-549; Ahmet Kırkkılıç, (1996), *Başlangıçtan Günümüze tasavvuf*, Timaş Yay., İstanbul: s. 323.

³ Osman Türer, (1995), *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Seha Neşriyat, İstanbul: ss. 186-187.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYYİD HASAN HAYDAR'IN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

1.1. HAYATI

Seyyid Hasan Haydar'ın hayatı hakkında kaynaklarda ve şuarâ tezkirelerinde bilgi bulunmamaktadır. Nerede ve ne zaman doğduğu hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bildiğimiz sadece Rıfâî tarîkatına mensup bir şair olduğu ve divan tertip edecek kadar kendini yetiştirdiğidir.

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın sonunda eserini 1273 senesinin muharrem ayında (M. Eylül 1856) yazdığını ifade ediyor. Bu ifadeden şairimizin 19. yüzyılda yaşadığını anlamaktayız.

Divan'da, Rıfâî tarîkatının kurucusu Ahmed Rıfâî için kaleme alınmış bir şiir bulunmaktadır. Ayrıca Rıfâî tarîkatının bazı şeyhlerine, Hacı Bektaş Veli, Hz. Ali ve On İki İmam'a göndermeler yapar. Divan'da On iki İmam'a yazılmış mersiyeler ve Hacı Bektaş Veli için yazılmış na't bulunmaktadır.

1.2. SANATI

Seyyid Hasan Haydar'ın gerek kullandığı kelime sayısı, gerek istidlallerde bulunduğu kavramların çokluğu ve gerek aktarım şekli bakımından değerlendirildiğinde güçlü bir şair olmadığı ortaya çıkmaktadır. Fakat bir divan meydana getirecek kadar da salâhiyet sahibidir.

Şair mersiyelerde Hz. Ali ve On İki İmam'a olan muhabbetini dile getirmiştir. İlgili beyitler şöyledir:

Hâzret-i Kâzım Musanıñ bendesiyim tâ ezel
 Olmuşum Mūsā Rızānıñ ' aşkı ile mübtezel
 Şâh Takî veya Naķīye ' aşıkım bir lemyezel
 ' Āşık-ı bî-çâre dil ağlar yañar söyler ğazel
 Āh Hüseynî vâh Hüseynî şâh Hüseynî Kerbelâ

Haydarā bu firkat-i ğamla yañalım bir zamān
 Ol Muḥammed-i Mehdī şāhib livā olsun ayān
 Qalalar qavm-i Yezīdīler urmada nā-tüvān
 Olucaq lâ-fetâ⁴ sırrı ‘āleme bir kez ‘ayān
 Āh Hüseynī vāh Hüseynī şāh Hüseynī Kerbelā

Muhms. 18/10

Hāzret-i Şāh-ı Takīniñ bendesiyim bendesi
 Yā Naqāniñ olmuşum ‘aşkıyla canā zindesi
 ‘Askerīniñ quluyum bende ezel efgendesi
 ‘Āşık-ı şūrīdesi hem mecbūr-ı efgendesi
 Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseynī Muḥarrem

Muhms. 19/7

Erişdi mātem-i māh-ı muḥarrem ey gönül ağla
 Sırışk-i dīde-i ḥūnuñ ciğerden aqıtıp çağla
 Ḥasan ḥulq-i Rızanıñ ‘aşkına yan sīneni dağla
 Bu rüz-ı mātem-i māh-ı muḥarremdir hemān ağla
 Ḥasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
 Muḥammed Ḥaydarı Kerrār ‘Alīniñ nesline ağla

Müs. 16/1

Es-selām ey nesl-i pākī Bākırī kār-ı vefā
 Es-selām ey nūr-ı zāt-ı Ca‘ ferī dürr-i ḥayā

Q. 39/12

Seyyid Hasan Haydar, şiirlerinde ekseriyetle din ve tasavvuf konularına yer vermiş, din ve tasavvuf ile ilgili kelime ve kavramları kullanmıştır. Hasan Haydar, bu şiirlerde dinin ve tasavvufun inceliklerini ele almıştır. Şu beyitler onun din ve tasavvuf konularını işlediği şiirlere örnek gösterilebilir:

⁴ "Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr". "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur" cümlesinin "Ali'den başka "genç yoktur" bölümü.

‘ Aşkıñ seniñ dilde nihān
 Yandı gönül oldu suzān
 Vaşlıñ olur derde dermān
 İrham lenā⁵ ihsāne hū
 Yā Rabbenā bürhāne hū

Muhms. 51/1

Ben bu cām-ı ‘ aşkı bir pīrden içdim
 Mest oldum vādi-i hasrete düşdüm
 ‘ Aşk kār-ḥānesinde kavırılıp pişdim
 Muḥammediñ ‘ aşkı şevkiyle yā hū
 O serveriñ ḥüsn-i derdiyle yā hū

Muhms. 52/1

Ḳul iken sulṭān oldum Nūh iken ṭufān oldum
 ‘ Ālemden nihān oldum kırdım varlık ḳozını
 Lā ilāhe illā hū leyl ü nehārı dā’im hū

N. 53/3

Sen seni medḥ eyleme zem eyleme sen ‘ ālem seni
 Ḥaḳ bilir mü’min olanıñ ḳalbini leyl-i nehār

G. 68/6

İkilikden el çekip vāḥdetde buldum yārımı
 Neş’e-i cām-ı riyādan aşlā lezzet bulmadım

G. 133/2

Hasan Haydar’ın klasik gazel konularında söylediği şiirleri vardır. Bu şiirlerinde lirik söyleyiş daha belirgindir. Şu beyitler din dışı konularda söylediği şiirlere örnek gösterilebilir:

Bir cefā-cū mehlikā şayyād-ı dil āfet-i nigāh
 Aldı ‘ aqlım Ḥaydarā dāma dolandım bu gece

G. 135/5

⁵ Bize rahmet et.

1.3. ESERLERİ

Tezkireler, Divanı bulduğumuz Mustafa Yeşil Kütüphanesi ve araştırabildiğimiz diğer kaynaklarda Seyyid Hasan Haydar'ın, Divanı'ndan başka bir eseri tespit edilememiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI'NIN ŞEKİL YAPISI VE DİLİ

2.1. ŞEKİL YAPISI

2.1.1. Vezin

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nda vezin olarak sadece aruz tercih edilmiştir. Fakat aruzu kullanmada pek başarılı olamadığını görüyoruz. Şiirlerinde imale, zihaf gibi aruz kusurlarına sıkça rastlanır. Şair aruz veznini kullanmada pek başarılı olamamıştır. Seyyid Hasan Haydar Divanı'nda bulunan 296 manzumede şu aruz kalıplarını kullanmıştır.⁶

<u>Vezin</u>	<u>Şiir Sayısı</u>
Bahr-i Hezec	
Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	104
Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ülün	1
Mefā' ilün Fa' ülün Mefā' ilün Fa' ülün	1
Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün	3
Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün	2
Bahr-i Recez	
Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün	3
Bahr-i Remel	
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün	17
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	126
Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün	4
Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün	7
Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün	4
Fā' ilātün Fā' ilātün	1

⁶ Bu sıralanış Cem Dilçin'in tasnifi dikkate alınarak yapılmıştır (Cem Dilçin, (2009), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 9. Bsk, TDK Yayınları, Ankara: ss. 19-39).

Bahr-i Münserih

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün 3

Bahr-i Muzârî'

Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün 3

Mef' ülü Fā' ilätün Mef' ülü Fā' ilätün 5

Bahr-i Müctes

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün 3

Bahr-i Serî'

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün 4

Bahr-i Mütekârib

Fa' ülün Fa' ülün Fa' ülün Fa' ülün 1

Bahr-i Kâmil

Mütefā' ilün Fa' ülün Mütefā' ilün Fa' ülün 3

Mütefā' ilün Mütefā' ilün Mütefā' ilün Mütefā' ilün 1

2.1.2. Kafiye ve Redif

Divan şiirinde ahenge çok önem verilmiştir. Kafiye ve redif ise bu ahengin temel şartı kabul edilmiştir. Seyyid Hasan Haydar da şiirlerinde kafiye ve redife önem vermiştir. O, şiirlerinde kafiyeyi tek başına kullanmışsa da genellikle redifle birlikte kullanmıştır.

Seyyid Hasan Haydar'ın, şiirlerinde kullandığı kafiye ve redif çeşitlerini aşağıdaki şekilde örneklendirmek mümkündür.

Redif bir ek ve kelimedir:

Zāhidā bezm-i elestden bāde-i 'aşğa yetiş
Gāh ḳalbiñ pasını sil cām-ı 'irfāna yetiş

K. 39/13

Redif bir ek ve kelime grubudur:

Şanma ey dilber bu feryādım şikāyettir saña
Şāh-i 'ālemsin benden ḫālim şikāyettir saña

G. 32/1

Tam kafiye:

İsm-i Ḥaḳḳı evvelā yād edelim
Tāzelensin dilleri şād edelim

K. 1/1

Zengin kafiye:

Her işi asān eder ism-i Allāh
Ola zikriñ dā'imā bismillāh

K. 1/6

2.1.3. Nazım Şekilleri

2.1.3.1. Gazel

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın büyük bir bölümünü gazeller oluşturmaktadır. Divandaki gazellerin sayısı 204'tür. Bu gazellerin tamamı Türkçe

yazılmıştır. Gazeller “Hurûfü’l-Bâ”, “Hurûfü’l-Hâ” şeklinde isimlendirilmiştir. Seyyid Hasan Haydar, Arap harflerinin 25’ine gazel yazmıştır. Haydar, gazellerinde genellikle mahlas söylemiştir.

2.1.3.2. Musammatlar

Genel itibariyle dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz ve on mısralı nazım şekillerine verilen addır. Bendlerin sonundaki mısra veya beyitlerin sadece kafiye bakımından benzeşmesine müzdeviç; tamamının tekrar edilmesine mütekerrir denir. Divanda tespit edebildiğimiz 25 tane musammat bulunmaktadır.

2.1.3.3. Kaside

Kasideler genel itibariyle 33-99 beyit arası yazılırlar. *Tevhid, münacât, na’t* vb. türlerin umumiyetle bu türde yazılmış olması ve beyit sayılarının gazelden daha fazla olması bizi şu şiirlerin kaside olduğu kanaatine götürmüştür. Eserde tespit edebildiğimiz 25 kaside vardır.

2.1.3.4. Kıt’a

Kıt’anın sözlük anlamı “parça, bölük, cüz”dür. Yalnız ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı 2 beyitlik nazım biçimine denir. Kıt’alarda beyitler arasında anlam birliği bulunur. Eserde 4 kıt’a bulunmaktadır.

2.1.3.5. Müstezad

Müstezadın sözlük anlamı “ziyadeleşmiş, artmış, çoğalmış” tır. Gazelin özel bir biçimine denir. Uzun dizelere, kısa bir dize eklenerek yazılır. Eserde 2 tane müstezad tespit ettik.

2.1.3.6. Rübâi

Rübâi, 4 dizelik ve kendine özgü ayrı ölçüsü olan, bağımsız bir nazım biçimidir. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı, üçüncü dize serbesttir (a a x a). Divanda 16 rübâi mevcuttur.

2.1.3.7. Nutuk

Pirlerin ve mürşitlerin, tarikata yeni giren dervişlere, tarikat derecelerini ve tarikat âdabını öğretmek için söyledikleri şiirlere denir. Eserde 8 nutuk tespit ettik.

2.1.3.8. Tarih

Arap harfleriyle yazılmış olmak üzere, bir olayın oluş yılını ebced hesabıyla gösteren şiirlere denir. Bu yolla yapılan sanata da tarih düşürmek denir. Tarihler, genellikle kıt'a nazım biçimiyle yazılır. Seyyid Hasan Haydar Divanı'nda 3 tarih mevcuttur.

2.1.3.9. Matla

Matla, gazelin ilk beytine verilen isimdir. "Doğmak" anlamındadır. Matla beyti diğer beyitlerden ayrı olarak kendi arasında redifli ve kafiyeli iki mısradan oluşur. Eserde 6 matla beyit mevcuttur.

2.1.3.10. Beyit

Beytin sözlük anlamı "ev"dir. Aynı ölçüde ve anlamca birbirine bağlı iki dizeden oluşan nazma denir. Eserde beyit başlığı altında 3 manzume bulunmaktadır.

2.1.4. Nazım Türleri

2.1.4.1. Tevhid ve Münacât

Tanrı'nın birliği ve ululuğunu anlatan şiirlere tevhid, Tanrı'ya karşı yapılan yalvarış ve yakarışları anlatan şiirlere de münacât denir. Tevhid kutsal bir konu olduğundan divanları ilk başında yer alır. Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın başında tevhid türü şiir vardır. Şiiri burada vermeyi uygun gördük:

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

İsm-i Hakkı evvelā yād edelim

Tāzelensin dilleri şād edelim

Döküle ' işyânımız ' aşkla gel

Diyelim Allāh feryād edelim

Mağfiret rahmet kıla ol pādīşāh

Yalvarıp cānımız āzād edelim

' Aşkla Allāh diye bir kere dil

' Afv eder ' işyânını Mevlāsı bil

Her işiñ evveline ism-i Hūdā

Çünkü vācibdir demesi her kula

Her işi asān eder ism-i Allāh

Ola zikrūñ dā'imā bismillāh

Olmaya iblīs-i merdūd hem-demin

İsm-i Haktan özge çıkmasın demin

İster iseñ dü cihānda ' izz ü cāh

Tesbīhiñ olsun müdām ism-i İlāh

Ayīne-i ƣalbiñ siline mişl-i mäh
Deye gör ‘aşƣla her demde Allāh

Nār-ı dūzāhdan ģalaş eden budur
Ādemi insān iden Allāh budur

Cānları cān içre cān eden budur
Ƙulları ‘ālemde ģān eden budur

Eyle gel ‘aşƣla Allāh her zamān
Bulasın derdine dermān ey civān

Gel diyelim ‘aşƣla Allāh müdām
Yañalım ‘aşƣıñ odına ey ģulām

K. 1

2.1.4.2. Na’t

Hz. Peygamber’i öven ve O’nun özelliklerini anlatan şiirlere denir. Divanlarda tevhid ve münacâtan sonra gelir. Şair; Ahmed Rıfâî, Hz. Ali, On İki İmam ve Hacı Bektaşî Veli’ye na’t yazmıştır. Divandaki na’tlardan bir örnek vermeyi uygun gördük:

NA‘T-I ŞERİF-İ HAẒRET-İ FAĦR-İ KĀ’İNĀT

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Cemāliñ maṭla‘ -ı nūr-ı Ħudādır Yā Resūlallāh
Vücūdun ins ü cinne reh-nümādır Yā Resūlallāh

Sen ol sulṭān-ı ‘ālemsin ki taḫtıñ ‘arş-ı a‘lāda
Ƙapında ģüsrevān kemter gedādır Yā Resūlallāh

Seniñ zāt-ı şerifiñ bā‘ iş-i icād-ı ‘ālemdir
Ne söylerse şānına sezādır Yā Resūlallāh

Ne mümkindür seniñ zāt-ı şerīfūñ derk ide ādem
Bilen ancak cenāb-ı kibriyādır Yā Resūlallāh

Ġarīb-i derd-mendim hasteyim dermān umār gön̄lüm
Niğāhuñ derd-i ‘ uşşāka devādır Yā Resūlallāh

Esīr-i bende-i nefsim elimde nāme-i ‘ işyān
Bütün ef‘āl ü aḥvālim ḥadır Yā Resūlallāh

Ġarāzım ancak dü ‘ ālemde ḳapuna intisābımdır
Ḥaydarıñ başıyla cānı fedādır Yā Resūlallāh

K. 2

2.1.4.3. Mersiye

Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak için yazılan şiirlere denir. Seyyid Hasan Haydar, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için mersiyeler yazmıştır. Şiirlerde Kerbelâ olayına vurgu yapılmıştır. Şairin yazdığı mersiyelerden bir örnek:

MERŞİYYE-İ ḤAZRET-İ İMÂM-I ḤÜSEYN

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Erişdi mâtem-i mâh-ı muḥarrem ey gön̄ül ağla
Sirişk-i dīde-i ḥūnuñ cigerden aḳıtıp çağla
Ḥasan ḥulḳ-i Rızanıñ ‘ aşḳına yan sīneni dağla
Bu rüz-ı mâtem-i mâh-ı muḥarremdir hemān ağla
Ḥasaneynler gibi yan düşüp bağrına taş bağla
Muḥammed Ḥaydarı Kerrār ‘ Alīniñ nesline ağla

Hüseynî Kerbelânîñ yolına qurbân-ı cân eyle
 Şeb tâ şubha dek şeydâ gibi âh u figân eyle
 İmâm Zeynü'l-‘ Abâ’niñ ‘aşkına cânîñ süzân eyle
 Cemâl-i berğ-i ruhsârûñ şararsın bir hazân eyle
 Hasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
 Muhammed Haydar-ı Kerrâr ‘ Alîniñ nesline ağla

Muhammed Bâkıri şâh-ı cihâna eyle gel nâlân
 Giribân sîne-çâk edip sirişkin ede gör ummân
 İmâm-ı Ca‘ fer-i Şâdık için ol dâ’imî giryân
 Hezârân şad hezâr la‘ net müşeyb cânına her ân
 Hasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
 Muhammed Haydar-ı Kerrâr ‘ Alî’niñ nesline ağla

İmâm Mûsa Kâzımdan tecellî nur-ı vişâli gör
 Velî Mûsa Rızâ-yı Haqq-ı nisbiden kemâli gör
 Takî veya Nakîniñ bağı-ı vaşlında nihâli gör
 Gözin aç bu cihân içre ‘ ayân bedr-i cemâli gör
 Hasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
 Muhammed Haydar-ı Kerrâr ‘ Alî’niñ nesline ağla

Âlemdârı Hasanü'l-‘ Askerî ol leşger-i gamda
 Açılısın yâreler göz-gün sinende ağla bu demde
 Muhammed Mehdî şâhib-i zamâna bende ol bende
 Muhabbet hânedân âl-i evlâdım Haydarâ zinde
 Hasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
 Muhammed Haydar-ı Kerrâr ‘ Alî’niñ nesline ağla 1255

2.1.5. Dili

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nı incelediğimizde aruzda ileri derecede yanlışlar göze çarpar. Arapça ve Farsça kelimelere göre Türkçe kelimeleri aruzda daha başarılıdır.

Divan'ın başında kullandığı bir kelime, ortada veya sonda şekil değiştirmektedir. Birçok yerde kelimeler yanlış yazılmaktadır. Seyyid Hasan Haydar'ın kelime hazinesinin çok geniş olduğu söylenemez.

Şiirlerinin muhtevasına göre dildeki sadelik ve ağırlık değişebilmektedir. Onun şiir dili için zaman zaman ağırlaşan orta dildir, denilebilir. Bazı şiirlerinde didaktik anlayış ön planda tutulduğu için anlam gayet açıktır ve bu şiirler kolay anlaşılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI'NDA DİN VE TASAVVUF

3.1. DİN

3.1.1. İtikat

3.1.1.1. Allah

Allah, varlığı zorunlu olan ve bütün övgülere lâıyk bulunan zâtın adıdır.⁷ Seyyid Hasan Haydar Divanı'nda Allah, İslami inançlara uygun olarak daha çok vasıflarıyla zikredilir. Eserde Allah, Mevlâ, Hak, Hudâ, İlah, Rahman, Vâhid, Kayyum gibi farklı şekillerde anılır.

‘ Aşkla Allâh diye bir kere dil
‘ Afv eder ‘ işyânını Mevlâsı bil

K. 1/4

Beyitte iki cihanda kıymetli, değerli olmak ve makam elde etmek için daima Allah'ın zikredilmesini gerektiği anlatılmaktadır.

İster iseñ dü cihânda ‘ izz ü câh
Tebîhiñ olsun müdâm ism-i İlâh

K.1/8

Beyitlerde daha çok Allah'ın rahmeti, merhameti ele alınmıştır.

Seniñ Yâ Rabb yokdur rahmetiñ baħrine hiç pâyâne
Ėariķim gelmişim rüy-ı siyâhım kılayım hâre

K.13/7

3.1.1.2. Melekler

3.1.1.2.1. Cebrâil

Gözle görülüp elle tutulmayan, yiyip içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan, sadece Allah'a itaat etmek ve daima hayra vasıta olmak üzere yaratılmış olan sayısız nûranî varlıklardan her birine “melek” denir. Meleklerin makamları sabittir. Terakkî ve tedennîleri yoktur. Fıtraten masumdurlar. Büyük melekler olarak tanınan dört melek

⁷ *İslâm Ansiklopedisi*, (1989), Türkiye Diyânet Vakfı, İstanbul: s. 471

vardır ki, bunlar: Cebrâîl, Azrail, İsrâfil ve Mikâîl'dir⁸. Divan'da dört büyük melekten sadece Cebrâîl'in adı geçmektedir.

Haydarı kıldın zebūnuñ firķat üzre ey melek
Çok ğani eyledim 'ömrüm saña āh ederek

G. 3/7

“Felekler yandı” ifadesinden şairin Fuzûlî'den etkilendiğini görmekteyiz. Beyitte şairin üzüntüsünden dolayı kâinatta değişiklikler olduğu hatta meleklerin dahi onun için üzüldüğü belirtilmiştir.

Felekler yandı āhımdan melekler āh u zār eyler
Kevākibler şarardı māh-enver inkisār eyler
Cihānı korķarım nārı firāķım tār u mār eyler
Sevinmezdim be-dem eritmekde ğam bāri nümār eyler
Fiĝan etdikçe dil murĝu raķibler iftiĝār eyler

Muhms. 91/1

Divan'da Cebrâîl, bir beyitte anılır. Beyitte Allah'ın Cebrâîl aracılığıyla Hz. Peygamberimiz'e kara, sarı ve kırmızı olmak üzere üç elbise armağan ettiği anlatılır. Bu elbiselerin siyahı Hz. Muhammed'e, sarı olanı Hz. Hasan'a ve Kırmızı olanı da Hz. Hüseyine gönderilmiştir. Yaptığımız araştırmada böyle bir hadîse rastlamadık.

Erişdi nāgehān Cibrîl didi ki Yā Resūlullāh
Sana Ğudā es-selām eyler ki yolladı üç armaĝān

K. 38/3

3.1.1.3. Kitaplar

3.1.1.3.1. Kur'an-ı Kerim

Allah akıl sahibi insanlara doğru yolu bulmaları, toplumsal ve evrensel düzeni bozmamaları için kitap göndermiştir. Hz. İsa'ya İncil; Hz. Musa'ya Tevrat; Hz. Davud'a Zebur ve nihayet Hz. Muhammed'e Kur'an-ı Kerim gönderilmiştir. Divan'da dört semavî kitaptan sadece Kur'an-ı Kerim zikredilir.

⁸ Bünyamin Ateş, (1993), *Peygamberler Tarihi*, Yeni Asya Gazetesi Neşriyatı, İstanbul: s.36; *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İst. 1989

Şair, Peygamberimiz Hz. Muhammed'ten asla şüphe etmediğini, O'nun nûrlu sıfatlarının Kur'an âyetlerinde yer aldığını belirtiyor.

Ki sensiñ mazhar-ı nûr-ı şîfât âyet-i Qur'ân
Hâķîkat-kânısıñ yok iştibâhım Yâ Resûlallâh

K. 9/5

Bu beyitte de Hz. Ali'nin Kur'an dostu olduğu işaret edilmiştir.

Kim ki ber-dâr olmaya 'aşkıñ ile zülfüñ nârına
'Āşıkıñ maķşûduşun ancak yâr-ı Qur'ân 'Alî

G. 91/3

3.1.1.4. Peygamberler

Divan'da Hz. Nuh, Hz. Yusuf, Hz. Süleyman, Hz. Lokmân ve Hz. Muhammed'in adı zikredilir. Bu peygamberlerin bir kısmı Hz. Ali ve On İki İmam eksenli düşünülmüştür.

3.1.1.4.1. Hz. Muhammed

İslam peygamberi Hz. Muhammed Mustafa, milâdi 571 senesinde, Rumî aylardan nisan ayı içerisinde, kamerî Rabiulevvel ayının on ikinci pazartesi gecesi sabaha doğru dünyaya gelmiş; o gece gün doğmadan âlem nur içinde kalmıştır. İlk peygamber ve ilk insan Hz. Adem'den itibaren evlâttan evlâda geçen "son peygamberlik nuru" O'nda sahibini bulmuştur.⁹ Beyitlerde belli başlı şu sıfatlarla anılır: Nebî, Ahmed, Muhammed Mustafa, Ahmed-i Mahmud, Mustafa, Resûl, Ahmed-i Muhtar, Fahr-i Cihân, Mahbûb-ı Hak, Mahbûb-ı Hudâ...

Hz. Muhammed beşeriyete şefaatçi olarak gönderilmiştir.

Hadd-i bî-pâyân günâhım tâ' atım nist zerce
Yâ Muhammed ger şefâ' at olmaz ise dil zebûn

G. 149/3

⁹ İskender Pala, (2009), *Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü*, 18. Bsk, Kapı Yay., İstanbul: s. 453

Beyitlerde genellikle Hz. Muhammed'in merhameti işlenir.

Sensiñ ol mäh-ı münevver kevkeb-i şemsi duḡā
Nūr-ı Hakk maḥbüb-ı Hudā feyz-i raḥmān Muḥammed

K. 5/2

3.1.1.4.2. Hz. Nûh

Divanda Nûh Peygamber, tufan hadisesiyle anılmaktadır.

Ḳul iken sulṭān oldum Nûh iken ṭufān oldum
‘ Ālemden nihān oldum kırdım varlık ḳozını
Lā ilāhe illā hū leyl ü nehārı dā'im hū

N. 53/3

3.1.1.4.3. Hz. Yûsuf

İsrailoğulları peygamberlerinden Yâkup Peygamber'in oğludur. Yûsuf güzelliği ve Kenân'dan Mısır'a gelip sultan oluşu ile kesretten vahdete ulaşan insan-ı kâmil olarak benzetilen olur.

Beyitlerde Hz Yusuf'un en çok güzelliği vurgulanır.

Ḳaydar Yûsufdan özge gelmemiş böyle güzel
Ben degil ‘ âlem bütün heb ‘ aşkla ağlar gezer

G. 24/6

Beyitte feleğin Hz. Yusuf'tan daha güzel birini görmediği ifade ediliyor.

Görmemiş çeşm-i felek mişlini Yusûfdan beri
Afitâb-ı ṭul' atıñ ‘ âleme olmuş duraḫşān

G. 163/3

3.1.1.4.4. Hz. Süleyman

Hz. Davut'un oğludur. Kendisine verilen saltanat ile ünlüdür. Bütün hayvanların dilini bilmektedir. Kudüs şehrini cinlerle beraber ilk defa kurmuştur.¹⁰ O, madde ve mânâ aleminin hükümdarı olmakla birlikte mütevâzî yaşamıştır. Süleyman Peygamber, mührü, Belkıs ve hayvanlarla olan münasebeti ile ele alınmıştır.

¹⁰ Kuran-ı Kerim'de bununla ilgili bkz. Sebe-34/13

Şair, Hz. Süleyman'ın mührü ile hüküm verdiğiinden söz eder.

Hâtem hük-m-i Süleymân bir dehân ‘acebdedir
 Mûnis-i murğ-i semek ol hâşlın gevherdedir
 Bu cihânda her ne varsa vâhid ekberdedir
 Olmuşum gözden ‘ayân zâhid serim efsürdedir
 ‘Âlemi kıldım münevver mihrivâle bendedir

Muhms. 88/3

Hasan Haydar, Hz. Süleyman'ın kendisine yöneltilen tüm soruları cevapladığını anlatır.

Sem-i mâr-ı cigeriñ zaħmına Loğmân eyleyip
 Derd-i dil envâ‘ına pek dürlü dermân eyleyip
 Defteri ‘aşkı elinde hâttlı fermân eyleyip
 Merd isen merdâne bağ şoru Süleyman eyleyip
 ‘Ârif iseñ her gedâyı bi-kesi dādâ gözet

Muhms. 89/3

3.1.1.4.5. Hz. Lokmân

Kuran-ı Kerim’de adına bir sure vardır.¹¹ “Doğrusu Lokmân’a Allah’a şükret diye ilim ve anlayış verdik. Kim şükrederse, ancak kendi nefsi için şükreder. Kim de nimeti inkar ederse, şüphe yok ki Allah (onun şükrüne) muhtaç değildir, Hamîd’dir.”¹² Lokmân Peygamber Hakîmdir. Anlatılanlara göre o Hikmet ve Hekimliğin pîri ve sembolü olarak bilinir.¹³

Beyitlerde dertlere derman olması özelliğiyle ele alınmıştır.

Çâreler bulmaz tabîbim olsa Loğmân derdime
 Derdime dermân benim derdim gene âvâreler

G.52/2

¹¹ Sûre nu. 31

¹² Lokman-2

¹³ Pala, *a.g.e.*, s. 290

İmam Nakî, Lokmân Peygamber'e benzetilmiştir.

Taķî cānıma cānān olup dermān iden
Hem Naķīdir derdime Loķmān olup ihsān iden

K. 39/16

3.1.1.5. Âhîret ile İlgili Mefhumlar

Âhîret, insanların öldükten sonra yaşayacağı âlemdir. Âhîrete iman, en geniş anlamda hayatın ve oluşun sürekliliğine imandır.¹⁴

3.1.1.5.1. Kıyâmet

Eserde, kıyâmet mefhumu dünyanın sonu, âhîret hayatının başlangıcını kapsamaktadır.

Kıyâmet gününde ceza gününün hakimi olan Allah'ın kullarını affedeceği işlenmiştir.

Eğ̃er ‘afv eylesen Ebū Cehille Fir‘avun kıyâmetde
Hudā ‘afv eyler elbet Hâkim-i rüz-ı cezā sensin

K. 3/5

Kıyâmet gününde Hz. Muhammed'den şefaât istenmektedir.

Yaķamdan tıttuğu zamān zebāniler kıyâmetde
Emān-güş ile efgānım şefā‘at Yā Resūlallāh

K. 7/4

3.1.1.5.2. Haşr, Mahşer

Kıyâmet koptuktan sonra ikinci nefha ile vuku bulacak olan dirilişe “haşr”; haşr gününe “mahşer günü”; olayın geçtiği yere “mahşer yeri” denilmektedir.

¹⁴ Yaşar Nuri Öztürk, (1990), *Din ve Fıtrat*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 322

Elem ve gam içinde bulunan şair bu durumunun haşre kadar devam edeceğini ifade etmektedir.

Bu ğam ile eğer ölür isem haşre dek ağla
Dü dīdelerim eşkini haşret seli eyle

K. 15/5

Āh kim bu ‘ālemi girdinde aşlā gülmedim
Bilmezem bağıımı haşre degin elemdeyin

G. 44/2

Her mükellef insan mahşerde sual ve cevaba tabi olacağından bu sıkıntılı günde Hz. Muhammed’den şefâat istenir.

Resül-i Hâlık-ı yektâ Muhammed Muştafâ sensin
Şefî‘-i ‘arşa-ı mahşer Habīb-i Kibriyâ sensin

K. 3/1

3.1.1.5.3. Cennet ve İlgili Mefhumlar

3.1.1.5.3.1 Cennet

Cennet, “Gölgelik Bahçe” anlamında olup âhirette müminlerin gidecekleri yerdir. Kur’ân’ın muhtelif yerlerindeki “Cennet, Dâru’n-Naîm, Cennetü’l-Me’va, Dâru’l Heyevân, Makâmu’l-Emîn, Cennetü’l Firdevs” gibi sıfat ve isimler, cennetin dereceleri gibi, adlarını da gösterir. Kur’an’da Cennet, Cinân, Firdevs gibi adlarla yer almıştır.

Cennet’e ulaşmak için maddeden, nefsin ve bedeninin isteklerinden vazgeçmek gerekir.

Geçmeden cân u bedenden nefis ile hevâdan
Ermedim vaşl-ı cinâna olmadı keşf-i İlâh

K. 45/11

Āh çekip feryâd edersen şofüyâ Cennet deyü
İşte Cennetden cihâna çıkma bu ğılmâna bak

G. 108/5

3.1.1.5.3.2. Kasr, Saray

Divan'da, köşk anlamına gelen “kasr” kelimesinin geçtiği beyite pek rastlanmaz.

On İki İmam'a yazılan mersiyelerde üzüntünün şiddetini ifade etmek için köşkların yıkılmasına yer verilmiştir.

Gülistân-ı cānānıñ ğonca-i ziyāsı hār oldu
Bağladı kaçırñ aynaları heb tār u mār oldu
Çuldu ğulgüle-i sırra ki ber-ğubār oldu
Mey-i la' liñ hayāsı geldi geçti rüzgār oldu
Fırāķı nāle-i muṭrib efendim cāna-kār eyler

Muhms. 91/3

Haydarı Şu dideniñ āhıyla añlar asmān
Kaşr-ı ğülşen-i āh ki kim bir kere feryād et gelip

G. 25/6

3.1.1.5.3.3. Rıdvân

Rıdvân, Cennet'in kapıcısı olan büyük meleğın adıdır. Cennet'in izdüşümünün kimliklendirilmiş biçimi olarak algılanan Hz. Ali'nin, kendisini güden ve kapıcı, bekçi, muhafız olarak tanımlanan aklına denir.¹⁵

Bir beyitte Rıdvân ifadesi geçmektedir.

Haydarā kurbān-ı aşķı oldum ol māhpārenüñ
Ĝamze-i cellād üftādelere Rıdvān oķur

G. 154/6

¹⁵ Esat Korkmaz, (2003), *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*, Genişletilmiş 3. Baskı, Kaynak Yay., İstanbul: s. 364

3.1.1.5.3.4. Gılmân

Cennetteki çocuklara verilen isimdir. Cennet hizmetkârları yerine kullanılır. Güzellik ve sâfiyet timsali olan gılmânın çocukken ölenlerden oluşacağı rivayeti vardır.¹⁶

Beyitlerde gılmânın büyüleyici güzelliği üzerinde durulur.

Nihâl kıddine servi semnâlar çeker ya Hû
Görenler pür-nevi hüsniñ ‘aceb-i gılmândır der Hû
Kemâl hüsniüne zerre diyecek bu kadar düşü Hû
Baķıp el sözüne dönme sözünden ey kemân-ebrü
Beni ğamzen ile katl kıanım kıatlim helâl olsun

Muhms. 92/7

Āh çekip feryād edersen şofüyâ Cennet deyü
İşte Cennetden cihâna çıkma bu ğılmâna bak

G. 108/5

3.1.1.5.4. Cehennem ve İlgili Mefhumlar

3.1.1.5.4.1. Zebâni

Zebâniler, cehennem’in kapısında bulunurlar. Günâhkâları cehenneme atarlar.

Ṭutup maḥşerde yakmadan zebâniler sürürüñda
Düşerler ehl-i maḥşer zulmet düdümla āh u zâre

K. 13/5

Şair, Allah’ın rahmeti, merhameti ve inayeti olmazsa zebânilerin kendisini cehenneme atacağını belirtir.

Eger olmaz ise senden ‘ināyet merḥamet rahmet
Zebâniler sürürler düzaḥa ṭutup giribânım

K. 43/5

¹⁶ Mustafa Tatçı, (2008), *Yûnus Emre Divanı İnceleme*, H Yay., İstanbul: s. 185; Pala, *a.g.e.*, s. 167

3.1.2. İbâdet

3.1.2.1. Kelime-i Şehâdet

İslâm'ın ilk şartı, Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed'in Hak Resûl olduğuna inanmaktır. Bu inanç kelime-i şehâdetle belirtilir. *Eşhedü enlâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhü ve resûlih* şeklinde söylenen bu ibare, eserde doğrudan geçmemektedir.

Hz. Hüseyin için yazılan mersiyede, Hz. Hüseyin'in şehit düşerken şehâdet getirmesi işlenmiştir.

Ğonca-i ra' nâ iken şoldu ħazân-veş ol civân
 ˆabl-ı ārâm urdurup şād oldu Yezîdler hemân
 Ħānedân-ı ehl-i beyte düştü bir āh u fiġân
 Şerbet-i cām-ı şehâdet edince nüş cân
 Āh Ħüseynî vâh Ħüseynî şāh Ħüseynî Kerbelâ

Muhms. 18/4

3.1.2.2. Namaz ve İlgili Mefhumlar

3.1.2.2.1. Namaz

Secde, rükû, kıyâm kavramlarıyla bahsedilir.

Kā' be-i vaşlıñla şād olmak diler üftâdeler
 Ebrüvāniñ secdegāhımda benim ey nūr-ı Ħaġ

G. 105/4

Beyitte meleklerin secdeye kapanarak Kerbelâ şehitleri için ağladıkları anlatılmaktadır.

Yıkıldı ħubbe-i 'arş-ı mu' allâ na' ra-i ġamla
 Melekler secdeye cümle şehîd Kerbelâya ağlar

G. 97/4

3.1.2.2.2. Mescid, Mihrâb, Minâre

Mescid, secde edecek yer; namâzgâh, Kudüs’de Hz. Süleyman tarafından yaptırılan caminin yerine yapılan ve Müslümanların ilk kiblesi olan camiye Mescid-i Aksâ denilir.

Şair Allah’a ulaşmak için dünyaya ait her şeyin terk edilmesi ve mescide gidip çilekeş olunması gerektiğini ifade eder.

Müştaş-ı dîdâr-ı Hâkksın mäsivâyı eyle terk
Hânķâh-ı alaca mescide gel ol çile-keş

B. 1/1

Tasavvuf edebiyatında meyhanenin ele alındığı gibi şairin de meyhaneyi aynı şekilde ele alıp meyhane ve mescidin farkı olmadığını belirtiyor.

Be şofû mescidiñ meyĥânenen hîç var mıdır farkı
Degil mi maķşadı ĥalkıñ elif miyem ‘ ayn canânım

G. 131/4

Mihrâb kavramı, kâmil insanın yüzü için bir remizdir.

Ķaşıñ tûrasına ism-i celâl çekdim seniñ yâ Hû
Oķudum âyet-i kevşer baķıp mihrâbına yâ Hû
Bu ‘ âlem Ĥaydarâ düşmedi zındıķ gözleri ahû
Seniñ sevdâyı ‘ aşķına düşeli nâledir lâlim

N. 137/3

İki ķaş arası mihrâb-ı minber beyt-i Ĥaķķ
Cedd-i evlâd-ı ‘ Alî nesl-i Zeynü’l-‘ Ābidîn

G. 155/2

Eserde minâre bir beyitte geçmektedir.

Yañar meş‘ al gibi tenevvür ķalbim şevķ-i dildârla
Ĥarîk-i‘ aşķla yansa gerek mescidi minâre

G. 70/3

3.1.2.2.3. İmâm, Kible

İmâm kelime manası bakımından *önde olan* demektir. Divan'da On İki İmâm, Hz. Hasan ve Hüseyin vb. kişiler için kullanıldığı gibi özellikle Hz. Ali'nin halife oluşundan ve ilim bakımından derin oluşundan kaynaklanan bir önderlikten bahsederken kullanılır.

İki kaşîñ arası ‘ ayn-ı lām-ı mihrâb-ı dîndir
Ma‘ in-i fahr-ı fenâyı imâm Ca‘ ferî yeter

G. 183/6

Hz. Muhammed de bütün peygamberlerin imâmı olmasıyla ele alınmıştır. Hz. Peygamber Mirâç'ta imâm olup bütün peygamberlere namaz kıldırmıştır.

Şeref buldu şeb-i mi‘ rācda kıuds-i şerîf ancağ
Hemîşe şân-ı şevketde imâm-ı enbiyâ sensin

K. 3/4

Kible namazda yönelinen Kâbe tarafıdır. Müslümanlar Hicret'ten önce Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya yönelerek namaz kılarlardı. Hicret'ten 16-17 ay sonra âyet ile namazda Kâbe'ye yönelme emri gelmiştir.¹⁷ *O yolda giden, o yolda önde olan* şeklinde kullanılır.

Hz. Muhammed herkesin kendisine yöneldiği kişidir. Müslümanlar Hz. Peygamberin yüzünü kendilerine kible edinmişlerdir.

Türâbistânîñdan yüzüm dūr eylemem aşlâ
Mağâm-ı nūr-ı zâtın kıble-gâhım Yâ Resûlullah

K. 9/3

Sensin ancağ kıble-gâh-ı ‘ aşîkân yoğ şübhemiz
Kim ki imân etmeye kâfirdir aşlına ancağ

G. 105/2

¹⁷ Pala, *a.g.e.*, s. 269

Beyitte Hz. Muhammed'in insanlara namazı getirdiği anlatılmaktadır.

Kemān ebrūlarıdır kıble-gāhım da secde-gāhım da
Demedi mi kıılın secde kıamu ādeme subhānım

G. 134/4

3.1.2.2.4. Tesbîh

Tesbîh, Allah'ı güzel isimleriyle zikretmek demektir. Kâinatta her şey, kendi diliyle Hakk'ı tesbîh etmektedir.

Şair, iki dünyada makam ve şeref sahip olmak için daima Allah'ın isimlerinin zikredilmesi gerektiğini ifade eder.

İster iseñ dü cihānda 'izz ü cāh
Tesbîhiñ olsun müdām ism-i İlāh

K. 1/7

Beyitte çekilen tesbîhlerin samimi ve içten yapılması gerektiği işlenmiştir.

Çuru bir şavm şalan ile bulurum hāksa hākkı
Seni ol tesbîh-i estağfir ise eylemez azād

G. 43/6

3.1.2.3. Oruç

Müslümanların her Ramazan ayında, imsak vaktinden sahur vaktine kadar her hangi bir şey yiyip, içmekten ve diğer bir takım faaliyetlerden uzak olması esasına dayanır. Hasan Haydar bu konu hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir.

3.1.3. Âyet ve Hadîsler

3.1.3.1. Âyetler¹⁸

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nda iktibas yoluyla âyetler yer almaktadır. Bunlar:

¹⁸ Âyet ve sûrelerin manaları Diyanet İşleri Başkanlığı'nın resmî sitesinden alınmıştır.

Bezm-i ev ednāya¹⁹ erdi hil‘ at-1 levlāk ile
Baş gözüyle gördü Allāhı Ḥabīb-i Kibriyā

K. 10/3

‘ Ahd ü mişākım ahī naḥnu ḵasemna²⁰ da ezel
Şāh-1 dil sulṭān-1 dil Ḥüseynī Muḥammed ‘ Aṭā

3.1.3.2. Hadîsler

Beyitlerde iktibas yoluyla zikredilen hadîsler şunlardır:

Tütîyā-1 ‘ aşkla verenler dide-i ḵalbe ziyā
Hep ḥaḵīḵat gencîne nā‘ ib olurlar gālibā
Göz yumup ben Ḥaydara kedimi etdim gā‘ibā
Küntü kenzün²¹ sırrına vāḵıf olalı zā‘ ifā
Añladım bildim ki ol nūr-1 meclā bendedir

Muhms. 88/5

‘ Ālemi lā-şanda şāh-1 mu‘ tebersin Ḥaydara
Küntü kenzün²² sırrına eyle derūndan iḵtidā
Kim ki nūş etti ene‘l-Ḥaḵḵ cur‘ ası buldu ziyā
‘ Aşḵ içinde genc-i lā ya‘ ni dilersen ḵo ribā
Her yana ḵılsan ḵanā‘ at eyle istignā gözet

Muhms. 89/5

3.1.4. Diğer Dîmî Mefhumlar

3.1.4.1. Mirâç

“Hz. Muhammed’in, peygamberliğinin on ikinci senesinde, Recep ayının yirmi yedinci gecesi, Cebrâîl’in rehberliğinde Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksâ’ya, oradan da göğe yükselmesi hadisesidir. Bu hadise İsrâ suresinde şu şekilde anlatılır:

¹⁹ Necm- 53/9 (Peygambere olan mesafesi) **iki yay aralığı** kadar yahut daha az oldu.

²⁰ Zuhruf-32 Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında **biz paylaştırdık**. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.

²¹ Hadîs-i Kudsî. (Gizli bir hazine idim, beni bilsinler diye mahlûkatı yarattım.)

²² Hadîs-i Kudsî. **Gizli bir hazine idim**, beni bilsinler diye mahlûkatı yarattım.

*Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.*²³

Hz. Peygamber, mirâç gecesinde tüm peygamberlere imâm olup namaz kıldırıldığına işaret eder. Hz. Peygamber, enbiyânın imâmıdır.

Şeref buldu şeb-i mi' rācda kıuds-i şerîf ancak
Hemîşe şân-ı şevketde imâm-ı enbiyâ sensin

K. 3/4

Vaşlını mi' rācdır 'uşşâkına İsmâ' ilîñ
Ma' deni cūy-ı keremdir Aḥmedim mihr-i vefâ

K. 14/3

3.1.4.2. Kâbe Kavseyn

Bu tabir, Necm Suresi'nde şu şekilde geçer:

*Sonra (ona) yaklaştı. Derken sarktı. (Bu suretle o, peygembere) iki yay kadar, yahut daha da yakın oldu*²⁴.

Kâbe Kavseyn sözü “iki yay aralığı kadar” şeklinde tercüme edilmiştir. Hz. Muhammed'in Mirâç'ı ile ilgili olarak anlatılan hadisesinde zuhur etmiştir. Allah'la olan münasebetin bu derece yakın olduğunu anlatır. Oraya sadece Hz. Muhammed çıkabilmiştir. Fakat bunun iki kaş arası mı, iki adımlık yay arası mı, yoksa türlü mü olduğu müphemdir.²⁵ Ka'b yay demektir. Kavs, kavis; yani dairenin yarısı demektir. Eyn ikili çokluktur. Hz. Muhammed'in Mirâç hadisesinde Sidretü'l-Münteha'yı geçtikten sonraki durumunda zuhur etmiştir.

Nūr-ı vechiñ pertev-i yezdāndan ezel
Kâbe kavseyniñ şehinşāhı Ḥabîb-i Kibriyâ

K. 10/2

²³ İsra-17/1

²⁴ Necm-8,9

²⁵ Bektaşî şiirlerinde “iki kaş” daha çok kullanılır. Bununla beraber kaşlar, Hurufilerin insan yüzünde okudukları yedi harfin ikisidir. (Hüseyin Ayan, (1990), *Nesimi Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 40)

Çekerdim kâbe kavseyiñ şehinşâhı hasretimle
Şaırgâh-ı beyt-i rahmândan bu şeb-i ikrâr mı gördüm

G. 65/2

3.1.4.3. Cin, Perî

Cin, gözle görülmeyen, latif cisimlerden ibaret varlıklardır. Cinler ruhanî varlıklar olup ateşten yaratılmışlardır. Onlar da tıpkı insanlar gibi Allah'a kulluk ile görevlendirilmişlerdir. Cinlerin de Müslüman ve kâfir olanları, iyi ve kötülere vardır.²⁶ Hz. Muhammed hem insanlara hem de cinlere gönderilmiş, hem insanları hem de cinleri İslam dinine çağırmıştır.

Beyitlerde Hz. Muhammed'in insanlara ve cinlere yol göstermesi anlatılmıştır.

Cemâliñ maıla' -ı nür-ı Hudâdır Yâ Resûlallâh
Vücûdun ins ü cinne reh-nümâdır Yâ Resûlallâh

K. 2/1

Seniñçiñ halk olıdu nüh felek burc u gökler
Çamu insi cinne cânâ bürhânsın Yâ Resûlallâh

K. 11/5

Perî, cinlerin dişilerine denir. Bunları gören olmadığı için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır. Çeşme, pınar ve hamam gibi yerler perîlerin yurdu sayılır.

Eserde perîler güzellikleriyle ön plana çıkmıştır.

Neyledim ki ey perî yaıdın beni hicrânesin
Bilmez idim böyle ben olduğunu peykânesin

G. 82/1

Şair, aşğın perînin hasretiyle ateşe düştüğünü, gece gündüz onun aşkından feryat ettiğini belirtiyor.

Hasretiñle ey perî dil nâra düğdü çâre ne
Genc-i gamda rüz u şeb âh zâra düğtü çâre ne

G. 75/1

²⁶ Pala, a.g.e, s. 92

3.1.4.4. Şeytân

Önceleri Hâris adlı bir melek imiş. Allah, Âdem'i yaratıp da bütün meleklerle secde etmeyi buyurduğunda hepsi birden secde etmişler. Ancak meleklerin en ulusu ve onların hocası olan Hâris, kendisinin cin olup ateşten yaratıldığını, bu nedenle topraktan yaratılmış olan Âdem'e secde etmeyeceğini söyleyerek Allah'a âsi olmuştur. Allah da onu şeytân kılığına sokmuş ve lanetlemiştir.²⁷

Beyitte iblîs adlarıyla zikredilmiştir.

Olmaya iblîs-i merdûd hem-demin
İsm-i Hâktan özge çıkmasın demin

K. 1/7

Şair, şeytânın elinde köle olduğunu belirterek günahattan günaha koştüğünü ifade ediyor.

Çanda bir fısk u fücûr görsem koşardım oraya
Şeytân-ı merdûd elinde olmuş idim bende-nâ

K. 44/3

3.1.4.5. Günâh, Cürm, Günâhkâr

Günâh sözcüğünün geçtiği beyitlerde işlenen günâhla ilgili pişmanlık ve bu pişmanlıktan ötürü Hz. Muhammed'den şefaât istenmektedir.

Elif çaddimi dâl etti günâhım Yâ Resûlallâh
Utandurdu beni rûy-ı siyâhım Yâ Resûlallâh

K. 9/1

Meded Yâ Rabb bu 'âşi günahkâr mücrim-i kemter
Kiminiñ çaddi 'işyândan bükülmiş hâl-i mükedder

K. 12/1

²⁷ Pala, *a.g.e.*, s. 431

Beyitlerde, bazen günâh yerine “cürm” kelimesi kullanılmıştır.

Yığıldı cürm-i ‘ işyânım şefâ‘ at Yâ Resûlallâh
Yanıp ‘ aşkıñla biryânım şefâ‘ at Yâ Resûlallâh

K. 7/1

3.1.4.6. Şehîd

Şehit, Allah yolunda yapılan bir savaş esnasında ölen kişidir. Eşkiya veya âsiler elinde ölen müminler de şehit sayılır. Şehitler sorgusuz, sualsiz cennete gireceklerdir. Eserde, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in şehit edilmesine değinilmiştir.

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in katlinin derin teessürü aşağıdaki dizelerde belirtilir.

Birisine zehr-i kâtil kaçd edip şundu Yezîd
Birisini İbn-i Mülcem mel‘ ünı etti şehîd
Kareler giydi felekler ağladı kan mâh u hürşîd
Lerze-nâk oldu zemîn tağ taş mânendidir
Çağrışırılar Yâ Muhammed Yâ ‘ Alî şehzâdeler

Muhms. 17/3

Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehit düşürüldüğünü anlatan beyit:

Ol gülü nev-gonca-i Hüseyn-i mazlûm nâ-gehân
Kerbelâda âh susuz şehîd-i sultân eylediñ

K. 3/8

3.1.4.7. Nûr

Nûr; aydınlık, parıltı, bereket, kurtuluş vb. anlamlarda İlahi ışık olarak kullanılır. Nûr, esmâü’l Hüsna’ dandır.

Divan’da; Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali’nin nûrundan bahsedilmiştir.

Sensiñ ol mâh-ı münevver kevkeb-i şemsi duhâ
Nûr-ı Haqq maḥbûb-ı Hudâ feyz-i rahmân Muhammed

K. 5/2

Cedd-i pākī Muştafādan etmeyip aslā hayā
 Nūr-ı çeşm-i Murtażā'ya kıldılar gūnā cefā
 Ol ciğer-kūşe-i zehrā gonca-i bāğ-ı vefā
 Deşt-i Kerbelāda susuz ehl-i beyt-i Muştafā
 Çağrışırılar Yā Muḥammed Yā ʿAlī şehzādeler

Muhms. 17/4

3.1.4.8. Kurbân

Allah'ın rızasını kazanmak için aracı olan şey. Farz, vâcip veya sünnet olarak kesilen hayvan. Kurbân ancak sığır, deve ve davar cinsinden olabilir. Hac mevsiminde hacıların Arafat'a çıktıkları gün kurbân kesilir. Kurbân Bayramı da o gün, sabah namazı ile başlar.²⁸ İlk kurbân Hz. İbrahim'in Hz. İsmail'i Allah'a bağışlama teşebbüsü sırasında, Allah tarafından bir koç getirilerek vuku'a gelmiştir.²⁹ Hasan Haydar bu kavramı Hz. Muhammed, Hz. Ali, On İki İmam vb. olan teveccühü sebebiyle mecazen kullanmıştır.

Mâlik-i baḥr-i hüviyyet mâil-i seyf-i Ḥaydar
 ʿĀşık nūr-ı cemāl kâtil-i ceş u şaff-der
 Dînim îmânım Ḥasan'ül-ʿAskerî server
 Edegör cānını ḳurbān budur ʿîd-i ekber

Rub. 35/1

Şair, Hz. Muhammed için kurbân olmaya hazırdır.

Kim girip meydān-ı ʿaşkla yār için ḳurbān ola
 İşte ben başım alıp ḳurbāna geldim Yā Resūl

K. 4/3

²⁸ Pala, *a.g.e.*, s. 279

²⁹ Bkz. Saffat-37/107

3.1.5. Dini Şahsiyetler

3.1.5.1. Dört Halife

3.1.5.1.1. Hz. Ali

Es-selām ey faḥr-ı ‘ālem nūr-ı Muḥammed Muştafā

Es-selām şîr-i subḥān şāh-ı ‘Aliyyü’l-Murtażā

Seyyid Hasan Haydar Divanı’nda dört halifeden sadece Hz. Ali’den bahsetmiştir. Divanın, üzerine inşa edildiği temel kişidir. Hz. Muhammed’in abasının altına aldığı dört kişiden biri ve damadıdır. Hicret esnasında Hz. Muhammed’in yatağına yatıp, O’nun yerine ölümü göze alır. Kur’an ve sünnete sıkı sıkıya bağlı, âlim bir kişiliğe sahip olup ilme gereken önemi vermiştir.

*Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum.*³⁰ sözü bunu ispatlamaktadır. O, erenlerin rehberi, tasavvuf yolunun imamıdır. Hz. Ali, beyitlerde Aliyyü’l Murtaza, Haydar-ı Kerrâr, sahip livâ, zülfekar gibi isim ve sıfatlarla anılmaktadır.

Şair, Hz. Ali’nin kılıcına olan sevgisini ifade etmektedir.

İşte bir de ben olam ḳurbān ‘aşkıñ ey berü

Tā ezelden ‘aşkıñ maḳsūdu tiğ-i zülfikār

G. 60/7

Cedd-i pāk-i Aḥmed-i Muḥtār için

Nūr-ı çeşm-i Ḥaydar-ı Kerrār için

Sîneni döv taş ile settār için

Mâtem-i mâh-ı muḥarremdir bugün

Nâle-i beytü’l-ḥaremdir bugün

Muhms. 57/2

3.1.5.2. Âl-i Abâ, Ehl-i Beyt

Hz. Muhammed’in *ev halkı* anlamına gelir. Hz. Peygamber’in *abasının altına alıp koruduğu*, kendisiyle beraber Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in

³⁰ Hz. Ali’nin vecizeleri hakkında geniş bilgi için bkz. Adem Ceyhan, (2006), *Türk Edebiyatı’nda Hz. Ali Vecizeleri*, Öncü Kitap Yay., Ankara.

oluşturduğu ailesidir. Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçmekle beraber³¹ peygamberin ismi zikredilerek anlatılanı Ahzab Suresi'nde şu şekilde geçer:

*Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekatı verin. Allah'a ve Resülüne itaat edin. Ey Peygamber'in ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.*³²

Hud Suresi'nde ise ev halkı aşağıdaki şekilde geçer:

*Ey evin hanımı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olmuşken, nasıl Allah'ın işine şaşarsın? O, övülmeye layıktır, yücelerin yücesidir.*³³

Âyetlerden de anlaşıldığı üzere Allah'ın rahmeti her zaman Hz. Peygamber ve ashabının üzerinde olacak, onların yolunda gidenler (tevellâ) kurtuluşa erecek ve cennete nail olacaklardır. Âl-i Abâ kavramı *ehl-i beyt* kavramıyla aynı anlamda kullanılır. Eserde Âl-i Abâ kavramı birçok kere geçerken ehl-i beyt kavramı bir beyitte geçmektedir.

Âh kim erdi gene dil-i mâh-ı gam ki kareler
Mâtem-i hüzn-i Hüseyin ile açılısın yareler
Sîne-çâk eyler bugün müştâk olan bî-çâreler
Kerbelâda cândan ehl-i beyt feryâdeler
Çağrışırılar Yâ Muhammed Yâ 'Alî şehzâdeler

Muhms. 17/1

Es-selâm ey hânedân-ı yâr-ı şâdık Muştafâ
Es-selâm ey ma' din-i cûd u kerem Âl-i 'Abâ

K. 39/9

Muhammed nesl-i Aḥmed Ḥaydar-ı Kerrâra ikrârım
Benim ol bende-i âl-i 'abâ men sırr-ı subḥânım

G. 131/3

³¹ Bkz. Hud-11/73; Azhab-33/33; Zariyat-51/36

³² Azhab-33/33

³³ Hud-11/73

3.1.5.3. On İki İmâm

Hz. Ali³⁴ ile başlayıp İmâm Mehdî ile son bulan bu dönemi³⁵ kapsar. On İki İmâm'a *İsnâ aşer, düvâzdeh, düvâzdeh imam, düvâz, çârdeh-i mâsum* da denir. Hasan Haydar, Divanı'nın temelini bu kişilerle atar. Divan'da bütün imâmların ismi geçer ve onları en yüce özellikleriyle tanıtır, takdis eder.

3.1.5.3.1. İmâm Hasan (625-669)

Hz. Ali'nin büyük oğlu, Peygamberimiz'in torunudur. Lâkabı Müctebâ'dır. İslâm halifelerinin beşincisidir, On İki İmâm'ın da ikincisidir. Hicretin üçüncü yılında Medîne'de doğdu.³⁶ O zamana kadar Araplarca bilinmeyen "Hasan" adı ve sağ kulağına ezan, sol kulağına kâmet getirme bizzat Hz. Peygamber tarafından getirilen yeniliktir.³⁷ Muâviye kendinden sonra yerine Hz. Hasan'ı halife yapacağını halka duyurunca, oğlu Yezid Hz. Hasan'ı öldürttü.

Hz. Peygamber'in Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i kucağına alıp öptüğü, torunlarıyla nasıl vakit geçirdiği anlatılmaktadır.

Der-âğuş eyleyip öptü deḡânından Ḥasanı âh
Hem öptü boynu altından Ḥüseyni oldular ḡandân

K. 38/2

Ḥaḡîḡatde budur taḡḡîḡ-i Resûlullâhla ey cân
Ḥüseyn ile Ḥasan bir gün olurlar idi çün mihmân

K. 38/1

3.1.5.3.2. İmâm Hüseyin (626-680)

Hz. Ali'nin oğlu ve Peygamberimiz'in torunudur. On iki İmâm'ın üçüncüsü olarak bilindir. Ehl-i Beyt'in beşincisidir. Babası şehit olunca Medine'ye geldi. Muâviye'nin vefatında Yezid'e bîat etmedi. Muharrem'in onuncu günü Kerbelâ'da 72

³⁴ Birinci imam olan Hz. Ali'yi *Dört Halife* başlığı altında incelediğimiz için burada tekrara düşmekten sakınıyoruz.

³⁵ On İki İmam hakkında geniş bilgi için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, (1979) *On İki İmam*, Der Yayınları, İstanbul.

³⁶ Pala, *a.g.e.*, s. 195

³⁷ Ethem Ruhi Fıḡlalı, (1996), *Türkiye'de Alevilik-Bektaşılık*, IV. Baskı, Selçuk Yayınları, Ankara: ss. 253-259

kişi ile birlikte elîm bir şekilde susuz bırakıldı ve sonunda sonunda zalimce şehit edildi.³⁸

Şair, Hz. Hüseyin'i ekseriyetle Kerbelâ olayı ile anar ve ona olan bağlılığını yineler.

Hüseyinî Kerbelânîñ yoluna kırbân-ı cân eyle
Şeb tâ şubha dek şeydâ gibi âh u figân eyle
İmâm Zeynü'l-‘ Abâ'nîñ ‘aşkına cânîñ süzâne eyle
Cemâl-i berg-i ruhsârûñ şararsın bir hazân eyle
Hasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla

Müs. 16/2

Erdi mâh-ı gam fezâ gel başla feryâda dilâ
Sîne-çâk edip firâkı zâra ile efzâ
Baş cândan geç Hüseyiniler gibi eyle şalâ
Seyl-mişâl olsun sirişkin râh-ı cânâna fedâ
Âh Hüseyinî vâh Hüseyinî şâh Hüseyinî Kerbelâ

Muhms. 18/1

Beyitlerde genellikle Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin beraber anılmaktadır.

Haķîkatde budur taķķîķ-i Resûlullâhla ey cân
Hüseyin ile Hasan bir gün olurlar idi çün mihmân

K. 38/1

3.1.5.3.3. İmâm Zeyne'l-Âbidîn (659-713)

Dördüncü imâmdır. Babası Hz. Hüseyin, annesi *Şehribanû'*dur. Türbesi Kayseri merkezde bulunmaktadır. Allah'ın ihsânına erişmiştir.

³⁸ Pala, *a.g.e.*, s. 218

Hüseynî Kerbelânîñ yolına qurbân-ı cân eyle
 Şeb tâ şubha dek şeydâ gibi âh u figân eyle
 İmâm Zeynü'l-Abâ'nuñ aşkına cânuñ süzâne eyle
 Cemâl-i berğ-i ruhsârüñ şararsın bir hazân eyle
 Hasaneynler gibi yan düşüb bağrına taş bağla
 Muhammed Haydar-ı Kerrâr Alinüñ nesline ağla

Müs. 16/2

Yezid Kavminin Zeyne'l-Âbidîn'i zindana attırıp türlü sıkıntılar çektiği anlatılıyor.

Nesl-i pāk-i Haydar-ı Kerrâr iken Zeynü'l-Abā
 Koydular zindāna ašlā etmeyip zerre vefā
 Bezm olup kavm-i Yezid pişgāhına sürdü şafā
 Şad hezārān la' net olsun ey Yezid Mervān sañā
 Âh Hüseynî vāh Hüseynî şāh Hüseynî Kerbelā

Muhms. 18/5

3.1.5.3.4. İmam Muhammed Bakır (676-733?)

Beşinci imamdır. Babası Zeyne'l-Âbidîn'dir ve Hz. Hüseyin'in kızı Ümmü Abdullah da annesidir. İlim ve hikmet sahibidir. Türbesi Harran'ın 3 km. kuzey doğusunda bulunan İmam Bakır Köyü'ndedir.

Muhammed Bākırî şāh-ı cihāna eyle gel nālān
 Giribān sīne-çāk edip sirişkin ede gör ummān
 İmām-ı Ca' fer-i Şādık için ol dā'imî giryān
 Hezārān şad hezār la' net müşeyb cānına her ān
 Hasaneynler gibi yan düşüp bağrına taş bağla
 Muhammed Haydar-ı Kerrâr Alī'niñ nesline ağla

Müs. 16/3

İmâm Muhammed Bakır'ın çektiği sıkıntılar ve Beytü'l-Haram'a olan sadıklığı ifade ediliyor.

Mazhar-ı nūr-ı İlāh iken o zāt-ı muhterem
 Zerre inşāf etmeyip kılmadılar aşlā kerem
 Ol Muḥammed Bākırī ki şādık-ı beytū'l- ḥaram
 Çekdiler bir nice ğam bir nice firāk bir nice elem
 Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī şāh Ḥüseynī Kerbelā

Muhms. 18/7

3.1.5.3.5. İmâm Caferü's- Sâdık (699-765)

Altıncı imâmdır. Babasının adı Muhammed Bakırdır. Annesi ise Hz. Ebubekir'in torunu olan Ümmü Ferve'dir. Hikmet ve bereket kaynağıdır. Mütevekkil, mutedil ve ilim sahibi oluşuyla anılır. Caferü's-Sadık Şiilerce On İki İmâm'ın (hikmet açısından) en büyüğü ve Şii fikhını toplayan biri olarak bilinir.³⁹

Şair kendini İmâm Cafer'in yerine koyup Yezidiler'e seslenmektedir.

Men İmâm-ı Ca' ferem ey Yezîdîler bilin
 Pâre pâre eyleyin bu cismimi şimdi gelin
 Dönmenem kaç' â sözümden bendeyim ḥabl-i metîn
 Cedd-i pâkî Ḥaydarım katl edin başım çalın
 Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī şāh Ḥüseynī Kerbelā

Muhms. 18/6

3.1.5.3.6. İmâm Mûsa-yı Kâzım (745-799)

On İki İmâm'ın yedincisidir. Babası Caferü's-Sadık, annesi Hamide isimli kadındır.

Şair On İki İmâm'a olan bağlılığını dile getirmektedir.

Ḥazret-i Kâzım Musanıñ bendesiyim tâ ezel
 Olmuşum Mûsâ Rızānıñ ' aşkı ile mübtezel
 Şāh Takî veya Naķīye ' aşıkım bir lemyezel
 ' Āşık-ı bî-çāre dil ağlar yañar söyler ğazel
 Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī şāh Ḥüseynī Kerbelā

Muhms. 18/8

³⁹ Fıġlalı, *a.g.e.*, s. 265

Ben İmâm-ı Ca' ferem eylerim âh u fezâ
 Hâzret-i Kâzım Musâya kıldı bunca cezâ
 Ol Muḥammed Bâkırîye ola her dem merḥabâ
 Olmadan küşâde şoldu ol gül-i cilve-nümâ
 Cân fedâ olsun yoluna Ey Hüseynî Muḥarrem

Muhms. 19/6

3.1.5.3.7. İmâm Aliyyü'l-Rızâ (765?-818)

Sekizinci imâmıdır. Babası Musa Kâzım'dır. Annesi ise Şehd, Neciye, Nemce veya el-Hizerâni'l-Mersiyye adlı bir cariye (ümmü veled)'dir.⁴⁰ İmâm Aliyyü'l-Rızâ 818 yılında Tûs şehrinde vefat etmiştir. Onun ölüm sebebi hakkında değişik rivayetler bulunmaktadır.

İbnul-İmâd, hummadan öldüğünü, zehirlenerek öldürülmüş olduğunun da söylendiğini, İbnul-Esir ise, üzümü çok seven Aliyyü'l-Rızâ'nın Me'nun tarafından zehirli üzüm yedirilerek zehirlenmiş olabileceğini ifade etmiştir.⁴¹

Eserde, İmâm Aliyyü'l-Rızâ'nın irfanlı olması ve zehirle öldürüldüğü anlatılmaktadır.

On sekiz biñ ' âlemiñ fâhri Muḥammed Muştafâ
 Eylediler nesline 'âr etmeyip bunca cefâ
 La'net olsun la'net buyurıla dâ'im cânınâ
 Kim ki şundu Ḥasenü'l-ḥulḳ-i Rızâ zehri sañâ
 Âh Hüseynî vâh Hüseynî şâh Hüseynî Kerbelâ

Muhms. 18/3

3.1.5.3.8. İmâm Muhammed Takî (811?-835)

Dokuzuncu imâm olan Muhammed Takî'nin babası Ali Rızâ'dır. Medine'de doğmuştur. Abbasî Halifesi Me'mun tarafından ikram ve saygı görmüştür.⁴² Diğer imâmlar gibi ilim ehlidir.

⁴⁰ Fığlalı, *a.g.e.*, s. 267

⁴¹ İbrahim Murat, (2006), *Hacı Bektaş Veli'nin 14 Sırrı*, İlgı Yay., 3. Baskı, İstanbul, s. 126

⁴² Murat, *a.g.e.*, s. 126

Şair, On İki İmâm'dan bahsederken onlara duyduğu sevgiyi, aşkı ve bağlılığı ifade ediyor.

Hzret-i Kâzım Musanıñ bendesiyim tâ ezel
 Olmuşum Mūsā Rızānıñ ' aşkı ile mübtezel
 Şāh Takî veya Naķīye ' aşıkım bir lemyezel
 ' Āşık-ı bî-çāre dil ağlar yañar söyler ğazel
 Āh Hüseynî vāh Hüseynî şāh Hüseynî Kerbelā

Muhms. 18/8

Hzret-i Şāh-ı Takîniñ bendesiyim bendesi
 Yā Naķîniñ olmuşum ' aşkıyla canā zindesi
 ' Askerîniñ kuluyum bende ezel efgendesi
 ' Āşık-ı şūrîdesi hem mecbūr-ı efgendesi
 Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseynî Muħarrem

Muhms. 19/7

3.1.5.3.9. İmâm Ali Nakî (828-868)

Onuncu imâmdır. Babası dokuzuncu imam olan Takî'dir. Annesinin ismi de Semâne'dir. Fakih ve ibadete düşkün birisidir.⁴³

Beyitlerde Takî ve Nakî isimleri beraber anılmıştır.

Şāh-ı Takî cānıma cāndır edemem terkini ben
 Hem Naķîniñ kuluyum rāhına koydum serim
 Taķmışım boynuma ' aşk ile gelin işte resen
 Dem-i vaşında benim ğam neme gerek şōf u kefen

Rub. 26/1

İmâm Nakî, dertlere derman olmasıyla Lokmân Peygamber'e benzetilmiştir.

Takî cānıma cānān olup dermān eden
 Hem Naķîdir derdime Loķmān olup iħsān eden

K. 39/16

⁴³ Murat, *a.g.e.*, s. 127

3.1.5.3.10. İmâm Hasanü'l-Askerî (846-873)

On birinci imâmdir. Lakâbını, Samarra şehrinde oturduğu mahallenin isminden almaktadır.⁴⁴ Hasan el-Askerî ecdadı gibi hayatını zühd ve takva içerisinde geçirmiştir.⁴⁵

Eserde diğer On İki İmâm'dan bahsedildiği gibi aynı şekilde bahsedilip, İmam Hasanü'l-Askerî'nin gamı, kederi anlatılmıştır.

Âlemdârı Hasanü'l-Askerî ol leşger-i ğamda
Açılısın yâreler göz-gün sînende ağla bu demde
Muhammed Mehdî şâhib-i zamâna bende ol bende
Muhabbet hânedân âl-i evlâdım Haydarâ zinde
Hasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
Muhammed Haydar-ı Kerrâr 'Alî'niñ nesline ağla 1255

Müs. 16/5

Ol İmâmı 'Askerîye bend olanlar zâr olur
Zâr olanlar 'Askerîye râh-ı Haqqda yâr olur
Yâr olanlar râh-ı Haqqda Muştafâya yâr olur
Yâr olanlar Muştafâya Kerbelâya zâr olur
Âh Hüseyinî vâh Hüseyinî şâh Hüseyinî Kerbelâ

Muhms. 18/9

3.1.5.3.11. İmâm Muhammed Mehdî (869/872/870-...)

On İki İmâm'ın sonuncusudur. Babası İmâm Hasanü'l-Askerî, Annesi Nercis Hatun'dur. İmâmiye, On İkinci İmâm Muhammed'i, Muhammed Peygamber'in hadislerinde adı geçen ve son zamanlarda çıkıp dünyayı adaletle dolduracağı vaat edilen Mehdî olarak tanırlar.⁴⁶ Bu sebeple kendisine *Accelallahu Ferecehu* (Allah onun zuhurunu çabuklaştırın) denilir.⁴⁷

⁴⁴ Fıġlalı, *a.g.e.*, s.271

⁴⁵ Murat, *a.g.e.*, s. 127

⁴⁶ Abdülbaki Gölpınarlı, (1992), *Alevi-Bektaşî Nefesleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul: s. 46

⁴⁷ Fıġlalı, *a.g.e.*, s. 272

Genellikle *sâhib-livâ*, *sahib-zamân* sıfatlarıyla anılır.

Älemdârı Hasanü'l-‘ Askerî ol leşger-i gamda
Açılsın yâreler göz-gün sînende ağla bu demde
Muhammed Mehdî şâhib-i zamâna bende ol bende
Muhabbet hânedân âl-i evlâdım Haydarâ zinde
Hasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
Muhammed Haydar-ı Kerrâr ‘ Alî’ nün nesline ağla 1255

Müs. 16/5

Haydarâ bu firkat-i gamla yañalım bir zamân
Ol Muhammed-i Mehdî şâhib livâ olsun ayân
Kâlar kavm-i Yezîdîler urmada nâ-tüvân
Olucağ lâ-fetâ⁴⁸ sırrı ‘ âleme bir kez ‘ ayân
Âh Hüseyinî vâh Hüseyinî şâh Hüseyinî Kerbelâ

Muhms. 18/10

3.1.6. Dinlerle İlgili Mefhumlar

3.1.6.1. Dîn

Dîn, Allah tarafından peygamberi vasıtasıyla vaz’ edilip, uyanlarını dünya ve âhirette kurtuluşa erdiren itikat ve ameller bütünüdür. Bu kelime herhangi bir dîn anlamında ise de Müslümanlar arasında daha çok İslamiyet yerine kullanılır.⁴⁹ Pek çok beyitte dîn kavramına rastlanır.

Eger bir dîn ayrı kâfire keşf eyleyem râzım
Gelirdi imâna muṭlağ benim eşki şerârımdan

G. 58/3

Bitirmiş zâhidi gör sermâye-i zihni dinsiz
Oturmuş göreñ esâ durmayıp ezkâr için

G. 62/5

⁴⁸ "Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr". "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur" cümlesinin "Ali'den başka "genç yoktur" bölümü.

⁴⁹ Pala, *a.g.e.*, s. 117

3.1.6.2. İmân, Küfür

İmân; inanma, İslâm dinini kabul ve tasdik etmeye, Peygamber'in dinine kesin olarak bağlanma anlamına gelir. İmânın şartları Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, âhirete ve hayır ile şerrin Allah'tan geldiğine inanmaya denir.⁵⁰ Küfür ise dine inanmayı Allah'a ortak koşmaya denir.

Divan'ın bazı beyitlerinde imân ve küfür tezaadı söz konusudur. Beyitte küfürden sevgilinin saçının rengi olarak bahsedilir.

Çünkü ol kâkül küfrün nârına bend olmuşum
İken çün nūr-ı imânım yañar camımı mâ

G. 6/3

Hamd ola pāk eyledim küfr ü helâinden dili
Tövbe müstağfer olup emâna düştüm ibtidâ

K. 44/8

3.1.6.3. Mü'min, Müslüman

İnanılması gereken konulara İslâm dininin öğrettiği şekilde inanan kimselere mümin denir.⁵¹ Müslüman da Allah'ın emrine ferman olan, sözünü tutan Hz. Muhammed'e ümmet olan kişidir.

Peygamberimiz'in gözbebeği torunlarının cefa çektiği gibi müminlerin de her zaman cefa ve sıkıntı çektiği anlatılmaktadır.

Çurretü'l-‘ayn-i Resûla ne cefâlar kıldılar
Mü'min olanıñ görürdün albi hiç urtulmaya

G. 13/6

Müminlerin kalplerinin Allah tarafından bilindiğinden bahsedilir.

Sen seni medh eyleme zem eyleme sen ‘âlem seni
Ha bilir mü'min olanıñ albini leyl-i nehâr

G. 68/6

Devr-i la‘liñde ne mümkün ede Hadar mey terk
Gerçi çok söylediler nice müselmân baña

G. 4/5

⁵⁰ Pala, *a.g.e.*, s. 232

⁵¹ Kemal Güran, (2002), *Müslümanın El Kitabı*, Timaş Yay., İstanbul: s. 92.

Eger keşf eylesen bir dīni ayrı kāfire rāzın
Çelīpādan geçirip cānā müselmān edersin sen

G. 152/3

3.1.6.4. Ümmet

Ümmet, Bir dīne, bir peygambere bağlanıp onun arkasından giden insanlar topluluğuna denir.

Hasan Haydar, Hz. Muhammed'in şefkati ve himmetiyle O'nun ümmeti olunabileceğini ifade eder. Divan'da bir manzumede ümmet kavramı geçmektedir.

Olmağ istersen Muḥammed ümmeti
Hem dilersen ol Resūlden şefkati
Şad hezār eyle Yezīde la' neti
Mātem-i māh-ı muḥarremdir bugün
Nāle-i beytü'l-ḥaremdir bugün

Muhms. 57/4

3.1.6.5. Kâfir, İnkâr

Kâfir, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan demektir.

Kâfir; İslamî, tasavvufî ve sevgilinin güzellik unsurlarını adlandırmada benzetme unsuru olarak kullanılır.

Raḳībi bed-rūy-ı kāfirini terk eylemez ašlā
Duḫān olmuş meyāni ḳanına aşıp deş mızrāb

G. 89/3

Eger bir dīn bāṭıl-ı kāfiri bi-dīn olaydı āh
Gelirdi imāna gūş eyledikde bu sözüm nūru

G. 80/3

İnkâr, Divan'da Allah'ın yarattıklarını görüp de inanmama, imāna gelen inkârcılar gibi konularda işlenmektedir. İnkârcıların Allah'a ve O'nun gönderdiklerine

karşı gelmesi eleştirilerek onların Kur'ân'daki akıbetlerinden haber verilmektedir. Allah'ı inkâr edenler dünya ve âhirette lanetlenmiştir.⁵²

Cemâliñ pür-nevî nûr u ziyâ bahş etti hürşîde
Anı inkâr eden zâhid ne bulsun kendi küstâhdır

G.41/3

Lâm elif vechiñ mu'în lafzatullâhi'l-azîm
Haşa haşa kim eder inkâr 'azâbı titretir

G. 26/4

3.1.6.6. Münkir, Münâfık

Münkir, Hak yoluna girmeyen kişidir. Münâfık ise ikiyüzlülük eden, riyakâr, İslâmiyete inanmadığı halde inanmış gibi görünmenin ıstılahî karşılığıdır.⁵³

Eserde bu kavramlar genellikle tasavvufî anlamda karşımıza çıkmaktadır.

Gerçi ki münkirlerin çeşmine hür der ehl-i Őaşq
Mu' teberdir 'ind-i 'ârifânda 'aşq mânend-i şâh

K. 45/15

Mâlik-i baħr-i hüviyyettir o zat-ı bî-mişâl
Bir daħi gelmiş değil gelmek daħi emr-i muħâl
Ey imâm-ı evliyâ ey kıdve-i ehl-i kemâl
Bu kadar inkâr etmege münkirlere kaç' â mecâl
Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcî Bektâş-ı Velî

Muhms. 46/4

3.1.6.7. Ruhbân

Ruhbân, kendisini maddeden tecrîd eden kişidir. Yaşadığı rûhânî âlemden çıkmak istemediği için dünyevî şeylerle uğraşmaz. Bu özelliğiyle ruhbân, sülûk ehlinin

⁵² Bakara, 2/162: "...Onlar ebediyen lânet içinde kalırlar..."

⁵³ Pala, a.g.e, s. 340

geçmek ve yaşamak zorunda olduğu manevî beş gücü temsil eder. Bunlar hayal; fikir, akıl, hıfz, zikir şeklinde isimlendirilebilecek melekelerdir.⁵⁴

Gerçi ki münkirlerin çeşmine hür der ehl-i ‘aşk
Mu‘teberdir ‘ind-i ‘arîfânda ‘aşk mânend-i şâh

K. 45/15

3.2. TASAVVUF

Tasavvuf kelimesinin hangi kökten geldiği ve bu kelimenin tarifi konusunda belli bir görüş birliği sağlanamamıştır. Mustafa Kara gaye ve konu açısından tasavvufu şöyle izah eder: “Tasavvuf bir gönül terbiyesidir. Gönül de insan bulunduğu için tasavvufun konusu insandır, gayesi ise onun kalbî yönünü eğiterek, olgunlaştırarak kemal derecesine ulaştırmaktır.”⁵⁵ Kâmil Yılmaz, tasavvufu ayrı ifade ve lafızlarla ele alan birçok tarifi on grupta toplamıştır. Bunlar:

Tasavvuf zühddür,
Tasavvuf güzel ahlâktır,
Tasavvuf tasfiye; yani kalp temizliğidir,
Tasavvuf tezkiye; yani nefis ile müâhededir,
Tasavvuf istikamet; yani kitap ve sünnete sarılmaktır,
Tasavvuf Allah’a tam teslimiyet ve rabbânîlikdir,
Tasavvuf Hakk’a vuslattır (ihsân),
Tasavvuf İslâm’ın ruh hayatıdır,
Tasavvuf bir bâtın ilmidir,
Tasavvuf havassa ait ledün ilmidir.⁵⁶

Tasavvufî terimlere şiirlerinde sık sık yer veren Hasan Haydar’ın, Divan’ın girişinden Rıfâî tarîkatına bağlı olduğu tahmin edilmektedir.

⁵⁴ Mustafa Tatcı, *a.g.e.*, s. 273

⁵⁵ Mustafa Kara, (1999), *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul: s. 18

⁵⁶ Kâmil Yılmaz, (2009), *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 12. Baskı, Ensar Yay., İstanbul: ss. 34-35

3.2.1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhîd

Vahdet-i vücûd fikrine göre âlem, bir tek hakikat ve vücûddan ibarettir. Çokluk, birin tecellîsidir. Allah mutlak ve tek varlıktır. Onun varlığının bir sebebi, başlangıcı ve nihayeti yoktur. Kendi zâtıyla var olan Tanrı, bütün zamanları ve mekanları kaplayan bir nûrdur. Zâtı, zâtıyla bilinmez. Sıfatlarıyla bilinir.⁵⁷

Tasavvufun ana düşüncesi Vahdet-i Vücûd'tur. Allah, ezelde⁵⁸ kendi varlığının birliği ve Allah'ın kurallarına riayet etmesi gerektiği konusunda bir antlaşma yapmıştır. Her insan bu bilginin idrakinde olamayabilir. Bu idrakte insanın kendini bilmesi ve sonra da Allah'ı bilmesi (marifetu'l-lah) esastır.

Ey gönül gel gayretten geç 'aşka koy başı Hakkı bul
Dost Muhammed cân 'Alî vâhidi muṭlaḳ ṭoḡru yol
İkilikden et rucû' vahdetde ḥâmûş ol yürü
Yok şebâtı şuyu mişâl 'ömre olma ḳul

Kıt. 1/1

3.2.1.1. Vahdet, Kesret

Vahdet, birlik; kesret, ikilik ve çokluk demektir. Tasavvufta gerekli olan vahdet, kesret içinde olandır. Yani halk ile birlikte, iş gücüne meşgul iken dahi herkesin ve her şeyin Allah'ın kudreti ile meydana geldiğini idraktır.⁵⁹ Vahdet, hakikî anlamda bir olan Allah'ı ifade eder. Cihanda var olan her şey, Bir'in tecellîsidir, Bir'de sudûr etmiştir; bütün eşya vahdet nûrlarıdır.

Şair, kesrette olunca âlemde şan, şöhret sahibi olduğunu ifade ediyor.

Çārede maḳşum-i pāki yād ederiz her deḳḳān
Rūy-ı kesretten beri biz bulmuşuz 'ālemde şān

G. 78/7

Genc-i vahdetde sūkūn et ḳursunlar bi-ziyān
Keşf-i mülki mülkünde olan eş'ār saña

G. 9/2

⁵⁷ Tatcı, *a.g.e.*, s. 277

⁵⁸ *Bezm-i elest.* İnsanoğlunun dünyaya gelmeden önce “Ben sizin rabbiniz değil miyim?” sorusuna “Evet, sen bizim Rabbimizsin” (A'raf-172) cevabını verdiği makamdır.

⁵⁹ Pala, *a.g.e.*, s. 469

3.2.1.2. Mâsivâ

Mâsivâ, Allah'tan başka her şeydir. Bu mânâ bazen de aynı anlama gelen “sivâ” kelimesi ile de anlatılır. Sûfiler, “Allah hariç her şeye mâsivâ derler.”⁶⁰ ve gönüllerinde Allah'tan başka bir şeyin bulunmamasına dikkat ederler.

Eserde mâsivâ ifâdesiyle bu anlamların yanında dünya, dünya zevkleri ve kesret, kastedilmektedir.

Bir nesl-i âb-güşdur şofûlar âh çeker
 Hür u ğilmân arzûsıyla rûz u şeb eyvâh çeker
 Mâsivâ-yı zerr için şubh degin fettâh çeker
 Haydar-ı mest müdâm şubh u şâm şâh çeker
 Menba^c -ı cüy-ı keremdir hazret-i kızıl velî

Muhms. 47/5

Şair, dünyalık zevklerin zerresi için keder çekmeyeceğini belirtiyor.

Haydara terk eyledim sildim gönülde defteri
 Mâsivâyı zer için çekmezem aşlâ kederi

G. 16/7

3.2.1.3. Tecellî

Tecellî ortaya çıkmak, görünmek demektir. Tasavvufta kudret-i ilâhiye eserlerinin eşyada görünmesidir. Tecellînin nasıl meydana geldiğini Allah'tan başka kimse bilemez.⁶¹

“Bilhassa İlâhî kudret ve sırların insanlarda ve nesnelere görünmesi, Cenâb-ı Hakk'ın Güzel isimleri ile kâinatta ve insanlarda zâhir olmasıdır. Cenâb-ı Hakk'ın azamet, kahır, kibriyâ ve gazap gibi isimlerle tecellî etmesine “Celâlî tecellî”, Allah'ın lütuf, merhâmet, af ve muhabbet gibi isim ve sıfatlarla tecellî etmesine de “Cemâlî tecellî” adı verilir.”⁶²

Peygamberimiz'in iki kaşının arasında tecellî eden nûra değinilir.

⁶⁰ Süleyman Uludağ, (1997), *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.15, İstanbul: ss. 393-395

⁶¹ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 253

⁶² Hasan Akay, (2005), *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, İstanbul: s. 463

İki kaşıñ arası nūr-ı tecellî beyt-i Hâkķ
 Pertev-i nūr-ı kamer-zerre benim hünkârım âh

G. 129/4

İmâm Mûsa Kâzımdan tecellî nur-ı vişâli gör
 Velî Mûsa Rızâ-yı Hâkķ-ı nisbiden kemâli gör
 Takî veya Nakîniñ bağ-ı vaşlında nihâli gör
 Gözün aç bu cihân içre ‘ayân bedr-i cemâli gör
 Hasaneynler gibi yan düşüp bağrına taş bağla
 Muhammed Hâyder-ı Kerrâr ‘Alî’niñ nesline ağla

Müs. 16/4

3.2.1.4 Cemâl, Didâr

Cenâb-ı Allah’ın Cemâli, güzelliği kâinat aynasında görünür. Allah’ın vechi, Kur’an’da şu ayette zikredilir: “Yüzünüzü ne tarafa çevirirseniz Allah’ın vechi oradadır.”⁶³

Bu kavramlar Divan’da Allah’ın güzelliği, sevilenin, övülenin, Hz. Peygamber’in yüzü için kullanılır.

Her nazarda baksa maħbûb-ı cemâl Hâkķ görür
 Kîl ü kâl eyleme ki cemâl derd-i cemâlullâh

K. 45/20

Cemâliñ maṭla‘-ı nūr-ı Hüdâdır Yâ Resûlallâh
 Vücûdun ins ü cinne reh-nümâdır Yâ Resûlallâh

K. 2/1

3.2.1.5. Sır

Sır, gizli şey, kalpte saklanıp kimseye söylenmeyecek olan bilgi, düşünce, hal anlamındadır. Tasavvufta Allah ile kul arasında saklı ve gizli kalan hallerdir.

⁶³ Bakara-115

Mūnis ol cānā cān azād eylemeden eyle hırz
 Zira yoğdur kā' inatda bundan artık bedter
 Hāk-i pāy-i tāk-ı sır etmekdir 'ālemde hūner
 'Ākıl olan kimseye kılma haķāret ile nazār
 Merħaba ey dil serçe-i 'anķā gōzet

Muhms. 89/2

'Ālemi lā-şanda şāh-ı mu' tebersin Hāydarā
 Kūntü kenzūñ⁶⁴ sırrına eyle derūndan iķtidā
 Kim ki nūş etti ene'l-Hāķķ cur' ası buldu ziyā
 'Aşķ içinde genc-i lā ya' ni dilersen ķo ribā
 Her yana kılсан ķanā' at eyle istignā gōzet

Muhms. 89/5

3.2.1.6. Gönül

“Gönül ve kalb; İlâhî hitâbın mahallî ve muhatabı; marifet ve irfân denilen tasavvufî bilginin kaynağı; keşf ve ilhâm mahallî; tecelli aynası; Allah'ın isim ve sıfatlarının en mükemmel şekilde tecellî ettiği yer; İlâhî genişlik mahallî; Allah'ın evi; yere göge sığmayan Allah'ın içine sığıdığı yer anlamlarındadır.”⁶⁵ Gönül, tasavvufî hayatın merkezini teşkil eden mefhumlardandır. Kur'ân-ı Kerîm'de, Kıyâmet günü Allah'ın huzuruna “Selim bir kalp ile gelenler, müstesna bir yere sahiptirler.”⁶⁶ denilmektedir. İnsan bütün âlemin özü olduğu için şair de insanın hakîkatini gönül olarak ele almıştır.

Eserde gönül mahzundur, aynadır, çaresizdir, gamlıdır.

Bu vücūdum mülkünün şāhı gönül meh pāresi
 Çāresiz bir derde düştüm oldum 'aşķ avāresi

G. 16/3

Cihān geçdiyse hūsnūñden gönül geçmez nihālinden
 Ferāğat eylemem ey meh seniñ 'aşķ-ı vişālinden

G. 138/1

⁶⁴ Hadis-i Kudsî. (Gizli bir hazine idim, beni bilsinler diye mahlûkatı yarattım.)

⁶⁵ Uludağ, *a.g.e.*, s. 203

⁶⁶ Şuarâ-89

Beyitte teşhis sanatıyla gönül insana benzetilmiştir.

Tār u mār olmuş yanar dil-i bağınıñ ra‘naları

Çaralar giysin gönüller çıkarıp cā’ları

G. 12/1

3.2.1.7. Aşk

Aşk kelimesinin aslı “ışk”tır. Işk, sarmaşık demektir. Sarmaşık nasıl sarıldığı yeri istila ederse, aşk da girdiği kalbi ve vücudu öylece istilâ ettiğinden, şiddetli sevgiye “aşk” denmiştir. Aşk lafzı Kur’ân’da zikredilmemiştir; fakat İbn Arabî’nin beyanına göre kinaye yoluyla irad edilmiştir. Kur’ân’daki “eşedd-i hubb” âyeti buna delil sayılmıştır.⁶⁷

Tasavvufî anlayışta aşk, mecazî ve hakikî olmak üzere ikiye ayrılır. Mecazi aşk, insanın insanı veya diğer yaratıkları sevmesi; hakikî aşk ise Allah’ın kulu veya kulun Allah’ı sevmesi anlamındadır. Her çeşit ve durumuyla aşk, insanı Hakk’a götürür. Hakikiâşk yoluna mecazdan girilir.⁶⁸

Eserde mecazî ve hakikî aşktan da bahsedilmektedir.

Bu ‘aşkıñ macerasından hele şor Haydara bir kez

Seniñ sevdân ile çaddi bu güldü bir kemân merzûc

G. 38/6

Cur‘ a-i ‘aşkıñ ile mesti harâbım rûz u şeb

Kâse-i la‘ l-lebde tekne-dânım el-amân

G. 126/6

3.2.1.8. Cân

Cân, İnsan ve hayvanda yaşamayı sağlayan madde dışı unsurdur. Bektâşîlikte mürid ve derviş bu adla anılır.⁶⁹

Eserde cân ilahî aşka ve Hz. Muhammed’e kavuşmak için her türlü eza ve cefayı çekmeye razıdır.

⁶⁷ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 233

⁶⁸ Uludağ, *a.g.e.*, ss. 59-62; Abdülbâki Gölpınarlı, (1990), *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, C. I-II, İnkılap Yay., İstanbul: ss. 43-44

⁶⁹ Pala, *a.g.e.*, s. 83

Ġarażım ancağ dü ‘ âlemde ıapına intisâbımdır
 Ġaydariñ başıyla cânı fedâdır Yâ Resûlallâh

K. 2/7

Maġfıret raĥmet kıla ol pâdişâh
 Yalvarıp cânımız âzâd edelim

K. 1/3

Cânları cân içre cân eden budur
 ıulları ‘ âlemde ĥân eden budur

K. 1/11

3.2.1.9. Vücût (Ten, Cism, Beden)

İnsan vücûdu ile ilgili olarak kullanılan beden, cisim, cesed ve ten tasavvufta, rûhu barındıran ve çeşitli faaliyetlerde bulunmasını sağlayan emin ve alet anlamındadır. Mutasavvıflar bedeni, rûhu haps eden bir varlık olarak algılamışlar ve itibar edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir.

Beyitlerde belalar, gamlar ve sıkıntılar karşısında sığınılacak tek varlık Allah’tır. Aşk yolunun cismine mukadder kıldığı engeller karşısında şair Allah’ı tazim etmekten başka bir yolu olmadığını idrakindedir.

Geçmeden cân u bedenden nefis ile hevâdan
 Ermedim vaşl-ı cinâna olmadı keşf-i İlâh

K. 45/11

Süz-ı ‘ aşk ile ölüp olmak dilersen bî-vücûd
 Mescidi meyĥâneden fark eyle bed-kârı unud
 Sırr-ı şâha maĥrem ol gönlünü var añla aġud
 Guş-mâl eyle bu sözüm özünü Ġaĥıĥa toġrud
 İster iseñ cam-ı ‘ aşkı Ġayġusuz sulţâna gel

Muhms. 48/2

3.2.1.10. Akıl

Akıl, insan bedenine öz olarak yerleştirdiği ruhanî bir cevher olup, hak ile bâtnı, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini vs. ayırt etmeye yarar. Tasavvuf ehlinin Allah'ı gönül yoluyla ve aşk vasıtasıyla aramaları, akıl yoluyla O'na ulaşmak isteyen alimler ve filozoflar ile aralarında bir münakaşa ve mücâdele unsuru olmuştur.⁷⁰

Eserde bir defa bu kavrama yer verilmiştir.

Mūnis ol cānā cān azād eylemeden eyle hırz
Zira yoğdur kā' inatda bundan artık bedter
Hāk-i pāy-i tāk-ı sır etmektir 'ālemde hūner
'Ākıl olan kimseye kılma haqāret ile nāzar
Merhaba ey dil serçe-i 'anķā gözet

Muhms. 89/2

3.2.1.11. Nefs

Nefs, rûh, öz varlık demektir. İnsanın iç alemi hakkında kullanılır.⁷¹ Hadîs olup olmadığı tartışmalı, Hz. Ali'ye ait olarak da gösterilen “*Men arefe nefsehû fekad arefe Rabbhû/Nefsini bilen Rabbini bilir.*” sözü, tasavvuf ehli arasında çok yaygın olarak tekrarlanır. “*Nefsini bilen*” yani, kendisini acz, noksan, bilgisizlik ve yokluk ile bilen; “*Rabbini bilir*” yani, Rabbini kudreti, yüceliği, kemâli, bilgisi ve varlığıyla bilir.⁷²

Divan'da nefis, kötü huyların ve çirkin fiillerin ortaya çıkmasının sebebi olarak ele alınmakta, nefis illetinden kurtulmanın çaresi olarak ona muhalefet etmek, onu terbiye ve irşad etmek olduğu belirtilmektedir. Hakikate ulaşmak için nefisle gerektiği gibi mücadele etmek gerekir.

Esîr-i bende-i nefsim elimde nāme-i 'işyān
Bütün ef'āl ü aḥvālim ḥadır Yā Resūlallāh

K. 2/6

Mest-i lā-ya'kil olup aḡyār bed-nām ile atış
Kelb nefsiñ katl edip meydān-ı sulṭāna giriş

K. 39/14

⁷⁰ Pala, *a.g.e.*, s. 16

⁷¹ Pala, *a.g.e.*, s. 355

⁷² Abdūlbâki Gölpinarlı, (1977), *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul: s.252

3.2.1.12. Rûh

Rûh âlem-i letafettendir.⁷³ Divan'da rûh, genellikle âşığın cânı manasında kullanılmıştır.

Eserde rûh-ı akdes, rûh-ı revân olarak geçmektedir.

Verenler rûh-ı aqdesden haber ol andelîb-i zâra
Ne hâcetdir gülizâra ‘ Alî-i Murtażâ geldi

K. 40/3

Fıraķıñla helâk oldum benim rûh-ı revânım gel
Cefâ etme kûluna tıfl-ı nev-i gül fidânım gel

78/5

3.2.2. Bezm-i Ezel

Kur’ân’da şöyle denilmektedir: “Rabb’in Adem oğullarının bellerinde zürriyetlerini aldı ve onlara kendi nefislerine şehadet ettirdi:

- Elestü bi-Rabbiküm: Ben sizin rabbiniz değil miyim?

-Kâlû Belâ (Evet, dediler) diye cevap verdiler.”⁷⁴

Bu söyleşi kıyâmet günü kulların aslî gayelerini unutmamaları içindir. İnsanoğlu verdiği sözü unutmadan seyrini ve devrini tamamlamak, geldiği mertebeye ulaşarak ayrıldığı parçasıyla yeniden bir olmak amacıyla yaratılmıştır.

Nûş edip bezm-i elestten cür‘ a-i ‘ aşkıñ ezel
Mekteb-i ‘ irfânda kaldım Yâ Resûlallâh meded

K. 6/5

Zâhidâ bezm-i elestden bâde-i ‘ aşka yetiş
Gâh kalbiñ pasını sil câm-ı ‘ irfâna yetiş

K. 39/13

3.2.3. Devr

Devir, dönüp dolaşmak, başlangıç noktasına gelmek demektir. Allah ilk tecellisiyle akl-ı küllîye (Muhammedî nuru) yarattı. Akl-ı küllîden taşan tecellîlerle de

⁷³ Atilla Batur, (2002), *Sururi Divanı; Hayatı, Sanatı, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Esn., Malatya, s. 143

⁷⁴ A'raf-172

diğer mahlûkât yaratılmış ve yaratılmaktadır. Nûr bu şekiller (imkân) âleminde, tecricen zuhûr etmiş; tenezzül ve terakkî makâmlarından geçerek tekrar geldiği âleme karışmıştır.⁷⁵

Oğa deş-i zehri şunar sâkî-i devrân baña
Güli Aħmed görünür aşkeri süzân baña

G. 4/1

3.2.4. Tasavvufî Mertebeler ve Kavramlar

3.2.4.1. Dört Kapı (Şerîat, Tarîkat, Hakîkat, Marifet)

Mutasavvıflar, dervişlik yolunun şerîat, tarîkat, hakîkat ve marifet olmak üzere dört kapısından söz etmişlerdir. Bunlardan şerîat, cevizin ham ve yeşil olan kabuğuna; tarîkat, sert olan iç kabuğuna; hakîkat, yenilecek olan içine; marifet ise cevizin aslına ve mahiyetine benzetilir. Divan'da doğrudan *dört kapı* ifadesine yer almamaktadır.

Şerîat, Allah tarafından peygamber vasıtasıyla ortaya konan ilâhî kanundur.⁷⁶ Şerîat Allah'ın, kulları için belirlediği bir yol olarak, insanın hayatını düzenler. Bu sebeple şerîat, insanın bütün davranışlarını ilgilendiren amelî bir kavram olduğu kadar, îmân konusunu da kapsamına alır. Allah'a inanmak, tıpkı namaz ve oruç nevinden dinî görevler gibi şerîatın bir parçası olarak kabul edilir.⁷⁷

Tarîkat, Hakk'a ermek için tutulan ve bir takım kuralları olan yoldur. Mutasavvıflara göre, Allah'a giden yollar nefesler sayısındadır. İlk sûfîler kendilerinden tecrübeli üstaplardan yararlanmakla birlikte, belli bir tarîkat kurmamışlar, her biri kendine göre bir yol tutmuştur. Bunlar, düşüncelerini ve manevî tecrübelerini sohbet yoluyla çevrelerinde toplananlara aktarmışlardır. Tarîkatlar arasında ortak esaslar bulunduğu gibi, farklı yönler de vardır.⁷⁸

Beyitte şerîat, tarîkat, hakîkat ve marifet kavramları bir arada kullanılmıştır.

Şerî'at ma'rifetden hem tarîkatle hakîkatden
Revrâķ-ı cısr-i lâhûta edenden bir haber söyle

G. 142/3

⁷⁵ Tatcı, *a.g.e.*, s. 376

⁷⁶ Pala, *a.g.e.*, s. 429

⁷⁷ Fazlur Rahman, (1981), *İslam*, Mehmet Dağ - Mehmet Aydın (Çev.), İstanbul: s.126

⁷⁸ Süleyman Uludağ, (1996), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul: ss. 510-511

Sözlükte gerçek, var olduğu açık ve kesin olarak bilinen şey, bir şeyi o şey yapan husus, mahiyet anlamlarına gelen hakikat, kavram olarak şu anlamlara sahiptir: Tasavvuf ilmidir. İlk insandan kıyâmete kadar değişmeyen hükümlerdir. Kâinatta mevcut bütün ilim ve sûretlerin, Hakk'ın isim ve sıfatlarının dâimi tecellîlerinden olduğunu ve bu tecellîlerin sonu olmadığını müşahede etmektir. Hakk'ın, kulun sıfatlarını alıp ona kendi sıfatlarını vermesi yani fenâ halidir. Hakikat, bir birlik manzumesi olan kâinatın her an ve her zerresinde Hakk'ın kudretini, hikmetini, sanatını, yaratışını tek sözle sıfatlarının zuhûrunu görmek; sıfatlarının, zâtının zuhûru olduğunu anlamak; bu izâfî varlıkları ve kendi varlığını yok bilmek, bu bilişi de görüş ve oluş haline getirmektir. Bu takdirde insan, izâfî varlıktan tümüyle sıyrılarak gerçek varlıkta yok olur. Hakikatı görmek, perdesiz görmek demektir. Zira hakikat, her şeyi ayan beyan, apaçık görmek yani perdesiz görmektir. Hakikatte ne îmân ve ne de küfür söz konusudur. Perde kalkınca hakikat ortaya çıkar.⁷⁹

Hz. Muhammed'in sıfatlarının nûrundan Kur'an âyetlerinde bahsedildiğini ifade eden şair, Hz. Peygamberin hakikatinden şüphe duymadığını belirtiyor.

Ki sensiñ mazhar-ı nûr-ı şîfât âyet-i Qur'ân
Hakikat-kânısıñ yok iştibâhım Yâ Resûlallâh

K. 9/5

Es-selâm ey cezbe-i 'aşk-ı hakikat kadem râ
Es-selâm ey kâh-ı dil-i 'uşşâka her dem sūznâ

K. 39/2

On sekiz biñ 'âlemiñ fağri Muhammed Muştafâ
Ol hakikat ma' dini şâh-ı 'Aliyyü'l-Murtażâ
Da' vet edip çağırıp dâ'im cenâb-ı kibriya
Merhaba ey şîr-i mey yâr-ı Muhammed Muştafâ
Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ Zü'lfikâr

Muhms. 41/2

⁷⁹ Mehmet Demirci, (1997), *Hakikat*, C. 15, TDVİA, İstanbul: ss. 178-179; Selçuk Eraydın, (2001), *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: ss. 314-315; Gölpınarlı, (1997), *a.g.e.*, ss. 101-102; Hücrevî, (1996), *Keşfu'l-mahcûb Hakikat Bilgisi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul: s. 534; Abdülkerim Kuşeyrî, (1999), *Kuşeyrî Risâlesi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul: s. 176; Dilaver Selvi, (1997), *Kur'ân ve Tasavvuf (Tefsirlerin Tasavvufa Bakışı)*, Şule Yay., İstanbul: s. 220

Marifet, sūfîlerin rûhânî halleri yaşayarak, manevî ve İlâhî hakîkatleri tadarak elde ettikleri bilgidir.⁸⁰ Marifet, ilham suretiyle Allah'ın sıfatları, fiilleri, gayb âlemi hakkında elde edilen bilgidir (Marifet-i İlâhiye). Bu tür bilgilere sâhiplerine “ârif-billah” (Allah’la bilen) denir.⁸¹ Eserde kişileri överken şerîat, tarîkat, hakîkat ve marifetin kendilerinde olduğunu vurgulamaktadır.

Biñ bir ismiñ mâliki baħr-i şerî‘ at andadır
Pür-kümmâlũñ ħâtemidir her ma‘ rifet andadır
Râh u erkân pîr u raġbet hem tarîkat andadır
Ma‘ din-i ilm-i ledün genc-i ħaġîkat andadır
İster iseñ cam-ı ‘aşkı Ġayġusuz sulţâna gel

Muhms. 48/4

3.2.4.2. Terk

Sözlük anlamı bırakma, vazgeçme, salıverme demek olan terk, tasavvufta bir şeyden arzuyu kesmek, emelden geçmek mânâsında kullanılır. Terk-i dünya (dünyayı terk), terk-i ukbâ (ahireti terk), terk-i hestî (varlığı terk) ve terk-i terk (terki terk) olmak üzere dört şekli vardır.⁸²

Beyitlerde şair bütün dünya nimetlerini, şan şöhreti, nefsi arzularını, bütün muratlarını, hülâsa dünyayı terk eder. Terk kavramıyla ilgili bu mânâlar içeren birçok beyit bulunmaktadır. Bazı örnekler sunlardır:

Rah-ı Ĥaġġda ħâk-sâr olması dönmüş meger
Bilse aşlıñ terk edirdi tâc u taġtıñ pâdişâh

K. 45/8

Ĥaydara bu nuġkuma kıl i‘ timâd-ı fuş-ı cevâb
Evveli elif mîm ‘ayndır ‘âleme şahîġ cevâb
Terk-i dünya terk-i ‘uġba terk-i terk fuş-ı cevâb
Birlige teslim ol yürü budur şahîġ cevâb
İster iseñ cam-ı ‘aşkı Ġayġusuz sulţâna gel

Muhms. 48/6

⁸⁰ Uludaġ, 2001, *a.g.e.*, s. 234

⁸¹ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 249

⁸² Ferit Devellioġlu, (2004), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, aydın Kitabevi Yay., Ankara: s. 1086; Esat Korkmaz, (2003), *Ansiklopedik Alevilik-Bektaşılık Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: s. 434

3.2.4.3. Sabır

Dayanmak, tahammül etmek, alıkoymak gibi anlamlara sahip olan sabır, tasavvufta başa gelen belâ ve musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikayetçi olmamak, sızlanmamak ve nefse haz veren şeylerden uzaklaşmak demektir.⁸³ Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde sabırdan söz edilir. "Allah sabırlı olan kimseler ile beraberdir."⁸⁴ Âyetinde ve "Kimin sabrı yoksa imanı da yoktur; sabır imanın başıdır."⁸⁵ hadîsinde buyrulduğu gibi îmânın başı olan sabır aşk yolunun yolcuları, sâlikler için de bu yolda ilerlemenin en büyük sermayesidir.

Şair, sabır içinde tevekkül edilmesi gerektiğini ifade eder.

Sen duhân içip dime etrâfa şakla hâl şüyü
Şabırla eyle tevekkül hağ saña yardım kıla

G. 13/5

Şabırla eyle tevekkül Hağ saña bir dem kıla
Hağğ-din mahrûm kılmaz erişir nân ü nemek

G. 112/3

3.2.4.4. Nazar

Nazar; sözlükte bakmak, bakış olup tasavvufta iki anlamda kullanılır. Birincisi, şeyhin sâliklerin rûhlarına tesir ederek onları olgunlaştıran, yetiştiren ve gönüllerini feyze dolduran manevî bakışı; ikincisi, tefekkür ve hakîkatı görmedir.⁸⁶

Beyitlerde genellikle tefekkür anlamında kullanılmıştır.

Her neye kılsa nazar Hağğ de aña andadır Hağğ
Hağğtan özge bir yoktur bir hâşşâk ki siyâh

K. 45/16

Bir dağı nazar kılmayayım çeşm-i ğaddâra

Tevbeler olsun

Mst. 74/86

⁸³ Uludağ, (1996), *a.g.e.*, s. 446

⁸⁴ Enfâl-46

⁸⁵ Gülmisal Gürsoy, (2003), *Zerredeki Okyanus*, Çalış Ofset Yay., İstanbul: s. 147

⁸⁶ Ali Nihat TARLAN, (1998), *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yay., Ankara: s. 447; Ömür CEYLAN, (2000), *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi Yay., İstanbul: s. 350; Uludağ, (1996), *a.g.e.*, s. 402

Sālikānı dā'im eyler ḥalvet içre encimez
 Hūş der-dem bāz-geşt ile sefer der-vaṭan
 Ğayet ednā bendegānı gūyiyā dürr-i 'aden
 Dāmeniñ tut rüz u şeb dā'im nazār eyle sen
 Kūṭb-ı aḳṭāb-ı Hudādır Hācı Bektāş-ı Velī

Muhms. 46/5

3.2.4.5. Nâz-Niyâz

Nâz, bildiği halde aldırış etmemek, bilmezlikten gelmek, kendini çekmek, çekmiş görünmek, nâzlanmak anlamına gelen Farsça bir sözcüktür.⁸⁷ Tasavvufta, sevgilinin aşığa kuvvet vermesi anlamındadır. Nâzda, bir şey istendiği halde onu istemez görünmek durumu söz konusudur. Nâz, sevgilinin aşığa bir lütuf ve ihsânıdır. Güzelliğine güzellik katar.⁸⁸

Bizi aldanmaya gör ol ğam efrāzı kavrar kumpāz
 Eda ile gelir üftādeye nâz ederek dilbāz

G. 47/1

Şair, sevgili için ne yapılırsa yapılsın, ne feda edilirse edilsin yine de onun gönlünü etmenin mümkün olmayacağını söylüyor. Elif harfinin boynu bükük duruşu gibi, sevgilinin kendisine nâz yaptığını belirtiyor.

Elif kaddüñ kemān eyler edā vü nâz ile dilber
 Fedā kılsa eger rāhına cānañ eylemez çāre

G. 72/5

Niyâz, yalvarmak, dilemek, tevazu göstermek, dua etmek, himmet, selam ve hürmet anlamlarına gelen Farsça bir sözcüktür.⁸⁹ Aşıklar her zaman niyâz etmelidir.

Beyitte feleğe niyâz edildiği görülmektedir.

Ey felek zālīm felek kâtil felek kâfir felek
 Eyledim geçmez saña 'arz-ı niyâz vâfir felek

G. 115/1

⁸⁷ Gölpınarlı, (1997), *a.g.e.*, ss. 248-249

⁸⁸ Nurettin Bayburtlugil, (1985), *Fahreddin Irâkî Istilâhât-ı Ehl-i Tasavvuf*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, İstanbul: s. 3

⁸⁹ Uludağ, (1996), *a.g.e.*, s. 411; Gölpınarlı, (1977), *a.g.e.*, s. 248

Şair, Hz. Hüseyin'in şehit edildiğinde sabah vakti olmasına rağmen her yerin karanlıkta kaldığını, gökyüzünün kubbesi bu şehâdet üzerine niyâz etmeye başladıklarını ve dağ taşın her yerin ah çekerek gözyaşı döktüğü anlatılıyor.

Şehîd oldu 'ayâ çün şubh-dem tuttu cihân zulumât
Yıkıldı kubbe-i 'arş semâ zâr oldu heb memât
Tarfetü'l-kıden⁹⁰de erişti yezânî kelimât
Hep niyâze vardılar ehl-i semâ bu kâ'inât
Tağ taş giryân olup eylediler âh u figân

Muhms. 42/2

3.2.4.6. Münâcât

Âşıkın gizli olarak, ruhen ve sırren Allah'a yalvarmasıdır.⁹¹ Şair gönüle Allah'a yakarması gerektiğini söylemektedir.

Şair gönlüne seslenerek Allah'tan yüz çevirmemesini ve O'na yalvarırsa her işinin kolay olacağını ifade ediyor.

Yüz çevirme gel Hudâdan gayra ey divâne dil
Şacdiñ eyle münâcât her işin asân ola

G. 13/7

Günâhları için Allah'a yalvaran şair, Hak'ın kendisini bağışlayacağını ümit etmektedir.

Dil ile mümkün degildir vaşf-ı zâtın eylemek
Cürmümü kıldım münâcât 'afv eder ganî Allâh

K. 45/2

3.2.4.7. Zühhd

Zühhd, dünyaya meyletmemek, dünya arzularından vazgeçmek, ibâdet ve nafilelerde aşırıya kaçıp mümkün olanın sınırını zorlayarak bedeni zayıflatacak bir yol

⁹⁰ Bu ibarenin "Tarfetü'l-Öayn" olması muhtemeldir.

⁹¹ Tatcı, *a.g.e.*, s. 411

izlemektir.⁹² Âriflerin zühdü, kalbin Hak'tan başkasıyla meşgul olmamasıdır.⁹³ Şair pek çok beyitte zühd kavramını kullanmıştır.

Şair, mürşide bağlanarak sevgili yolunu tuttuğunu ve zühd ile takvadan başka her şeyden uzaklaştığını ifade ediyor.

Ṭuttum mürşid izini düşdüm rāh-ı cānāna
Terk ettim ğayrı varı zühd ü ezķār ķalmadı
Meded meded yā yā Allāh kerem yā Şeyhullāh
Yā Seyyid yā Rıfā' i lā ilāhe illallāh

Rub. 49/2

Ḥamdullāh terk edip kālāy-ı zühd ü tesbīhi
Birlige boyun kesip her müşkile etdim āġāh

K. 45/9

Zühd nedir zāhid nedir ṭā' at nedir taķvāndır
Ḥalk nedir Ḥālīķ nedir nefsimde yolum der ķi cāh

K. 45/10

3.2.4.8. Keşf

Perdeyi ve örtüyü kaldırmak; kapalı olan bir şeyi açığa çıkarmak; var olan fakat niteliği bilinmeyen şey hakkında bilgi edinmek anlamında olan keşf, tasavvufta perde arkasında ve aklın ötesinde olduğu için gâib olan bazı şeyleri bilme ve Allah'ın tecellîlerini temaşa etme mânâsındadır.⁹⁴

Eserde Allah'ı keşf etmek için bedeni ve nefsi arzulardan uzaklaşılması gerektiği vurgulanır.

Geçmeden cān u bedenden nefis ile hevādan
Ermedim vaşl-ı cināna olmadı keşf-i İlāh

K. 45/11

⁹² Es'ad Sahmerânî, (2000), *Tasavvuf Menşei ve Istılahları*, Muharrem Tan (Çev.), İz Yay., İstanbul: s. 64

⁹³ Tatçı, *a.g.e.*, s. 414

⁹⁴ Süleyman Uludağ, (2002), "Keşf", TDVİA, C. 25, Ankara: ss. 315-316

3.2.4.9. Şükür

Şükür, nimeti vereni düşünüp nimetini ikrâr ve itiraf ile bu ihsânından dolayı O'na hamd etmek ve o nimeti O'nun gösterdiği istikamette kullanmaktır. Şükür, dil, kalp ve bedenle olur.⁹⁵

Şair, mahşer yerinin sahibi olan Allah'a, güneşin ateşini bile gölgeleyen, azaltan, insanları bir sancağın altına toplayan Hz. Muhammed'in gelip yangınları söndürdüğü ve acıları dindirdiği için şükrediyor.

Şefî-i 'arşa-ı mahşer o hükmü Hâkim-i settâr
Harîk-i hürşîd sâye-i şükr şahib-i livâ geldi

K. 40/2

3.2.4.10. Gayret

Gayret, aşğın Tanrı'yı kıskanması, rûhun sırrını, kalbin Bâtını hallerini gizli tutma, dışarı sızdırmama anlamına gelir. Bu makamda, âşıkta aşktan başka her şey haramdır.⁹⁶

Şair, gönlün gayretten vazgeçip aşka gelmesini istemektedir.

Ey gönül gel gayretten geç 'aşka koy başı Hâkî bul
Dost Muhammed cân 'Alî vâhîdi muṭlaḳ toḡru yol
İkilikden et rucû' vaḥdetde ḥâmûş ol yürü
Yok şebâti şuyu mişâl 'ömre olma kul

Kıt. 1/1

Çeşmimde gayret gördüm kalbimde hikmet gördüm
Şeyhimden hürmet gördüm güş eyleyip sözünü
Lâ ilâhe illâ hû leyl ü nehârı dâ'im hû

N. 53/2

⁹⁵ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 195

⁹⁶ Tatçı, *a.g.e.*, s. 418; Korkmaz, *a.g.e.*, s. 150

3.2.4.11. Selâmet

Selâmet, nefsi olgunlaştırıp fitneden kurtulmak demektir. “Allah selâmet evine çağırır.”⁹⁷ hükmü gereğince, mürşid sülûkunun her merhalesinde nefsinden biraz daha emin olarak yükselir.⁹⁸

Şair gönlünden ve sevgiliden çektiği ceza ve ezadan selamet yüzü görmemiştir.

Yağıp tennür firqatde gönül muğumu helâk olursa
Hayıflar bulmadım câh-i selâmet olmadı hürmet

G. 27/4

Şair; endamı selvi gibi olan, salınışıyla kıyâmet koparacak, etrafı titretecek olan kadar etkili olan sevgiliyi görüp de selamete ermeyen ve sıkıntılarını gidermeyen kimsenin olmayacağını ifade eder.

Çaddi mevzûnı bir servi çamet refnâd ederse çopar çiyâmet
Gören ‘aşık yoktur selâmet sayd-ı müşküldür ol fedâkârı

G. 185/6

3.2.4.12. Hicâb

Sözlük anlamı, perde, örtü, iki şey arasına konan engel demek olan hicâb tasavvufta, sâlikle Hak arasında bulunan, onu tanımaya (marifet) engel olan ve âşığın gözünde türlü sebeplerle bulunan, âşığı ma’şûktan ayıran her şeye denir.⁹⁹

Şair Hz. Muhammed’in yüz bin hicâb perdesini aştığını söyler.

Çat’ edip yüz biñ hicâb irdi tûrgâhına
Giydi fahr-ı şâh-ı ilâhî habîb-i kibriyâ

K. 10/5

⁹⁷ Kadir-5

⁹⁸ Tatcı, *a.g.e.*, s. 419

⁹⁹ Süleyman Uludağ, (1998), “*Hicab*”, TDVİA, C. 17, İstanbul: ss. 430-431; Nurettin Bayburtlugil, *a.g.e.*, s. 3

3.2.4.13. İnâyet

İnâyet, Allah'ın rahmet sıfatlarından tecellî eder. Seçkin kulların kalbine dolan sevinçten ibarettir.¹⁰⁰

Şair, Allah inayeti, merhameti ve rahmeti olmazsa cehenneme gidileceğini söyler.

Eger olmaz ise senden ‘inâyet merhamet rahmet
Zebâniler sürürler dūzağa tutup giribânım

K. 43/5

Gene şüh-i cefākārım ‘inâyet etti gam hāra
Bir iken derdimi derdine eyledi verdi hezār yāre

G. 71/1

3.2.4.14. Fakr

Fakr, Allah'tan başkasına muhtaç olmamak, dünyaya ait her şeyden müstağni olmak, onu istememek ve ona bağlanmamak mânâsındadır. Tasavvufî makâmlardan biri veya yol/metot olarak da değerlendirilir.¹⁰¹

‘Aql bulur fakr-ı kâncımı kuşaddım menzile seni
Dolaş bir heft-i eflâkı deyü nefsine süvār ol

G. 50/3

3.2.4.15. Himmet

Meyil, arzu, istek, azim, kasd, gayret, çalışma gibi anlamları olan himmet, tasavvufta, büyüklüğüne ve ermiş olduğuna inanılan kişinin tesiri, mânevî yardımını, iç desteği anlamına gelmektedir. Kendini veya başkasını kemale erdirmek için kalbin, arzularından tecrit edilerek bütün gücüyle Allah'a yönelmesi ve velînin teveccühü, tasarrufu ve olağanüstü işleri başarma gücü mânâsında kullanılır. Velînin hakikî mânâda himmet sahibi olabilmesi için fenâfillaha erişmesi lazımdır.¹⁰²

¹⁰⁰ Tatcı, *a.g.e.*, s. 423

¹⁰¹ Agâh Sırrı Levend, (1984), *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Yay., İstanbul: s. 48

¹⁰² Hasan Akay, (2005), *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşaret Yayınları, İstanbul: s. 210; İsmail Ankaravî, (1996), *Minhâcu'l-Fukara*, Saadettin Ekici (Haz.), İnsan Yay., İstanbul: s. 298; Mehmet Demirci, (1998), “*Himmet*”, c. 18, TDVİA, İstanbul: ss. 56-57

Şair, kişinin mürşidinden himmet gözetmesi gerektiğini vurgular.

Çeşminden ʿibret gözet mürşidden himmet gözet
Şeyhinden hıdmet gözet tevḥīde gel tevḥīde
Ḥak lā ilāhe illallāh hū lā ilāhe illallāh

N. 58/2

Nigāh-ı himmeti lütf-ı keremi cām-ı ʿirfāndan
Aluben şāh-ı merḍānda revişden bir ḥaber söyle

G. 142/4

Firākıñ ḳaddimi büktü kerem ḳıl ey perī-āfet
Mecālim ḳalmadı tende helāk etti beni ḥasret
Cemāliñ ʿaşḳına eyle ḳulundur Ḥaydara ḥürmet
Meded dil zāre ey pīr-i muḡān bir curʿ a ḳıl himmet
Eliñ öpde ayaklandır ḳanı bi-çāre düşmüşdür

Muhms. 92/5

3.2.4.16. Halvet

Halvet; تنها yere çekilme, yalnız kalmadır. Halvet etmek; büsbütün yalnız durmak veya biri ile tenhaca konuşmak üzere kimseyi içeriye almamaktır. Halvete çekilmek; ibâdet, zikir ve riyâzet ve murakebe ile meşgul olmak üzere تنها bir hücreye kapanmak; halvete girmek, halvet etmektir. Halvetten maksat, kalbi mâsivâdan temizlemek ve gönülü Hakk'ın evi kılarak kesret içerisinde vahdete erişebilmektir.¹⁰³

Sâlik her zaman halvet halindedir.

Sâlikānı dā'im eyler ḥalvet içre encimez
Hüş der-dem bāz-geşt ile sefer der-vaṭan
Ġayet ednā bendegānı gūyiyā dürr-i ʿaden
Dāmeniñ tüt rüz u şeb dā'im nazar eyle sen
Ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı Ḥudādır Ḥācı Bektāş-ı Velī

Muhms. 46/5

¹⁰³ Abdulkerim Abdulkadiroğlu, (1991), *Halvetlik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'ban-ı Velî ve Külliyesi*, Kastamonu Şey Şa'bân-ı Velî Derneği Yayınları, Ankara: s. 13; İmam Gazâlî, (1989), *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, Ahmed Serdaroğlu (Çev.), C. II, İstanbul: ss. 579-586; Ankaravî, *a.g.e.*, s. 230

3.2.4.17. Hâl

Kulun hiçbir gayreti olmadan, doğrudan Allah tarafından -vehbî olarak- kalbinde tecellî eden sevinç, üzüntü, bast (açılma), kabz (kapanma) gibi rûhî hadiseler hâl denmektedir.¹⁰⁴ Hâl değişim halindedir.

Şurh- renk tuttu şems bu cigeri hünümünden
Zâr ier ehl-i semâ ateşi âh dönmeden
Serteser tûlû-yı cihân kışşa-i ‘ aşk önümden
Kime feryâd edeyim hâl diger günümünden
Ben bu derd şanma sende kazandım şimdi

Muhms. 87/2

3.2.4.18. On Sekiz Bin Âlem

On sekiz bin âlem kavramı semboliktir. Allah tarafından idare ve terbiye edilen sayısız yaratık vardır. Bu genişliği ifade etmek için on sekiz bin âlemden söz edilir. Ayrıca bütün varlık âlemi şu on sekiz temele dayandırılır: Dokuz felek, anâsır-ı erbaa (hava, su, toprak, ateş), mevâlid-i selâse (bitki, hayvan, cansız), insan ve insan-ı kâmil. Bu on sekiz sayısı, Araplar’ın son sayısı olan bin ile çarpılınca on sekiz bin eder. Kısaca bu ifade, yaratılmış bütün âlemler için kullanılır.¹⁰⁵

Hz. Muhammed on sekiz bin âlemin sultanıdır.

On sekiz biñ ‘ âlemiñ fahri Muhammed Muştafâ
Eylediler nesline ‘âr etmeyip bunca cefâ
La‘net olsun la‘net buyurıla dâ’im cānınā
Kim ki şundu Ḥasenü’l-ḥulḳ-i Rızā zehri sañā
Âh Ḥüseynî vâh Ḥüseynî şâh Ḥüseynî Kerbelā

Muhms. 18/3

¹⁰⁴ Tıtcı, *a.g.e.*, s. 427

¹⁰⁵ Tıtcı, *a.g.e.*, s. 428; Süleyman Uludağ, (1989), “Âlem”, C.2, TDVİA, İstanbul: ss. 360-361; Ethem Cebecioğlu, (1997), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara: s. 571

On sekiz biñ ‘ālemiñ faħri Muħammed Muştafā
 Ol haķıķat ma‘dini şāh-ı ‘Aliyyü’l-Murtażā
 Da‘vet edip çağırıp dā’im cenāb-ı kibriya
 Merħaba ey şir-i mey yār-ı Muħammed Muştafā
 Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zü’lfikār

Muhms. 41/2

On sekiz bin alem Hz. Peygamber için yaratılmıştır.
 Seniñçin halk olundu on sekiz biñ ‘ālem ey server
 Seħāvet ma‘dini peygamber şāhib-i livā sensin

K. 3/2

3.2.4.19. Cān Gözü

Cān gözü, Allah’ın cemālini gören “iç göz” (gönül gözü)dür.¹⁰⁶

Cān gözüyle insan ebediyeti kazanır.

Ezele varsıñ can gözüyle şaşma a‘malar gibi
 Mürşide zātın Ĥudādan rehberiñ merdān ola

G. 2/6

3.2.4.20. Melâmet

Melâmet; kınamak, kötölemek, yermek manâlarına gelir. Devamlı nefislerini kınadıkları ve her zaman halk tarafından yerildikleri için bu yolu tutanlara melâmi, melâmeti veya melâmet ehli denilir.¹⁰⁷

Şair, insanın melâmetten kurtulması gerektiğini vurgular.

Ki melâmet hırkasın terk eyle gel māsivāyı
 Tāc-ı teslim köhne ‘abā hil‘ati ĥünkār saña

G. 9/5

Silmeden tā ins-i ħalbiñ melâmet pasını
 Gitmedi dilden enāniyet olmadı keşf esrār

G. 51/5

¹⁰⁶ Tatcı, *a.g.e.*, s. 429

¹⁰⁷ Tatcı *age*, s. 432.

3.2.4.21. Rüyâ

Sûfîlerin buldukları mertebeye ilgili bilgi elde etme yollarından ilki rüyadır. Süluk esnasında, “emmare”den “mutmaine” makâmına gelinceye kadar rüya yoluyla makâm alınır.¹⁰⁸ Divan’da rüyâ kavramı bir beyitte geçmektedir.

Bend-i nuşhuñ terk idirdi görse vâ‘ iz hüsünü
Hatt-ı rüya keşf edip aşlını eylese ezhân

G. 163/4

3.2.4.22. Nefes

Soluk anlamına gelen ve tabiî hayat unsuru olan nefes, tasavvufta ermişlerin soluklarıyla muhatapları üzerinde meydana getirdikleri manevî tesir demektir. Aşık insân-ı kâmile intisap etmeden evvel bir ölüye benzer. Bu ölü, mürşidin hayat bahşeden nefesiyle dirilir. Nefes, mürşidin ilâhî hayat veren sözleri, duası, feyzi ve taliplere manevi tasavvufudur. Ateşini söndürmek için Allah’ın kalbe gönderdiği rüzgara/ferahlığa da nefes adı verilir.¹⁰⁹

Erdi ol zât-ı Hudâya etmedi aşlâ ârâm
Yek nefeste kıldı kaç‘ râh-ı Habîb-i Kibriyâ

K. 10/4

Şu dünya yüzüne böyle bir nefesin benzeri bile gelmediğini ifade eden Haydar, bu gül bahçesinde onu üstün kılan, ayıran özelliğin bu nadideliğinden kaynaklandığını ifade eder.

Felek de gelmemiş mişl nazîri özge bu nefesden
Gülistân fenâniñ işite budur sırrı mümtâzı

G. 78/2

¹⁰⁸ Tatcı, age, s. 436..

¹⁰⁹ Seyfullah Sevim (1997), *İbn Arâbî Kitabu Istilahatu’s-Sûfiyye*, Büyükşehir Belediyesi Yay., Kayseri: s.66; Süleyman Uludağ, (1997), “Halvet”, C. 15, TDVİA, İstanbul: s. 403; Tatcı, a.g.e, s. 437

3.2.4.23. Tevekkül

Tevekkül, tasavvufî düşüncede bir sonuca ulaşmak için gerekli tedbirleri aldıktan ve şartları eksiksiz bir şekilde hazırladıktan sonra, o neticenin elde edilmesini Allah'tan beklemek ve bilmek anlamındadır.¹¹⁰

Şair sabırla tevekkül edilmesi gerektiğini söyler.

Sen duḥān içip deme eṭrāfa şakla ḥāl şüyü
Sabırla eyle tevekkül Ḥaḳ saña yardım kıla

K. 13/5

Ḥaydara şaşma şaḳın rānıñ şaşırma kendine
Her işiñ eyle tevekkül hoş kıla pür-derd-kār

G. 68/7

3.2.4.24. Hikmet

Eşyanın hakikatlerini, özelliklerini, yaratılış nedenlerini, eserlerini, etkilerini bilmek ve ona göre amel etmektir.¹¹¹ Hikmet, “Allah tarafından ve yalnız Allah'ın dilediği kullara verilen bilgi”dir.¹¹²

Şair, gözünde gayret, kalbinde hikmet ve şeyhinden hürmet gördüğünü ifade eder.

Çeşmimde gayret gördüm kalbimde hikmet gördüm
Şeyhimden hürmet gördüm güş eyleyip sözünü
Lā ilāhe illā hū leyl ü nehārı dā'im hū

N. 53/2

3.2.4.25. Ene'l Hak

Mutasavvıf, bütün varlık âlemini Hakk'ın vücûdu bilir ve görür. Ene'l Hak sırrı¹¹³ Hallac-ı Mansur tarafından söylenmiştir. Bu söz Bâtınî anlamında Tanrılık

¹¹⁰ Uludağ, 1996, *a.g.e.*, s. 531

¹¹¹ Pala, *a.g.e.*, s. 208

¹¹² Bakara-269

¹¹³ “Ben Allah'ım” Kasâs-30

iddiasında bulunmak değildir. Çünkü Mansûr, kendisini Allah'tan bir parça olarak görmüştür. Nitekim onun düşüncesinde Allah'tan başka hiçbir gerçek varlık yoktur.¹¹⁴

Şair ene'l-Hak tabirini zikrederek Mansur'u hatırlatır:

‘ Ālemi lâ-şanda şāh-ı mu‘ tebersin Haydara
Küntü kenzün¹¹⁵ sırrına eyle derūndan iktidā
Kim ki nūş etti ene'l-Haqq cur‘ ası buldu ziyā
‘ Aşk içinde genc-i lâ ya‘ ni dilersen ço ribā
Her yana kılsan kanā‘ at eyle istiğnā gözet

Muhms. 89/5

Ene'l-Haqq sırrını izhār eden Manşūra şor bir kez
Bu ‘ aşkıñ mācerāsında ‘ aceb oldı mı kāmihā

G. 1/5

3.2.4.26. Tevbe

Sözlük anlamı, dönmek (rücû) olan tevbe; tasavvufta, kusurlu şeylerden vazgeçerek, Hakk'a yönelme mânâsındadır. Ayrıca, geçmişte işlenen günâhlardan pişmanlık duyup Hakk'a sığınma; gaflet uykusundan uyanıp günâhlardan uzak durma; kalp temizliğini temin etme ve kötü huylardan iyi huylara samimiyetle dönme anlamlarına da gelir. “*Tevbe bineği, şaşılacak bir binektir; bir solukta aşağılık dünyadan göğe sıçrayıverir.*” (Mesnevî, 6/467) demiştir.¹¹⁶

Hasan Haydar bazı beyitlerde tevbe etmektedir.

Tevbe-i naşūh ile tevbeler olsun Ya Ğafūr
Bir daħi etmeyeyim cürm ü haṭā‘ ahdim ola

K. 44/13

Dil vermeyeyim bir daħı her bir cefākāre
Tevbeler olsun

Mst. 73/78

¹¹⁴ Tatçı, *a.g.e.*, s. 440; Pala, *a.g.e.*, s. 139

¹¹⁵ Hadis-i Kudsi. (Gizli bir hazine idim, beni bilsinler diye mahlûkatı yarattım.)

¹¹⁶ Ebu Nasr Serrâc, (1996), *el-Lüma İslam Tasavvufu*, H. Kâmil Yılmaz (Haz.), y.y., İstanbul: s. 43; Reynold A. Nicholson, (1978), *İslam Sûfileri*, Mehmet Dağ vd. (Çev.), Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul: s. 27; Reynold A. Nicholson, (1997), “*Tevbe*”, İA, C. 12/1, İstanbul. s. 204; Selçuk Eraydın, (2001), *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İfav Yay., İstanbul: ss. 156-158

Dest urmayayım la‘ l-rūḥ ḡonca-i hāre
Tevbeler olsun

Mst. 73/80

3.2.4.27. Dünya

Üzerinde canlıların yaşadığı, yetiştiği Güneş sistemi gezegeni olan dünya, tasavvufta insanı Tanrıdan uzaklaştıran ve gaflete düşüren her şey anlamına gelir. Mutasavvıflar Hakk’a giden yolda önlerine çıkan dünyayı en büyük engel olarak gördüklerinden onu sürekli yermişlerdir.¹¹⁷

Şair, dünyadan vazgeçerek özün sırrına ulaşılacağını ifade eder.

Ġamı dünyayı terk et ki ṭaġi rüsvalığı cānım
Bu miḡnet ḡāne de pāk eyle özün sırrı ḡoş olsun

G. 88/3

Geç genceden geç zühdüne geç hele
Terk-i dünya terk-i ‘uḡba terk-i terk eyle aḡī

G. 83/3

3.2.5 Tarikat ve İlgili Mefhumlar

3.2.5.1. Mürşid

İrşād eden, doğru yolu gösteren demektir. Mürşid doğru yolu gösteren, dalâletten, sapıklıktan Hak yola ileten kişi mânâsındadır. Üstün vasıflarıyla gerçek mürşid, Hz. Muhammed’dir. Hz. Peygamber’e varis olan kâmil kişiler, bütün ahlâkî ve ilmî hususiyetleriyle irşada yetkili olmuşlardır.¹¹⁸

Şair mürşidin yolunu tuttuğunu belirtir.

Ṭuttum mürşid izini düşdüm rāh-ı cānāna
Terk ettim ḡayrı varı zühd ü ezḡār ḡalmanı
Meded meded yā yā Allāḡ kerem yā Şeyḡullāḡ
Yā Seyyīd yā Rıfā‘ī lā ilāhe illallāḡ

Rub. 49/2

¹¹⁷ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 125; Süleyman Uludağ, (1994), “*Dünya*”, C.10, TDVİA, İstanbul: s. 24

¹¹⁸ Tatcı, *a.g.e.*, s. 453; Uludağ, (1996), *a.g.e.*, s. 388

Hasan Haydar, mürşidin sayesinde Allah'ın yüzünü gördüğünü belirtir.

Bugün mürşid yüzünden gördüm Hâkkuñ yüzünü
Hâkqdan ' ayân nesne yoq sil qalbiñ pasını
Lâ ilâhe illâ hû leyl ü nehârı dâ'im hû

N. 53/1

Çeşminden ' ibret gözet mürşidden himmet gözet
Şeyhinden hıdmet gözet tevhîde gel tevhîde
Hak lâ ilâhe illallâh hû lâ ilâhe illallâh

N. 58/2

3.2.5.2. Dervîş

Muhtaç, yoksul, dilenci anlamındaki dervîş bir tarîkata ve şeyhe bağlanan kişiye denir.¹¹⁹ Şair bir beyitte dervişlere hitap etmektedir.

Ey dervîşler kardaşlar gelin Allâh diyelim
Varalım yâre yaşlar gelin Allâh diyelim

50/1

3.2.5.3. Sâlik

Sâlik yolcu demektir; Allah'a giden yolu tutana seyr hâlinde bulunduğu sürece müritle müntehi (vâsıl, eren) arasındaki mutavassite sâlik denir.¹²⁰ Sâlik ilâhi mertebeleri kat eder.

Şair, sâliklerin özelliklerini sayar ve Hacı Bektâşî Veli'nin eteğinden tutup sabah akşam ona nazar edilmesi gerektiğini iafde eder.

Sâlikânı dâ'im eyler hâlvet içre encimez
Hûş der-dem bâz-geşt ile sefer der-vağan
Ğayet ednâ bendegânı gūyiyâ dürr-i ' aden
Dâmeniñ tut rûz u şeb dâ'im nazar eyle sen
Kıuþb-ı aqtâb-ı Hudâdır Hâcî Bektâş-ı Velî

Muhms. 46/5

¹¹⁹ Abdülbâki Gölpınarlı, (1997), *a.g.e.*, s. 89

¹²⁰ Süleyman Uludağ, (2001), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınları, İstanbul: s. 302

3.2.5.4. Pîr

Farsça bir sözcük olan pîr, yaşlı kişi, ihtiyar anlamındadır. Bir tarîkatın kurucusu olan kişiye de pîr denir. Arapçadaki şeyh kelimesine karşılık gelir.¹²¹

Şair, Sultan Seyyid Ahmed ve Seyyid Rıfâ'ye pîrim olarak seslenir.

Pîrim Sulţan Seyyîd Aḥmed mürşidim sâlikim şamed
Çerağ-ı dînim Muḥammed gönül ansız bir ân olmaz
Allâh hû Allâh illallâh Seyyîd Aḥmed şey'en lillâh

N.. 67/3

Ceddim Muḥammed ' Alîdir pîrim Seyyîd Rıfâ' idir
Ḳulum şeyḫ-i Keyyâlîdir bize genc-i nihân olmaz
Allâh hû Allâh illallâh Seyyîd Aḥmed şey'en lillâh

N. 68/1

3.2.5.5. İkrâr

Sözlük anlamı dil ile söyleme, bildirme olan ikrâr, tasavvufta tarîkat kurallarını kabul edip tarîkate girmek için verilen söz demektir. İkrâr, sûfî yolunun ilk şartıdır.¹²² Bu kavramın geçtiği beyitlerin bazıları şunlardır:

Ḥaydara bir gün ola Mehdî-i şaḫib-i zamân
Ḳomaya bu ğam-ı hecr-i elemi yerde hemân
Ḥoş kalır mı şanalar yanlarına bu nice ziyân
Ḥaydarîyiz birdir ikrâr ile iman-ı Ḳur'ân
Âh u zâmla yıkılsa felegiñ bu zulemi
' Alevî âhımla yanıp yakıla burc u süllemi

Msd. 30/1

Şair pîrine hitap ederek “Ey pîrim, dimağının o güzel koku salan kokusuyla aşkının kokusunu duydum, yeri aşk şarabının sunulduğu yer olan, Hak'dan sana tasdik gelsin, haber gelsin.” demektedir.

¹²¹ Pala, *a.g.e.*, s. 371

¹²² Tatçı, *a.g.e.*, s. 475; Pala, *a.g.e.*, s. 228; Korkmaz, *a.g.e.*, s. 212

Būy-ı ‘aşkın ile dimāğın kıl mu‘athtar ey pīr
Cā-i cām ona Hāḡḡdan ere ikrār saña

G. 9/6

3.2.5.6. Hırka

Sözlükte delmek, yırtmak anlamına gelen “hark” kökünden türeyen hırka, bez parçası, yamalı, yamalık ve eski elbise demektir. Terim olarak ise, tarikat mensuplarının giydikleri özel elbise anlamına gelir. Hırkalar, genellikle her nevi parça yamadan, abâ şeklinde, geniş kollu, yakasız ve önü açık olurdu. Zâhidlerin resmî kıyafeti olarak da bilinen hırka, zühd ve takva sembolü olarak giyilirdi.¹²³

Şair, melâmet ve Rüsveylik hırkasından vazgeçilmesini söyler:

Ki melâmet hırkasın terk eyle gel māsivâyı
Tâc-ı teslim köhne ‘abâ ḡil‘ati ḡünkâr saña

G. 9/5

Çekenler başına şol hırka-i faḡri melâmetde
Boyanıp ḡün eşki ile boyandım bir ḡaber söyle

G. 142/2

3.2.5.7. Abâ

Abâ, kalın yünden dövülerek yapılan bir çeşit kaba kumaş olup bu kumaştan yapıp üste giyilen, bütün vücûdu örtecek kadar geniş, yakasız ve kolsuz, ayaklara kadar uzanan, önü açık elbiseye de denir. Örmeye yünden ince olarak yapılan abâ, dervişliğin tevâzuun ve fakr makamının işaretidir. İlk zamandan beri dervîşler, böyle gösterişsiz elbiseler içinde kendilerini halktan gizlemeye çalışmışlardır.¹²⁴

Eserde dünya nimetlerinden vazgeçip abâ giyinilmesi gerektiği anlatılır.

¹²³ Süleyman Uludağ, (1998), “Hırka” C. 17, TDVİA, İstanbul: ss. 373-374; Yahyâ Âgâh B. Sâlih İstanbulî, (2002), *Mecmu‘âtü’z-Zarâ‘if Sandukatu’l-Ma‘ârif Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm*, M. Serhan Tayşi-Yusuf Özbek (Haz.), Ocak Yay., İstanbul: s. 121; Tahir Üzgör, (1990), *Türkçe Divan Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s. 186

¹²⁴ Süleyman Uludağ, (1988), “Abâ”, C. 1, TDVİA, İstanbul: ss.4-5; Abdülbaki Gölpınarlı, (1977), *a.g.e.*, s. 1

Zühd ü tesbîhîni verdin hebāya
 Çıkarıp libāsı girdin ‘ abāya
 Şimdi düştün bu yola beni sorāya
 Bilmezem saña ben n’oldu ey gönül
 Açdı feryādına seniñ gonca-gül

Muhms. 60/2

Ki melāmet hırķasın terk eyle gel māsivāyı
 Tāc-ı teslim köhne ‘ abā hıl‘ ati hünkār saña

G. 9/5

3.2.5.8. Tâc

Tâc, sūfîlerin ve bilhassa şeyhlerin, başlarına giydikleri yün veya tülbentten dolama serpûştur. Tarîkatlara ve halifenin makâmına göre çeşitleri vardır.¹²⁵

Şair, Padişahın hak ve hakikati bilse tâcını ve tahtını terk edeceğini belirtiyor.

Rah-ı Haķķta hāk-sār olması dönmüş meger
 Bilse aşlıñ terk edirdi tâc u tahtıñ pādişāh

K. 45/8

Nihālse Haydara yaķdım çerağımı vuşlat bir şeb
 Ne bilsen zāhidi hūrşin heman derdine eder tâc

G. 40/6

Dūd-ı āhım başım özde sāyebān oldu benim
 Kişveri ğam şāhıyam bu tâc-ı devlet iftihār

G. 60/4

3.2.5.9. Meydân

Meydân, dergâhlarda, tekkelerde, cemevlerinde ya da herhangi bir evde zikir, ayin ve cemin yapıldığı yere denir.¹²⁶

¹²⁵ Tatc1, *a.g.e.*, s. 481

¹²⁶ Tatc1, *a.g.e.*, s. 482; Korkmaz, *a.g.e.*, s. 293

Şair, sūfînin nefsinden geçerek zikir meydanına girmesini istemekte ve bu meydânda kendisine bazı ilahî sırların tecellî olacağını belirtmektedir.

Baş u cāndan geçdin ise gel şofû meydāna gir
 Āşikār olur saña elbette bir sırr-ı İlāh

K. 45/12

Mest-i lā-ya‘ kıll olup ağıyār bed-nām ile atış
 Kelb nefsüñ kıtl edip meydān-ı sulţāna giriş

K. 39/15

3.2.6. Bazı Mutasavvıflar

3.2.6.1. Hallâc-ı Mansûr

Adı Ebu'l-Mugisü'l-Hüseyn b. Mansûru'l-Beyzavî olan ünlü mutasavvıf, M.857 tarihinde İran'ın Beyzâ şehrinin yakınlarında bulunan Tûr'da doğdu. Vâsıt ve Tüster şehirlerinde büyüdü. Genç yaşında kendisini tasavvufa verdi. Cüneyd-i Bağdâdî, Amr b. Osman el-Mekkî gibi Bağdat'ın tanınmış sūfîlerinin sohbetlerine katıldı. Tasavvuf yolunda ilerleyince fenâfillâha ulaştı ve ene'l-Hak dedi. Hallâc'ın sözleri bâtınî manasını değilde zâhirî manasını ele alanlar onu münkir ilan ettiler. Hallac'ı hapse attılar. Sekiz yıl süren hapis hayatında aleyhindeki faaliyetler bütün şiddetiyle devam etti. Sonunda idama hükmedilen Hallâc, H. 24 Zilkade 309 /M. 26 Mart 922 tarihinde Bağdat'ta önce kırbaçlandı, vücûdu parçalanıp, burnu, kolları ve ayakları kesildikten sonra, darağacında idam edildi. Baş kesilerek Dicle üzerindeki köprüye dikildi, gövdesi yakılıp külleri nehrin sularına savruldu. Hallâc'ın *Kitabü't-Tavâsîn*, *Divan* ve *Ahbârü'l-Hallâc* olmak üzere üç eseri günümüze ulaşmıştır.¹²⁷

Hasan Haydar, Hallac-ı Mansûr'u, aşk şehîdi oluşu, sırları ifşâ edişi, ene'l-Hak sözü ve darağacı gibi çeşitli teşbih, mecaz ve telmihlerle anlatmıştır.

İşte ez-cümle saña Manşûr-ı ‘aşk-ı ibtidâ
 Kıldılar berdâr-ı ‘aşka düşer kendilerini bî-günâh

K. 45/17

¹²⁷ Yaşar Nuri Öztürk, (1997), *Hak ve Aşk Şehidi Hallâc-ı Mansûr ve Eseri*, Yeni Boyut Yay., İstanbul, ss. 17-110; Feridüddin Atar, (2002), *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Süleyman Uludağ (Çev.), C. II., İstanbul: s. 169; Süleyman Uludağ, (1997), “Hallâc-ı Mansûr”, C. 15, *TDVİA*, İstanbul: s. 377; Pala, a.g.e, s. 185

Ene'l-Haqq sırrını izhâr eden Manşûra şor bir kez
Bu 'aşkıñ mâcerâsında 'aceb oldu mı kâmilhâ

G. 1/5

Elest bezminde açdınsa eger çi çer' a-i 'aşkı
Ene'l-Haqq râhına koy baş yürü Manşûr gibi dâr ol

G. 50/4

3.2.6.2. Mevlânâ Celâlüddin-i Rûmî

Büyük Türk-İslâm mutasavvıfı, manâ erlerinin önderi, âşıkların serveri ve gönüller sultanı Mevlâna, (6 Rebiulevvel 604 (609)/30 Eylül 1207) yılında bugünkü Afganistan'da bulunan, eski büyük Türk kültür merkezi Belh şehrinde dünyaya gelmiştir.¹²⁸ Mevlânâ'nın ilk hocası babasıdır. Mevlânâ'nın tasavvufî sistemi babası yoluyla Hz. Peygamber'e dayanır.¹²⁹ Eserleri; Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fihî Mâ Fih, Mecâlis-i Seb'a, Mektûbât, Rubaîler'dir.

Divan'da Mevlânâ'dan tek beyitte bahsedilmektedir.

Hzret-i Şems-i Hudâ Mevlânaya kıldım niyâz
Zâr zâr ağlayıp düştüm odum azâdeye

G.30/3

3.2.6.3. Hacı Bektâş-ı Veli

XIII. yüzyılda yaşamış, menkıbevî hayatı ağırlıklı, Bektâşilik tarikatının kurucusu olan zâttır. İsmi Seyyid Muhammed bin İbrahim Atâ olup lakabı Hacı Bektâş'tır. Horasan'ın Nişabur kentinde dünyaya gelmiştir. Annesi Hatme (Hatem) Hatun'dur. Babası Horasan hükümdarı İbrahimü's-Sâni Muhammed'dir. Hz. Ali yolunda giden bir velidir. Eserleri, Vilayetname-i Hacı Bektâş Veli, Makalat, Kitabü'l Fevaid'dir.¹³⁰ Divan'da Hacı Bektâş Veli adına manzume bulunmakta olup *Hünkâr* sıfatıyla anılmaktadır.

¹²⁸ Bediüzzaman Fûrûzanfer, (1986), *Mevlânâ Celâleddin*, Feridun Nafiz Uzluk (Çev.), Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., İstanbul: s. 4; Mahmut Hilmi, (1989), *Mevlânâ Celâleddin er-Rumi*, 4. Milli Mevlânâ Kongresi, Konya: s. 148;

¹²⁹ Vedat Genç, (1994), *Mevlânâ ile İlgili Yazılardan Seçmeler*, MEB Yay., İstanbul: s. 85

¹³⁰ Murat, *a.g.e.*, s. 11-13

NA‘T-I ŞERİF-İ HAZRET-İ HÜNKÂR HÂCI BEKTÂŞ VELİ

Ta ezel bezm-i elesde açmışız şofû malı
 Kurtulup zulmât-ı gâmdan tutmuşuz düşen eli
 Hüsn-i ‘aşkla olmuşuz ‘âlemde biz gerçi deli
 Biz haqîkat bâğınuñ bâğbânıyız hem bülbüli
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcî Bektâş-ı Velî

Gördiler sen olasın maḳbûl-i dergâh-ı Hudâ
 Bendesi ol rûz u şeb ‘aşkından olmasın cüdâ
 Mazhar-ı sırr-ı Hudâdır nâm-dâş Muştafâ
 Ne fekle heft-kişver müyına olmaz bahâ
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcî Bektâş-ı Velî

Zerrece vaşfi o zâtın doludur yüz biñ kitâb
 Nâ-murâdı ber murâd eyler o şâh-ı kâm-yâb
 Yüz süren dergâhına Haḳḳı bulur çekmez ‘azâb
 Pâdişâh-ı kişver-i vaḥdetdir ol ‘âlî-cenâb
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcî Bektâş-ı Velî

Mâlik-i baḫr-i hüviyyetdir o zat-ı bî-mişâl
 Bir daḫi gelmiş degil gelmek daḫi emr-i muḫâl
 Ey imâm-ı evliyâ ey kıdve-i ehl-i kemâl
 Bu kadar inkar etmege münkirlere ḳaṭ‘ â mecâl
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcî Bektâş-ı Velî

Sâlikânı dâ’im eyler ḫalvet içre encimez
 Hüş der-dem bâz-geşt ile sefer der-vaṭan
 Ğayet ednâ bendegânı gūyiyâ dürr-i ‘aden
 Dâmenüñ tut ruz u şeb dâ’im naḫar eyle sen
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcî Bektâş-ı Velî

Mazhar-ı zat u şifât-ı hazret-i Haqqdır o şah
 İsm-i zāt nefy ü işbâtı komuş ‘uşşaka rāh
 Evliyānuñ zümresine şahdır bî iştibāh
 İsnād-ı kudsiyān melce-i cāy-i penāh
 Kuṭb-ı aḳṭāb-ı Hudādır Hācı Bektāş-ı Velī

Dest-gīrsin kamu üftādenüñ şah-ı cihān
 Lütf edip bir feyz ile olsun bu Haydar kāmran
 Ben ne hākim-geh edem vaşf-ı şerīfini beyān
 ‘Aḳl-ı küll hayrān ḳalur vaşfuñda ‘aciz ‘ārifān
 Kuṭb-ı aḳṭāb-ı Hudādır Hācı Bektāş-ı Velī

Muhms. 47

3.2.7. Bazı Tipler

3.2.7.1. Evliyâ

Evliyâ, Tanrı'nın dostluğunu kazanmış zühd ve takvada üstün, keşif ehli kişidir. İlimde, hilmde, cömertlikte, sıdkıyyette mükemmeldir.¹³¹

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için Hz. Muhammed'in göz bebeği, peygamberlerin ve evliyâların gözünün nûru olarak bahsedilir.

Ḳurrtü'l-‘ayn Muḥammed Muştafâ
 Nūr-ı çeşm-i enbiyâ vü evliyâ
 Toldu feryād-ı ḥasetiyle semâ
 Mātem-i mäh-ı muḥarremdir bugün
 Nāle-i beytü'l-ḥaremdir bugün

Muhms. 57/3

Mālik-i baḫr-i hüviyyettir o zat-ı bî-mişāl
 Bir daḫi gelmiş degil gelmek daḫi emr-i muḫāl
 Ey imām-ı evliyâ ey ḳıdve-i ehl-i kemāl
 Bu ḳadar inkār etmege münkirlere ḳaṭ‘ ā mecāl
 Kuṭb-ı aḳṭāb-ı Hudādır Hācı Bektāş-ı Velī

Muhms. 46/4

¹³¹ Tatcı, a.g.e, s. 498

3.2.7.2. Eren

Eren; gerçekliğe ulaşan, olgunluk aşamasına varan ve Tanrı'nın dostluğunu kazandığına inanılan tarikat üyeleri, yol eri kimse anlamına gelir.¹³²

Ermemiş alşına geçse hor eren vermez şabr
 Kıanda taḥşil ayasım bu rek'at-i 'aşkı 'aceb

G. 29/3

Cihānı ser-ta-ser tuttu sirişk-i ṭāye-i eren
 Zemin-i taḥt-ı heftden heft-i bālā dü mekân

G. 100/4

Baş u cāndan geç de 'azm et göre yāreni reyā
 Vākıf-i esrār olup terk eyle nāmūs erini

G. 180/5

3.2.7.3. Ârif

Sözlükte bilen, tanıyan, vâkıf ve aşına olan gibi anlamlara gelen ârif, tasavvufta Allah'ın kendi zâtını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettirdiği kimsedir. Ârifin bilgisine, haline marifet denir.¹³³

Şair ârif olunmasını öğütlemektedir.

Bülbülüñ hengāmesi bir gül içindir ey püser
 'Ârif ol sil dide-i eşkin yeter bu pend saña

G. 3/10

Gerçi ki münkirlerin çeşmine hūr der ehl-i 'aşk
 Mu' teberdir 'ind-i 'ârifānda 'aşk mānend-i şāh

K. 45/15

Vech edemdir mu'în kıla kâh 'ârifān
 Beş yedi on dördün sarūfuñ nesimesi insān ola

G. 2/7

¹³² Korkmaz, *a.g.e.*, s. 139

¹³³ Uludağ, 1991, *a.g.e.*, ss. 361-362

3.2.7.4. Yârân

Yârân; dost, arkadaş, muhib demektir.¹³⁴

şair, Hz. Muhammed ile âl-i abânın yârân olduğunu ifade eder:

Nür-ı zât vâhid-i muṭlaḳ imiş taḫḳîḳ-i ḥaber
Aḥmed-i Maḥmûd ile yârân imiş âl-i ‘ abâ

G. 92/6

şem‘ -i ‘ ařkıñ çevresi dîvâne-dil eyler ṫaraf
Hiç tefekkür etmeyip yârândır özler gider

G. 143/2

3.2.7.5. Âgâh

Âgâh, bir şeyin derin anlamına, sırrına ulaşmış olan, uyanık anlamına gelmektedir.¹³⁵ Bu sıfat, mükâsefe ehlinin sıfatıdır.

Hz. Fâtıma’nın sırrı anlayıp ah çekmesiyle dokuz feleğin baştan başa eğildiği ifade edilir.

Bu sırra Fâtıma âgâh alıp bir kere âh etti
Serâser egildi ṫokuz felek-i ḳubbe-i devrân

K. 38/9

Böyle pejmürde ḥarâbât bi-kim hem bi-nevâ
Gezdigimden kimse olmazdı ḥâlimden âgâh

K. 45/7

Ḥamdullâh terk edip kâlây-ı zühd ü tesbîḫi
Birlige boyun kesip her müşkile etdim âgâh

K. 45/9

¹³⁴ Tatcı, *a.g.e.*, s. 505

¹³⁵ Korkmaz, *a.g.e.*, s. 18

3.2.7.6. Aşinâ

Yüzgeç anlamına gelen bu kavram, ihvandan (din kardeşi) iki kişinin birbiriyile can kardeşi olmalarıdır.¹³⁶ Bektaşî geleneğinde yaygındır.

Olalı sırr-ı elest bezmine cânım aşinâ
Manşür-âsâ dâr için dil-i Haydarâ ağlar yañar

G. 11/5

3.2.7.7. Câhil

Câhil, “Kalu Belâ” sırrından habersizdir. İnkâr içindedir.

Girmez idi güşuma hiç pend ü nuş-i kâmilân
Kâr-ı câhilân gelirdi tab‘ıma kat‘i ra‘nâ

K. 44/4

3.2.7.8. Sûfi

Sûfi kelimesinin *sof*, *sofos*, *sâf*, *safâ*, *safvet*, *suffa* gibi köklerden türediğine dair değişik düşünceler ileri sürülmüştür. Sûfi, kalbi Allah için safvet bulmuş, safâ ile sofu giyen, sevgiye cefa tadı tattırmayan, dünyaya aldırış etmeyen ve Hz. Muhammed’in yolunu tutan, bulanıklıktan kurtularak durulan, düşünce ile dalan, beşerden kesilerek Allah’a bağlanan ve altın ile taşı bir sayan kişidir.¹³⁷

Divan’da sûfi kavramıyla ilgili beyitler şöyledir:

Dād-ı Hakk sett-i nüş-kirâm şeb ne şofû ere şarâb
Neş‘e-i bâb yād-ı dil şikest muṭrib-i dād u mızrâb

G. 17/1

Çerâğ-i nūr-ı zâtı uyandır canda ey şofû
Kalıp mäh-ı muḥarremde dem-i şehindâdın feryâd

G. 43/2

¹³⁶ İsmail Özmen, (1998), *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, Aşina Md., C. 5, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

¹³⁷ Sâdık Vicdâni, (1995), *Tarîkatlar ve Silsileleri (Tomâr-ı Turûk-ı Âliyye)*, İrfan Gündüz (Haz.), Enderun Yay., İstanbul: s. 257; Mehmet Zeki Pakalın, (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB Yay., İstanbul: ss. 245-646; Mehmet Ali Aynî, (2000), *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul: s. 201

‘ İbâret çün giydir kim mescîde şofû dermânîñ
Çalınmış şopası gördüm ora bir hâr için ağlar

G. 62/6

3.2.7.9. Zâhid

Zâhid, esasen zühd ev takva sahibi sûfî olmakla beraber, zamanla “zâhir-perest” dindarlar vasfında kullanılmaya başlanmıştır.¹³⁸

Zâhid eserde ârif olmayan; ham ruhlu, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz, zâhire önem veren, kuru ve şeklî ibâdetlerle meşgul bir tiptir.

Zâhidâ bezm-i elestden bâde-i ‘ aşka yetiş
Gâh qalbiñ pasını sil cām-ı ‘ irfâna yetiş

K. 39/13

Küşâd-ı yâd yâre ğam-ı nihân oldu şafâ zâhid
Seyyîd-i şâh-ı şehzâde Hüseynî Kerbelâ geldi

K. 40/5

Hâtem hükmi Süleymân bir dehân ‘ acebdedir
Mûnis-i murğ-i semek ol hâşlın gevherdedir
Bu cihânda her ne varsa vâhid ekberdedir
Olmuşum gözden ‘ ayân zâhid serim efsürdedir
‘ Ālemi kıldım münevver mihrivâle bendedir

Muhms. 88/3

¹³⁸ Tatçı, *a.g.e.*, s. 534

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİVAN METNİ

4.1. DİVAN TEŞKİLİNDE GÖZETİLEN ESASLAR

1-Metnin tahririnde bu tür ilmî eserlerde uygulanan *transkripsiyon* sistemi esas alınmıştır.

2-Yazmayı esas aldığımız için, “kaside, gazel, na’t, rübâî vb.” nazım şekillerini belli bir tasnife tâbi tutmadık. Bütün nazım şekillerini ve başlıklarını olduğu gibi ve olduğu yerde bıraktık.

3-“ub-üb” bağ fiilleri “ıp-ip; up-üp” şeklinde gösterilmiştir.

4-Eserdeki nazım şekillerinden gazel, kaside, terci-i bend ve terhib-i bendlerin beyitleri teker teker numaralandırılmıştır.

5-Kur’an’dan alınan âyetler veya âyete işaret eden kelimelerin Kur’an’da geçtiği sûre adı ve kaçınıcı ayette oldukları sayfa altında gösterilmiştir.

6-Metin kısmında sayfanın solundaki rakamlar (9a, 41b...) varak numaralarını göstermektedir.

7-Bütün özel isimlerin ilk harfleri büyük yazıldı.

4.2. DİVAN NÜSHASININ TAVSİFİ

Eserin Adı: Divan

Yazar Adı: Seyyid Hasan Haydar

Dili: Türkçe

Arşiv Numarası: 24175

Bulunduğu Yer: Mustafa Yeşil Kütüphanesi-Kütahya

Eserin Dış ve İç Boyutları: 230x170-180x130 mm.

Yaprak Sayısı (dış ve iç kapak hariç): 84 varak

Yazı Türü: Nesih

Kağıt Türü: Cedit

İstinsah Tarihi (Miladi) : Eylül, 1856

İstinsah Yeri: Belli değil.

Satır Sayısı: Sayfaların çoğu 15 satırdan oluşmaktadır.

Başlıklar: Divanın başında Divan-ı Es-Seyyid Eş-Şeyh Hasan Haydar Er-Rifâ'i El-Keyyâlî, ibtidâ Be Nâm-ı Hudâ ve Bismillahirrahmanirrahim başlığı bulunmaktadır.

Diğer Özellikleri: Dış kapak, yıldız çerçevesi olup kırmızı renklidir. İç kapakta mavi ağırlıklı ebru sanatı mevcuttur. Divanın ilk ve son sayfasında yıldız çerçeve ve süslemeler vardır. Diğer sayfalarda çerçeveler ve başlıklar kırmızıdır. Divanın ilk, son ve bazı sayfalarında şairin mührü vardır.

4.3. SEYYİD HASAN HAYDAR DİVANI'NIN YAZMA NÜSHALARININ TANITILMASI

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın Türkiye kütüphanelerinde tespit edebildiğimiz bir tane yazma nüshası vardır. Bu nüshanın özellikleri ise şu şekildedir:

Eserin Adı: Divan

Yazar Adı: Haydar Şeyh Hasan er-Rufaî el-Keyâlî

Dili: Türkçe

Arşiv Numarası: 06 Mil Yz FB 168

Bulunduğu Yer: Milli Kütüphane-Ankara

Koleksiyon: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu

Dvd Numarası: 935

Eserin Dış ve İç Boyutları: 242x170-167x104 mm.

Yaprak: 143

Yazı Türü: Nesih

İstinsah Tarihi (Miladi) : 1803

İstinsah Yeri: Belli değil.

Satır Sayısı: 17

Diğer Özellikleri: İlk iki yaprak eteğinden kesiktir. Sırtı kırmızı meşin, kapakları siyah kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir. Birçok sayfada yazar Şeyh Hasan Haydar'ın mühürleri vardır.

4.4. TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

ا (إ)	a, ā	ص	ş
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ف	f, ç	ف	f
ق	ç	ق	q
ك	h	ك	k, g, (ñ)
ن	h	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ج	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

4.5. METİN

DİVÂN-I ES-SEYYİD EŞ-ŞEYH HÂSAN HAYDAR
ER-RIFÂ'Î EL-KEYYÂLÎ

İBTİDÂ BE-NÂM-I HUDÂ

Bismillahi'r-raḥmani'r-raḥîm

1

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1b. 1 İsm-i Hakkı evvelâ yâd edelim
Tâzelensin dilleri şâd edelim
- 2 Döküle 'işyânımız 'aşkla gel
Diyelim Allâh feryâd edelim
- 3 Mağfîret raḥmet kıla ol pâdişâh
Yalvarıp cânımız âzâd edelim
- 4 'Aşkla Allâh diye bir kere dil
'Afv eder 'işyânını Mevlâsı bil
- 5 Her işiñ evveline ism-i Hudâ
Çünkü vâcibdir demesi her kıla
- 6 Her işi asân eder ism-i Allâh
Ola zikrûñ dâ'imâ bismillâh
- 7 Olmaya iblîs-i merdûd hem-demin
İsm-i Haktan özge çıkmâsın demin

- 8 İster iseñ dü cihānda ‘izz ü cāh
Tespīhiñ olsun müdām ism-i İlāh
- 9 Ayīne-i albiñ siline mişl-i māh
Deye gör ‘aşla her demde Allāh
- 2a. 10 Nār-ı dūzādan alaş eden budur
Ādemi insān iden Allāh budur
- 11 Cānları cān ire cān eden budur
ulları ‘ālemde ān eden budur
- 12 Eyle gel ‘aşla Allāh her zāmān
Bulasın derdine dermān ey civān
- 13 Gel diyelim ‘aşla Allāh müdām
Yañalım ‘aşıñ odına ey ulām

2

NA‘T-I ŞERİF-İ HARET-İ FAR-İ KĀ’İNĀT

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Cemāliñ mala‘ -ı nūr-ı udādır Yā Resūlallāh
Vücūdun ins ü cinne reh-nümādır Yā Resūlallāh
- 2 Sen ol sulān-ı ‘ālemsin ki tatıñ ‘arş-ı a‘lāda
apında üsrevān kemter gedādır Yā Resūlallāh
- 3 Seniñ zāt-ı Őerifiñ bā‘iş-i icād-ı ‘ālemdir
Ne söylerse Őānına sezādır Yā Resūlallāh

- 4 Ne mümkündür seniñ zāt-ı şerīfūñ derk ide ādem
Bilen ancak cenāb-ı kibriyādır Yā Resūlallāh
- 5 Ğarīb-i derd-mendim hasteyim dermān umār göñlüm
Niğāhuñ derd-i ‘ uşşāka devādır Yā Resūlallāh
- 6 Esīr-i bende-i nefsim elimde nāme-i ‘ işyān
Bütün ef‘āl ü aḥvālim ḥadır Yā Resūlallāh
- 7 Ğarāzım ancak dü ‘ ālemde ḳapına intisābımdır
Ḥaydarıñ başıyla cānı fedādır Yā Resūlallāh

3

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Resūl-i Ḥālīḳ-ı yektā Muḥammed Muştafā sensin
Şefi‘-i ‘ arşa-ı maḥşer Ḥabīb-i Kibriyā sensin
- 2 Seniñçin ḥalḳ olundu on sekiz biñ ‘ ālem ey server
Şehāvet ma‘dini peygamber şāhib-i livā sensin
- 2b. 3 Fekāne ḳābe ḳavseyini ev ednā indi şānında
Seni görmek yeter ‘ uşşāka mir’āt-ı Ḥudā sensin
- 4 Şeref buldu şeb-i mi‘rācda ḳuds-i şerīf ancak
Hemīşe şān-ı şevketde imām-ı enbiyā sensin
- 5 Eđer ‘ afv eylesen Ebū Cehille Fir‘avun ḳıyāmetde
Ḥudā ‘ afv eyler elbet Hākim-i rüz-ı cezā sensin
- 6 Ğarīḳ-i baḥr-i ‘ işyānım elim tüt Yā Resūlallāh
Hemīşe ehl-i ‘ işyānı belālardan rehāsın sen

7 Hālāş it cāh hazalāndan bu Hāydar kemter kemīnini
Bütün üftādegān-ı rāh-ı Hāḳḳa rehnümāsın sen

4

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 'Āşık-ı müştāḳınam dīvāna geldim Yā Resūl
'Andelīb-veş rüz u şeb kibriyāna geldim Yā Resūl

2 Raḥmetiñ baḥrine nisbet ḳaṭredir baḥr-i muḥiṭ
Mevc-i 'aşḳıñ ile seniñ 'ummāna geldim Yā Resūl

3 Kim girip meydān-ı 'aşḳla yār için ḳurbān ola
İşte ben başım alıp ḳurbāna geldim Yā Resūl

4 Sīnemi çāk eylerim 'aşḳıñ ile mecnūn olup
Yalın ayak baş açık 'üryāna geldim Yā Resūl

5 Genc-i firḳatden bu Hāydar-ı derd-mendin it ḥalāş
El gögüsde boy egip dīvāna geldim Yā Resūl

5

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Ey Meh-i burc-ı sa' ādet şems-i tābān Muḥammed
Ay yanaḳlar derdimiñ dermānı loḳmān Muḥammed

2 Sensiñ ol māh-ı münevver kevkeb-i şemsi duḥā
Nūr-ı Hāḳḳ maḥbūb-ı Hudā feyz-i raḥmān Muḥammed

3 Sende tekmīl oldı çün sırr-ı nübüvvet mu' cize
Edā-yı deḥān mısın bā-i Ḳur' ān Muḥammed

- 3a. 4 Hāşā hāşā gelmemiş misliñ dağı gelmek muhāl
Ey nübüvvet tahtınıñ ‘ünvān-ı sulţān Muḥammed
- 5 Görmeden Ḥaydar cemālūñ ‘aşkıñ dīvānesi
Der şefā‘ at eyle ey iḥsān-ı ‘ummān Muḥammed

6

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Āşiyem ‘işyāna ḳaldım Yā Resūlallāh meded
Sā‘ilem meydāna ḳaldım Yā Resūlallāh meded
- 2 Hūn-i eşkim ‘ālemī tıttu serāser çāresiz
Ġavvāşım ‘ummāna ḳaldım Yā Resūlullāh meded
- 3 Na‘ra-i feryādzārım gūş edip ehl-i semā
Şoḥbet-i dehānda ḳaldım Yā Resūlallāh meded
- 4 Dūd-ı āhım sāyesi ḥurşide perde oldu āh
Fırḳat-i zindānda ḳaldım Yā Resūlallāh meded
- 5 Nūş edip bezm-i elestten cür‘a-i ‘aşkıñ ezel
Mekteb-i ‘irfānda ḳaldım Yā Resūlallāh meded
- 6 Nāme-i lütf u kerem ermez ise bu kemtere
El-amān dīvānda ḳaldım Yā Resūlallāh meded
- 7 Bende-i kemter mekīnindir bu Ḥaydar derd-mend
‘Ālem-i giryāna ḳaldım Yā Resūlallāh meded

7

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Yıgıldı cürm-i ' işyānım şefā' at Yā Resūlallāh
Yanıp ' aşkıñla biryānım şefā' at Yā Resūlallāh
- 2 Edersen bāb-ı lütfından bu mücrim bendeni iḥrāc
Fırkat-i dūzah-mekānım şefā' at Yā Resūlallāh
- 3 Eger ' afv eylemezsen men ğaribiñ cürmini şāhā
Ne şübhe ehl-i sūzānum şefā' at Yā Resūlallāh
- 4 Yaşamdan tuttuğu zamān zebāniler kıyāmetde
Emān-güş ile efgānım şefā' at Yā Resūlallāh
- 3b. 5 Ferāmuş eyleyip hep ehl-i maḥşer kendi ' işyaniñ
Edeler la' net cānım şefā' at Yā Resūlallāh
- 6 Bu ' ālemde bulunmaz ben gibi bir daḡı cürmkār
Zerre nist ḡayr¹³⁹ iḡsānım şefā' at Yā Resūlullah
- 7 Ne yüz ile varayım ol ulu divānullāh
Ḥaydarā pür-cürm ' işyānım şefā' at Yā Resūlallāh

8

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Nigāhiñ derd-i ' uşşāka devādır Yā Resūlallāh
Vücuduñ ' ālemine reh-nümādır Yā Resūlallāh
- 2 Ne mümkün vaşf ede ādem seniñ zāt-ı şerīfini
Ki zāt-ı pākiñ vaşşāf-ı Ḥudādır Yā Resūlallāh

¹³⁹ Zerre kadar ḡayr(ım) yok.

- 3 Verildi şeb-i mi' rācda kamu dertlilere dermān
Ġubār maqdem-ı pākiñ tūtiyādır Yā Resūlallāh
- 4 Yanıp 'aşkıñla 'āşıklar gezerler cānula başdan
Vişāl-i meh-cebīnūñ bī-nühādır Yā Resūlallāh
- 5 Cemālinden cüdā olmak celālimdir benim cānā
Celālūñ tab' -ı 'uşşāka şefādır Yā Resūlallāh
- 6 Nazar kııl bende-i mücrim Ḥaydar-ı cürm-i gümrāha
Niğāhiñ derd-i 'uşşāka devādır Yā Resūlallah

9

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Elif kıaddimi dāl etti günāhım Yā Resūlallāh
Utandurdı beni rüy-ı siyāhım Yā Resūlallāh
- 2 Seniñ ol bāb-ı ihsāniñ devrine bir gece varam
Ġarībem derdimin yokdur penāhım Yā Resūlallah
- 3 Tūrābistāniñdan yüzüm dūr eylemem aşlā
Maqām-ı nūr-ı zātın kıble-gāhım Yā Resūlallah
- 4 Firāq-ı nār-ı 'aşkıñ rüz u şeb kıalbimde yanmakda
Yağarsa damımıza felek āhım Yā Resūlallāh
- 4a. 5 Ki sensiñ mazhar-ı nūr-ı şifāt āyet-i Kıur'ān
Ḥaķıkat-kānisıñ yok iştibāhım Yā Resūlallāh
- 6 Ki burc-ı heft-eflākda cenāb-ı Ḥaķķa vāşıl kim
Ḥurūc etdi o şeb aşķ-ı külāhım Yā Resūlallāh

7 Dü çeşmi-i Haydarîñ hasret çeker feryâd eder ağlar
Açılır mı ‘ aceb baht-ı siyâhım Yâ Resûlallâh

10

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1 Ey gönüller şehrinüñ şâh-ı habîb-i kibriyâ
V’ey bedenler burcınıñ mâh-ı Habîb-i Kibriyâ

2 Nür-ı vechiñ pertev-i yezdândan ezel
Kâbe kavseyniñ şehinşâhı Habîb-i Kibriyâ

3 Bezm-i ev ednâya¹⁴⁰ erdi hil‘ at-ı levlâk ile
Baş gözüyle gördü Allâhı Habîb-i Kibriyâ

4 Erdi ol zât-ı Hudâya etmedi aşlâ ârâm
Yek nefeste kıldı kaţ‘ râh-ı Habîb-i Kibriyâ

5 Kaţ‘ edip yüz biñ hicâb irdi tûrgâhına
Giydi fahr-ı şâh-ı ilâhî Habîb-i Kibriyâ

6 Haydarâ bil cürm-i bî-ğad şübhesiz mağfûr olur
Dese Haqqdır o kemrâhı Habîb-i Kibriyâ

11

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

1 Vücûdum süz-ı ‘ aşkıñla ço yansın Yâ Resûlallâh
Boyanıp eşk-i hasretle yıqansın Yâ Resûlallâh

2 Ki senden özge yokdur iştibâhım gayrı bir zâta
Hemîşe maqşad-ı ‘ aşık-ı cânsın Yâ Resûlallâh

¹⁴⁰ Necm- 53/9 “Fekâne kabe kavseyni **ev ednâ**” (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu.)

- 3 Geceler şubh dek feryād ider bu dil-i nālānım
Göñül tahtındaki sulţān ki sensin Yā Resūlullah
- 4 Seni görmeklik ʿ uşşāka yeter murād-ı maksudsun
Dü ʿ ālemde mürüvvet kân-ı cānsın Yā Resūlallāh
- 4b. 5 Seniñçiñ halk olıdu nüh felek burc u gökler
Kamu insi cinne cānā bürhānsın Yā Resūlallāh
- 6 Bu Haydar-ı ʿ āşī mücrime senden ırmeye şefkat
Nice ol dūzağ-ı firkatde yansın Yā Resūlallāh

12

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

- 1 Meded Yā Rabb bu ʿ āşī günahkār mücrim-i kemter
Kiminiñ qaddi ʿ işyāndan bükülmüş hāl-i mükedder
- 2 Nice dergāh-ı ʿ izzete varam rüy-ı siyāhımla
Günāhım bî-ʿ aded yok tãʿ atim zerre olmuşım ebter
- 3 Eger ermezse lütf uʿ ināyet merhamet ü şefkat
Kalam dūzağda ebed tā ebed cismim ola aḥḥar
- 4 Ümīdim kesmezem senden ki geldim bāb-ı gufrāna
Nihāyetsiz cürm-kārım elimde olmadı defter
- 5 Alıp defteri ʿ işyānım ki geldim umarım rahmet
Be senden gayrı kimlere okuyam hālimi ezber
- 6 Nice varacağım bilmem yarın rüz-ı cezāya ben
Getürmez şad hezār üstür daḥı cürmüm katı mihter

7 Kallırlar ehl-i maḥşer zulumetinde rüy siyâhımla
Eger kılmaz ise şefkat bu Ḥaydar mücrime server

13

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 İlahi ' aşıyem cürmüm nihâyetsiz yüzüm kıara
Nice dergâhına varam za' if mücrim-i bî-çâre
- 2 Elimde zerre yok ta' at ki bende ' arz edem zâta
Nice durem yarıñ rüz-ı cezâda böyle âvâre
- 3 Ümîdim kesmezem senden ki sensün vâhid-i muṭlaḳ
Seniñ lütfiñ ile olur kamu dertlilere çâre
- 4 Hezâr-sâl rüyımı ḥâkile ḥâk etsem ' ibâdetde
Değil miskâl ki zerre olamaz ' işyânıma pâre
- 5a. 5 Tıutup maḥşerde yaḳmadan zebâniler sürürüñda
Düşerler ehl-i maḥşer zulmet dūdumla âh u zâre
- 6 Amân Yâ Rab rüsvây eylesin ki kerem-kânı
Be senden özge aḥvâlim kime kılayım âşikâre
- 7 Seniñ Yâ Rabb yokdur raḥmetiñ baḥrine hiç pâyâne
Ġarîkim gelmişim rüy-ı siyâhım kılayım hâre
- 8 Eger irmez ise senden ' inâyet merḥamet raḥmet
Ne şübhe yanmada dūzaḥda kemter Ḥaydar nâre

14

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 İlähî ' aşiyem dağlar götürmez cürm ü ' işyânım
Çevirmem yüzümü kaç' ā dönerse gerçi tuğyânım
- 2 Ki seniñ pādişāhlar pādişāhı Hākim-i Muṭlaq
Seniñ zātından özge yoq durur ğayrıya imānım
- 3 Yoğ iken bu tende cānım var iden sensin beni
Nice senden cüdā olsun kafes-i tende bu cānım
- 4 Ta' aşşuq etmişim nūr-ı cemāliñ eylerim arzū
Harik-i ' aşık ile lahm-i ciger biryān sūzānım
- 5 Cihāniñ gülşeni bu çeşmime hār olmaz aşlā
Ne gelsen gelmiş içre yoq nazirin cānā sultānım
- 6 Yanar pervaneler şem' a dönerek nār-ı ' aşkıñla
Fedadır yolına cānım ki sensin cāna dermānım
- 7 Bu tende dil-i perişānım rāhat etmez bir ān sensiz
Cihāniñ hāy u hūyında degil yoq zerre nişānım
- 8 Ben ol Haydarım ki ' aşık-ı nūr-ı cemāl olurum
Ne ol Mecnūn-ı Leylāyım hemān mecbūr-ı Sübhānım

15

Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ülün

- 1 Yā Rab beni mazharı sırr-ı ' Alī eyle
Bu dil-i āvāremi ' aşkıñla velī eyle

- 5b. 2 Rūyum süreyim günde hezār ḥāk-ı derine
O şāh-ı keremkānıñ beni ıulu eyle
- 3 Eşkim döküben çāk edeyim sīnemi ‘ aşkla
Ḥālīm diyeyim zār iderken bülbülü eyle
- 4 Ḥandān olayım şād eyle beni vuşlat-ı yārla
Ol bağ-ı vişāl-i bāğbānıñ düldülü eyle
- 5 Bu ğam ile eğer ölür isem ḥaşre dek ağla
Dü dīdelerim eşkini ḥasret seli eyle
- 6 Dür eyleme Yā Rabbi yañar ‘ aşkla cānım
Bu Ḥaydarı şāh-ı merdān-ı ıulu eyle

16

MERSİYYE-İ ḤAZRET-İ İMĀM-I ḤÜSEYN

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Erişdi mātem-i māh-ı muḥarrem ey gönül ağla
Sirişk-i dīde-i ḥūnuñ ciğerden aqıtıp çağla
Ḥasan ḥulq-i Rızanıñ ‘ aşkına yan sīneni dağla
Bu rüz-ı mātem-i māh-ı muḥarremdir hemān ağla
Ḥasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
Muḥammed Ḥaydarı Kerrār ‘ Aliniñ nesline ağla
- 2 Ḥüseyni Kerbelānıñ yolına qurbān-ı cān eyle
Şeb tā şubḥa dek şeydā gibi āh u fiğān eyle
İmām Zeynü’l-‘ Abā’nıñ ‘ aşkına cānıñ sūzān eyle
Cemāl-i berg-i ruḥsārūñ şararsın bir ḥazān eyle
Ḥasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
Muḥammed Ḥaydar-ı Kerrār ‘ Aliniñ nesline ağla

- 6a. 3 Muḥammed Bākırī şāh-ı cihāna eyle gel nālān
Giribān sīne-çāk edip sirişkin ede gör ummān
İmām-ı Ca' fer-i Şādık için ol dā'imī giryān
Hezārān şad hezār la' net müşeyb cānına her ān
Ḥasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
Muḥammed Ḥaydar-ı Kerrār 'Alī'niñ nesline ağla
- 4 İmām Mūsa Kāzımdan tecellī nur-ı vişāli gör
Velī Mūsa Rızā-yı Ḥaḳk-ı nisbiden kemāli gör
Takī veya Nakīniñ bağ-ı vaşlında nihāli gör
Gözin aç bu cihān içre 'ayān bedr-i cemāli gör
Ḥasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
Muḥammed Ḥaydar-ı Kerrār 'Alī'niñ nesline ağla
- 5 Ālemdārı Ḥasanü'l-'Askerī ol leşger-i ğamda
Açılsın yāreler göz-gün sīnende ağla bu demde
Muḥammed Mehdī şāhib-i zamāna bende ol bende
Muḥabbet ḥānedān āl-i evlādım Ḥaydarā zinde
Ḥasaneynler gibi yan düşüp bağına taş bağla
Muḥammed Ḥaydar-ı Kerrār 'Alī'niñ nesline ağla 1255

17

DİGER MERŞİYYE-İ İMĀM-I ḤÜSEYN

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Āh kim erdi gene dil-i māh-ı ğam ki ḳareler
Mātem-i ḥüzn-i Ḥüseyn ile açılsın yareler
Sīne-çāk eyler bugün müştāk olan bī-çāreler
Kerbelāda cāndan ehl-i beyt feryādeler
- 6b. Çağrışırlar Yā Muḥammed Yā 'Alī şehzādeler

- 2 Ben nice āh eyleyip çāk-ı giribān etmeyem
 Ğonca-i Zehrā için cānımı kırbān etmeyem
 Sīnemi taşlarla döğüp zār-ı nālān etmeyem
 Gözlerimden yaş yerine kın-ı revān etmeyem
 Çağrışırılar Yā Muḥammed Yā ʿ Alī şehzādeler
- 3 Birisine zehr-i kätıl kışd edip şundu Yezīd
 Birisini İbn-i Mülcem melʿ ünı etti şehīd
 Kıreler giydi felekler ağladı kın māh u ħürşīd
 Lerze-nāk oldu zemīn tağ taş mānendidir
 Çağrışırılar Yā Muḥammed Yā ʿ Alī şehzādeler
- 4 Cedd-i pākī Muştafādan etmeyip aslā ḥayā
 Nūr-ı çeşm-i Murtażā'ya kıldılar günā cefā
 Ol ciğer-küşe-i zehrā ğonca-i bāğ-ı vefā
 Deşt-i Kerbelāda susuz ehl-i beyt-i Muştafā
 Çağrışırılar Yā Muḥammed Yā ʿ Alī şehzādeler
- 5 Ey Yezīd-i bī-dīn nice kıydıñ o şāh-ı ekreme
 Zerre inşāf etmeyip nevreste-i ğoncağıma
 Laʿ net buyurıla laʿ net cān-ı İbn-i Mülcem'e
 Kıydı evlādı Resūlullāh ğarķ etti deme
 Çağrışırılar Yā Muḥammed Yā ʿ Alī şehzādeler
- 6 Nur-ı ism-i zāt zāt-i pāk-ı aʿ zam pür-vefā
 Alını ve'ş-şems kımer ruḥsārı ve'l-leyli duḥā
 Cedd-i İbrāhīm Ḥalīl nesl-i Muḥammed Muştafā
 Men ğulām-ı şāh-ı Kerbelāyım Ḥaydar cān fedā
 7a. Çağrışırılar Yā Muḥammed Yā ʿ Alī şehzādeler 1256

18

DİĞER MERŞİYYE-İ İMÂM-I HÜSEYN

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Erdi mäh-ı ğam fezâ gel başla feryâda dilâ
Sîne-çâk edip firâkı zâra ile efzâ
Baş cândan geç Hüseynîler gibi eyle şalâ
Seyl-mişâl olsun sirişkin râh-ı cânâna fedâ
Âh Hüseynî vâh Hüseynî şâh Hüseynî Kerbelâ
- 2 Kurretü'l-‘ ayn-ı Muhammed nesl-i Haydar Murtażâ
Çünkü oldılar bu derd-i miñnet añlar ridâ
Yıkıla bu kûbbe-i çarh-ı felek burc-ı mînâ
Gelmesin faşl-ı bahâr hiç esmesün bād-ı şabâ
Âh Hüseynî vâh Hüseynî şâh Hüseynî Kerbelâ
- 3 On sekiz biñ ‘âlemiñ faħri Muhammed Muştafâ
Eylediler nesline ‘âr etmeyip bunca cefâ
La‘ net olsun la‘ net buyurıla dâ’im cânınâ
Kim ki şundu Hasenü'l-hulq-i Rızâ zehri sañâ
Âh Hüseynî vâh Hüseynî şâh Hüseynî Kerbelâ
- 4 Gonca-i ra‘ nâ iken şoldu hazân-veş ol civân
Tabl-ı ârâm urdurup şâd oldu Yezîdler hemân
Hânedân-ı ehl-i beyte düştü bir âh u fiğân
Şerbet-i câm-ı şehâdet edince nüş cân
Âh Hüseynî vâh Hüseynî şâh Hüseynî Kerbelâ
- 5 Nesl-i pāk-i Haydar-ı Kerrâr iken Zeynü'l-Abâ
Koydular zindâna aşlâ etmeyip zerre vefâ
7b. Bezm olup kavm-i Yezîd pişgâhına sürdü şafâ
Şad hezârân la‘ net olsun ey Yezid Mervân sañâ
Âh Hüseynî vâh Hüseynî şâh Hüseynî Kerbelâ

- 6 Men İmām-ı Ca' ferem ey Yezîdîler bilin
Pāre pāre eyleyin bu cismimi şimdi gelin
Dönmenem kaç' ā sözümden bendeyim ḥabl-i metīn
Cedd-i pākī Ḥaydarım kaçl edin başım çalın
Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī šāh Ḥüseynī Kerbelā
- 7 Mazhar-ı nūr-ı İlāh iken o zāt-ı muḥterem
Zerre inşāf etmeyip kılmadılar ašlā kerem
Ol Muḥammed Bākırī ki šādık-ı beytü'l- ḥaram
Çekdiler bir nice ğam bir nice firāk bir nice elem
Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī šāh Ḥüseynī Kerbelā
- 8 Ḥazret-i Kāzım Musanıñ bendesiyim tā ezel
Olmışum Mūsā Rızānıñ ' aşkı ile mübtezel
Šāh Takī veya Nakīye ' aşıkım bir lemyezel
' Aşık-ı bī-çāre dil aĝlar yañar söyler ğazel
Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī šāh Ḥüseynī Kerbelā
- 9 Ol İmāmı ' Askerīye bend olanlar zār olur
Zār olanlar ' Askerīye rāh-ı Ḥaqqda yār olur
Yār olanlar rāh-ı Ḥaqqda Muşafāya yār olur
Yār olanlar Muşafāya Kerbelāya zār olur
Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī šāh Ḥüseynī Kerbelā
- 10 Ḥaydarā bu firkat-i ğamla yañalım bir zamān
Ol Muḥammed-i Mehdī šāhib livā olsun ayān
8a. Kalalar kavm-i Yezîdîler urmada nā-tüvān
Olucağ lā-fetā¹⁴¹ sırrı ' āleme bir kez ' ayān
Āh Ḥüseynī vāh Ḥüseynī šāh Ḥüseynī Kerbelā

¹⁴¹ "Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr". "Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur" cümlesinin "Ali'den başka "genç yoktur" bölümü.

19

DİĞER MERŞİYYE-İ İMÂM-I HÜSEYN

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Ey gönül kıan ağla erdi mäh-ı mätēm rüz-ı ğam
Nice şād olsun evvelā mü'min yanar 'ālem bu dem
Nāleler ile firāķ-ı hüzn ile bu şubħ-dem
Hānedān-ı Muştafāya ķunki erdi bu elem
Cān fedā olsun yolına Ey Hüseyni Muħarrem
- 2 Hiķ hayā etmediler neslinden ey şāhım seniñ
Hāk-yeksān eyleyip ğor gördüler tāzesi tenine
Nice olur ki efendim ķekdi seniñ deseniñ
Hūn ile ālūde kıldılar alıp pīrāheniñ
Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseyni Muħarrem
- 3 Kurretü'l- 'ayn-i Muħammedken saña bunca cefā
Kıldılar 'ār etmeyip ey yādigār-ı Murtażā
Haşre dek kıan ağlasınlar hānedān-ı Muştafā
Rüz u şeb feryād zārāne olmaya dilde şafā
Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseyni Muħarrem
- 4 Ğonca-i ra' nā iken zehirle kıldılar hezān
Karalar giydi felekler ağladı kıan āsmān
Hasenü'l-ħulķ-i Rızāya kim ki şundu cām-ı cān
La' net olsun cānına ey kıavm-i Mervān her zamān
Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseyni Kerbelā
- 8b. 5 Nesl-i pāk-i Aħmedī Maħmūd iken Zeynü'l-Abā
Etdiler zindān içine ğünāğün aña cefā
Merħabā ey ma' deret cūy-i kerem Mūsā Rızā
Şabr ile oldu tevekkül ne ğelür Hākķdan Rızā
Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseyni Muħarrem

- 6 Ben İmām-ı Ca‘ ferem eylerim āh u fezā
 Hāzret-i Kāzım Musāya kıldı bunca cezā
 Ol Muḥammed Bākırīye ola her dem merḥabā
 Olmadan küşāde şoldu ol gül-i cilve-nümā
 Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseynī Muḥarrem
- 7 Hāzret-i Şāh-ı Takīniñ bendesiyim bendesi
 Yā Naḫīniñ olmuşum ‘aşkıyla canā zindesi
 ‘Askerīniñ kuluyum bende ezel efgendesi
 ‘Āşık-ı şūrīdesi hem mecbūr-ı efgendesi
 Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseynī Muḥarrem
- 8 Mehdī-i şaḥīb-i zamān bir gün ola meydān açā
 Mü’mini ḫavm-i münāfıḫdan ayırıp ḫüb seçe
 Şubḫdan Ḥaydar kılar āh u fiḡan her gice
 Daḡ taş yañar bu ḡam ile ‘āşıkım yanmam nice
 Cān fedā olsun yoluna Ey Hüseynī Muḥarrem 1258

20

DİĞER MERŞİYYE-İ İMĀM-I HÜSEYN

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Gene ḡam aydı dilā çekdi siyāh ‘ālemini
 Dem be-dem erinmededir derd derūnum elemi
- 2 Keşf-i esrār edeyim aldım elime ḫalemi
 Birisine şunmaḡ çeşmde bulayım çilemi
- 9a. 3 Āh u zārımla yıkılsa felegiñ bu zulemi
 ‘Alevī āhımla yanıp yaḫıla burc süllemi
- 4 Ḳurretü’l-‘ayn Muḥammed iken o şāh-ı cihān
 Olma layık mıdır böyle cevrlē zār u giryān

5 Nice ben şād olayım yandı ciger içre bu cān
Dem be-dem dīdelerim dökmede ḥasret ile ḳan

21

EYẒAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Göz göz olsada sīnem āh ile nāy-āsā benim
Eşk-i ḥūnumla boyansada kızıl ḳana tenim
Baña hā' il mi olur şeb-i ğamda pīrehenim
Men Ḥüseynīyim Ḥüseynī Kerbelādır meskenim

22

EYẒAN

Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün

1 Nesl-i evlād-ı Resül yādigār-ı Muştafā
Ne sezāydı felek gördün bu miḥnete revā
Zehr ile şoldu diriġā o gül-i cilve-nümā
Nice āh etmeyeyim Ḥasan'ül-ḥulḳ-i Rızā

23

EYẒAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Maḳdem-i pāk-i şerīfi baña tāc-ı izzetdir
Cām-ı cevri dil-i üftādeye cām-ı lezzetdir
Kevkeb-i burc-ı melāḥat dilā genc-i 'uzlettir
Men İmām Zeynü'l Abā'yım baña miḥnet mesneddir

24

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 La' net ol avm Yezidin cānına her Őub u mesā
Zerre inŐāf ediben etmediler aŐlā vefā
- 9b. Ol Őāh-ı Muammed Bāırīye merabā
Men İmām-ı Ca' ferem ederim āh u fezā

25

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 OlmuŐum azret-i Kāım Mūsāya bende-i nām
Yanarım Mūsā Rızā ' aŐına her Őubla Őām
Şad hezārān la' net ola cānına Yezīd bükām
Nesl-i evlad-ı Resūla nice Őundun cevrlē cām

26

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Őāh-ı Taı cānıma cāndır edemem terkini ben
Hem Naınin uluyum rāhına oydum serim
TamıŐım boynuma ' aŐ ile gelin işte resen
Dem-i vaşlında benim am neme gerek Őōf u kefen

27

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Dönmenem billāhi koydum yoluna cān u seri
 Őatlı idin Şimdi geliñ benim işte Őaydarī
 Baş candan geĉiben oldum İmām-ı ' Askerī
 Ezeliden baña bu ' aşk u muĥabbet eseri

28

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Mehdī-i āl-i Resūl bir gūn ola ' ayān
 Tiĝ-ı Őaydar aĉıla kıla Yezīdiler fiĝān
 Ayrıla mūnķir ũ mūnāfiķ keŐf ola sırr-ı nihān
 La' l-reng olsa gerek ĥūn ile bu ĥāk-i cihān

29

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Nāle-i āh u fiĝan ile felek zār olsun
 Yıķılıp kaŐırınıñ ebnāları tar u mār olsun
 10a. GūlŐeni dehr-i ķanātıñ dilerim ki ĥār olsun
 Meskeni ķavm-i Yezīdin tuĉuŐup nār olsun

30

EYŖAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ğaydara bir ğün ola Mehdī-i ŖaĖib-i zamān
 Ğomaya bu ğam-ı hecr-i eleme yerde hemān
 ĞoŖ ħalır mı Ŗanalar yanlarına bu nice ziyān
 Ğaydarīyiz birdir iĖrār ile iman-ı Ğur'ān
 Āh u zāmle yıķılsa felegiñ bu zulemi
 ' Alevī āhımla yanıp yaķıla burc u süllemi

31

DİGER MERSİYYE-İ İMĀM-I ĞÜSEYN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Erdi māh-ı ğam-ı gerdün gene ey dil ħan ağla
 Ğağla ki dīde-i eŖkin Ėüzn ile ey cān ağla
- 2 ĀteŖ-i ' aŖķla yan ciger-i sūzān aĖla
 Ğurretü'l-' ayn-ı Muğammed ' aŖķına her ān ağla
- 3 Mātem-i māh-ı muğarrem dīde-i giryān ağla
 Ğāk-ı giribān edip sīnesi ' uryān ağla
- 4 Ğasenü'l-Ėulķ-i Rızā rāhına ħurbān ola Ėör
 Sīnenī ħāk edip ğamzesi pür kān ola Ėör
- 5 Ğüseyn-i mazlūm Ŗehīd ' aŖķına giryān ola Ėör
 Rüz u Ŗeb zār ile bülbül gibi nālān ola Ėör

32

EYŻAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Hem İmām-ı Zeynü'l-^ç Abā çün edegör āh ile zār
 Olmağ istersen eger Hıydar-ı Kerrār ile yār
 La^ç net olsun aña ki bunları eyler inkār
 Cedd-i evlād-ı Resül-i nesl-i ^ç Alī-yi Kerrār

33

EYŻAN

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Nice āh etmeyeyim nāra yanarken dil ü cān
 Hızret-i Şāh-ı Muḥammed Bākırī şems-i cihān
 Ca^ç fer-i Sādıka yārem ederim ah u fiğān
 Dönmenem rāhına başım koymuşum ez-dil ü cān

34

EYŻAN

Mef' ulü Fā' ilātün Mef' ulü Fā' ilātün

- 1 Hızret-i Mūsā Kāzım ğonca-i şāh-ı merdān
 Şāh-ı ^ç Alī Mūsā Rızā zübde-i ehl-i ^ç irfān
 Şāh-ı Taķi veya Naķiye olaydın ḫayrān
 Āteş-i ^ç aşğ u muḫabbet beni etti sūzān

35

EYŻAN

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Mālik-i baħr-i hüviyyet māil-i seyf-i Ğaydar
 'Āşık nūr-ı cemāl kâtil-i ceş u şaff-der
 Dīnim imānım Ğasan'ül-'Askeri server
 Edegör cānını kurbān budur 'id-i ekber

36

EYŻAN

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ğazret-i şāh-ı Muħammed Mehdī-i şāhib-i zamān
 Ğüccetü'l-kayyüm burhān daħı kûb-ı devrān
 Ğār-deh-i ma' şüm pāke ederim āh u fiĝān
 La' net her demde Yezide ki yanar tende bu cān

37

EYŻAN

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ğaydarā bende Ğaydar olalı cān 'Alevi
 Dem-be-dem erinmededir nūr-ı imān 'Alevi
 11a. Kıldı burc-ı semāyı nāle-i efgān 'Alevi
 Ser çekip 'arşa çıkar nār-ı sūzān 'Alevi
 Mātem-i māh-ı muħarrem dide-i bārān ağla
 Ğāk-ı giribān edip sinesi 'uryān ağla 1271

38

DİGER MERŞİYYE HAZRET-İ İMÂM-I HÜSEYN

Mütefâ'ilün Fa'ülün Mütefâ'ilün Fa'ülün

- 1 Hâkîkatde budur taḥkîk-i Resûlullâhla ey cân
Hüseyn ile Ḥasan bir gün olurlar idi çün mihmân
- 2 Der-âğuş eyleyip öptü deḥânından Ḥasanı âh
Hem öptü boynu altından Hüseyni oldular ḥandân
- 3 Erişdi nâgehân Cibrîl didi ki Yâ Resûlullâh
Sana Ḥudâ es-selâm eyler ki yolladı üç armağân
- 4 Şarılmış atlas Ḥasan içre üç libâsın virdi Muḥammede
Biri kara biri şarı biri kızıl idi al al
- 5 Buyurdu ki kara tonı Ḥabîbime götür giysün
Aña kim eyledi dilden muḥabbet gösterem bürhân
- 6 Şarı tonı Ḥasan geysin şarara berg-i gül cismi
Kızıl tonı Hüseyn giysin şehîd ola dedi subḥân
- 7 Anı ki öptün ağızından ḥarâretle yaña bağı
Vereler su deyü bir taş zehîr nüş o civân
- 8 Anı ki gerdânından sen öpüversen Yâ Resûlullah
Buçağ kesmeye ol yerden kıldılar eñseden nîrâna
- 9 Bu sırra Fâṭıma âgâh alıp bir kere âh etti
Serâser egildi tokuz felek-i kûbbe-i devrân
- 10 'Alîniñ na'ra-i âhı erişdi 'arş-ı a'lâya
Melekler secdeye başın getirip oldular giryân

- 11 Muḥarrem idi şoldu şarardı ḥazret-i Ḥasan
Ḥüseyniñ kıldılar rüz-ı ʿaşûre sînesin al kan
- 11b. 12 Boyandı ḥünla pîrâheni şehzâde şâhiñ
Ṭutuştı nüh felek kan ağladı melekler ins ü cân
- 13 Bu ayda sürmelenmeliklik bendeninde meñlikdir
Ki oldılar Yezîdîler bu günde şâd u ḥandân
- 14 Olan mü'minlere şâyeste nâ-şâd olalar dâ'im
Ki oldular kamu âl muḥibb-i ḥânedân giryân
- 15 Bu rüz-ı mâtem-i mâh-ı muḥarremdir eger ʿâşık
İseñ gel sîne-çâk edip edegör âh ile efgân
- 16 Muḥammed-nesl evlâd-ı ʿAlî hem gonca-i Fâtıma
İken bunlara ne etdiler Yezîdîler bilin ey cân
- 17 Hezârân la' net olsun âline enşârına dâ'im
Muḥibb ḥanedân ḥaşredek eylediler nalân
- 18 Muḥibb-i ḥanedân-ı âl ü evlâdım Ḥaydarâ ceddi
Ḥüseyniyem Ḥüseyniyem Ḥüseynî eylerim efgân

39

NA'Ṭ-İ ŞERİF ḤAZRET-İ İMÂMEYN 1259

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Es-selâm ey Ḥaqq-ı vâhid şâhib-i arz u semâ
Es-selâm ey Ḥâlîk-ı kayyüm olan hay u kibriyâ
- 2 Es-selâm ey cezbe-i ʿaşk-ı ḥaḳîkat kadem râ
Es-selâm ey kâh-ı dil-i ʿuşşâka her dem süznâ

- 3 Es-selām ey faḥr-ı ‘ālem nūr-ı Muḥammed Muṣṭafā
Es-selām şîr-ı subḥān şāh-ı ‘Aliyyü’l-Murtażā
- 4 Eşk-i ḥūnum rāhına seylāb edip zār ettigim
Nūr vechüñ vaşlına endîşe-i kār ettigim
- 5 Ḥüsn-i ‘aşkı ḥasretiyle cismimi mār ettigim
Rüz u şeb raqam ism pākiñ ḥarfını yād ettigim
- 12a. 6 Es-selām ey nūr-ı Aḥmed Ḥasenü’l-ḥulḳ-i Rızā
Es-selām ey nūr-ı merdān şāh Ḥüseynî Kerbelā
- 7 Pür karanlık cāh-ı zırḫla nekr-i cihān ‘ayn-ı serā
Sancağ-ı faḥr-ı nebî önünde yandı bir çirā
- 8 Şu‘le-i nūrı yayıldı ehl-i ‘aşka bî-nühā
Mazḥar-ı sırr-ı velāyetden alındı intihā
- 9 Es-selām ey ḥānedān-ı yār-ı şādık Muṣṭafā
Es-selām ey ma‘din-i cūd u kerem Āl-i ‘Abā
- 10 Māh-ı enver rüy-ı māhında qalır şeb-nām mānend
Yüz sürer pāyine ḥürşid dā’imā seylāb mānend
- 11 On iki bād-ı şabā zikriñ ider cüzzāb-mānend
Çağrışırılar rüz u şeb lüṭf u kerem murğāb-mānend
- 12 Es-selām ey nesl-i pākî Bākırî kân-ı vefā
Es-selām ey nūr-ı zāt-ı Ca‘ferî dürr-i ḥayā
- 13 Zāhidā bezm-i elestden bāde-i ‘aşka yetiş
Gāh ḳalbiñ pasını sil cām-ı ‘irfāna yetiş

- 14 Mest-i lā-ya^ç kı̇il olup ađyār bed-nām ile atış
Kelb nefsiñ kı̇atlı edip meydān-ı sulṫāna giriş
- 15 Es-selām ey Mūsā Kāzım ^ç ařkı-ı ibtidā
Es-selām ey beyt-i rabbü'l-^ç ālemīn Mūsā Rızā
- 16 Tağı cānıma cānān olup dermān eden
Hem Nağıdır derdime Lođmān olup iřsān eden
- 12b. 17 Hāydarā ol ^ç Askeriye baş kesip īmān eden
Pürtev-i nūr-ı cemāl-i nuṫkıımı devrān eden
- 18 Es-selām ey Mehdī-i řāhib-i zamān rüz livā
Es-selām ey seyyīd Ađmedü'r-Rıfā^ç ī kı̇uṫb Hūdā

40

DİGER NA^ç AT-I İMĀMEYN*Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün*

- 1 Göñüller şevkı-i ervāh-ı Muđammed Muřtafā geldi
Server-i cānlarıñ cānı Hābīb-i Kibriyā geldi
- 2 şefi-i ^ç arşa-ı maşşer o hükmü Hākim-i settār
Harīkı-i hürřīd sāye-i şükr řāhib-i livā geldi
- 3 Verenler rūh-ı ađdesden hāber ol andelīb-i zāra
Ne hācetdir gülizāra ^ç Alī-i Murtażā geldi
- 4 Cemāl nūr-ı enveriñ hāzān-veř řolar duran sele
Hābībīn kı̇urretü'l-^ç ayn Hāsenü'l-hulķ-i Rızā geldi
- 5 Kūřād-ı yād yāre ğam-ı nihān oldu řafā zāhid
Seyyīd-i řāh-ı řehzāde Hüseynī Kerbelā geldi

- 6 Zulām-ı ğam-ı hicrānı def eiden nūr-ı vech ile
Velāyet mazharı nāssa İmām Zeynü'l-Abā geldi
- 7 Şehādet parmağında şakğ olup meh sine-çāk etdi
O sirruñ mazharı nāssa İmām Kāzım Mūsā geldi
- 8 Muḥammed Bākırī şāhım İmām-ı Ca' ferī māhım
Çıkarar 'arşa dūd āhım İmām Mūsā Rızā geldi
- 9 Dü 'ālemde 'ināyet-i ḥandān Muştafādandır
Ki inşāf ehl bunlardır kerem-i āl-i abā geldi
- 10 Taḳīdir cānımıñ cānı Naḳīden aldım imānı
Muḥabbet cām-ı peymānı haḳīḳat intihā geldi
- 11 Olanlar 'Askerīye bende dil kuvvet kemāliyle
Ki bunlar 'āşık-ı zāra şafā cevri-rehā geldi
- 13a. 12 Muḥammed Mehdī-i şāhib-i zamān bend olup Ḥaydar
Dil-i bīmāreler çün gör ṭabīb-i pür-devā geldi

41

DİĞER

Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilâtün Fā'ilün

- 1 Şüretā saḥn-ı cihānda olmışız biz ḥāksār
Bu sebebden bağ-ı yāre girmişiz biz āşikār
Bezm-i ülfetde açılmış gül-i zībā bi- mişāl
'Andelībler yād eder şubḥ u mesā bu ism-i zār
Lā fetā illā 'Alī lā seyfe illā Zü'lfikār

- 2 On sekiz biñ ‘ālemiñ faḥri Muḥammed Muştafā
Ol ḥaḳīḳat ma‘dini şāh-ı ‘Aliyyü’l-Murtażā
Da‘vet edip çağırıp dā’im cenāb-ı kibriya
Merḥaba ey şīr-i mey yār-ı Muḥammed Muştafā
Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zü’lfikār
- 3 Rūz u şeb genc-i şehāda vāizā hep fikrimiz
Ḥaricīler ḳaşıd edip kıldı şehīd çün neslimiz
Āh-ı feryād u fiğan derd-i meşakḳat eglemez
Ruḥ-ı evlād-ı Resūlullāh dā’im zikrimiz
Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zü’lfikār
- 4 Nūş edip bezm-i elestden bāde-i ‘aşḳ-ı ezel
Zübde-i mest-i şadāyatlıḳla olduḳ mübtezel
Çāh-ı ‘aşḳ düşmüşüz gelmez yanıma bir güzel
Vāizā Ḥaḳḳı şorarsan bendedir ḥayy-ı lem yezel
Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zü’lfikār
- 5 Yedi ḳat yerle göḡü var eyledi çün bī-emek
Emrine muṭi‘ olup baş kesdi insüle melek
13b. Perr urup pervāz edip zikrin eder mürḡ ü sinek
Yedi deryā içre feryād eyleyip dā’imen semek
Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zü’lfikār
- 6 Berg-i tūbāda yazılmış ḥāme-i ḥattı ‘ayān
Rūm-firenk imān ederdı eylesem aşlın beyān
Bir açılmaz genc-i aḥfādır içinde yok yalan
Yedi ırmaḳ çağlayıp bu isimle olur revān
Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zü’lfikār

7 Tut kulağ bu sözüme bende değil bu sendedir
 Fıkr-i endişe ile bu esrâr hemîşe tendedir
 Ol ene'l-Hakkı cur'asıyla seyyîd Haydar zindedir
 Hanğâh-ı şâh-ı merdâne gönüller bendedir
 Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ Zü'lfikâr

42

DİĞER

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Erişdi süy-ı Hakkıdan hamd ola bir şâhib-i 'irfân
 Taleb kıldı dem-i şehzâde için istedi cânân
 Şaşırdı hâriciler hep hurûc edince ol civân
 Özüm Zeynü'l-'Abâ ile emanet mağbûs-ı merdân
 Erip zindâna dost oldu hemân dem ol meh-i tâbân
- 2 Şehîd oldu 'ayâ çün şubh-dem tuttu cihân zulumât
 Yıkıldı kûbbe-i 'arş semâ zâr oldu heb memât
 Tarfetü'l-kıden¹⁴²de erişti yezânî kelimât
 Hep niyâze vardılar ehl-i semâ bu kâ'inât
 Tağ taş giryân olup eylediler âh u figân
- 3 Çünkü tekmîl oldu ol şâhiñ cefâ vü firqati
 Gör Yezîdlerde olan devlet-i kemâl ü 'izzeti
- 14a. Kim ki çekti 'âlem içre derd-i meşakkat miñneti
 Kim ki sürdü taht-ı devletde şafâ vü rif'ati
 Şad hezâr la'net Yezîdin canına kavm-i Mervân
- 4 Leşker-i kavm-i Yezîd handân olup şürdü şefâ
 Hânedân-ı Muştafâya kıldılar günâ-cefâ
 Gelmedi şâhına gulâmından dağı kaç' a vefâ
 Pîş-i üstür de giydir cism-i nikâb püşe-i kafâ
 Kerbelâda oldular susuz şehîd âh ol civân

¹⁴² Bu ibarenin "Tarfetü'l-Öayn" olması muhtemeldir.

- 5 Şāhib-i hük-m-i tîr etti hurûc mâh-ı cedîd
 Birbirine bakışıp kıldı figân kavm-i Yezîd
 La' net buyurula yâd ola müdâm cân-ı pelîd
 Bir çalışda yüzünü hâke kılar idi resîd
 Yekde bir zâhir olurdu lâ fetâ ism-i ' ayân
- 6 Şöyle olmuşdu ki cismi hûnla pür-la' l-renk
 Rûz u şeb hüzn-i Hüseyinle yanıp ederdî cenk
 Hâzret-i şîr-i Hudâya bend olmuştu peleng
 Sûy-ı Hakkdan erdi o şâh-ı zamâna bir çeleng
 Kurretü'l-' ayn-ı Muhammed kâdadır şâh-ı merdân
- 7 Dâ'ima feryâd edip dök eşkini meycular gibi
 Çāk çāk eyle yûri var sîneni Mecnûn gibi
 Kıl sükûn her demde Haydar hüzn ile mahzûn gibi
 Söyle aşlîñ yek-biñ ol mecmuâ-ı meknûn gibi
 Ver haber kânda hemîşe Mehdî-i şâhib-i zamân

43

MÜNÂCÂT-I CENÂB-I BÂR

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 14b. 1 Kâpattı kalbimi Yâ Rabb tuttu ebr-i ' ışyânım
 Benim bu fi' lle bilmem n'ola hâl-i perîşânım
- 2 Elimde tâ' atım yok zerre vâhidinde ' arz edem
 Boyandı fışkla gönlüm kapandı çeşm-i ' irfânım
- 3 Benim bir lücce uyanır nedir Yâ Rabb ef' âlim
 Kerem kıl câh hazalândan hâlâş it beni sultânım
- 4 Ki sensin hâlîk-ı kayyum ki sensin vâhid-i muṭlaḡ
 Seniñ nûr-ı cemâlindir çeraḡ dînim imânım

- 5 Eger olmaz ise senden ‘ināyet merḥamet raḥmet
Zebāniler sürürler dūzaḥa tūtop girībānım
- 6 Gör nice ben günāhkārı kalır dūzaḥda çirte
Ne günā zulm ede bilmez serāpā nār suzānım
- 7 Degildir raḥmetiñ baḥrine nisbet kaṭre zerre
Mürüvvet merḥamet raḥmet ‘afv kııl cürm ü ‘iṣyānım
- 8 Hezār-sāl rüyımı ḥākla ḥak itsem ‘ibādetle
Gene senden ‘ināyet olmadıkça yoḳtur imkānım
- 9 Benim mücrim kemter ‘āsī-i kemrāh kimi Ḥaydar
Beni red eyleme raḥmet ḳapından ğaniyy-i subḥānım

44

DİGER

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Kıldığım cürm ü ḥaṭā çok deftere şığmaz şehā
Bağıla rüz-ı cezāda ḳorḳarım ki bī-nühā
- 2 Her ḥuṣuṣda rüz u şeb ‘iṣyāndır kārım benim
Etmez idim nefsimin emrini hiç bir kere fedā
- 3 Ḳanda bir fıṣḳ u fücūr görsem ḳoşardım oraya
Şeyṭān-ı merdūd elinde olmuş idim bende-nā
- 4 Girmez idi ğuşuma hiç pend ü nuş-i kāmیلān
Kār-ı cāhilān gelirdi tab‘ıma ḳat‘ i ra‘nā
- 5 Zıkr-i Ḥaḳḳ feyzullāhı n’olduđuñ bilmez idim
Mey maḥbūb ile dā’im olmuşum edem mübtelā

- 15a. 6 Gözüme zerre görünmezdi cihānda ḥavf-i merk
Keyfime mecbūr olup eder idim zevk u şafā
- 7 Bunca dem cīfe fenāda olmuş naḳsa esīr
Terk edip kıldım ferāgat ‘ aşka kıldım iktidā
- 8 Ḥamd ola pāk eyledim küfr ü helālinden dili
Tövbe müstağfer olup emāna düştüm ibtidā
- 9 Yüz kara ‘ işyān bi-hadd nist zerre tā‘ atim
Mağfıret bābına geldim eyledim özrüm ifşā
- 10 Raḥmetüñ baḥrinüñ Ya Rabb yoḳtur nihāyeti
Ḳatre olmaz raḥmetiñ baḥrına nisbet-i cürmā
- 11 Sensin ancaḳ Ḥālıḳ-i kevn ü mekān-ı lā yemūt
Senden özge yoḳtur yalvaracaḳ ğayr-ı Ḥudā
- 12 Ḳul seniñ iḥsān seniñ raḥmet seniñ ğufrān seniñ
Eyle bu kemter kemīnüñ cürmünü Ya Rabb ‘ atā
- 13 Tevbe-i naşūh ile tevbeler olsun Ya Ğafūr
Bir daḫi etmeyeyim cürm ü ḫatā ‘ ahdım ola
- 14 Böyle bıraḳma amān Ya Rabb yüzüm ḳarasın
Raḥmetiñ birle silip pür-nūr eyle dā’imā
- 15 Ḥaydarı maḳbūl-ı dergāh eyle Ya Rabbü’r-Raḥīm
Yār-ı ber ikrār ber imān ber ‘ Abdu’r-Rızā

45

DİGER

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 İsmi Haqqı yād edip evvel dedim bismillāh
Var eden yoqtan kamu kā'ināt birdir Allāh
- 2 Dil ile mümkün degildir vaşf-ı zātın eylemek
Cürmümü kıldım münacāt 'afv eder ğanı Allāh
- 3 Gerçi ki dağlar götürmez kıldığım 'işyanımı
Mağfired bābına düştüm ettim estağfirullāh
- 4 Bende-i fahr-i cihān nūr-ı Hudāyım tā ezel
Tebīh-i vird-i zebānım lā ilāhe illallāh
- 15b. 5 Rūz u şeb kārım cihānda fişq u 'işyan edi heb
Raḥmet-i Haqqkla bütün pāk oldum elḥamdülillāh
- 6 Kim beni görse kaçıp şad hatve benden dūr olur
Ben ta' accüb eyleyip derdim hemān sübhānallāh
- 7 Böyle pejmürde ḥarābāt bi-kim hem bi-nevā
Gezdigimden kimse olmazdı ḥālimden āġāh
- 8 Rah-ı Haqqta ḥāk-sār olması dönmüş meger
Bilse aşlın terk edirdi tāt u taḥtın pādīşāh
- 9 Ḥamdullāh terk edip kālāy-ı zühd ü tesbīhi
Birlige boyun kesip her müşkile etdim āġāh
- 10 Zühd nedir zāhid nedir tāt at nedir taḥvāndır
Ḥaḫ nedir Ḥālīk nedir nefsimde yolum der çi cāh

- 11 Geçmeden cān u bedenden nefis ile hevādan
Ermedim vaşl-ı cināna olmadı keşf-i İlāh
- 12 Baş u cāndan geçdin ise gel şofū meydāna gir
Āşikār olur saña elbette bir sırr-ı İlāh
- 13 El ne derse ço desin sen hāmuş ol gül olma niyet
Zira şābdır bu haqīkat rāh bir gizlice rāh
- 14 Hūr u haķır olur cihānda rāh-ı Haķķda şāh olan
Şād olur ‘ind-i cānānda hūr olan bī-iştibāh
- 15 Gerçi ki münkirlerin çeşmine hūr der ehl-i ‘aşķ
Mu‘teberdir ‘ind-i ‘ārifānda ‘aşķ mānend-i şāh
- 16 Her neye kılsa nazār Haķķ de aña andadır Haķķ
Haķķtan özge bir yoktur bir hāşşāk ki siyāh
- 17 İşte ez-cümle saña Manşūr-ı ‘aşķ-ı ibtidā
Kıldılar berdār-ı ‘aşķa düşer kendilerini bī-günāh
- 18 Dağı ol sultān Nesīmī ki serāser yüzdiler
Olmasaydı ‘aşķa mā’il olmaz idi bir tēc şāh
- 19 ‘Āşık-ı şādık olan nāmūs idi terk eder
Çeşmine zerre görünmez çarḫ-i gerdün mülk-gāh
- 16a. 20 Her nazarda baksa maḥbūb-ı cemāl Haķķ görür
Kıl ü kāl eyleme ki cemāl derd-i cemālullāh
- 21 Bilmez idim bende ‘aşķıñ n’oldıguñ bildim hele
‘Aşķ etmiş Haķķ-rāh bilmez olmayan bu ‘aşķa cāh

- 22 Hårdır insan degildir olmayan ‘ aşk bendesi
Bülbülüñ bāğ ile mā-beynüñde var sırr-ı İlāh
- 23 Gülşen-i şeydāya şor şem‘ i yüri pervāne
Döne döne yanmasından bir haber al it nigāh
- 24 Mürğ iken cāndan geçip nāra yaçar cism ü teniñ
Sen señi ādem geçinirsin kanı sende de āh
- 25 Bir şalat u şavm u tesbīh riyā elinde ‘ aşā
Gūya yā canān ararsın bī-ḥayr rüy-ı siyāh
- 24 Rüz u şeb fikr ü derdiniñ sīmdir kālāy-ı zühd
Bir dem kuvvet eylemezsen қалasın tenhā-penāh
- 25 Bu revişle vāşıl-ı canān-ı müşkil olması
Güş-i hāl ile sözüme etme nehy gel āh vāh
- 26 ‘ Āşık ol ‘ aşkıyla yan ‘ aşk hālini etme beyān
Aç gözün ‘ aşkda uyan ‘ aşkıyla kıl cānā nigāh
- 27 Ḥaydarı meşrüb-ı ‘ aşқа şor da ‘ aşk rāhını gör
Saña ne eyler cevāb bu rāh-ı ‘ aşktan bī-günāh

46

NA‘ T-I ŞERİF-İ HAZRET-İ HÜNKĀR HĀCİ BEKTĀŞ VELİ

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ta ezel bezm-i elesde açmışız şofü malı
Қurtulup zūlmāt-ı gāmdan tutmuşuz düşen eli
Ḥüsn-i ‘ aşkla olmuşuz ‘ ālemde biz gerçi deli
Biz ḥaқıkat bāğınıñ bāğbānıyız hem bülbüli
Қuṭb-ı aқṭāb-ı Ḥudādır Hācı Bektāş-ı Velī

- 16b. 2 Gördüler sen olasıñ maqbül-i dergâh-ı Hudâ
 Bendesi ol rûz u şeb ‘ aşkıñdan olmasın cüdâ
 Mazhar-ı sırr-ı Hudâdır nâm-dâş Muştafâ
 Ne felekle heft-kişver müyına olmaz bahâ
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcı Bektâş-ı Velî
- 3 Zerrece vaşfi o zâtın doludur yüz biñ kitâb
 Nâ-murâdı ber murâd eyler o şâh-ı kâm-yâb
 Yüz süren dergâhına Hâḳḳı bulur çekmez ‘ azâb
 Pâdişâh-ı kişver-i vaḳdetdir ol ‘ âlî-cenâb
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcı Bektâş-ı Velî
- 4 Mâlik-i baḫr-i hüviyyettir o zat-ı bî-mişâl
 Bir daḫi gelmiş degil gelmek daḫi emr-i muḫâl
 Ey imâm-ı evliyâ ey kıdve-i ehl-i kemâl
 Bu kadar inkâr etmege münkirlere kaç ‘ â mecâl
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcı Bektâş-ı Velî
- 5 Sâlikânı dâ’im eyler ḫalvet içre encimez
 Hûş der-dem bâz-geşt ile sefer der-vaṭan
 Ğayet ednâ bendegânı gūyiyâ dürr-i ‘ aden
 Dâmeniñ tüt rûz u şeb dâ’im nazâr eyle sen
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcı Bektâş-ı Velî
- 6 Mazhar-ı zat u şifât-ı ḫazret-i Hâḳḳıdır o şâh
 İsm-i zât nefy ü işbâtı ḳomuş ‘ uşşâḳa râh
 Evliyânıñ zümresine şâhdır bî iştibâh
 İsnâd-ı ḳudsiyân melce-i cây-i penâh
 Kuṭb-ı aḳṭâb-ı Hudâdır Hâcı Bektâş-ı Velî

- 17a 7 Dest-gĩrsin kamu ũftādeniñ řāh-1 cihān
 Lũtf edip bir feyz ile olsun bu Ğaydar kāmřān
 Ben ne Ğākim-geh edem vaşf-1 řerĩfini beyān
 ‘Aql-1 kũll Ğayrān şalır vařfiñda ‘aciz ‘ārifān
 Ğuťb-1 aqťāb-1 Ğudādır Ğācı Bektāř-1 Velĩ

47

NA‘T

Fā‘ilātũn Fā‘ilātũn Fā‘ilātũn Fā‘ilũn

- 1 Ma‘din-i genc-i Ğāķĩķat maźhar-1 sırr-1 ‘Alĩ
 Yār-1 Ğār-1 fāĞrĩ Ğuťbũ’l-‘aqťab velĩ
 Nũr-1 vechi pertev-i şems-i Ğāķĩķat neyli
 Ğũsn-i ařķıyla bulur diller ferāĞ-baĞş dolu
 Menba‘-1 cũy-1 keremdir Ğāźret-i kıızıl velĩ
- 2 Zāhidā pāk eyle řalbiniñ melālet pasını
 Yoksa şatlatma gerũ dur bũyle ‘ařķiñ şasını
 Terk edip mũftĩ monlā laĞun ço‘āsını
 BaĞr-i ‘ummana girip seyr eyle ‘ařķ şalĞasını
 Menba‘-1 cũy-1 keremdir Ğāźret-i kıızıl velĩ
- 3 Vuşlat-1 dildāra maĞremdir o zāt-1 bĩ-miřāl
 Gũrmemiř miřlũñ felek gũrmek daĞı emr-i muĞāl
 Bende-i kemter-kemĩni ‘ařķla bulmiş kemāl
 Yoktur inkār etmege mũnkirlere ařlā mecāl
 Menba‘-1 cũy-1 keremdir Ğāźret-i kıızıl velĩ
- 4 Ğaplamışdır ‘ālemi nũr-1 cemāl-i pertevi
 ‘Ařķıķa cāndan lezĩzdir bāde-i cām-1 zehri
 Semm olur mũnkirlere ger gũrseler bal nehri
 LevĞ-i piřānında āřikār Ğātem zāt-1 MeĞdĩ
 17b. Menba‘-1 cũy-1 keremdir Ğāźret-i kıızıl velĩ

- 5 Bir nesl-i āb-gūşdur şofūlar āh çeker
 Hūr u ğilmān arzūsiyla rūz u şeb eyvāh çeker
 Māsivā-yı zerr için şubḥ degin fettāḥ çeker
 Ḥaydar-ı mest müdām şubḥ u şām şāh çeker
 Menba^c -ı cūy-ı keremdir ḥazret-i kızıl velī

48

DİGER

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 Arama taşrada yāri ey gönül ^cummāna gel
 Āh u feryād eyleme tehī yere meydāna gel
 Gel karanlıktan ḥalāş ol ^cālem-i seyrāna gel
 Etme her bir cāna göz bir Yūsuf Ken^cāna gel
 İster iseñ cam-ı ^caşkı Ğayğusuz sulṭāna gel
- 2 Sūz-ı ^caşq ile ölüp olmak dilersen bī-vücūd
 Mescidi meyhāneden farq eyle bed-kārı unud
 Sırr-ı şāha maḥrem ol gönünü var añla ağud
 Guş-māl eyle bu sözüm özünü Ḥaḫḫa toğrud
 İster iseñ cam-ı ^caşkı Ğayğusuz sulṭāna gel
- 3 Ḥatırından zevḫ-i cennet fikrini gerü çıkar
 Serseri gezip de vā^cız gibi gel olma baḫar
 Cezbe-i ^caşq-ı ḥaḫīḫat ^cāşıḫa gizli āfer
 Aç gözün ğafletten ey şofu cār iner
 İster iseñ cam-ı ^caşkı Ğayğusuz sulṭāna gel
- 4 Biñ bir ismiñ māliki baḫr-i şerī^c at andadır
 Pür-kümmālūñ ḥātemidir her ma^crifet andadır
 Rāh u erkān pīr u rağbet hem ṭarīḫat andadır
 Ma^cdin-i ilm-i ledün genc-i ḥaḫīḫat andadır
 18a. İster iseñ cam-ı ^caşkı Ğayğusuz sulṭāna gel

- 5 Zāt pākiñ ehl-i ‘irfān dā’im tavāf etmektedir
 Perr açıp mürğ-i hümāyūnuñ tavāf etmektedir
 On iki dil çağrışıp özün ma‘ān etmektedir
 Ehl-i diller zemdesi zümresi na‘tla lāf etmektedir
 İster iseñ cam-ı ‘aşkı Ğaygusuz sulṭāna gel
- 6 Ḥaydara bu nuṭkuma kıl i‘timād-ı fuşḥ-i cevāb
 Evveli elif mīm ‘ayndır ‘āleme şahīḥ cevāb
 Terk-i dünya terk-i ‘uḫba terk-i terk fuşḥ-i cevāb
 Birliğe teslim ol yürü budur şahīḥ cevāb
 İster iseñ cam-ı ‘aşkı Ğaygusuz sulṭāna gel

49

İBTİDÂ İLÂHİYYÂT

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Girdim vuşlat bāğına yedim anda kayığı
 Maḥv oldu cümle varım nāmūs ar kalmadı
 Meded meded yā yā Allāh kerem yā Şeyḥullāh
 Yā Seyyid yā Rıfā‘i lā ilāhe illallāh
- 2 Tıttım mürşid izini düşdüm rāh-ı cānāna
 Terk ettim ğayrı varı zühd ü ezkār kalmadı
 Meded meded yā yā Allāh kerem yā Şeyḥullāh
 Yā Seyyid yā Rıfā‘i lā ilāhe illallāh
- 3 Dost arardım kendime aşlım baña oldu dost
 Keşf oldu genc-i nihān gizli esrār kalmadı
 Meded meded yā yā Allāh kerem yā Şeyḥullāh
 Yā Seyyid yā Rıfā‘i lā ilāhe illallāh

- 18b. 4 Kesdim nefsiñ başını koydum yâr eşigine
 Haydar kırbân olmağa dil iktidâr kılmadı
 Meded meded yâ yâ Allâh kerem yâ Şeyhullâh
 Yâ Seyyîd yâ Rıfâ'î lâ ilâhe illallâh

50

Mefâ'ilün Fa'ülün Mefâ'ilün Fa'ülün

- 1 Ey dervîşler kıardaşlar gelin Allâh diyelim
 Varalım yâre yaşlar gelin Allâh diyelim
- 2 Terk eyleyip şavaşı dökelim gözden yaş
 Bu yola kıoyup baş gelin Allâh diyelim
- 3 Yüzümüz hâk eyleyip kıalbimiz pâk eyleyip
 Sînemiz çâk eyleyip gelin Allâh diyelim
- 4 Gözünden gide perde dermân odur her derde
 'Aklıñ var iken serde gelin Allâh diyelim
- 5 Haydarî kıurmuş düğün gel sende biraz dögün
 'Aşk şevkıyle bugün gelin Allâh diyelim

51

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün

- 1 'Aşkını seniñ dilde nihân
 Yandı gönül oldu suzân
 Vaşlıñ olur derde dermân
 İrham lenâ¹⁴³ ihsâne hû
 Yâ Rabbenâ bürhâne hû

¹⁴³ Bize rahmet et.

- 2 Ey Hālîk-ı kevn ü mekân
Sensin dilde rûz u şebân
Sensiz olmaz cânım bir ân
İrham lenâ ihsâne hû
Yâ Rabbenâ bürhâne hû
- 19a. 3 Vuşlat umar bu mürğ-i cân
Dâ'im eder âh u figân
Senden kerem 'atf-ı ihsân
Erhamlına ihsân hû
Yâ Rabbenâ bürhâne hû
- 4 Bu Haydarıñ rûz u şebân
Kârı her ân âh u figân
Zikri fikri ism-i sübhân
İrham lenâ ihsâne hû
Yâ Rabbenâ bürhâne hû

52

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben bu cām-ı 'aşkı bir pirden içdim
Mest oldum vâdi-i hasrete düşdüm
'Aşk kâr-ḥānesinde kavırılıp pişdim
Muhammediñ 'aşkı şevkiyle yâ hû
O serveriñ ḥüsn-i derdiyle yâ hû
- 2 Coşgun şular gibi aştım duruldum
Ergun yeller gibi estim savruldum
Ben taşrada ararken kendimde buldum
Muhammediñ 'aşkı şevkiyle yâ hû
O serveriñ ḥüsn-i derdiyle yâ hû

- 3 Hakk̄a toğru gider gördüm ‘ aşık̄lar
 Hakk̄ yolında bağrı baş yanıklar
 Şıdka bel bağlayıp olmuş şādıklar
 Muḥammediñ ‘ aşkı şevkiyle yā hū
 O serveriñ ḥüsn-i derdiyle yā hū
- 19b. 4 Haydarı bī-çāre müştāk-ı dīdār
 Āteş-i ‘ aşkınla tutuşmışın yañar
 İki gözi olmuş bir kanlı bunar
 Muḥammediñ ‘ aşkı şevkiyle yā hū
 O serveriñ ḥüsn-i derdiyle yā hū

53

Mef‘ ulü Fā‘ ilātün Mef‘ ulü Fā‘ ilātün

- 1 Bugün mürşid yüzinden gördüm Hakk̄kuñ yüzünü
 Hakk̄dan ‘ ayān nesne yok sil kalbiñ pasını
 Lā ilāhe illā hū leyl ü nehārı dā’im hū
- 2 Çeşmimde ğayret gördüm kalbimde ḥikmet gördüm
 Şeyḥimden ḥürmet gördüm gūş eyleyip sözünü
 Lā ilāhe illā hū leyl ü nehārı dā’im hū
- 3 Kul iken sulṭān oldum Nūh iken tufān oldum
 ‘ Ālemden nihān oldum kırdım varlık kozını
 Lā ilāhe illā hū leyl ü nehārı dā’im hū

54

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 İkilikden kırtulup girdim birlik rāhına
Üç yeri on dördüne şevkiñ saldım Hıydar tozunu
Lā ilahe illā hū leyl ü nehārı dā'im hū
- 2 Girdim 'aşk bostanına karar alıp şatıldım
Kıtriden cūş eyleyip baır-i 'ummāna kıtıldım
Lā ilahe illā hū leyl ü nehārı dā'im hū
- 3 Allāh Allāh illallāh hayyü'l-kayyūm bir Allāh
Yā Seyyid Yā Rıfā' i İsmā' il Keyyālī
Lā ilahe illā hū leyl ü nehārı dā'im hū
- 4 Tıttum mürşid elini kesdim noksan dilini
Tıtop eyleyip başımı bu meydāna atıldım
Lā ilahe illā hū leyl ü nehārı dā'im hū

55

20a. EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Poıa-i 'aşka dūşüp kal oluben süzüldüm
Zühd ü tesbıhimi atıp perışāne tapıldım

56

EYŖAN

Mef' ũlũ Fā' ilātũn Mef' ũlũ Fā' ilātũn

- 1 Ŗem' -i rũy-i cānāna oldum Hāydar pervāne
 DolaŖıp zũlf-i yāre berdār olup aŖıldım
 Allāh Allāh illallāh hāyyũ'l-ķayyũm bir Allāh
 Yā Seyyīd Yā Rıfā' ī İsmā' il Keyyālī

57

Fā' ilātũn Fā' ilātũn Fā' ilũn

- 1 Ey gũnũl ķāk-ı girībān eyle gel
 Mātem-i māh-ı muhārremdir bugũn
 Ŗun eŖkin ķađlasun manend-i sel
 Mātem-i māh-ı muhārremdir bugũn
 Nāle-i beytũ'l-ķaremdir bugũn
- 2 Cedd-i pāk-i Aħmed-i Muħtār iķin
 Nũr-ı ķeŖm-i Hāydar-ı Kerrār iķin
 Sīneni dũv taŖ ile settār iķin
 Mātem-i māh-ı muhārremdir bugũn
 Nāle-i beytũ'l-ķaremdir bugũn
- 3 Kũrttũ'l-ĉ ayn Muħammed MuŖtafā
 Nũr-ı ķeŖm-i enbiyā vũ evliyā
 Toldu feryād-ı hasetiyle semā
 Mātem-i māh-ı muhārremdir bugũn
 Nāle-i beytũ'l-ķaremdir bugũn

20b. 4 Olmak istersen Muḥammed ümmeti
Hem dilersen ol Resūlden şefḳati
Şad hezār eyle Yezīde la‘ neti
Mātem-i māh-ı muḥarremdir bugün
Nāle-i beytü’l-ḥaremdir bugün

5 Ḥaydara taḳ boynuna sende resen
Ṭaḡ taş aḡlar yanar ḥüzn-i ḥasen
Şoldular ol ḡoncalar şādān iken
Mātem-i māh-ı muḥarremdir bugün
Nāle-i beytü’l-ḥaremdir bugün

58

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1 Aç ḳalbiñ gözünü göz ile mürşid özünü
Pāk et dilden özünü tevḥīde gel tevḥīde
Ḥak lā ilāhe illallāh hū lā ilāhe illallāh

2 Çeşminden ‘ibret gözet mürşidden himmet gözet
Şeyḥinden ḥıdmet gözet tevḥīde gel tevḥīde
Ḥak lā ilāhe illallāh hū lā ilāhe illallāh

3 Nüş eyle ‘aşḳ cur‘ ası ‘aşḳ ile baḡın yansın
Canıñ cānāna ḳatsın tevḥīde gel tevḥīde
Ḥak lā ilāhe illallāh hū lā ilāhe illallāh

4 Diñle şeyhiñ pendini terk eyle gerisini
Erdirir cāna seni tevḥīde gel tevḥīde
Ḥak lā ilāhe illallāh hū lā ilāhe illallāh

5 Seyyid Ḥaydar Seyfullāh mürşidden oldum aḡāh
‘Alī veliyullāh tevḥīde gel tevḥīde

21a. Ḥak lā ilāhe illallāh hū lā ilāhe illallāh

59

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

- 1 Ey müştāk-ı dīdār-i dost yan 'aşk ile Allāh Hū
Elbet saña raḥm eyler dost dön 'aşkla Allāh Hū
- 2 Çıkar dilden māsivāyı terk eyle uru avḡayı
Şam u seher ver na' rayı yan 'aşkla Allāh Hū
- 3 Bıra benlik da'vasını ya kibr ü kin ...
Giy rüsvāylık hırasını dön 'aşk ile Allāh Hū
- 4 İkilikden edip rücū' eyle vaḥdetde ser-furū
Münzevīlikle bulup şurū' yan 'aşk ile Allāh Hū
- 5 ıl Ḥaydarın pendini gūş ola gūşte hem ıl gūş
Cām-ı 'aşk-ı eyleyip nūş dön 'aşk ile Allāh Hū

60

Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' ulün

- 1 Bilmezem saña ben n'oldu ey gönül
Şararıp 'aşkla şoldun ey gönül
Aradım maşudun bulun ey gönül
Şararıp 'aşkla şoldun ey gönül
Açdı feryādına seniñ ğonca-gül
- 2 Zühd ü tesbīhīni verdin hebāya
Çıarıp libāsı girdin 'abāya
Şimdi düştün bu yola beni sorāya
Bilmezem saña ben n'oldu ey gönül
Açdı feryādına seniñ ğonca-gül

3 Cur' a-i ' aşkla oldun mestāne
 Vuşlat arzūsuyla girdin meydāne
 Şimdi gören seni şanır dīvāne
 Bilmezem saña ben n' oldu ey gönül
 21b. Açdı feryādına seniñ gonca-gül

4 Bi-çāre seyyīd-i Ḥaydar-ı zāre
 Düşürüp ' aqıbet kıldın āvāre
 Loqmān gelse bulmaz bu derde çāre
 Bilmezem saña n' oldu ey gönül
 Açdı feryādına seniñ gonca-gül

61

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1 Seherde açılır güller öter şevkle bülbüller
 Tutuşmuş ' aşkla diller gider Ḥaqqā Rıfā' iler
 2 Kimi ' Alī kimi velī ' aşkla olmuşlar deli
 ' Alīden tutmuşlar eli gider Ḥaqqā Rıfā' iler
 3 Kimi ' āşık kimi şādık sīneler ' aşkla yanık
 Yalıñ ayak başı açık gider Ḥaqqā Rıfā' iler
 4 Seyyīd Aḥmeddir pīrleri açılmaz yāde sırrları
 Muḥammed ' Alī yolları gider Ḥaqqā Rıfā' iler
 5 Seyyīd Ḥaydar gibi kemter Allāh illallāh der gider
 Mürşid-i ' aşk olmuşın rehber gider Ḥaqqā Rıfā' iler

62

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Sil albiniñ pasını Allāh de yana yana
At benlik libāsını Allāh de yana yana
- 2 Olunsa müştāk-ı yār istersen vaşl-ı dīdār
Ol vait-i seer bīdār Allāh de yana yana
- 3 Bama münkir sözüne kir getürme yüzine
Oy mürşidin izine Allāh de yana yana
- 4 Terk eyle gereğini eyle nefsiñ seni
Boş geürme vatini Allāh de yana yana
- 5 Seyyīd Hāydar bī-āre olmiş ' aşla avāre
İstersen derde āre Allāh de yana yana

63

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āteş-i ' aşıñla yandım yā sultān
Sevdā-yı la' liñ hālīm perīşān
almadı taammül şabra el-emān
Meded yā seyyīd kerem ıl ihsān
Mecnūn-ı ' aşınım eyle bir dermān
- 2 eşmimde ılmadı hīç h'āb-ı rāat
Zev oldu baña ğamla minet
Vaşlıñla olur dil-i mürĝ¹⁴⁴ rāāt
Meded yā Seyyīd kerem ıl ihsān
Mecnūn-ı ' aşınım eyle bir dermān

¹⁴⁴ Mürĝ-i dil biçiminde kullanılır.

3 Zühd ü ezkārımı virdim bir pula
 Bî-nevā bî-pervā girdim bu yola
 Eder kerem efendileri kıla
 Meded yā seyyīd kerem kıl ihsān
 Mecnūn-ı ‘aşkıñım eyle bir dermān

4 Bende-i mücrimiñ Haydar-ı kemter
 Sevdā-yı ‘aşkıñla hāli mükedder
 Zikri fikri server şāh-ı peygamber
 Meded yā seyyīd kerem kıl ihsān
 Mecnūn-ı ‘aşkıñım eyle bir dermān

64

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Tecellī şevkıyle gönül bu gün mest ü harāb oldu
 Tesellī vaşlla yandı ciger tende kebāb oldu
- 2 Taḥammül kalmadı ey dil firaḳ-ı ḥasreti yāre
 Büküldü ḳadd-i mevzūnum nihāl-i pīç ü ṭāb oldu
- 22b. 3 Gözümde kalmadı ḥ‘āb-ı rāḥatdan zerre eşer āh
 Bulandurdı yedi bahri sirişkim ḳanlı āb oldu
- 4 Şeb tā şubḥ dek gülşenden dil āh u figān eyler
 Nesīmī vaşlla kām-ı seḫer cān-ı neş’e bāb oldu
- 5 Sīnem nāy-āsā göz göz oldu nāle-i enīnim ile
 Şafā-baḫşende ‘uşşāḳa derūnum mızrāb oldu
- 6 Görenler şüretim Haydar şanurlar beni nā-sūḫte
 Bilinmez sīretim tende ciger yandı kebāb oldu

65

Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

- 1 Ҳасretiyle yandı be cānım açdı mı gōnca açtı mı
 Fırqatle қatdı be cānım açdı mı gōnca açtı mı
 Geçdi mi gōnca geçti mi
- 2 Kār etdi cānıma zāruñ yaқtı cigerimi nārıñ
 Perīşān tavr u etvāruñ açdı mı gōnca açtı mı
 Geçti mi gōnca geçti mi
- 3 Gözlerine uyku girmez çeşmiñ yaşı bir dem durmaz
 Bāgbān bir kez ҳaliñ şormaz açdı mı gōnca açtı mı
 Geçti mi gōnca geçti mi
- 4 Baғlayıp boynuna siyāh ' aşq ile olmışsın siyāh
 Şam u seher edersen āh açdı mı gōnca açtı mı
 Geçti mi gōnca geçti mi
- 5 Söyle bülbül nedir derdin bu gülşene bu sitem serdin
 Ҳaydar gibi ser mi verdin açdı mı gōnca açdı mı
 Geçti mi gōnca geçdi mi

66

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 23a. 1 Bu çekdigim ' aşq-ı sevdā baña Ҳаққтан ' ināyetdir
 Bu ettiğim nāle fezā baña feyz ü sa' ādetdir
- 2 Bu қıldıғım āh u figān çekdigim derd-i firāvān
 Boyandıғım nār-ı suzān baña nūr-ı ' ināyetdir

- 3 Görenler şüretim adım şanır beni olur hem dem
Bu gezen ten gezdiren dem baña şems-i beşâretidir
- 4 Aşlım zāt-ı nūr-ı ‘ Ālī cismim hākī adım nebī
Bir kaçreden aldım demi baña cihān ziyâretidir
- 5 Bütün gezdim ‘ arş u kürsī okudum ‘ Arapça Farsī
Bir noçtadan aldım dersi baña bu ders kifâyetdir
- 6 Terk eyledim cümle varı yere çaldım nāmūs u arı
Attım zühd ile ezkārı baña bu hāl şehâvetdir
- 7 Yaqtım şofūnuñ beterini kırdım zühdüñ kemterini
Taqtım mürşid peyvendini baña şūr-ı işâretidir
- 8 Tıttım Hıydar mürşid sözün oyduñ nefsiñ iki gözün
Koyduñ cāna rehber tozuñ baña ğayru selâmetdir

67

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Şofū gel Hıkkā toĝru yol budur bunda yalan olmaz
Ne ararsa kendinde bul seni senden şoran olmaz
Allāh hū Allāh illallāh Seyyīd Aħmed şey’ en lillāh
- 2 Pīrim Sulţan Seyyīd Aħmed mürşidim sālīkim şamed
Çeraĝ-ı dīnim Muħammed göñül ansız bir ān olmaz
Allāh hū Allāh illallāh Seyyīd Aħmed şey’ en lillāh

68

EYŖAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 1 Ceddım Muḥammed ' Alıdır pırım Seyyīd Rıfā' ıdır
 ulum Őeyḫ-i Keyyālıdır bize genc-i nihān olmaz
 Allāh hū Allāh illallāh Seyyīd Aḫmed Őey'en lillāh
- 23b. 2 Zıkrımız dilde subḫāndır fikrimiz dā'im imāndır
 Virdimiz nūr-ı ur'āndır bize ḫavf-ı sūzān olmaz
 Allāh hū Allāh illallāh Seyyīd Aḫmed Őey'en lillāh

69

EYŖAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 1 Terk etdik zūhd ü tavāyı fūrūḫt edip māsivāyı
 Bıraktık uru avḡayı bize Őūr-i zebān olmaz

70

EYŖAN

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Benim ol aker-i Ḥaydar muḫıbb-i āl-i peyḡamber
 Dīnim imānım ol server baña ḡayrı canān olmaz
 Allāh hū Allāh illā Allāh sulṫan Aḫmed Őey' allah
- 2 Ey ma' deni mihr-i vefā aḡırdım dost dost
 ' AŐıñ ile Őubḫ u mesā aḡırdım dost dost
 Allāh hū Allāh illā Allāh sulṫan Aḫmed Őey' allah

3 Meded meded yā Rıfā' ī İsmā' il-i Keyyālī
 Yā kuṭb-ı bin-nebevī şeyḥu'l-kebir 'Alevī
 Allāh hū Allāh illā Allāh sulṭan Aḥmed Şey' allah

4 Ḥarni gülzārınım bülbül-i āzādenim
 Mütāk-ı dīdārınım çağırdım dost dost
 Allāh hū Allāh illā Allāh sulṭan Aḥmed Şey' allah

71

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' lün

1 Mecnūn dilindeyim 'āşık-ı efgendeyim
 Vaşlıñ ile zindeyim çağırırım dost dost

72

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' lün

1 Ḥaydar-ı merdāneyim meşreb-i dīvāneyim
 La' liñle mestāneyim çağırdım dost dost
 Meded meded Yā Rıfā' ī İsmā' il-i Keyyālī
 24a. Kuṭb-ı aḳṭāb Ḥudā Rıfā' ī Seyyid Aḥmed

73

İBTİDĀ MEST-İ ZĀT

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fa' ülün

1 Cānım gibi cānānımı cānımdan ırak
 Ḳahr eyle subḥān

2 Bülbül gibi bu gönlümü giryān eyle ḳurbān
 Ḥaḳ eyleye zārān

- 3 Pervâne gibi âteş-i hicrânda koyanıñ
Suzânda koyanıñ
- 4 Şâd olmaya her demde bir an hem-dem nalân
Âh ile fiğân
- 5 Bu dîdellerim kıan doker hasret de çeker âh
Ederim eyvâh
- 6 Bir gonca için ‘ âleme kıldı beni hâzân
Dillere destân
- 7 Mecnûn edip ‘ aşkla seni boynuma taqtı
Âteşe yaqtı
- 8 Raħm eylemez hiç hâl-i perişânım canân
Güzelleri mestân
- 9 Taht eyle aşrını mâr eyledi yârem
Rûz-ı şeb-zârım
- 10 Hiç şormadı bir kere gelip hâlimi canân
Eyleye dermân
- 11 Çâre bulamaz gelse daħı Loqmân-ı hâzîk
Ah baña yazık
- 12 Bu derd beni âhir eder hâk ile yeksân
İsmimi nihân
- 13 Hâyardar yatar hicrânda şarar yârini eller
Halk anı diller

- 24b. 14 Āhım omaya kimselere azret-i yezdān
Dilerim hemān
- 15 Lāyık mı saa olması ayār ile hem-dem
Ey tūi-i gūl-fem
- 16 Būlbūllerin gūlzārına zār etmede her dem
‘ Aınla demādem
- 17 Sen gel bende tek ār ile yār olması ey yār
‘ Aa yek ‘ār
- 18 Lāyık mı şeydā ile za olması hem-dem
‘ Ār eder adem
- 19 Kālāy-ı viālīn niin ayāra unarsın
Yüz kāre unarsın
- 20 Gerdānına zūlfūn telini eyleye sicim
Edirdi emim
- 21 Zūmre-i ūbāna bu e būyūk rezālet
Āh bu ne ālet
- 22 Bu minet-i firat dūeli dillere ey fem
Hep oldu verem
- 23 Nū eylemi oldu ayr cām-ı lebi ayār
Yazık saa ey yār
- 24 Zār etti būktū meba imdi bu am
Dīdeler pūr nem

- 25 Bu çarh-ı felek bir gün ola çarhına şaçar
Şoyluğũ geçer
- 26 Dönmege añarlar gene bu ismim hezâr dem
Pek nâdur adem
- 27 Terk eyleyip bu Hâydarı pek endin omuzdan
Rûz-ı nevrûzdan
- 28 Nüş eyle hemân bezm-i raķībānda ‘ıraķ dem
Zevķ eyle her ān dem
- 25a. 29 O gonca dehāna yār mı olurdu felek bu
Yazıķ baña yā hũ
- 30 Mecnũn edip ben ‘āşıkı yandırdı felek bu
Yazıķ baña yā hũ
- 31 Ferhād olup bu sīnemi taşlar ile dövsem
Ġam degil ölsem
- 32 Şīşe-i dilem hāke kapattırdı felek bu
Yazıķ baña yā hũ
- 33 Her şubh u mesā cānımı feryāda bıraķdı
Āteşlere yaķdı
- 34 Zārım ile bũlbũlü uyandırdı felek bu
Yazıķ baña yā hũ
- 35 Bī-çāre gönũl ruhsār-ı cānāneye yanıķ
Biñ cānla ‘āşık

- 36 Baħr-ı cünūna beni yandırdı felek bu
Yazık baña yā hū
- 37 Şem‘inde yāriñ yanmaya pervānesi oldum
Divānesi oldum
- 38 Fānūs-ı cefāda beni yandırdı felek bu
Yazık baña yā hū
- 39 Şaçım yolayım başım açıp derd ü elemle
Hasreti yārla
- 40 Vuşlat demini haşre tayandırdı felek bu
Yazık baña yā hū
- 41 Yaş yerine bu dīdelerim kan döker ağlar
Dā’im çağlar
- 42 Eşkimle bu ‘ummānı bulandırdı felek bu
Yazık baña yā hū
- 43 Ğam-ı şāh la‘net Hāydarā kıldım bu gün iclāl
Hep bende melāl
- 25b. 44 Bir şem‘-i firāk-ı nār uyandırdı felek bu
Yazık baña yā hū
- 45 Sevdim gene bir tāze nihāl-i millet tersā
Ğonca-i ‘İsā

- 46 Feryād edelim āteş ile ‘ andelīb-āsā
Her şubḥ u mesā
- 47 La‘ l-rūḥunuñ Mecnūn-ı efgendesiyem āh
Bende ne günāh
- 48 Ḥal-i siyāh kıldı dil-i zārımı şeydā
Cānımı fedā
- 49 Āfet-i cihān meşreb-i suzān bir āteş
Yoğ buna bir eş
- 50 Bir şah-ı ‘ azuban nigāh-ı şevket-dāde
Ḥürşid-edā
- 51 Kıldı beni müjgān şūrızle göz göz
Āh buna ne söz
- 52 O ğamzesi cellad-ı felek ma‘ deni cefā
Aşlā yoğ vefā
- 53 Vaşlın bir şeb-i dil-i nalānımı ḥandān
Etmedi canān
- 54 Şolar mı şanır gülşen-i ḥüsnüñdeki zībā
Ġonca-i ḥamrā
- 55 Meryem añanuñ rūḥu için güzelleri āhū
Demem eyle yā hū
- 56 Gūş etti dili nale-i feryādımı cānā
Zulm etme baña

- 57 ‘ Ay börke eger rāzı ise cevrine ya‘ ni
Eyle ne ma‘ ni
- 58 Var Haydarıñ katline el-şer‘ ine fetvā
Etmeye da‘ vā
- 26a. 59 Ey dil gene bir zūlf-i siyāh-kāre tütuldum
Efkāra tütuldum
- 60 Bülbül gibi gülşende gül-zāre tütuldum
Esrāra tütuldum
- 61 Raḥm eylemez hiç nāle-i efgānıma canān
Durma hemān yan
- 62 Bilmezlik ile bī-vefā dildāre tütuldum
Pür-nāre tütuldum
- 63 Yan ḥaşre-degin āteş-i cevriyle o yāriñ
Şarf eyle variñ
- 64 Bir ğamzesi cellād felek ğaddāra tütuldum
Āvāre tütuldum
- 65 Gördükde o gül-i ğoncasını bezm şefāda
Dürr-i vefāda
- 66 Bir iki kadeḥ bāde ile nā-çāre tütuldum
Ezāra tütuldum
- 67 Nāra yaḳar ‘ aşıqını āfet-i devrān
Hürşid-i cihān

- 68 Kulum amma bir zalim-kāre t̄utuldu
 Efkāre t̄utuldu
- 69 ‘ Āşıklarınıñ ‘ adedi yoğ serverdāniñ
 Huy-ı hayātiniñ
- 70 Gör nice o mehpāre-i refāre t̄utuldu
 Ġam-ı hārre t̄utuldu
- 71 ‘ Ālemde beni dillere destān edecektir
 Ona çiçekdir
- 72 Yār şandım anı kendime ađyāre t̄utuldu
 Bi-çāre t̄utuldu
- 73 Şubħ u mesā bu dīdelerim Haydara ağlar
 Dā’imā çağlar
- 26b. 74 Bilmem nideyim çāresiz esrāra t̄utuldu
 İkrāra t̄utuldu
- 75 Rāzımı beyān etmeyeyim bir daği yāre
 Tevbeler olsun
- 76 Yağmayayım mürġ-ı dil-i nāfile nāre
 Tevbeler olsun
- 77 Kāddimi kemān etmeye ‘ ahd etmiş o zālim
 Pek yamān hālim
- 78 Dil vermeyeyim bir dağı her bir cefākāre
 Tevbeler olsun

79 Zār etmek için pister-i ğamda beni ol yār
Bulmuş ‘ağyār

80 Dest urmayayım la‘l-rūḥ ğonca-i hāre
Tevbeler olsun

81 Nūş etmeyeyim bāde ḥamrasını yāriñ
Keyfe muḳārin

82 Dermān ise bu de bu dil-i nālīde māra
Tevbeler olsun

83 Başım çevirip bakmayayım sūy-i nigāra
Rūy-ı gülzāra

84 Dil pareleyip düşmeyeyim āh ile zāra
Tevbeler olsun

85 Ḥaydarı helāk eyleme hep şīve-i nāzdır
Bu bize azdır

86 Bir daḥı naẓar ḳılmayayım çeşm-i ğaddāra
Tevbeler olsun

74

İBTİDĀ MERŞİYYE

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1 Alāy-ı bāğ-ı ḥüsne ḳameti serv-i revānım gel
Yañarım ‘aşḳla şeb ta seḥer şirin zebānım gel

27a. 2 Rūy-i māḥım faḳīrim ‘arız-ı mihr-i cihānım gel
Beni ağlatma ey ğonca-i leb-i la‘l-dehānım gel

- 3 Ğamıñla ħüsn-i ħālim āfet-i rŭy-i zamānım gel
Senem-sa-veş şalıñ reftār ile cānım cānānım gel
- 4 Fedā olsun yoluna bu tenle baş cānım gel
İrişdi ‘ arşa bu dŭd-ı siyāhım sāyebānım gel
- 5 Fıraķıñla helāk oldum benim rŭĥ-ı revānım gel
Cefā etme ħuluna tıfl-ı nev-i gŭl fidānım gel

75

Mefā‘ ilŭn Mefā‘ ilŭn Mefā‘ ilŭn Mefā‘ ilŭn

- 1 Nazāriñ yok ħihān iċre efendim sımten sensin
Cihanı ser-te-ser mest eylediñ bŭy-ı Ħasan sensin
- 2 Leb-i cān baĥşıñ ile Ħŭsrev ũ Şirin sŭĥan sensin
Bulunmaz baĝ-ı ‘ ālemde şehā serv-i semen sensin
- 3 Hezāran bŭlbŭlŭñ var bir gŭl-i nāzik-beden sensin
Kŭşād yanımnda reyĥān-ı nesım-i vaşl-ı cān sensin
- 4 Beni ‘ aşkıñla rŭsvay eyleyen ‘ ālemde sen sensin
Düşŭrŭp daĝlara Mecnŭn-mişal hayrān iden sensin

76

EYŶAN

Mefā‘ ilŭn Mefā‘ ilŭn Mefā‘ ilŭn Mefā‘ ilŭn

- 1 Bu gŭn ħŭsn ile ziyāsın ħamu şirin semānlardan
‘ İnāyet etme der ŭftādeye lāyık ħŭsŭnlerden
- 2 Ćevirme yŭzŭnŭ lŭtf et seni candān sevenlerden
Ğariz başıñ iċin olsun beni aĝlatma cānlardan

- 3 Seni ben ihtiyār etdim kamu gonca dehānlardan
Hudā hıfz eyleye cānım muḥālif-bād esenlerden
- 4 Gül-i cennet gibi çek dāmiñ sen de dikenlerden
Şaḡın olma kerem-kānım elif ḡaddim bükenlerden

77

EYẒAN

27b. *Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün*

- 1 Ḳapında eylerim şeb tā seḡer feryād ile zārı
Ferāmüş eyledim la' l rūḡunda seyr-i gülzārı
- 2 Ḳulundur pādişāhım yüz çevirme eyleme 'ār
Yeter ağlatdın hicrānda efendim bu dil-i mārı
- 3 Yaḡıbdır baḡrımı cānā ḡamiñla ḡamzeniñ nārı
Demādem artırır yaḡmaḡda ' aşḡım vaşlıñ yüz kārı
- 4 Beni maḡbülüñ et luṡf eyle merdūr ile aḡyāra
Kör olsun gözleri çıksın raḡibiñ görmesin yārı

78

EYẒAN

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ḳulunum pādişāhım cān u dilden Hudā ḡaḡḡı
Bu cānım yoluna ḡurbān Resül u enbiyā ḡaḡḡı
- 2 Dökem gözyaşımı Ḳaydar şehīd-i Kerbelā ḡaḡḡı
Yañar ḡaşre deḡin dilde şadıḡı ḡarīḡ-i müctebā ḡaḡḡı

- 3 Fedādır cānla başım yolunda Murtaza haqqı
Dü-çeşmimden ağan kanlar Ḥasenü'l-ḥulk-i Rızā haqqı
- 4 Du'ā-gūylar benim 'ömrüm imām Zeynü'l-'Abā haqqı
Bu derd-i 'Alevī āhım imām-ı evliyā haqqı
- 5 Firāqıñla helāk oldum benim rüh-ı revānım gel
Cefā etme kıluna tıfl-i tevekkül fedānım gel

79

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Aldı 'aqlımı başımdan bir leb-i mercān kızıl
Gördüğüm demde vuruldum sineden yalman kızıl
- 2 Kaş kara kiprik siyāh āfet nigāh mestān kızıl
Felfel-i hindūlara gel ruḥları sūzān kızıl
- 3 Sīne-i billūra yaslanmış turunc sinān kızıl
Penbe cismi serāpa ḥāl-i müzeyyen yan kızıl
- 4 Görmedim 'ömrümde böyle dilberi civān kızıl
Āteşi olmuş yanaqlarda yañar gerdān kızıl
- 28a. 5 Gülşen içre gonca-i zībā-mişāl dehān kızıl
Lāleler büyüttüñ ayıp olurmuş baqar ḥayrān kızıl

80

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Zīnet-i 'ünvān ile reftār eder kaftān yeşil
Gül-i ruḥsārına zībā yaqışur melnān yeşil

- 2 Giyinip ref̄tār eder gülşende hep cānān yeşil
Gül-i fezārıma ḥasretinden berg-i ḥūb reyhān yeşil
- 3 Yasemen ḳul ḳul tağıtmış eşkden fermān yeşil
Çevre almış dört yanın şemşir ḳarup dīvan yeşil
- 4 Serviler ḳaddin egerler giyinip elvān yeşil
Misk ü ‘anberler şaçar ‘ıtır lebinden şān yeşil
- 5 Dā’imā cevelān eder cismi teñinde ḳan kızıl
Nice dil-i taḳaḳ getirsen ḥūr-i rıdvān kızıl

81

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Hāme-i engüşt sīm tāḥunlara eller beyān
Yāsemen-āsā açılmış ruḥları güller beyān
- 2 Raḳş eder sākīleri billūr yollar beyān
Bezme zīnet baḥş eden elvān-ı sünbüller beyān
- 3 Nār-ı ‘aşḳıyla yanar ‘āşıḳları güller beyān
Kemhā dībālar düşünmüş gāh dil yollar beyān
- 4 Mevsim-i ol bahār irmiş mişāl-i çöller beyān
Penbezār gömlek şarılmış cismine ḳullar beyān
- 5 Ara yerde ol güzeller server-i sulṫān kızıl
Zār eder şeydāları şubḥ u mesā nālān kızıl

82

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Zātı top top dökülmiş perçem-i aşlan-ı siyāh
Ġamze cellādına müjgān-ı ħūn efşān-ı siyāh
- 28b. 2 Kıpılmış ħüsnüñ serāser ħāl-i perişān siyāh
Kıurulu ebrūları mānend-i tır kemān siyāh
- 3 Āh eder ' aşıkıları şaçardım dumān-ı siyāh
Bezm-i dilde mey şunar ' uşşākına felcān siyāh
- 4 Mest-i lā ya' kııl yeter üftādeler meydān siyāh
Levħa-i ħüsnüñde yazmış āyet yezdān-ı siyāh
- 5 Ġaydarı kıul eyleyen sül-i ħurşid cihān kıızıl
Rūħ kıızıl ruħsār kıızıl cānan kıızıl gerdān kıızıl

83

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Nedimim nāle-i firķat naşibim cür' a-i nā-şād
Benimle rüz u şeb hemdem olan ġirñān eyle kıurbān
- 2 Kime ħālīm beyan etsem oda benden umar imdād
Cihānda bulmadım bir kes ki ola ħatırını abād
- 3 Dil-i mecrūħ u maħzūnum felek de olmadı ħiç şād
Gelip geçti dirīġā ' ömrümüz ġam olmadı azād
- 4 Büküldi genc-i firķatde miyānım ġülmedim bir zār
Hemīşe meydana sıġmaz ġubārı āh eyle berbād

- 5 Kuruyam bî-kesim yok dest-girim penâhım berzâd
 Seni kapında Ya Rab kıme hâlim kılam feryâd

84

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Şarardı gonca tab' ım akıttım genc-i firķâdde
 Mebânım pîç ü táb oldu firāk-ı derd miħnetde
- 2 Yañarım rüz u şeb ah-i elemle nâr-i ħasretde
 Çürüttü kalmadı cismimde şıħhat aşlâ ħurbetde
- 3 Olur bir gün ola âhım ħomaz pâyân elinde
 Beni ħor eylemeye olsun hemîşe câh-ı rif' atde
- 4 Ķoya böyle tiyâm-ı ħasret ile düzaħ ħayretde
 Ayrırır ' aķıbet bu gün ola bâde vaşlında

85

29a. EYŶAN

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Erdiler beni aşar efendim gül-ķadd etmeden
 Nice feryâd edip ħan ağlayam çeşm-i cânımdan
- 2 Cüdâ düşdüm o gül yüzlü nigârım miħribânımdan
 Serâser tonumdur elbise yansa cihân nâr-ı süzânımdan
- 3 Yıķılsın ħubbe-i çarħ-ı mînâ âh u fiğânımdan
 Beni dūr eyleyenler var ola kaş-i kemânımdan
- 4 Ķaťadır inkâr etmem çıkan şenâ lisânımdan
 Yağladı ta' mîri mümkün degil ħalb-i virânımdan

86

EYŶAN

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Yıkıp yağmaladı dil mülkünü ğam leşkeri cānım
Mecālim kalmadı kat' ā kesildi t̄āb u dermānım
- 2 Baña raħm eylemez ašlā celbime daħi sulṭānım
Şu rehe geleli şād olmadı hic bir dil nālānım
- 3 Soyunmaz erinmede derdim dem-be-dem bu nār-ı suzānım
Felekler dūd-ı āhımdan şarardı şoldu sūzānım
- 4 Cihānı sonsuz tıttı ' Alevī āh-i demānım
Kime keşf eyleyen Hāydar varıp hāl-i ferādānım
- 5 Ğarībim bī-kesem yok dest-gīr-i penāhım berzāne
Seni koyup da yā Rab kime hālīm kılam feryād

87

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Şükür ol zūlf-i kemendime t̄ayandım şimdi
Soyunup ešk-i ħumārım ile yıķandım şimdi
Būy-ı ' aşkı ile açıp ' aynım uyandım şimdi
Bir mehiñ ' ateşi ' aşkına yandım şimdi
- 29b. Rūz u şeb ağlamadan kına boyandım şimdi
- 2 Şurħ-renk tıttı şems bu cigeri ħūnumdan
Zār ieer ehl-i semā ateşi āh dönmeden
Serteser t̄ülū-yı cihān kışşa-i ' aşk önümden
Kime feryād edeyim hāl diĝer günümden
Ben bu derd şanma sende kızandım şimdi

- 3 Her ne emrin var ise eyleye efendim bî-nem
 ʤalʹ at-ı ʤidmet-i ʤüsnüñ bu ʤerāğı dînim
 Dūd-ı ʹaşğ sūz-ı firāk āb-ı ʤazre ʤebestim
 Dağ dağ eyler ise ʤan mı ğamiñla sinem
 Devlet-i ʹaşğ ile bu zevğ dadandım Şimdi
- 4 Nice pek derdle ol meh-i ʤāndım ama
 Desti zūlfünü bu boyatma ʤağdım ama
 Cām-i laʹ li leb-i canla ʤatdım ama
 Bulurum keyfle dön yana sūzandım ama
 Ettigim işlere cümle o ʤatdım Şimdi
- 5 Ey dilācık mağallindir arayıp buldığını
 Vağit ol gibi ʤaldırsan derd ʤulunu ğani
 ʤaydara yāre bābān et Şararıp Şolar ğani
 Ben ezel bilmez idim ʹaşğ-ı cevān nʹolar ğani
 Başıma geldi cemālin inandım Şimdi

88

EYŪAN

Fāʹ ilātün Fāʹ ilātün Fāʹ ilātün Fāʹ ilün

- 1 Zāhidā mağşer benim ol berk-i tūba bendedir
 ʹĀşık-ı Őādık ben ki cūy-i raʹ na bendedir
 30a. Nūş için vuşlat Őarābı ʤarğ-ı meytā bendedir
 Zāhir bāğın hem mecmūʹ -ı eşyā bendedir
 Mazğar-ı zāt-ı Őıfatım sırr-ı esmā bendedir
- 2 Mürşid-i kāmil ile olmağ dilersen ser-furū
 ʤağğdan özge yoğ durur ʤılsa cihānı cısn-i cū
 ʤamu eşyāniñ dilinde vird olan biʹl-cümle bu
 ʤalibā daʹ vāy-ı miʹ rāc eylediñse mağall bu
 Ol yedi ʤat gök benim ʹarş-ı muʹ allā bendedir

- 3 Hâtem hükmi Süleymân bir dehân ‘acebdedir
Münis-i murğ-i semek ol hâşlın gevherdedir
Bu cihânda her ne varsa vâhid ekberdedir
Olmuşum gözden ‘ayân zâhid serim efsürdedir
‘Âlemi kıldım münevver mihrivâle bendedir
- 4 Zühd-i takvâyı fûrûht edip kemterin kırmış
Mest-i lâ ya‘ kııl olup râh-ı şâha girmişim
Cem‘ edip nehy-i Qur’ân-ı bir pâreye vermiş
‘Aql-ı zâhiden geçip ‘aql-i ma‘âda ermişim
Kâmilim her vecihle ol ‘aql-i dâna bendedir
- 5 Tütîyâ-ı ‘aşkla verenler dide-i kalbe ziyâ
Hep haqîkat gencîne nâ‘ib olurlar gâlibâ
Göz yumup ben Haydara kedimi etdim gâ’ibâ
Küntü kenzün¹⁴⁵ sırrına vâkıf olalı zâ‘ifâ
Añladım bildim ki ol nûr-ı meclâ bendedir
- 30b. 6 Dilberâ refîâre terk et bezme gel haţû-kebâb
Nâd-i ‘aşkla teşne-leb etme vücûd bi-sarâb
İster isen bu dili nâlididen şâfi cevâb
Sâkiyâ mey şun erişdi çünkü fişkı dü-serâb
Hânkâh-ı meydeder şimdi kamu şeyh ile şâb
- 7 Gonca-i ra‘nâ erişdi ‘andelîb hengâmıdır
Kiyâh-ı sine-i vaşlı sâye-i berg kâmıdır
Yasemin sünbülü reyhân laleler mey-i câmdır
‘Ayş u ‘ışret mevsimi ol bahar ayağdır
Çarh urur bezm-i muhabbetde dem-i la‘l-i harâb

¹⁴⁵ Hadîs-i Kudî. (Gizli bir hazine idim, beni bilsinler diye mahlûkatı yarattım.)

- 8 ‘Āķıbet ülfet eleşdirden dilā mecnūn eyle
Nice bir geçmek gerek ‘ömrüñ ğamı gerdūn eyle
Görmedim bir dem seniñ ħadānını memnūn eyle
Rūz-ı şeb-i endişe fikriñ hemān mahzūn eyle
Bādenūş eyle aħi gitsūn göklerden ıztırāb
- 9 Zāhidā cennet seniñdir kendine verme hilāl
Dūzāħ-ı firķatde olan mü ’min-i etme melāl
‘Āşıkı üftādeleriñ maķşadı hemān cemāl
Pend ü nuşhuñ terk et vā’ ız yeter bu ķil ü ķāl
Derim ehl-i meclise zevķi reyā eyle ‘azāb
- 10 Bī-maṭāħ nice revān oldun ūlū ħünkārasın
Nār-ı cevrin ṭamĝasına olmadan divānesin
Dā ’imā kūh u şahrāda gezsın avāresin
Teşne lebsin gerçi kim la’l-i keb dildāresin
Ab-ı hezār arzū edersen ettiĝim meyl serāb
- 31a. 11 Zerrece girmiş ya zāhid pend u nuşhuñ ĝuşuma
Pek muvafık geldi ol pīr-i muĝāna bu çoşma
Almadım cām-i tehi aşlā Ĥaydar āĝuşuma
Küfr-i zūlf-i dilberi imān edince ‘işıma
Ben neler çekdim neler çektim neler olmaz ħesāb

89

MUĤAMMES

Müfte’ ilün Müfte’ ilün Müfte’ ilün Müfte’ ilün

- 1 Yaķma çeşm-i ķahırla ħāre gül-i ra’ nā gözet
ĝülşen-i ṭab’ ında her bir peyhū şeydā gözet
Dīde-i ‘ibretle baķ bu ‘ālemi a’ la gözet
Kendi miķdārından ey dil-i ‘ālemi bālā gözet
Zerre-i mihr-i münevver ķaṭre-i deryā gözet

- 2 Mūnis ol cānā cān azād eylemeden eyle hırz
Zira yoğdur kā' inatda bundan artık bedter
Hāk-i pāy-i tāk-ı sır etmektir 'ālemde hüner
'Ākil olan kimseye kılma haķāret ile nazār
Merħaba ey dil serçe-i 'anķā gözet
- 3 Sem-i mār-ı cigeriñ zaħmına Loķmān eyleyip
Derd-i dil envā'ına pek dürlü dermān eyleyip
Defteri 'aşkı elinde haţlı fermān eyleyip
Merd isen merdāne baķ şoru Süleyman eyleyip
'Ārif iseñ her gedāyı bi-kesi dādā gözet
- 4 Bu fenā mülkünde cāna sulţānın kıl ey gönül
Nüş edip cur'a-i 'aşķ-ı 'āķıbet kıl ey gönül
Gördüğün perde karıbe merħamet kıl ey gönül
Meskenün sa'y eyle gūy-ı meskenin kıl ey gönül
31b. Mertebe-i biñ mertebe bālā gözet
- 5 'Ālemi lā-şanda şāh-ı mu' tebersin Hāydarā
Küntü kenzün¹⁴⁶ sırrına eyle derūndan iktidā
Kim ki nüş etti ene'l-Haķķ cur'ası buldu ziyā
'Aşķ içinde genc-i lā ya'ni dilersen ķo ribā
Her yana kılсан ķanā'at eyle istiğnā gözet

¹⁴⁶ Hadis-i Kudśî. (Gizli bir hazine idim, beni bilsinler diye mahlūkātı yarattım.)

90

ĠAZALİYĀT-İ MUĤAMMES

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gelmemiş bu 'āleme cāna lezīz-neş'et gibi
 'Ömrüne sermāye bu kadar kişinüñ ' izzet gibi
 Devlet-dārā olur mu 'āleme ḥāk gibi
 Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
 Olmaya devlet cihānda bir nefes şihḥat gibi
- 2 Māsivāyı zer-felekde zāhidin ' anķāsıdır
 Ehl-i ' aşkıñ vaḥdeti zātında biraz gelendir
 Ḥamūş genc-i firāķın meskeniñ a' lasıdır
 Saltanat dedikleri ancak cihān ḳonmasıdır
 Olmaya baḥtı sa' ādet dünyāda vaḥdet gibi
- 3 Zūhd-i taḳvā bir neķūş renk māh-ı ruḥāniyet
 ' Arşa-ı rūz-ı cezāda bī-vefādır ' āfiyet
 Rāh-ı şon baḥr-i ḥaḳīķatde rıza der-' āfet
 Ḳoy bu ' ayşı ' aşra nı çünkü fenādır ' āķıbet
 Yār bāķī ister iseñ olmaya ' itā' at gibi
- 4 Bu cihān bağı degildir şanma ḳalır saña ebed
 Bāķīdir lā şekk ve şübhe Ḥālīķı ferdü'ş-şamed
 32a. Biri aḳlım çār köşeye dest urup etsen kemter
 Olsa ḳumlar şağışınca ' ömrüne ḥadd ü ' aded
 Gelmeye bu şīşe-i çarḥ içre bir sā' at gibi
- 5 Ne gerek bu dehr içinde ehl-i ' aşķa pāde pul
 Sırda tāc-ı telsīm şırf yeter hemān gevhere çül
 Ḥaydara ḳoy ḳıyl u ḳālī gel yürü bu toḒru yol
 Ger ḥuzūr etmek dilerden ey Muḥibbī fāriḒ ol
 Olmaya vaḥdet maḳāmı kūşe-i ' izzet gibi

91

DİĞER

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Felekler yandı āhımdan melekler āh u zār eyler
 Kevākibler şarardı mäh-enver inkisār eyler
 Cihānı korçarım nārı firākım tār u mār eyler
 Sevinmezdim be-dem eritmekde ğam bāri nümār eyler
 Fiğan etdikçe dil murġu raķıbler iftiħār eyler
- 2 Ķarardı bezm-i şahbānıñ çerāġ-ı zīneti Şimdi
 Erişdi bezm-i zindāna bu nārıñ miħneti Şimdi
 Ķekilem bir zamān böyle bu ğam-ı firķati Şimdi
 Kesildi ķalmadı dilde muħabbet el-fāni Şimdi
 Ķekildi her yeri bir kōŐeye ħāmūŐ firār eyler
- 3 Gülistān-ı cānānıñ ğonca-i ziyāsı ħār oldu
 Baġladı ķaŐrıñ aynaları heb tār u mār oldu
 Ķuldu ğulġule-i sırra ki ber-ġubār oldu
 Mey-i la' liñ ħayāsı geldi geċti rüzġār oldu
 Firākı nāle-i muṭrib efendim cāna-kār eyler
- 4 Derūnumda baña ' aŐķ āteŐi meŐ' ale gibi her an
 Nice ṭaķat ğötürse bu cefāya murġ dil-i cānān
 32b. Eger ċi var ise sen-deş eder ' uŐŐāķını nālān
 Begim ķatlanayım bendene ğünā eyle sen hicrān
 Ēörenler Ħaydarın ħālını aġlar ah u zār eyler
- 5 Ey nihāl-i ğonca ķam-ı raħm et dili nālānıma
 Ħālimi ' arz etmege geldim bu ğün sulṭānıma
 Tır-i müjġānuñ cigerden geċdi tā bu cānıma
 Söyle girmek ise eger ķasdın aķıtdım ķanıma
 Kendi elimle verem ṭiġ ċekip sulṭānıma

- 6 Ben seniñ mecnūnunum ah eylemek tanıma baña
Lütf u ihsān eylemek begim ‘ ināyetdir saña
Kıl kerem ‘ār eyle gel padişāhım yanıma
Söyle girmek ise eger kāsın ağıtdım kānıma
Kendi elimle verem tığ çekip sulţānıma
- 7 Gelişini hūsnūñde şeydāyı dilem feryādına
Kıl ne raḥm baqda bu gözlerimiñ nāsādına
Gel düşürme kılunu ol gāmze-i cellādına
Söyle girmekse eger kāsın ağıtdım kānıma
Kendi elimle verem tığ çekip sulţānıma
- 8 Haydarı ‘uşşākıñı rūsveyı ‘aşk etmek murād
Nice bir böyle sefil yüz üstüne kalamı dād
Kā’ilim her ne kılarsan kıl beñim bu demde dād
Söyle girmekse eger kāsın ağıtdım kānıma
Kendi elimle verem tığ çekip sulţānıma
- 9 Gözleriñ ‘ayn-ı ‘Alīdir iki kaşıñ Zü’l-fikār
Gūyā hūrşid felek ucuna çekmiş üstüvār
33a. Oğunur hūsnūñde ey meh-i suret-i şems-i eşkār
Yedi kudret ile yaratmış yaradan pür ü dedkār
Kim saña kul olmaya bu hūsnüne ey şehvār
- 10 Taze bir servi semensin cānā bükülüşünde sen
‘Andelīb-veş ‘ālem-i efganda koydun gül-beden
Bir görüş de ‘aqlımı yağmaya verdim işte ben
Görmemiş çeşm-i felek mişliñ seniñ ey sīm-ten
Yandı mīrüm yek nazarda kendi elden ihtiyā

- 11 Merḥamet eyle kulunuñ ḥāl-i perişānına
Lütf edip girme aqıttım ben qaribüñ kanına
Boyun egip el bağladım durdum seniñ divānına
Beni maḥşun eylemek düşmez efendim şānına
Yanayım mı ḥaşredēk ḥasret ile ey şehriyār
- 12 Sen ‘ adālet şāhısn̄ mülk-i ḥüsün içre pemān
Ḥükm-i evreniñ özün üftādelere eyle divān
Sāye-i lütfunda şād olsun gönüller ey cevān
Eyle sen bülbüllerin̄ gülzārına ahū fiğān
Goncalar olsun küşād rüyunda bende cānā bī-şumār
- 13 Geçmiden mevsimi faşl-ı tövbehār ey padişāh
Cur‘ a-i vaşlıñ ile şād olsun gönül eyle nigāh
Nār-ı ḥasretde bırakma Ḥaydarı ey rüy-ı māh
Ḥaḳ budur ‘ uşşāka cevır etmek gibi yoḳdur günāh
Eridir ‘ aşıkıñ āhı seng-i şıḥhati mişl-i qar

92

DİGER

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 33b. 1 Firāḳı ḥasretiñle ey perü-dil māra düşmüşdür
Gülistān-ı rüḥuñ sevdāsıyle efkara düşmüşdür
Vişāl-i gonca la‘ liñ ile āh u zāra düşmüşdür
Varıp cām-ı lebiñ neş’esiyle āvāre düşmüşdür
Görüldün çeşm-i mestaniñ ḥāne-i ḥāra düşmüşdür
- 2 Taşır mı çi delür ‘ aşḳ baḫrı cānım çile tolduḳda
Tutar etrāfını keff melce-i ḥaḳīḳi bulduḳda
Mücerred-i merd meydānıñ seri dā’imi ḳoḻtukda
Yañar ‘ aşık olan cānım ḥaḳīḳat şāh olduḳça
Tabīb-i derd-i hicrānıñ dil-i pimāre düşmüşdür

- 3 Fiğān etmekde ‘ālemde şāha pervānedir bülbül
Etdikde nāle-i feryād ne ḥandāndır şol gül
Lebiñ devrinde bu kadar kadar hiç rāyekāndır mul
Sırr-ı zülfüñle zinciriñ sürür divānedir sünbül
Ġam-ı ḥāliñle yanıp lāleler kūh sāde düşmüşdür
- 4 Raķibiñ şād edip cānım qaribe böyle incitme
Göñül bir murğ-ı şāhnāzdir kerem kııl cānā örgenme
O görse ḳāddini serv-i semensā ḳāddine büthā
Menevşe kendini zülfüne teşbīh etse incinme
Ki ol bir şāhid-i kāşānedir pāzāra düşmüşdür
- 5 Firāķiñ ḳāddimi büktü kerem kııl ey perī-āfet
Mecālim ḳalmadı tende helāk etti beni ḥasret
Cemāliñ ‘aşķına eyle ḳulundur Ḥaydara ḥürmet
Meded dil zāre ey pīr-i muġān bir cur‘ a kııl himmet
Eliñ öpde ayaklandır ḳanı bi-çāre düşmüşdür
- 6 Nice bir ḥiss-i ‘aşķiñla şahā dil-i peymāl olsun
Ümīd-i ez l‘ al-i ruḥsārında cānā pür-visāl olsun
34a. Niķābı ḥüsünü ḳıldırđı ebrūlar helāl olsun
Ġazübāne begim‘ uşşāķına baķmaķ ne hāl olsun
Beni ġamzen ile ḳatlı et ḳanım ḳatlim helāl olsun
- 7 Firāķı ‘aşķ ile yanmış derūnım bir pür āteştir
Nice āh etmesin diller cemāliñ ... eşdir
Çıķınca rūḥ ḳafesden geri ḳalan bir ḳuruştur
Begim mükş eyleme tez tut eliñ bu bir ḥayr iştir
Beni ġamzen ile ḳatlı et ḳanım ḳatlim helāl olsun

- 8 Nihāl addine servi semnālar eker ya Hū
 Gōrenler pūr-nevi hūsnūñ ‘aceb-i ılmāndır der Hū
 Kemāl hūsnūne zerre diyecek bu adar dūşū Hū
 Baıp el sōzūne dōnme sōzünden ey kemān-ebrū
 Beni amzen ile atlı anım atlim helāl olsun
- 9 Siyaset ire ‘āşıklar ola gelmiş ezel taķır
 Hūdāyı lem-yezel tadirde bōyle eylemiş tarīr
 Şehādet al-i evlāda mīrāşdır idegōr bedtīr
 Edip gūş şādumān olsun raīb bedruyu kāfir
 Beni amzeñ ile atlı et anım atlim helāl olsun
- 10 Ezelden amze-i cellādına ūftādedir cānım
 Efendim kūfr-i zūlfūndūr benim bu dinim īmānım
 Saña Hāydarınıñ budur recāsı şāh-ı hūbānım
 Kerem ıl dōnme va‘dettin benim dōnmeli sulţānım
 Beni amzen ile atlı it anım atlim helāl olsun

İBTİDÂ'İ ĞAZELİYYÂT

ĦARF-İ ELİF

1

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 34b. 1 Erişmez menzili ' aşka şofunuñ ' aklı şaklıhâ
Erişse aşlına ermez bu menzil hayli menzilhâ
- 2 Düşün bir kere şem' iñ aslını da bir haber söyle
Niden yanmaqlığa düştü çöz anı nām-nāblıhâ
- 3 Anında la' line pervāneler pervān eder yansan
Ta' accüb şunda ki zāhid buna hak et ne ' āqılhâ
- 4 Giderse gelişine güş etmeye şeydāyı bilmezsen
Ne dil söyler ne Ħarf oğur bilirmiş tecāhülā
- 5 Ene'l-Ħaqq sırrını izhār eden Manşūra şor bir kez
Bu ' aşkıñ mācerāsında ' aceb oldu mı kāmihā
- 6 Nesimī ki serāpa yüz diler naqşını almağ çöle
Bu da' vāyı ene'l-Ħaqqda ki oldu nām-ı şāmlıhā
- 7 Ferākat gencine çok erbāş çekmiş amma Ħaydar
Bilen yoğ aşlını lākin haber vermez bilen bilhā

2

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bezme gelse mey-şafā bahşında sākī cān ola
Sākī-i cān bahş eder ki cānıma cānān ola

- 2 Mey-i perest olmaya sebep sâkı mehpâredir
Cur' a-i cām-ı muḥabbet ḳandili îmān ola
- 3 Ehl-i diller şâḳiniñ cem' ini bir özgedir
Bā-ḥuşuş bir ḥāneniñ mihmān kim sulṭān ola
- 4 Ülfet-i ' aşḳı muḥabbet nūr-ı zāt a' zam'est
Bu cemā' at zümresinden nice dil pinhān ola
- 5 Men ' arafe sırrıñ eger bildiñse gel şaf cem' ine
Bu ḥaḳıḳat meclisinde meydānda' irfān ola
- 35a. 6 Ezele varsıñ can gözüyle şaşma a' malar gibi
Mürşide zātın Ḥudādan rehberiñ merdān ola
- 7 Vech edemdir mu' in ḳıla kāh ' ārifān
Beş yedi on dördün sarūfuñ nesimesi insān ola
- 8 Taḥt-ı yādır cümliden ol şonunda gene yā
Ḥaydara nüş it muḥabbet cur' ası îmān ola

3

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey cāna cū cevre mā' il dilberā küsdüm saña
Dil virip oldum saña ben mübtelā küsdüm saña
- 2 Bu şire yalvarma billah yād-şemām sevdiğim
Āh-i felek meşreyle dilber ḥab-i vefā küsdüm saña
- 3 Bir zamān mecbūruñ oldum terk edip cān vārımı
Güş edenler raḥm ederdi bu benim āh zārımı

- 4 Rāhına koydumdu cānım malımı heb varımı
İstemem şimden geri ey pür-cefā küsdüm saña
- 5 Yañar idim rüz-ı şeb hasretliginle bir zamān
Görmesem bir ān cemāliñ habere qalmazdı dermān
- 6 Başımı odlar yakıp mecnūnuñ oldum nāgehān
Şimdi Leyla olsun etmem merħaba küsdüm saña
- 7 Haydarı kıldın zebūnuñ firqat üzre ey melek
Çok ğani eyledim ‘ömrüm saña āh ederek
- 8 Boşuna kendi hayflar çekdiğim bir nice emek
Gerekmezsin şimdicek cānā baña küsdüm saña
- 9 Ey birader çekdi endişe-i qārı fenā
Sen mi qaldın bu fenā mülküne quracaq saña
- 10 Bülbülüñ hengāmesi bir gül içindir ey püser
‘Ārif ol sil dide-i eşkin yeter bu pend saña
- 35b. 11 ‘Ālem ki dūn içinde qalmamış bir ehl-i dil
Bezm-i dildārda dil-i şūrīdeye geldi ğınā
- 12 Aldanıp her gördüğüm bāde küşād etme şafiñ
Genc-i esrārı gözet pek olmaya fāş her yaña
- 13 Qalmadı bu dehr içinde bil şadāqat edecek
Derd-i āhımdan meded yol bulmadım hiçbir yaña
- 14 Qıldı zulmet bu günü oldu nārıñ şeb mişāl
Haydara günden güne bulmaq da bu ‘ālem fenā

4

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Oka deş-i zehri şunar sākī-i devrān baña
Güli Aḥmed görünür aşkeri sūzān baña
- 2 Deşt-i şaḥrayı cünün gözlerim gelişindir
Ġazel yabani görünür serv-i ḥaramān baña
- 3 Gün be gün ḥāl-i cünūnum beter olmaḡda benim
Şimdi mecnūn cihān olmada ḥayran saña
- 4 Yoğ mudur merḥametiñ ey şehi ‘ālīşānım
Dost düşman yağışır mı ola ḥandan baña
- 5 Devr-i la‘liñde ne mümkün ede Ḥaydar mey terk
Gerçi çoğ söylediler nice müselmān baña

5

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Āh kim bir serv-i ḡadd-i dildāra oldum müptelā
Çeşm-i afet ḡaddi mevzūn lebleri cīvān mā
- 2 Her ḡaçma gelse yanma āh ki canım benim
Hāki pāyında anuñçün eylerim cānım fedā
- 3 Böyle lāyıḡmı efendim bende ne cevr eylemek
Sine pür-ḡam dide pür-ḡam ‘aşḡ bir özge belā
- 4 Yek niḡāhda bend eder çün hū ey zülfte
Vaḡan ḥasretde yāri ḡalma maḡbūs-ı cefā

- 36a. 5 Terk eder ‘āşıklarıñ hükmünde nūş-ı bāde’i
Derd-i la‘nda bırakma Hāydarı sen bî-nevā

6

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Dilberā ebrū-hilālūñ ‘āleme virdi hayā
Eyledi pür-nūr cihānı nur-ı vechiñ bi-nühā
- 2 Sāye-i mehtāb hüsñüñ kurulmuş bezm-i mey
Sākiler şahbā şaçar cām-ı leb-i la‘liñ şanma
- 3 Çünki ol kākül küfrün nārına bend olmuşum
İken çün nūr-ı imānım yañar camımı mā
- 4 Ben bu ‘aşk-ı vā‘izā biñ pendle etmem ferāğ
La‘l-i cūy iken serşekem mey şunar ‘ayn-ı isā
- 5 Rinde-i mest şarayatım bu gün ben Hāydarā
Çarh-ı zerende bir derd rehberim Kāzım Musa

7

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Cemāliñ şem‘i ey dilber ziyālandırdı dil şāhı
Sürüp firqat çerağını şemālandırdı dil şāhı
- 2 Açıldı zulmünü ğamdan saray-ı şehr-i dil-gāhım
Figān nāle-i muṭrib şefālandırdı dil şāhı
- 3 Ĝam-ı cevr-i sitem zerre ğubārı kalmadı aşla
Silip süpürdü ğam pasıñ vefālandırdı dil şāhı

- 4 Keşādu yās-men reymān-ı şaķayık baķş edip rengin
Remi la‘l-i leb cānān rehālandırdı dil şāhı
- 5 Tımar eyler bu baĝ-ı baĝbān ‘aşķ bulmaya kesret
Karanfil lāle sūnbüller şefālandırdı dil şāhı
- 6 Kārib-i Hāydarınıñ şād eyledi virāne ĝam u ĝayıñ
Yañam vuşlat çeraĝıyla ziyālandırdı dil şāha

8

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 36b. 1 Āh kim bu çarķ-ı gerdūnuñ cefāsı cānıma
Geçdi ıak etti dili mecrūhuma imānıma
- 2 Baĝladı dursa yanımı ĝam leşkeri ķul ķul benim
Nice şekvā eyleyem hālīm varıp sulţānıma
- 3 Pesteri ĝamda zebūn derd-mār etti beni
Yok medārım ki varam imdād için sulţānıma
- 4 Sinemi göz göz delip taķıldı ciĝerde ķarār
Yetermiş ķan-ı nişān ondan dil-i nālānıma
- 5 Hıç emar vermez kıyar cānā o hūn-i pūr-cefā
‘Aşrdır cellād çeşmi girmege bu ķanıma
- 6 Būlbülü şeydā mişāl zārımla zevķ etmek için
Bezm olur ıakım ıakım ‘ālem gelip gülşānıma
- 7 Hāydarı bir mehlikānūñ cur‘asın nūşa eyledim
Etmezem tā haşre dek öldür sebeb mestānıma

9

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Çarğ ol hüb sevmiden ey yeter bir yār saña
Eldidersen elde varan bu cihān ağıyar saña
- 2 Genc-i vaḥdetde sükün et kırsunlar bi-ziyān
Keşf-i mülki mülkünde olan eş'ār saña
- 3 Şubḥdan şeydā mişāl-i āh-ı feryād etmiden
'Ālemi lā-ḥundaki bir an yeter gülzār saña
- 4 Nüş edip cām-ı cefā-yı dest-i ḥün-rizden bugün
Sırr-ı aḥfādan erişip vaşlını dīdār saña
- 5 Ki melāmet hırkasın terk eyle gel māsivāyı
Tāc-ı teslim köhne 'abā ḥil'ati ḥünkār saña
- 6 Büy-ı 'aşkın ile dimāğın kıl mu'atṭar ey pīr
Cā-i cām ona Ḥaqqdan ere ikrār saña
- 7 Mürşidi kāmilden al dersi ḥal ola her müşkiliñ
37a. Degmege zerre muḥālif Ḥaydara yüzkār saña

10

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Erdi faşl-ı gül bu dem zevk etmeniñ dil-gādır
'Ayş u 'işreti mevsimi ol bahar abamdır
- 2 Ṭab' a lezzet baḥş eder meclīside elvān lāleler
Goncalar açmış deḥāniñ 'anda leb-i hengāmdır

- 3 Sākiyā kalk rakşa çok çeksen sürāh-i gulgūlī
Muṭrib-i rindler muḥabbet bezminūñ imāmdır
- 4 Kef şaçar bāde şaça benden kadeḥ içre beñim
Derdime nūş eyle hemān bu cām muḥabbet cāmdır
- 5 Kaşr-ı gülşeninde oğur bülbül seher de ...
‘Aşık-ı dildārına Ḥaqqūñ bu bir in‘āmıdır
- 6 Bezme gel zevk edelim bu faşl-ı güldür Ḥaydara
Hem güzel şayd etmeniñ mevsimidir eyyāmdır

11

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün

- 1 Ḥusrani la‘liñ dil-i şubḥ u mesā ağlar yañar
Tutuşup sūz-i ruḥuñla cān şehā ağlar yañar
- 2 Görmeye lebden bir ü ḥürşid ḥüsnūñ et şanem
Kalmadı çeşmimde zerrece ziyā ağlar yañar
- 3 ‘Aşk sür eleşkerūñ kul kul yürüttü o sanma
Kat‘a-i çeşmimde ki murğ-ı humā ağlar yañar
- 4 Korkarım bu ‘ālemi sūzān eder nārım benim
‘Alevī āhımla bu ‘arş-ı semā ağlar yañar
- 5 Olalı sırr-ı elest bezmine cānım aşinā
Manşūr-āsā dār için dil-i Ḥaydarā ağlar yañar

12

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün

- 1 Tār u mār olmuş yanar dil-i bağıniñ ra‘ naları
 37b. 2 ‘ Ālemi hayretde qaldı ehl-i ‘ aşq bu fevqıne
 Lerze-nāk oldu kamu dil-i qahr bütüñ aynalar
- 3 Çün muhibb-i handāna etti bu kere meyl
 Zār zār añlar gamu hecri ile ‘ aşq şeydāları
- 4 Göz göz etti sinemi tiğ-ı elem tīre-i gam
 Tā oñulmaz haşredeki bu gönlümüñ yaraları
- 5 Ne ferāh şimden gerü bu Haydara gam hāreye
 Esti bir yād-i fenā şoldurdu der-i goncaları

13

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Cānına cānān şunup bir içme tā ehl olana
 Bir gün ola ki ora cānānına sırrıñ aña
- 2 Diller destān olup rüsvāyı ‘ ālem olasın
 Başına bir gelmedik qalmaz felāketler dilā
- 3 Her gece kıldın ise iyilik sen ettin kııl hırz
 ‘ Ākıbet bir kemlik ire ey püser ettin saña
- 4 Zira meşhurdur iyilik edene kemlik ezel
 Ola gelmişdir bu ‘ ālem bulalı beri yaña

- 5 Sen duhān içip deme eṭrāfa şakla ḥāl şüyü
Şabırla eyle tevekkül Ḥaḫ saña yardım kıla
- 6 Ḳurretü'l-‘ ayn-i Resūla ne cefālar kıldılar
Mü'min olanıñ görürdün ḳalbi hīç ḳurtulmaya
- 7 Yüz çevirme gel Ḥudādan ğayra ey divāne dil
Şacdıñ eyle münācāt her işin asān ola
- 8 Ḥaydara ‘ālem ne derse ḳorunsun sen ḥāmūş ol
Şun demi peşimān olup ettiklerinden utānā

14

Fe‘ilātün Fā‘ilātün Fe‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Aldı aqlımı başımdan iki ḥüb dilber yā
Birisiniñ ism-i Aḥmed biri İsmā‘ il Ḥudā
- 38a. 2 Oḳutur İsmā‘ ilüñ ḥattıñda dal şems-i eşkār
Perçemi velleyl elini Aḥmediñ ve‘d- ḍuḥā
- 3 Vaşlını mi‘rācdır ‘uşşāḳına İsmā‘ iliñ
Ma‘deni cūy-ı keremdir Aḥmedim mihr-i vefā
- 4 Nūr-ı vāḥiddir cemāli şübhesiz İsmā‘ iliñ
Aḥmedim zāt-ı ḥaḳīḳat mazharı sırr-ı Ḥudā
- 5 Ḳaşlar İsmā‘ ilüñ şakḳ’ül-ḳamerdir ḳıl nazār
Lebleri āb-ı zülāl Aḥmedimüñ cīvān mā
- 6 Etti ‘aşḳı beni İsmā‘ iliñ söz eyledi
Aḥmedim bir merḥametlü pādişāh etmez cefā

7 Gerçi çoğdur ‘ aşığı İsmā‘ iliñ ey Haydara
Aḥmedim geçmez gedādan rāhına cānım fedā

15

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1 Dil oldu saña mübtelā keman ir ne bu edā
Esir-i ‘ aşğ edip Mevlā beni saña kıldı fedā

2 Kesildim tā tutmağdan seni tebessüm etmekden
Sirişkimle la‘ l-i renkden boyansada ne ğam deryā

3 Firāğ-ı āh-ı zārımla kul oldum saña vārımla
‘ Alevî ‘ aşğ nārımla tutuşsa da ne ğam mīnā

4 Derd oldum dedi māhımdan ağıttım kıble-gāhımdan
Benim bu āh u vāhımdan boğulsada ne ğam dünyā

5 Ruḥuñ pervānesi oldum kâşıñ divānesi oldum
Gözün mestānesi oldum gelmesemde ne ğam baña

6 Kitāb-ı ḥüsnüne dilber okudum eyledim ezber
Yazılmış küre-i gūş görünmez eşkār-i ḥāl

7 Şacıñ velleyl ey ‘ āfet yüzün şems-i kamer-ṭal‘ at
Görenler bend olur elbet bu ḥāl-i la‘ lüñ ey ḥamrā

8 Saña ‘ ālem kamu bende nice kul olmayam bende
Hezār olsa cānım tende iderdim kamu sen fedā

38b. 9 Bu Haydar saña efgende kabul et sende kıl bende
Taḥammül kalmadı tende meded ey maḥbūb-ı Mevlā

16

HURÛFÜ'L-BĀ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Yenildim cānānına ben eyledim beni ḥarāb
Sīne-i tennūr içinde cigerim etdin kebāb
- 2 Pīç ü ṭāb oldu meyānım ḳalmadı zerrece tāb
El emān eyle meded senden kerem Ya Rab Rab
- 3 Bu vücūdum mülkünüñ ṣāhı gönül meh pāresi
Çāresiz bir derde düştüm oldum 'aşḳ avāresi
- 4 Şimdi ṭa' n eyler beni 'ālem nedir çāresi
Geçmedi pürsāgam bu dehr içinde teşne bāb
- 5 Gün be gün öter enānim eksik olmaz ḡamzeye hīç
Derd-i miḥnet leşkerī ḳalb-i ferāḥım ḳıldı saç
- 6 Hūn-ı eşkim durmaz aḳar rūz u şeb mişl-i meriç
Dūd-ı āhımdan şarardı māh-ı enver āfitāb
- 7 Ḥaydara terk eyledim sildim gönülden defteri
Māsivāyı zer için çekmezem aşlā kederi
- 8 İstemem şimden gerü kālāy-ı vaşlı duri
Padişah bi-zevāle eyledim ben intisāb

17

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

- 1 Dād-ı Ḥaḳḳ sett-i nūş-kirām şeb ne şofū ere şarāb
Neş'e-i bāb yād-ı dil şikest muṭrib-i dād u mızrāb

- 2 Mevsi mi ol bahar hengām gelsen ey püser
Nağra-i şeydā şafā bahşında bezm bi-ğāb
- 3 Bî-ğaber'est zāhidi ħār-i ' aşk erine ey püser
Şāğiya ramdır leyāleb cām-i nevāyı dil ħarāb
- 39a. 4 ' Aşk-rā şofū ne-dāred mağīl ' andān
Mey-i nümāyedān nağş-ı cām-rā cem'est turāb
- 5 ' İnd-i yezdān mağīl'est ' āşık çözer mānend-i kām
Test-i kıymet cāhelāt rā ' āşıkān mişli kitāb
- 6 Sū be-sū ' aşık gülzār'est sevdāy-ı Ĥabīb
Dü cihān ' ayn'est Ĥaydara nūş kime şarāb

18

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Zinde-i mest ħarābānım bu gün nūşum şarāb
Ah baña besdir cihānda ne benim lağm-i kebāb
- 2 Zāhidā pir-i muğāna zūhdi kıldım ben fūrūht
' Āşkla birryān olup ' ālemde oldum neş'e-nāb
- 3 ' Āşıkı şu yerdeyim feryād zārım gūş iden
Zan ider ' uşşāk felek şevk tuttu mızrāb
- 4 Men ene'l-Ĥağğ¹⁴⁷ cāmını nūş eyledim çokdan beri
Rest-i cevri cefā bende gönülde biçü tāb

¹⁴⁷ Bu ibare divanın tamamında aynı şekilde fakat yanlış bir imla ile yazılmıştır. Doğrusu “أنا الحق” dır.

- 5 Āb-1 hazır arzu ider ki şofiyā bu fi'lle
Elde tesbiḥ gözde sürme pāy öperse şap şap
- 6 Diyerim ḥürdur bu Ḥaydar şoranım görüp benim
Seyrenim gör gel bu şeb-i bir n'eylesün ol āfitāb

19

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ebrūvān-ı yārdır zāhid bizim miḥrābımız
Eşk-i ḥūn-ālūd için bu dīdeler mīzābımız
- 2 Zülmet-i ğamdan azād oldu dil-i azādemiz
Gelişi rüyende yaran var bezm-i minhānımız
- 3 Küşte-ten bir gün elbet ğarḳ olur baḥr-ı ğam
Hiç halaş ümidi yok zirā cihān girdābımız
- 4 Rāh-ı 'aşḳı sen ne şandın aç gözün ey bu lehvi
Yād derdi çekmek yokdur bezm hiç nāyımız
- 39b. 5 Vā' izüñ çeşminde nem yok ta'n ider 'aşḳ ehlini
Lālezār etti cihānı çeşm pür-ḥünābımız
- 6 Tūt beni çarḫ-ı zilletüñ añladınmı Ḥaydara
Secv-i hicre bend olunca oh dedi aḥbābımız

20

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Çarḫ döneñ 'ādetidir ehl-i 'irfān ğurāb
Gelişini bāğ-ı şafāya asdurır yād ḥarāb

- 2 Görmedim bir ehl-i ‘ālemde ki ḥandan ola
Bi-sebebsiz āh eyle cānūşuñ eyler kebāb
- 3 Er ğam rā’im bize yadğırmada bārān-ı oğ
Yoğ gönülde fikrimiz maḥbub seyr-i māhtāb
- 4 Güşe ḥayretde herkese serfürü etmektedir
Görse bilmez bir yerin ḥalk gūyiyā ... ilḥāb
- 5 Burc-ı menḥūş yerinde āh-i feryād eyleriz
Ḥane-i gerdūn içinde olmadım hīç teşye tāb
- 6 Ḥaydara ḳalma tehi dest bu fenā mülkünde gel
Ṭutul bir pīr-i muğāna ḳıla cismüñ pīç ü tāb

21

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Gördüler yaş akarken la‘ line mīnāy-ı hep
Dökdü eşkinden derūnunda olan şayḥāy-ı hep
- 2 Dilde ‘aşḳıñ getirilmekten bulmadım bir kā’ide
Gördüler kāfir raḳīb ile olan ḳavgay-ı hep
- 3 Bir nigāhla güzellerdeñ mest eyledi ‘aşḳıları
Derd-i la‘inde bıraḳdıḳ bāde-i cemrāy-ı hep
- 4 Yare beñzer var mıdır bir leb surḥ görür ğamı hīç
Ser-tā-ser gözün dolaşdım ‘ālem-i dünyayı heb
- 5 Yār olan ‘ālem dilinde şimdicek bir Ḥaydarı
40a. Ḥalk unuttu ḳışsa-i Mecnūn ile Leylāy-ı hep

22

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey güli şaddurüñ bu rüz kaldın meyānım bi-çüṭāb
 ʿ Ākībet şayd eyledin murğ-ı dile ıurup dolab
- 2 Ziyet-i ʿ ünṵānına ʿ āşık seniñ üftādelər
 Cān ile ism-i lebiñ öpsem yüzünü şāb şāb
- 3 Bilmezem nedir günāhım cürmüm et şāh-ı kerem
 ʿ Arz edem hālim deyü geldim saña döküm āb
- 4 Hāzret-i Meryem āña duʿ a için eyle ʿ aṭā
 ʿ Ārız-ı laʿ linden özge istemem ğayrın şarāb
- 5 Ğamze-i cellādına lerzānedır murğ-ı gönül
 Rāzımı bu çevre ʿ ıy budur ki kıldın intiḥāb
- 6 Zülṫünü top eyleyip etdikçe reftār ey perī
 Lerze bāb olur vücūdum sinemde ıalmadı ıāb
- 7 Sinemi ıāk eyledi şemşir-i ʿ aşkıñ ey şanem
 Dūd-ı āhımdan niḫāb-i bend etdi māh afitāb
- 8 ʿ Āşıkā lüṫṫüñla enʿ am eyle vuşlat bağıcı
 Zerdüş-i cevır etmeye vermez cevab bu derdime kitāb
- 9 Ahū feryād eylemek lāyık mıdır şeb tā seḫer
 Bülbülü zār olmuşum yok Hāydarā bendede tāb

23

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ḥasretiñle ḳaddimi ḳıldı felek ah pīç ü tāb
 Süz-i firḳat ile ciġer oldu derdimden kebāb
- 2 Āh u zārım gūş idenler ḫaḳ eylerler niyāz
 Ḳıl kerem Ya Rab bu merde ḳarīb ḫāl-i ḫarāb
- 3 Dūd-ı āhım 'arşa irdi heft ki 'açdır gibi
 Zulmet-i ġamda semā şarardı yandı afitāb
- 4 Bi-vefā zālimdir ah çeraġ felek raḫm eylemez
 Gūna gūn cevrle eyler bu dil-i māre ġarab
- 40b. 5 Ṭiġ-i ġamla sinemi yak pāre ḳıldı 'āḳıbet
 Şimdi göz göz etmek ister ġamze-i cellād ḫātāb
- 6 Kendime kendim içer kendim yañar kendim baḳar
 Yok ḫabib-i dost girem ki kime edem ḫatāb
- 7 Sırrıyā nā-puḫteler sırrına sırdāş olma sen
 Ḥaydarı bi-çāre deş ḳaddime iderler bi-çü tāb

24

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ḥasret-i dildārıla 'āşıḳ rūz u şeb aġlar gezer
 Terk edip nāmūs evi bī-edeb aġlar gezer
- 2 Lerze-nāk oldu ḳamū dil ḳahrınıñ aynaları
 ḳal' a-i cism-i tenimde zulm-i şeb aġlar gezer

- 3 Ğonca-i la‘l-i ruḥ dildār için ŧeb ü tā seḥer
 ‘ Anda lebler ḥazanla durmaz bi-tāb ağlar gezer
- 4 Bezm-i ‘ uŧŧāka eger hem dem olursa o perī
 Maṭrabı sāki can bahŧ-ı teŧne bāb ağlar gezer
- 5 Göz göz oldu ‘ aŧkla nāy-āsā cismim ey ŧanem
 Perre sāz tenimde mızrāb ağlar gezer
- 6 Ḥaydar Yūsufdan özge gelmemiŧ böyle güzel
 Ben degil ‘ ālem bütün heb ‘ aŧkla ağlar gezer

25

Müfte‘ilün Fā‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

- 1 Nev-bahār eyyāmdır bu suyla canım ‘ anda leb
 Tīre-i ‘ aŧkla göz göz eyle bu cismim gelip
- 2 Nāy-deŧ ḥüb nāleler gelse enīn ü āh ile
 Gūŧ iden diller ferāḥ kesb eyle ki ğamzene geçip
- 3 ‘ Ayŧ ü ‘ iŧret mevsimi bir faŧl gel ayāmdır
 ŧeb ğamı ziyāya leb ver gitmiden bağban seleb
- 4 Ehl-i diller çekilir ğülŧana kul kul yer için
 Sen deḥān açmaz ki içdi ğoncalar ey ‘ anda leb
- 41a. 5 Ser-tā-ser maḥbuba ider mest-i ḥarāb olmuŧ deyiliz
 Çeŧm-i canım ile bi-dar-i yarı biraz söylenip
- 6 Ḥaydarı ŧu dideniñ āhıyla añlar asmān
 Kaŧr-ı ğülŧen-i āh ki kim bir kere feryād et gelip

26

HARFÜ'T-TĀ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bezme gelsen dilberā la' lün şarabı tendedir
Süz-i ruhsārūñ dār perişane bābı tendedir
- 2 Şem' -i hüsnüñ ile şehā ' ālem-ğaşaye giydir
Ey kımr-i tul' āt-i cemālūñ mehtābı tendedir
- 3 Nice vā' iz yaqdı zühd-i pendini ezkārını
Küfr-i zülfüñ ey perī bu dört kitābı titredir
- 4 Lām elif vechiñ mu' in lafzatullāhi'l- ' azīm
Haşa haşa kim eder inkār ' azābı titretir
- 5 Naqşınıñ naqkaş yoq naqşında ' āciz haqlar
Haṭṭ-ı haṭṭadan senin haṭṭ-i haṭṭabı titredir
- 6 ' Āleme lerze bırağdı ' ayn Ḥaydar güzellerüñ
Ḥaydarıñ destinde elān mızrābı titredir

27

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Nedir bu çekdigim Ya Rab meşekkat derd ğam miḥnet
Elif kabrimi dāl etdi firāqı etti ḥasret
- 2 Geçirdim ' ömrümü cefā etdi ah ile vāh ile
Kala dem ḥaşredek zārı cevrimdi cismimi kırbet
- 3 Terahḥüm eyler idi ḥālime māh-i perī peyker
Göreydi yareler göz göz açılmış sinem elbet

- 4 Yağıp tennür firqatde gönül muğumu helāk olursa
Hayıflar bulmadım cāh-i selāmet olmadı hürmet
- 41b. 5 Firāğ-i hasreti yarla yağıp yağıladıq Haydar
Meyr olmadı kendi şayf-ı bi-çāreye vuşlat

28

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey periser cām-ı aşkıñ neylesin ab-ı hayat
Nüş edenler çekmesin 'ālemdede hıç harf-i memāt
- 2 Mülk-i hunuñda görenler dāne-i hāliñ seniñ
Dām-i zūlfüne düşenler okusun gayrı nīmān
- 3 Heb cihān la' l-i rāhıñ āvāresi olmuş beñim
Neş'e yāb olmuş yeter 'ālem kamu mest-i harāb
- 4 Muşhaf-i rüyene her kim ki ede çün bir şaır
'Ākıbet-i hazelan cāhı toldurur mişl-i qazan
- 5 Bir geda kemter kulundur dilberā Haydar seniñ
Bu sene hüsñüñ gönlünden ver aña bir gül zekān

29

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Kimden iştikār etsem keyfiyet-i aşkı 'aceb
Söylemez bilmez bilir bu hey'et-i aşkı 'aceb
- 2 Macerayı aşka dağaq olmuş aşlā kimse yok
Nice bir ben çekem bir miñnet-i aşkı 'aceb

- 3 Ermemiş alşına geçse ħor eren vermez şabr
 Kanda taḥşil ayasım bu rek‘at-i ‘aşkı ‘aceb
- 4 Bend olup bir ġamzesi cellād ħūn-rīz dilbere
 Var mıdır ‘ömründe görmüş raḫat ‘aşkı ‘aceb
- 5 Ḥaydara biz macerayı ‘aşkıda derdine bul derman ḫaber
 Nice fark etmeli derdinden şaḫ-i ‘aşkı ‘aceb

30

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- 1 Nıgeh-i dilde bu ġün hemetle tenlerde gez
 Nüş edip ‘aşkıñ şaraba şaḫtla nerelerde gez
- 42a. 2 Bezme gelse her fecre ol mah-i rū-şāh-ı nazla
 Muḫrib-i sāḫi naza riḫkatle nerelerde gez
- 3 ‘Ārz-ı la‘l-i leb canan için şabaḫ mā
 Ḥıdmet ḫūyān şāha zaḫmet ile nerelerde gez
- 4 Ol raḫībūñ ḫatline ferman buyurmuş kim beñim
 Ğamze-i cellād cana şefkatle nerelerde gez
- 5 Mende leb esa bu bezm-i dilde Ḥaydar dā’imā
 Bir ġül-i ra‘na için şohbetler nerelerde gez

31

Müstef‘ilūn Müstef‘ilūn Müstef‘ilūn Müstef‘ilūn

- 1 Çünkü olduḫ beter ezel mestane-i bezm-i elest
 Tanımdır ‘ālemde derlerse bize bāde-i perest

- 2 Pāk- bi- pervā bu gün kuşur-ı ‘ aşk olam ne ğam
Olmuşuz biz bade-i cāmı ene’l-Ḥaḫḫ ile mest
- 3 Biz ḫaraban ehliyiz çekdüñ sevdāna destimiz
Şiše nāmūs ārī celibdir ḫaldı şikest
- 4 Ḥun eşkimizle saldıñ biz gönül āyinesin
Bezm-i dildara ezelden olmuşuz vā‘ aṭ nişest
- 5 Genc-i esrar-ı ḫaḫīkatdır bu Ḥaydar ḫıl mezar
Açma her narana herkez örmeye yegane dest

32

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Şanma ey dilber bu feryādım şikāyettir saña
Şāh-i ‘ ālemsin benden ḫālīm şikāyettir saña
- 2 Söz yeri geldikçe dersen bir mürüvvet kāniyem
‘ Āşīḫa cevri eylemek zāhir ‘ ināyetdir saña
- 3 Kāse-i vaşlüñ şunarsa bāde kevnānāz ile
Bende ne cur‘ a-i zehri şun şeymātdır saña
- 4 Cana geçdi ğamze-i celladla ey afet-i nigāh
Dökülen ḫun sereşkim heb ‘ adāletdir saña
- 42b. 5 Durdurup ḫüsnüñ girilen kāfir raḫıbe nazla
Rüz u şeb bu Ḥaydarıñ zārı şefahatdır saña

33

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Hüsni-i 'aşkıñla şāha pejmürde mest-i dīndeyiz
Köşe-i meyḥānede bāde pürseni rindeyiz
- 2 Çeşmine müştāk olalı bu dil-i āvāremiz
Genc-i firḫatde hemīşe yek nişest-i rindeyiz
- 3 Mescīdi zāhidi kıldım fūrūḫāt men yek pula
'Āşıkı şörbedeyiz bezm-i elest-i rindeyiz
- 4 Terk edip geçdim şu kālāy-ı zūhdüne vā' izā
Biz ḫarayab ehliyiz sine-sikeşt-i rindeyiz
- 5 Bülbül esā bir gül-i ziyā için şabāḫ mā
Āh-i zār etmekdeyiz bezm-i elest-i rindeyiz
- 6 Tā ezelden Ḥaydara nūr-ı cemāl-i vaşlına
Ḥasret-i arzūkeşiz pür-ḫūn dest-i rindeyiz

34

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 1 Cāna-kār etdi ağıtdım nār-ı ḫasret-i ayrılık
Bağdı yandırdı derd-i ğam sūz-ı firḫat-i ayrılık
- 2 Gözlerim görmez cihānı ağlamağdan rūz u şeb
Olmaya hoş rāzıyam böyle ne ḫācet ayrılık
- 3 Görmeseydim tā ezelden keşke veche pākini
Şimdi olmazdı derdinde ğam-i sıklet ayrılık

- 4 Perçem-i semûruna dil ھum be ھum olmuş üñer
Araya girdi ayırdı şāna ğaflet ayrılık
- 5 Bu imiş taқdīr-i Һaққ rûz-ı ezelden sevdiğim
Levh-i maھfuzda yazılmış ھاţţ-i firқat ayrılık
- 6 Rûz u şeb şeyda mişāl feryād eder Һaydar ҡuluñ
43a. Ҷomadı zerre eser cānimda raھat ayrılık

35

ҲURÛFU'Ş-ŞE

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ğarқ-ı dider o māhiñ heb ھarāmān olmaқ bā' is
Rūھ-ı revnāқ-fezāsıdır gülistān olmaқ bā' is
- 2 Cemāliyle celāliyle hemīşe feyz-i ھürşīdi
Budur ancaқ bu 'ālemde duraھşān olmaқ bā' is
- 3 Cemāliyle celālīdir o mihr-i 'ālem araniñ
Cihānda şayıkla dā'imā zemistān olmaқ bā' is
- 4 Mana' -i ھüsnüne çarşıda heb meşteri 'ālem
Kemāl-i rācidir böyle қанan olmaқ bā' is
- 5 Bütün üftādegāniñ her biri firқatde ah eyler
Fiğān-i 'āşıkāndır bu senemdān olmaқ bā' is
- 6 Nigāh-ı iltifātıdır raқībe şāh-ı ھübāniñ
Sırr-ı kūyun boyunca ceng-i қан olmaқ bā' is
- 7 Ārā u şivesin Һaydara şūھuñ çekme pek müşkil
Göñüller inişi 'aşkıyla pūryān olmaқ bā' is

36

HURÜFÜ'L-CİM

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

- 1 Dilanüş et bu şeb gül bāde hamrāyı ʔolununca
Şürü' et ağaza şeydāki takūn ʔolununca
- 2 Mesti gūş eyleyen yansın yıkılsın yaķasın yırtar
Sine sen seniñle der kim ferāh yayını bulunca
- 3 Özün şaf et sipür sil ayine ķalbini pāk eyle
Şapıtma rāhını gözle yoluñ gel ʔođru yol bulunca
- 4 Menādiler nidā eyler Yusuf-ı ' aşķ-ı sevdāde
Kim gelsin bu şeb ta' nı rüsvaylığı boyunca
- 43b. 5 Ene'l-Ĥaķķ genciniñ meftā şana mażhar olan gülsün
Ki içmez bāde cismiñ bende-i ğam göz göz olunca
- 6 Sözüm bir ķalsalar rü-ğam serim tenden cüdā Ĥaydar
Elest-i bezminde içdim cur' a-i cānān ʔoyunca

37

Fa'ülün Fa'ülün Fa'ülün Fa'ülün

- 1 Göñül düşdü gene bir şūĥ-ı cihāna
Ĥađırup ' aķlımı eyledi nārāc
- 2 Çaresiz bend oldu zūlf-i canāna
Görünce eyle bende sükker-i güllāc
- 3 Düşürdü ' aķıbet-kārımı zāra
Gülşeni rütbede ğonca-i ĥāna

- 4 Cemāl-i hüsnünde ‘afed-i seyyāre
Tolanur ka‘be-i manend-i şacac
- 5 ‘Ārs-ı la‘inde hāl hindüler
Dökülmüş gerdāna siyāh-ı geyüler
- 6 Serāpā müzeyyen o sim-i pāzūlar
Bulunmaz şatırı cümleye ser-tāc
- 7 Hāydarā rāzımı heb kalem beyān
Seraser ‘aşkıyla yanar bu cihān
- 8 El çekip cümliden olurdu nihān
Menā‘-i hüsnünden bir kez olan bāc

38

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ġazübān-ı haṭṭab etme kıluna söyle nedir şuc
Helāk oldum firākıñla bendenle cāna eder hūrūc
- 2 Nedir cürmüm ne a‘yānım ne günāh eyledim bilmem
Efendim kılunum kurbānım rāhına mişl-i fūc
- 3 Oyup o kāfir bir rüy-i raķibiñ sözün böyle
Beni inişlere bakıp biraķma ey perü meflūc
- 44a. 4 Gören bu sinem özde dağ-i ‘aşkıñ yarası ağlar
Seniñ hiç zerre rāhıñ yok benim āhım bilmem tūnuc
- 5 Niyāzım hāzret-i Hāķdan budur her dem benim dilber
Sürüne yüzü üstüne raķibdir benāb ya‘nıp

- 6 Bu ‘aşkıñ macerasından hele şor Hıydarada bir kez
Seniñ sevdān ile addi bu güldü bir kemān merzüc

39

HURÜFÜ’L-HĀ

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Muħarrem-i cānān olup vuşlat bulan Şeyma ferāħ
Hem demi hem şivekārı rüz u şeb ħala ferāħ
- 2 Gel temāşa eyleyip bezmiñ ferāħyāb olmada
Neş’e bāb olsun cū vermekde mey-i hayā ferāħ
- 3 Bülbülü şürbideniñ zārına nisbet dā’imā
Ėonca-i la‘l-i lebiñ dā’im eder yağma ferāħ
- 4 Kim nā’il olma meşker bir selam lütfuna
Güne nāz ile eder ol mehi istiğna ferāħ
- 5 Şöyle bir baqmış ki vuşlat bezminiñ çer‘ ağını
Cur‘ ası sine-i cānānadır gencenā ferāħ
- 6 Hıydarada taşlarla dögesin sīneni şimden gerü
Hem demi hem muħarremi ol dillerin şeyda ferāħ

40

Mütefā‘ilün Fa‘ülün Mütefā‘ilün Fa‘ülün

- 1 Zelām ab‘amı bider esā eyler ol perü ferāħ
Muħabbet gence-i la‘l-i lebidir yauti meftāħ
- 2 Yañarım āteş-i‘aşkıy ile şeb tā seħer cānım
Ne şem‘a-i kāfir ne yazar beheşt ferāħ

- 3 Firāk-i ‘aşkla üftāde feryād eder ağlar
Yanıp yakılmada diller mişāl inişi dūzah
- 44b. 4 Mürüvvet bābına ašlā kıadem başmaz dil-i zāra
Raķīb bir rūy kāfir eder o şūh-ı ğam ifrāh
- 5 Bu ‘aşkıñ macerasından ğına geldi yanar oldum
Mecālim kıalmadı ašlā derd-i ğam eyledi izāh
- 6 Niķālse Ğaydara yakdım ķerağımı vuşlat bir şeb
Ne bilsen zāhidi ķūrşin heman derdine eder tāc

41

ĞURŪF Ğ

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Egim ķarn-ı dıraht-ı tūbadan irilme bir şāhtır
Geķünur sāye lūtfunda bi-keseler ūlū şāhtır
- 2 Niĝāhüñ mest edip ‘ayaķları fevgandır şarāblar
Hemīşe vā‘ iziñ kıyl u bāĝı ķurusu rāzzdır
- 3 Cemāliñ pūr-nevī nūr u zıyā başş etti ķūrşide
Anı inkār eden zāhid ne bulsun kendi ķüstāķdır
- 4 Kıaramūş etdi ‘aşıkklar şarāb-i la‘l devrinde
Öte dilleri ķaşr nu‘mān ki ķüsñüñ Firdevs-i kāķdır
- 5 Kıurudum tay mişāl yandım aķıtdım sūz-i ‘aşkıñla
Sinem ac bir naķar eyleki ĝör ki beni sevrāzdır
- 6 Baķıp al sūzana yakma ķulundur Ğaydarı nāra
Raķīb ķūşa bilir sensin ilcāk merdümü mā ķazar

42

HURÛF-İ DĀL

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Emān ey gözleri ahū kerem bābīñ güşād eyle
Bu miḥnet ḥāniden cānā gönül murḡuñ azād eyle
- 2 Ḥarāb etti firāķı ḥasret gel rāḥlarıñ baḡrım
İnāyet kıl qarīb-i üftādeni lüṭfuñla şād eyle
- 45a. 3 Siyāh-i dūd-ı āhım ser çekip eflāk zābt ideni
Fiḡānım gūş edip cānā virāne kılayım ābād eyle
- 4 Bu dehriñ şāhısın üftādeler ihtār gelmişdir
Efendim derd-i ḥüsnüñ geçmiden mülküm ābād eyle
- 5 Hezārān eylediñ cūzi baña ey cefā meşreb
Ne raḥm kıl bu Ḥaydar kemterine bir murād eyle

43

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Sevādan destüñ al ey dil seni pek eylerim berbād
Hevā-yı zühde meyl etme anı naķş eylemiş Behzād
- 2 Çerāḡ-i nūr-ı zātı uyandır canda ey şofū
Kıalıp māh-ı muḥarremde dem-i şehindādın feryād
- 3 Ene'l-Ḥaķķ sırrına vaķıf ola tenden şor bu esrār
Resülüñ kurretü'l-ayn ḥüsni nicedir imdād
- 4 Ferāḥ-ı kesb eyleyip kavm-i Yezid kııldı döküp birām
Hezārān şadd hezār la' net Yezidin cānına her yād

- 5 Mühibb-i hānedan giryān giryān sine çāk eyler
Şafādan çeşmin kaṭ' a görünmez neş'e-i dilşād
- 6 Kuru bir şavm şalan ile bulurum haḫsa haḫkı
Seni ol tesbīḫ-i estağfir ise eylemez azād
- 7 Hemān Allāh Muḫammed Ḥaydarı Kerrār ede imdād
eder meydānda cān feryād bu Ḥaydar her çi yād ebād

44

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şaḫlarım ey māh-rū müjgānını sīnemde ben
Nice bir dem durayım firḫatle yād bu ḡamda ben
- 2 Āh kim bu 'ālemi girdinde aṣlā gülmedim
Bilmezem baḡımı ḫaşre deḡin elemdeyin
- 3 La' l-i ruḫsārīñ için şeb tā seḫere feryādeyim
Ḥarla eşkim zabt olunmaz ḫalmışım pür-demdeyin
- 45b. 4 Zūlm ederse 'āşıkı üftāde bī-çāresine
Yenildim ey bi-vefā söyle saña 'ālemde ben
- 5 Ḥaydarı naşib eylediñ seḫr cefāya padişah
Çekeyim bī-ṭāb olunca firḫat bu ḡamda ben

45

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Felek bir kere şād etmez gönül ḡamina ola azād
Firāḫ-ı yār ile cānı tenim etmektedir bir yād

- 2 Eger çi görse bir lahza ferahyāb olduğım zālīm
Erip yādı şarşar esā eder bu gelenmi nāşād
- 3 Yıķılsın gülşen-i bāğ-i cihāniñ gerze-nāk olsun
Bi-çāre ‘ anda leyle şabağdañ kalmağla dürr feryād
- 4 Küşād-ı yasemin reyhān Nesīmi faşl dūrniyāde
Firār-i gonca-i şarīriñ terhūm etmeyip Behzād
- 5 Mertebe-i muhlis-i yāre mest olsam eger bir kez
Yağar bu kalb-i mecrūhum hiç etmez zerre bir abād
- 6 Halāş olmaz gönül ğamdan ki Hāydar şādmān olsun
‘ İnāyet kimsede yoğ kim görüp hālīm ede imdād

46

Mütefā‘ ilün Fe‘ülün Mütefā‘ ilün Fe‘ülün

- 1 Beni nāra yağan Hāğdan dilerim ki orda yansın
Çü pervāz eyledi cānım bedenden ten yerde yansın
- 2 Serāser yağdı dil-i şehriñ vīrān etti harīķ ‘ aşğ
Ne kaldı yanmadıķ cismimde ki diyem şu da yansın
- 3 Anı ğamdan felekde zühresi sarardı hūrşīdin
Sirişkim mevc-i ‘ ummānı bulandırdı şuda yansın
- 4 Erişdi ‘ alevī āhı işyānım ‘ arş-ı a‘ lāya
Yanūñca mihr-i māh nāra gedāñiler nerde yansın
- 5 Ben ol Hāydariyem geçdim cihāndan cāndan tenden
46a. Yuşūfi sende geç bizden seniñ penden o da yansın

47

HURÛF-İ ZÂL

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Bizi aldanmaya gör ol ğam efrâzı kavrar kımpâz
Eda ile gelir üftâdeye nâz ederek dilbâz
- 2 Murâdı aldanıp perrâdeden atmağdır ' uşşâkı
Bilir mi hiç ki bir ipde nice oynar iki cambâz
- 3 Elinde kâse-i gül-gün döner rakş ile meydânda
Bırakmak kaçdı ser-gerdân virip bir iki cân beyân
- 4 Gide muhikķice aĝyarla ede gülüşünde ' ışretle
Gülistân-ı dehandan ' âşıkı şeydâlar ayrılmaz
- 5 Bırakırlar peşin cânım hele şabr eyle şırayla bir eyyâm
Açılmış ğoncalar bulsun kemâliñ geçer ey mümtâz
- 6 Gelirsen sende bir ğün Ğaydarıñ sözüne ey ' âķıbet
Hele geçer sin aradan bu dem ile bir iki kış yaz

48

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Bi-ĥamdillâh bugün vuşlat uyandırdım pür u tâze
Toladım kıollarım boynuna şarmışdım o mümtâza
- 2 Kemân erirler terza lerzenâk oldu dil-i zârım
Ğarzüyâz şehi mümtâz şürü' edince şâh-i tâze
- 3 Amânsız ğamze-i cellâd geğerdi ĥâne-i cânâ
Nice taķat geğerse dil nigâhı çeşm-i mestâne

4 Taḥammül edemez tınc olsa bağrı buna insānıñ
Eridir o mey-i ‘aşkı ḥaḳıḳat gelse niyāda

5 Aradım ḳalmadı elde görünce Ḥaydara yandım
Rūḥ-i cānāna pervane deş-i dil düşdi pervāze

46b 49

ḤURŪF-İ RĀ

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1 Ezelden dilde müştāḳım cemāl-i şem‘ -i dildāra
Anüñçün düşmüşüm şeb tā seḫer feryād-i efkāra

2 Yanar tennūr ḳalmadı ḫarıḳ-ı ülfet-i cānān
Serāpā ḳalmadı yandı vücūdum döndü pür-nāra

3 Niḫalī şevḳ-i dilberle düşüp mesti ḫarab oldum
Tesellī-i vuşlat yarla gönül bi-çāre avāre

4 Mücellā tiğ-i ‘aşkıñ ğamzesi ḳanan-ı cānımdan
Geçüp tā ḳalbime erip ayırdı ḳalmadı derdine yāre

5 Degildir ‘ayında zerre cihānıñ māh-ı tābānı
Ta‘ aşşuḳ etmişem ḳalibil eydin şems-i ḫünkāra

6 Elif mīm ‘ayn lāmuñ sırrına mazḫar ola lebün
Çü bildim añladım verdim cihānüñ varan ağyara

7 Oḳudum içdi ḫarf yeduren aldım idrāk
Hele on derdine ḫurūfuñ aşlını bildirdim ol yāre

8 Varıp bir noḳtadan keşf eyledim bir sırr-ı Mevlāyı
Ne gördümse gene kendim de gördüm Ḥaydar eşkāre

50

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün

- 1 Fenādan geçdim ise gel gönül toğru tahtedār ol
Seni pek incidir rüsvāy ederim gel baña yār ol
- 2 Tevellāy-1 teberrāy-1 tecellāy-1 tesellāy
Ferāmüş eylediñ çünkü haķıķat bağında yār ol
- 3 ' Aķl bulur fakr-ı kāmçımı kuşaddım menzile seni
Dolaş bir heft-i eflākı deyü nefsine süvār ol
- 4 Elest bezminde açdınsa eger çi çer' a-i ' aşķı
Ene'l-Haķķ rāhına koy baş yürü Manşūr gibi dār ol
- 5 Seni yalan yalan bilsin yalan bilmez hayr şorsun
Bu ' aşķıñ macerasında Nesīmī-veş yüzül zār ol
- 47a. 6 Rücū' etme Haķķıñ rāh-i haķıķaķ ne gözüm nūru
Ederlerse seni şadd pārede sen sarar sarar ol
- 7 Bulunmaz haddı pāyānı bu yer bağrı mu' azzamdır
Bu ' ummān içre tal sende yürü var bir der-kenār ol
- 8 Bu pendim köşene nem-güş ola Haydar seniñ dā'im
İkilikden rücū' et vađdetde teslim-i hünkār ol

51

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

- 1 Çekdigim dert şadd hezār oldu hezārān şadd hezār
Miħnet ğam buldu kaddim cā-elem kıldı bi-zār

- 2 Gez kendi derdimiñ dermānı derdimmiş meger
Bilmez iremde eyleme dedim rüz şeb ahle zār
- 3 Men arardım ki ṭabīb nerdedir ḳanda bulam
Ol ise kim mülk-i dilde ḥükm edermiş şehr-bār
- 4 Derd baña derman baña miḥnet baña iḥsān baña
Neyleyem men ḥāziḳ-i Loḳmān istemem tımār
- 5 Silmeden tā ins-i ḳalbiñ melāmet pasını
Gitmedi dilden enāniyet olmadı keşf esrār
- 6 Etmeden çeşmiñ küşād şem‘ iñ ziyāsın kim görür
Gör giydir destinde ‘aşācāh görmez eşkār
- 7 Sūy-ı taḳvādan geçü kālāy zühdü yaḳmışam
İkilikden ḳurtulup rāḥda buldum ne kim var
- 8 Ḥaḳtadır Ḥālīḳ nedir ādem nedir hevā nedir
Seyr-i sırrullāh Ḥaydar mīm elif ‘ayn settār

52

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Āh kim bu sinem üzere göz göz oldu yara
Yaralar işler olunmaz çekdim yok çäreler
- 2 Çäreler bulmaz ṭabībim olsa Loḳmān derdime
Derdime dermān benim derdim gene āvāreler
- 47b. 3 Kim bilmez çekdigim bu macerayı ‘aşḳ benim
‘Aşḳ benim yaḳıp ḳavurmaḳta gece gündüz tenim

- 4 Tenim içre kurudu kanım yıkıldı bende ğam
Bende ğam tutmaz temel dā'im yaçar mihr pāreler
- 5 Pend ü nuşhuñ terk it vā' iz beni koy hālime
Hālime birağ yanayım seyre yağ meş' ālemi
- 6 Meş' alem derdine yağda agāh ol āhu alma
Āhu almadan al hayr nice yañar pervāneler
- 7 Haydariñ āh ile iñler asmān nüh felek
Ne felek hükümünde Hağğı zıkr eder insi melek
- 8 Mülk-i melek melekuta kadem başmağ dilek
Melek eyleyen bu rāhı cismini biñ yaralar

53

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Rağma meyl eyle biraz dil-i murğ zār oldu yeter
Çekmiden cevr ü cefāyı cān bi-zār oldu yeter
- 2 Kılmadan bir kere şādān kāle-i vaşlıñ eyle
Ağlamağtan gözlerim kanlı pür-nār oldu yeter
- 3 Ğonca ruhsārına naşib eyledin şeydā beni
Gülüşünü du-bende cismim tar mār oldu yeter
- 4 Cām-i vaşlıñla beni şād etmiden ey dilberā
Hasreti şevğ-i lebiñle dil tımār oldu yeter
- 5 Pister-i ğamda birağmağsa murādın tā nevān
Verdiğñ bu sineme yara bi-zār oldu yeter

- 6 Bu seniñ sevdāy-ı ‘aşkına düşeli ey melek
 Kafes-i tende bu cānım tār u mār oldu yeter
- 7 Haydarıñ hāliñ hayr olmak dilersen sevdiğim
 Bāğbān-ı ‘aşka şor yandı ğubār oldu yeter

54

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 48a. 1 Dilberā vuşlat çerāğı nare mi bildireyim
 Rüz u şeb şeydā mişāl gülzāra mı bildireyim
- 2 Şol siyāh zūlf-i perişānından özge ey şanem
 Dāde mi kuruşun mu hünkāra mı bildireyim
- 3 Gülüşün hüsñünde var kim dāne-i hālūñ seniñ
 Yara mı zinnūre mi yüzkāre mi bildireyim
- 4 Cur‘ a-i ‘aşkıñla ederse beni çün tā ezel
 Yara mı ğam hāre mi aġyāra mı bildireyim
- 5 Teşne leb yandım emān kandır beni ey pādişāh
 Haydarı getir ğam-i pür-nāre mi bildireyim

55

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Hūblar serdār ararsa işte serdar Muştafā
 Dilberi ğaddar ararsa işte ğaddar Muştafā
- 2 Ben taħammül eyleyip cevrine tākāt etmedim
 Ma‘ deni cūy-ı cefākān kār sitemkār Muştafā

- 3 Rām-i zülfünden ḥalāş olmaz gerdān dil şadd olur
Kārımı şabāḥım mā kıldı benim zār Muştafā
- 4 Gülüşünü eyler firāmūş görse bülbül vechini
Gül cemāline göreler gülüşünü gülzār Muştafā
- 5 Bilsen şadd-i bi-ṭarāb etmek diler ruḥsārını
Görmesen vechiñ cemāline niḳābdār Muştafā
- 6 Ka‘be-i vaşlıñla şād olmaḳ diler üftādelər
Sünbülü per ü perīşān kıldı efkār Muştafā
- 7 Görmemiş çeşm-i felek mişlini Yūsufdan berü
Ḥaydarı vaşfında kıldı münhā eş‘ār Muştafā

56

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Niḡāhıñ cāna cān diler niḡāh yana ol dil zāra
Şarardı bir gün gül cismim yañarım rüz u şeb nāra
- 48b. 2 Gezerken kendi ḥālimde ‘aceb sevdāya düşsem oldum
Seherde ‘anda leb-gūş etmeye gitdimdi gülzāra
- 3 Nazar kıldım ki ra‘nālar içilmiş ‘andelīb ağlar
Sitem eyleyip cilve-i ḥālimi düşdüm efkāra
- 4 Ağāzı nāle bülbüle tuṭuş faḥr-ı gülüşe heb
Bu çoğ iken yarası bu sineme derdim hezār yāra
- 5 Hemişe köşe-i firḳatde kārım uzar oldu
Bu miḥnet ḥāne de dermān bulunmaz şimdī men ḥāre

- 6 Hezārān derdim bi-zār sevdā bī-zār-ı miḥnet bu ğam çare
Nesīmī şabāḥ dem erdi ‘ ināyet mi dil-i zāra
- 7 Felekler dūd-ı āhımdan olup ta‘ cize kan ağlar
Esīr-i ‘ aşk sevdā-veş gitti asmān kara
- 8 Gedāñiler yañar meş‘ al gibi suzī firākımla
Şarardı zühresi māhıñ düşünce Ḥaydarı zāra

57

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Bildim ki ey felek meşreb beni zār eyledin
Dūzah-i firqatde koyup cismimi nār eyledin
- 2 Güzellerimden kātili aramak ettirip firqat ile
Pister-i ğamda bırakıp derdle mār eyledin
- 3 Cigerim göz göz kalıp müjgān-ı ḥün-riz ile
Çekdirip ḥüb-i nāleler nāy-ı esā izhār eyledin
- 4 Cur‘ a-i ‘ aşkıñ şunıp kaldın beni mest ü ḥarāb
Manşūr-āsā zülfün tārına vāde-i gühsār eyledin
- 5 Gülşen-i ḥüsnüne şeydā naşib edip mürğ-i dili
Bir ğazabla neyledim ki vaṭanım ḥār eyledin
- 6 Götürüp rüy-ı vefā kıldın esīr-i kayd-ı ter
Merḍür esā zülfünüñ nārına berdār eyledin
- 7 Ḥaydarı bi-çāre-i ‘ aşkıñla rüsvāy eyledin
49a. Ey felek meşreb cefā cū ‘ āleme bār eyledin

58

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Felekler ey kemān ayrı an alar ah u zārımdan
Tutuřtu ubbe-i mīnā firāı sūzi nārımdan
- 2 arardı zūhresi māh-ı cihānıñ dūd-ı āhımla
Biz ey bi-vefā ki dedin ayırdın beni yārımdan
- 3 Eger bir dīn ayrı kāfire keşf eyleyem rāzım
Gelirdi īmāna mula benim eşki řerārımdan
- 4 Geirdin 'ōmrümü amla benim ey řū cefā meřreb
Bıradın genc-i şasretde ayırıp nazlı yarımnden
- 5 Sīnemde gōz gōz işler aneri rīř-i amıñ zālīm
Bōlündü bar-i 'ummān mevce-i eřmi pūr-kārımdan
- 6 o yansın bir zamān bu 'Alevī 'aş ey amer-al' at
Su yetmez eritmede derdim be-dem şev rüzgarımdan
- 7 Eger ölür isem aydarı viřāli yar bulmazdan
ıar tā řařrederek bu dūd-ı āhım bil ararmadan

59

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āh kim bu geri meyānım şasreti yar el-emān
Dilde āat oymadı zerrece ah zār el-emān
- 2 Bir inişdir ki gōñül şehrinde tuttu ün arār
Durmaz esmekde tenevvūr 'ařa yūzkār el-emān

- 3 Nice feryād etmeyem tende yañar cān u tenim
Giyseler raħm eyleyip olmaz vefādar el-emān
- 4 Ben diyār-i ğurbete düşdüm düşeliden beru
Gelmedi bir kez selāmiñ seyf-i ğaddar el-emān
- 5 Nice hayran olma sen dil zülfünüñ berdārına
‘ Ārızımı rüyetde tekmil seyr-i gülzār el-emān
- 6 Muşhaf-ı ğüsnüñde tekmil eyledim men dersimi
Der ğibi derdim derdinim ne ki var el-emān
- 49b. 7 Ğaydarı bi-çāre ‘ aşkıñla helāk olur ise
Tarihim mezar taşımnda ol yadigār el-emān

60

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 ˆTal‘ at-ı ğüsnüñ cihāna verdi revnağ-ı eşkār
‘ Āşıkı bi-çāreler ‘ aşkıñla olsun tār u mār
- 2 Sen safāda ol heman o rengi şañam özde beñim
Cāna vara rāhına üftādelerüñ leyl-i nehār
- 3 ‘ Āķıbet zülf-i siyāhkārına bend etdi beni
Yanayım süz-i raħtına ğalaraq āh ile zār
- 4 Dūd-ı āhım başım özde sāyebān oldu benim
Kışveri ğam şāhıyam bu tēc-ı devlet iftihār
- 5 Ğasreti la‘ liñle dil şana zebün-ı derd-i ğam
Şun lebiñ cur‘ asını şaħt-i yola bulur mār

- 6 Bulurum ğamze-i cellādüñla ey dilber seniñ
Kıldıđıñ ‘ aşık helāk oldu efendim bî-şumār
- 7 İşte bir de ben olam kırbān ‘ aşkıñ ey berü
Tā ezelden ‘ aşıkıñ maqsūdu tiğ-i zülfiķār
- 8 Kırusun ‘ ālem ki kıatl olmuş bi-çāre Hāydarı
Rāzıyam her şorana ne kıalsın etdim ihtiyār

61

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Düşürsem kıanda bir yara göñül bu kār eder bahtım
Ferşāb eylemez aşlā işim ah u zār ider bahtım
- 2 Güşād olsa felek de kim ki bir ğonca-i ra‘ nā
Erişip yād şarşar deş hemān tār u mār eder bahtım
- 3 Olursam tanımdır Mecnūn yārin şadd-i ‘ aşkıñla
Vallākin Leylāyı bu çeşmime ağyār eder bahtım
- 4 Sinemi deş bozulsam geceler rahm eylemez aşlā
Gene kendi ateşimle beni izhār eder bahtım
- 50a. 5 Nazar kııl Hāydarı ‘ aşkıñ kemānıñ nice çekmiştir
Keşā keş ğam ile aşar bu cānım mār eder bahtım

62

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Nidendir ki ‘ aceb ‘ aşık olan dildār için ağlar
Firāmüş eyleyip kādın hemān bir yār için ağlar

- 2 Cihānüñ naqş-ı ‘ ünvān degildir zerre ‘ aynında
Görünmez çeşmine gün mekân didār için ağlar
- 3 Güşād gonca-i ra‘ nā nesīmī faşl-ı ra‘ nāda
Bi-çāre ‘ anda lebler hūzn ile gülzār için ağlar
- 4 Degildir havf-ı merg zerre ta‘ accüb şunda ‘ aynında
Döner pervāneler şem‘ -i vişāle nār için ağlar
- 5 Bitirmiş zāhidi gör sermāye-i zihni dinsiz
Oturmuş göreñ esā durmayıp ezkā için
- 6 ‘ İbāret çün giydir kim mescīde şofū dermānī
Çalınmış şopası gördüm ora bir hār için ağlar
- 7 Ene’l-Haqq sırrına vākıf ola lebin birü Hāydar
Göñül Manşūr gibi şabāhı mār ber-dār için ağlar

63

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Göñül ‘ aşkı şararan ile yañar Allāh Hū ağlar
Tutuşmuş bir şeymā‘ inla yañar Allāh deyü ağlar
- 2 Seherde ol Nesīmī ‘ aşk firāvān eyledi derdim
Bidende cān şadākatle yañar Allāh deyü ağlar
- 3 Açılmaz zulmünü gamdan dil-i mecrūh-i nālānım
Şeb tā şabāh bu hāetle yañar Allāh deyü ağlar
- 4 Nazar kıldım ki gülüşünde bi-çāre ‘ anda leblerde
Serāpā sūz-ı firkatle yañar Allāh deyü ağlar

- 50b. 5 Vişāl arzusuyla pervāne-i bi-çāreler Hāydar
Dönerek şem' i raḫatla yañar Allāh deyü ağlar

64

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Buñu mest şarayım zāhidā eşk-i ḫumarımla
Boyandım çer' a-i cām ana ḫaḫ şerārım ile
- 2 Gene baḫri cünūnum çoşa geldi mevc nūr şaf şaf
Bulandurdım yedi baḫri firāḫı rüzkāmla ile
- 3 Beni incitme ey vā' iz yürü var benden gözet
Seraser tanımdır yansa cihān bu sūz zārımla
- 4 Görünmez bizlere meyḫāne mescid meskenim dağlar
Elest bezminde mesttir bāde-i la' l nigārımla
- 5 Biz ol dinde-i mest-i ḫarābız bizde 'ār olmaz
Yañayım Hāydar bende eleşme kendi nārımla

65

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilātün

- 1 Vişāl-i zāt ḫaḫḫdan maḫbūb-ı didārımı gördüm
Şeker ki ḫazret-i yāri ḫudāya yār mı gördüm
- 2 Çekerdim ḫābe ḫavseyniñ şehinşāhı ḫasretimle
Şaḫrgāh-ı beyt-i raḫmāndan bu şeb-i ikrār mı gördüm
- 3 Hatta şānında tekmil eyledim evrād-ı ezkārim
Oḫursam şabaḫ-dem püryāndım ezkārimı gördüm

4 Gelip çāk eylesinler sinemi billāhi lā demem
Muḥammed Aḥmedi Maḥmūd gibi ḥünkārımı gördüm

5 Çevirmem rüyemi Ḥaydar sözüm birdir ana ḥaḳda
Bu ʿaşkıñ macerasında bu gün ber-dārımı gördüm

66

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

1 Yañar cān u benim cānā firākiñ cāna-kār etti
Bu ḥasret nārı geçti tā dil-i cānda ḳarār etti

2 Su yetmez ḥaşre-dek bu ʿAlevī ʿaşkı firāvānım
Siyāh-i dūd-ı āhım ʿālemi cāndan bi-zār etti

51a. 3 Gülistān-ı rūḥunda bülbül-i nālān iken cānım
Erişdi yād-ı şarşar nā-gehān āh tār u mār eder

4 Nihāl-i ḡonca-i vaşlıñla şādān ölmeden diler
Felek köşe-i miḥnetde kārım āh ile zār etti

5 Cemāliñ şemʿine pervāne-i sūzān iken Ḥaydar
Desti zülfüne ol mehperi ithām-dār etti

67

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

1 Çevirdi devrin yanam cānım felek ḥürşid-veş ḥūblar
Ölünce ʿaḳlımı yağmaladı da gitti maḥbūblar

2 Ḥarāb oldu vücūdum ʿaşḳ elinde ne çāresi ḳaldım
Ezelden ʿādet olmuş yanmadadır nāra maḥbūblar

- 3 Açıldı yaralar göz göz sīnemde işler ey zāhid
Hele bir icde yār ile nicedir bağı oyublar
- 4 Varıp ‘ arz etmeye hālīm mecālim yok perī tāze
Yüzüm hāk sürüp destini öpsem mişl-i mergūblar
- 5 Fāl ol poṭa-i ‘ aşkda Ḥaydar ayān hele bir eyyām
Süzülsün kalmasın kef ḥasretime çeke Ya‘ kublār

68

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Kalmadı ‘ ālemde cāna ehl-i ‘ aşka i‘ tibār
Ḳadr-i kıymet bir yalan yok terk-i cemāl oldu kibār
- 2 Āhene zerdir diyü o sırr-ı bī-gümüş gördüler
Şırça-i cevherden ey dil fark edene yok arar kim
- 3 Ey gönül çāk başına genc-i firākāt hırkāsın
Ḳadrini ehl-i ma‘ ārifīñ yalan yok kim sorar
- 4 Rūz u şeb düşmüş cihān bu ‘ ayş u ‘ işrete oğlan
Her biri bir iki oğlan taşar eyler iftiḥār
- 5 Böyle sen gūş eylemez kimse ḥaḳīḳat şabaḥtañ
Ḥāmūş ol ölme satmadan rāh-ı Ḥaḳḳı yok arar
- 51b. 6 Sen seni medḥ eyleme zem eyleme sen ‘ ālem seni
Ḥaḳ bilir mü’ min olanıñ ḳalbini leyl-i nehār
- 7 Ḥaydara şaşma şaḳın rāniñ şaşırma kendine
Her işiñ eyle tevekkül ḥoş kıla pür-derd-kār

69

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey felek n'etdim saña kārım benim zār eylediñ
Yādım aldım 'ākıbet gülşenimi ħār eylediñ
- 2 Bülbül esā rüz u şeb feryāda bırağdın beni
Ey çıkā pışe dil-i şūrīdemi mār eylediñ
- 3 Bir gül-i ra' nā için rüsvāy-ı 'ālem eyleyip
Ol rağīb bed-liğāya sırrımı izhār eylediñ
- 4 Dūzağı fırkatde zālīm el-emān yandım biz
Şol semender-veş durağım zülme-i nār eylediñ
- 5 Kuğdum şu dehr içinde ağlamakdan zerrece
Gözlerim ceyhūna nisbet kātili pür-nār eylediñ
- 6 Sen şafālar kesb edersen böyle āh etdikçe ben
Arttırıp götürdün göz cevriini şemār eylediñ
- 7 Ħaydarı bi-çāreyi kıldın esir-i kayd-ı bend
Aşdı zūlf-i nemkādına ber-dār eylediñ

70

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Mey-i 'aşkıñla mest oldum tuğuldum zūlf-i dildāra
Bu sır bir genc-i ağğāddır açılmaz yāra ağyāra
- 2 Benim ol 'āşığı rindi ħar-āsāya meczūb bī-'ār
Furūht ettim bu gün kāleyi zūhdü şatılır bir käre

- 3 Yañar meş‘ al gibi tenevvür albim Őev-i dildrla
Hrk-i‘ aşla yansa gerek mescidi minre
- 4 Grnmez eŐmime era felek mh-1 gedniler
Bana nef etme kr etmez beni dŐdm bu efkra
- 52a. 5 Vcdum alsalar Şadd pre dnmem mi bu sulardan
Yezdiler dedim yzsen ekip ManŐr gibi dra
- 6 Muammed Amedi Mamduyam ceddim ‘ Ali neslim
Őehd-i Kerbel n blbl es dŐmŐm zra
- 7 Ben ol Hydarım ki cn başdan gemiŐem okdan
Bu meydn-1 muabbette olam urban ben ol yre

71

Mef‘ iln Mef‘ iln Mef‘ iln Mef‘ iln

- 1 Gene Őh-i cefkrım ‘ inyet etti am hra
Bir iken derdimi derdine eyledi verdi hezr yre
- 2 Murdı inşi ‘ aŐına bamamıŐ dil-i zrım
Bilir ki rm-1 zlfine tuuldum ayrı yok are
- 3 Ezel meftnu idim dne-i hlin hbersizce
Dili mecbr dil oldu esir-i hiss-i dildra
- 4 FirmŐ eylemek mmkin degil Şimden ger hŐa
Hyli dideden kmaz ki olsun gnlm avre
- 5 Nihl-i tfl-i ra‘ ndır nice terk eyledim ya h
Veren Hk-1 Amedi mula yerine yanmazmyam nre

- 6 Hudā haqqı için Haydar sözüm haqdır bu da‘ vāda
Demedi mi Muḥammede Ḥabībim Ḥaqq sen āşikāre

72

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 ‘ Aceb bilmem neden küsmüş gene şāhım bu ğam-ḥāra
Geçen gün çekinip ‘ uşşākını kendi yār aġyāra
- 2 Derd-i ğam yandı söz oldu görünce yār’ül-ḳatta
Sinem çāk eyleyip aşmā dilerim aġyār settāra
- 3 Benim ḥāl dige görenim bilir ki ol cefā-peşe
Gene lāyıḳ mıdır durmaḳ sineme özde beni yāre
- 4 Vefā yoktur cihānıñ çölllerinde gerçi ey ‘ āşıḳ
Gözetle düşmeye murġ-i gönül dām-i cefā-kāra
- 52b. 5 Elif ḳaddüñ kemān eyler edā vü nāz ile dilber
Fedā ḳılsa eger rāhına cānañ eylemez çāre
- 6 Saña nisbet-dādır ġayr dillerle eder iltifatlar
Ne raḥm eylemez aşlā yaḳar cānı tendeñ nāra
- 7 Gelip gör Ḥaydarıñ ḥālînde su dilberi ġaddar
Açılmış yaralar baġrında añlar bulamaz çāre

73

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Ne gözdür yārda ki gözler beni mecnün-ı ‘ ār etti
Ṭaġıdıp başdan ‘ aqlım fikrimi de tār u mār etti

- 2 Görünce dām-i hüsnuñde gönül dāne-i hindūyı
Düşüp bi-çāre şayd oldu kādem aḥāyla dār etti
- 3 Helāl esā toğup burc-ı şarḳdan ḳalb-i ‘uşşāḳa
Şatr-gāh ḳılam öldün şevḳ ile hār etti
- 4 ‘Acemi yansa āhımla felekler ḳubbe-i gerdün
O şūḥuñ ḳal‘at-ı hüsnu beni yandırdı nār etti
- 5 Sözümlerim dönmenem bir derdinin imānım iḳrārım
Nigāh aḳtı yāriñ esir-i bi-medār etti
- 6 Bi-çāre Ḥaydarı şeb tā seḫer sevda-yı la‘liñle
Ḳıllar şeydā gibi feryād firāḳıñ cāna-kār etti

74

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Yandı şabrım tende ḳaḳat ḳalmadı āḫir meded
Gitti yağmalandı imānıyla din vāḳar meded
- 2 Yürüdü ḳul ḳul gelip ḡam leşkeri mülk-i dili
El-emān ey şāḫib-i meydān-ı ‘aşḳ āḫir meded
- 3 Göz göz oldu bu sīnem çevirdim kemānıñ çekmeden
Zerre ḳāyem ḳalmadı oldum ḫarāb ey pīr meded
- 4 Cur‘a-i ‘aşḳıñ beni mest eyledi çün tā ezel
Men Ḥüseyni Ḥasanı ḫārcı ḳır meded
- 53a. 5 Dönmezem billah dönmem elif miyem ‘āyan benim
‘Āyan mıyım vāşad-ı muḳlaḳ-ı elif-gir meded

- 6 Zāhidi avāreler inkār ederler la' lini
Men ezel bāde pür-sinem diye küfrüm kır meded
- 7 Men Muḥammed Ḥaydarıym Ḥaydarıym Ḥaydarı
Bāde-i vaşlıñ bükmez Ḥaydarı iḥer meded

75

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 1 Ḥasretiñle ey perī dil nāra düşdü çāre ne
Genc-i ğamda rüz u şeb āh zāra düştü çāre ne
- 2 La' l-i rūḥsārıñ yakam üftādesi olmuş iken
Neden nāmūs eyleyip bir ḥāre düştü çāre ne
- 3 Ṭa' n ederler şofūlar gerçi beni bu ḥāliyle
Neyleyem yoğ çāresi efkāre düştü çāresi
- 4 Kim ki görse ḥisle ḥaṭṭıñ sūre-i veş'şems oğur
Dil o dersten vāz gelip senāda doldu çāre ne
- 5 Geçer ki kālāy-ı vaşlına benim yoğtur behā
Yandı kül oldu kamu yüz-kāra düştü çāre ne
- 6 Kem bulur dilimdir meşrübemdir bu Ḥaydarı
Terk-i gülzār eyleyip bir ḥāre düştü çāre ne
- 7 Bugün bir mehlikā kurmuş tuzağımı rāh dildāra
Dolaşdı çāresiz dil dām-i zülf-i sinem-kāre
- 8 Ezā ve cevrine ṭāğat getürmek pek ḫani şekil
Sinemde göz göz oldu beter müjgān verdiği bāde

- 9 Kemān irileri cāna kıyar bađdıķca ķan eyler
Düş oldum gördüğümle ğamze-i cellād hūn hāra
- 10 Çıķarmaz cāme sen ‘āşık serāba sinesi görse
Harūret nārını teskin edip başlaya efķara
- 53b. 11 Oķudu ‘ara ‘ara bir çok temenni eyledim Haydar
Olunca lūtfuna nā’il göñül başladı eş‘āra

76

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 O dil-cevā fenā dil bende dildāra sitemķare
Tabībler neylesin bu derde çāre şadd hezār yāre
- 2 Firāķ-ı dūd-ı āhım erdi tā ‘arş-ı a‘lāya
Bulunmaz vaşl-ı cānāndan özge derdime çāre
- 3 Ķabul eder mi ‘aceb ki varıp ‘arz eyleyem hālim
Getirse tatlı cānım armağan o çeşm-i ğaddāra
- 4 Cemāl bir nevi hūsn ü celālinde olam ķurbān
Nice sūzān olur pervāneler döne döne nāra
- 5 Şaşırdım kendimi bilmem nedir bu bende ki hālet
Nesīmī būy-i vaşl-ı bār düşürdü beni efķara
- 6 Har ateşti Haydar ‘aşķ ateşiyle bu göñül şehri
Su yetmez ķul ķul oldu bir ateş taķıldı yüz-kāra

77

HURÛF-I ZĀ

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Hürüc etti dilā imrüz cihāniñ pür-nevāndarı
Nazar kı l işü hayr eyle o mümtāz ser-efrāzı
- 2 Felek de gelmemiş mişl nazīri özge bu nefesden
Gülistān fenāniñ işite budur sırrı mümtāzı
- 3 Kemāl-i hüsniñ pek cānā olur qurbān her günde
Döne döne yanar pervāneler hiç gelmez ağazı
- 4 Ğarzubān bakışlarıñ firār-ı 'āşık ları dā'im
Nice şayd etmeli bilmem aceb o şāh-ı şāh bazı
- 5 Tekellüm eyleyip rüy-i vefādan 'arz-māl etsem
Kıomaz raħm ede 'uşşāka rakib başda ğammazı
- 54a. 6 Dedim ben bu melekdir Ğaydara bu degül insān
Kıamaşdı çeşmimiñ nūru görünce pür-nevāndāzı

78

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Biz muħıbb-i ħānedāñız Muştafādan 'ahdimiz
Tā ezel nūru Ğudā hem murtażādan 'ahdimiz
- 2 Zāt-i pāk-i Ğasan'ül-ħalef Rızādan 'ahdimiz
Dinim imānım Ğüseyni Kerbelādan 'ahdimiz
- 3 Mihr-i dil pervānesi Zeynü'l-'Abā'dır neslimiz
Şāh-i Muħammed Bāfrī Şems'ül- zaħādır neslimiz

- 4 Biz İmām-i Ca'ferin Fāṭımadır neslimiz
Hāzret-i Kāzım Mūsā Mūsā Rızādır 'ahdimiz
- 5 Şāh-ı Taḳī veya Taḳīniñ ḳuluyuz biñ cānla
'Askeriniñ rāhına baş ḳoymuşuz erkān ile
- 6 Mehdī-i şāhib-i zamān leşkeriz merdān ile
Tā ezel bezm-i elestde kibriyādan 'ahdimiz
- 7 Çārede maḳşum-i pāki yād ederiz her deḳḳān
Rūy-ı kesretten beri biz bulmuşuz 'ālemde şān
- 8 Āl-i evlādı Resūl çün eyleriz fedāyı cān
Ḳaydara biz bende şāhız Ḳudādan 'ahdimiz

79

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Güşād olmuş gülistān-ı cihāniñ ḡonca-nāzı
Eder üftāde şeydā mişal la' lina aḡazı
- 2 Nice ṭaḳat görse dil-i leb-i ruḡsār cānāna
Serāba ḳapılmış ḡāl-i siyāh-ı gerdān beyazı
- 3 Cihānı ser-te-ser gezdım şaṭrıñ görmedim cānım
Desem de yok şānı azād yok ser-efrāzı
- 4 Ögerler ḳaddini servi semen-sā bu dehr içre
Ḳicāb eyler nihāl-i yasemin keşf etmeye razı
- 54b. 5 Şaşırdım kendime tende taḡammül ḳalmadı aşlā
Ḳamaşdı gözlerim nūru görünce pūr- nevāndāzı

- 6 Tolaşdı zülfüne dil-i hüsn-i bahım kırtulmuşsa müşkil
Nice şayd etmeli bilmem ' aceb ki pür-nedâzı
- 7 Düşüp cāh-ı zindāna gönül Haydara sır oldu
Çekelim bir zamān şeydā mişāl la' line ağazı

80

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Yanam pervāne deş şem' -i rûhunda ey gözüm nûru
Ne ğam ki maḥf ola şevkiñle yanıp bu özüm nûru
- 2 Cemāliñ görmege ḥasret çekerdim ḥayliden cānım
Bu gün şād etti ḥaḳ gördüm cemālini gözüm nûru
- 3 Eger bir dīn bāṭıl-ı kâfiri bi-dīn olaydı āh
Gelirdi imāna güş eyledikde bu sözüüm nûru
- 4 Mu' ayyen-i şaṭr hüsnünde yazılmış lâ ilahe hū
Muḥammed nesl-i Aḥmed kim nice baḳdım özüm nûru
- 5 Eger Ḥaydar gibi bir ' aşık-i şādık bulursan sen
Baña götüre hezār seng sīnem et sen gözüm nûru

81

ḤURŪF-I SĪN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 1 Sāye-i lüṭfuñ benim şād etti dil-i kâşānesın
Güş edenler mest olurlar bülbülüñ ḥünkārasın
- 2 Bit ṭarafdan mevclenir ğab-i ğāb baḥri şāh-dāne
Nağme-i mā ḥorlaşın sāḳi muḥabbet-kāresın

- 3 Bezm-i dem-i meydan-ı ʿ irfāna kurulmuş ki bu şeb
Mısraya derdim heman o resāz-i dil nāzānesin
- 4 Bāğ-i hüsnüñ görmese çeşm-i ʿ aded ey dilberā
Şāh hubansa benim ʿ ālemde kim bir-dānesin
- 55a. 5 Heb görenler āh edip meftūn olurlar hüsnüne
Haydara var sende tağ boynuna ʿ aşkıñ lālesin

82

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Neyledim ki ey perī yağdın beni hicrānesin
Bilmez idim böyle ben olduğunu peykānesin
- 2 Çünkü meylüñ yoğ idi niçin baña şunarsa ezel
Şīve-i nāz ile ey meh-perü ʿ aşğ peymānesin
- 3 Bülbül-āsā gülşeni rü bende feryāda beni
Bırağıb şād eyledin ağıyarı bu efkānesin
- 4 Nice biñ ah eyleyem ben hasreti laʿ liñ ile
Bir bağışda ʿ aqlım aldın eyledin divānesin
- 5 Ben seni Mevlāya şaldım ey kemān erdirdi
Haydarı yağdın bırağdın inşi hicrānesin

83

HURŪF-I ŞŪN

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

- 1 Be zāhid gel benimle mescid ü meyḥāne hoş olsun
Furūḥt it zūhd ü tağvāyı dil-i zār şırf boş olsun

- 2 Ene'l-Haqq sırrına vâkıf olam derse eger şofû
Nişest ol bezm-i ' irfâna deĥâniñ bâde hoş olsun
- 3 Ğamı dünyayı terk et ki taĥi rüs vaylığı cânım
Bu miĥnet ĥâne de pâk eyle özün sırrı hoş olsun
- 4 Şikest et şişe-i nâmerdse ' âdi ne ki ĥâr özge
İkilikden rücû' eyle bu bendim baña gûş olsun
- 5 Uyandır gel çerâĥ-ı dîn Ĥaydar şem' -i ' irfânda
Açılsın mir' ât-ı tab' uñ mînâsı pür-nuĥuş olsun

84

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün

- 55b. 1 Süz-i ' aşkıñdan seniñ ey meh-i ĥalâş olmuşum dâr
Dâm-ı zülfünden şâhâ bir cân ĥurtulmuşum dâr
- 2 Ĥasret-i la' liñle şeydâ-veş helâk olsam ne ĥam
Ğonca-i vaşlıñla bir kez ĥabzasâb olmuşum dâr
- 3 Ķapılmış gülzâr-ı ĥüsnüñ leşkeri ĥâl cahime
Yol bulup baĥ-ı vişâliñ meyvesin bulmuşum dâr
- 4 Nice dil-i zâr etmeyip cânâ kıyar ĥamzeleriñ
Derd-i la' nede beñim ber-mest olup gülmüşüm dâr
- 5 Neşe-i ĥumârı kıldılar firâmüş ' aşıkân
Ĥayl nicesi ' âlemi bir neşe-i bâb görmüşüm dâr
- 6 Gerçi ki çoĥdur esîri ĥamze-i çâderleriñ
Bende-i Ĥaydar gibi bir sararıp şolmuşum dâr

85

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Rāz-ı ' aşkıñ ey gönül açma şağın sırdāşına
Sırrıma sırdāş olur şanıp deme qardaşına
- 2 Pisteri ğamda zebün derd-i mār eyler seni
Çok felâketler getirürler seniñ bil başına
- 3 Köşe-i firqatde kārın rüz u şeb giryāna olur
Merhamet yok kimsede raħm ede çeşmiñ başına
- 4 Hün ile alüde olsada sereşker ey perī
Kimseler kılmaz şatır sen ki melāmet taşına
- 5 Haydariñ gūş eyle nuşhuñ sırrını deş eyleme
Rāyegān etme olurlar müşteri qamāşına

86

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Şāhā la' l lebinde mey perisini bāde-nūş oldum
Vişāl-i yār için rāh-ı cānānda hırqa boş oldum
- 2 Yaş tā şabāh ederim bülbül esā nāle-i feryād
Cemāliñ şu' lesiyle bir ' acayib derde düş oldum
- 56a. 3 Görünce ' aqlımı yağmaladı hāl-i perişāniñ
Şaşırdım bilmezem n' oldum Mecnün-ı hoş oldum
- 4 Delip tā sinemi geçdi cigere şir-i müjgānüñ
Bi-çāre bende-i zülfüñ ayrı baña gūş oldum

- 5 Ḳulundur Ḳaydara ʿayş-ı şaṭr ile şaṭr ile
Dostu bende Ḳurşunda durur mest-i Ḳardaş oldum

87

Müstefʿ ilün Müstefʿ ilün Müstefʿ ilün Müstefʿ ilün

- 1 Şāḫib-i ʿirfān olan esrārını fāş eylemez
Dāzını tāpuḫaneler sırrına sırdāş eylemez
- 2 Bezm-i nādāna nişest olmaz olan şāḫib-i kemāl
Dem be dem cehlūñ sūzan kūşe-i fikri eylemez
- 3 ʿAyine-i Ḳalbinde naḳş eyler şadābıñ Ḳāleni
Naḳşını Ḳaḳḳa veren bir özge naḳḳāş eylemez
- 4 Şemʿ -i rūy-ı yāre pervāne ki sūzan olan
Şemʿ -i bīgāne-i kendine maʿ āş eylemez
- 5 Ḳaydara nūş eyleyen bezm-i elestden curʿ a
Vāḳıf-i esrār olur cāna sırrını fāş eylemez

88

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Rāḫ-i ḫaḳda mecbūrī cānānım aldırdım bu şeb
ʿAḳl u fikrim şaşdı heb ʿirfānım aldırdım bu şeb
- 2 Cān baña cānān baña ʿirfān baña hān baña
Kendi kendimden geçip nālānım aldırdım bu şeb
- 3 Ḳaḳḳ olup Ḳaḳḳdan ʿayān Ḳaḳḳıñ cemāliñ eşkār
Ḳaḳḳı vāşadı bulup yārānım aldırdım bu şeb

- 4 Kim beni bilir bulan bilmez nedir kendim gören
Ben beni bilmek için izânım aldırđım bu şeb
- 5 Üç yedi on dörde ħurûf bir noktadan keşf eyleyip
Farğ-ı farğdan farğ edip burħânım aldırđım bu şeb
- 56b. 6 Ĥaydara mı teşne-i cām itliĥağtan geçip
Benğ-i mestim olan devrânım aldırđım bu şeb

89

ĤURÛF-I ŞÂD

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Çarĥ olur cānān bu şeb-i bezm içde matendir fāş
Cenūn-i baĥr-i 'aşğında olur üftādeler ġavvāş
- 2 O şūĥıñ bende-i efgendesı olsamda ey zāhid
'Aceb mi tanımdır ħalsam deri lütfunda dil-i ĥāş
- 3 Raħıbi bed-rūy-ı kāfirini terk eylemez aşlā
Duĥān olmuş meyāni ħanına aşıp deş mızrāb
- 4 Vefā serper cefā meşrebimdir bilmem ne ĥāldir bu
Şağr etmez ki aşlā 'aşıĥı efgendesine ĥāş
- 5 Demādem iltifātı ol periniñ kāfir ağıyāra
Bırakmaz peşini Ĥaydar gezer ardında o ħallāş

90

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ah edersem dūd-ı āhımdan bu 'ālem şarşılır
Ser çeker tā 'arşadek ol 'arş raĥmāna sarsılır

- 2 'Alevî 'aşkımla 'âlem tanımdır yansa eger
Nokta-i âhımla bugün mekân şarşılır
- 3 Şabâhdañ zâr ettimden gedâñiler yañar
Mâh-i envâr şararıp süz-ı firâkımla şolar
- 4 İki çeşmim kan döker hasretle mâşad-i pür-nâr
Titreyip çarh-ı felek-i mihr-i rahşân hâr şolar
- 5 Dağ dağ üstünde dağ bu dağ sînemden beter
Nâr-ı hasret nâr-ı miñnet süz-ı ğamdan baş beter
- 57a. 6 Başım üzre yaqsam odlar Haydar çemenlerine
Gülşeni tab' amda lâ-kim nâr-ı süzân şarşılır

91

HURÛF-I ' AYN ' A

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

- 1 Cur' a-i 'aşkıñla koydum mest-i sergerdân-i ' Alî
Hasreti la' liñ ile kıldın kârımı nâlân ' Alî
- 2 Ruğlarıñ serbânısüñ taķir eden yok zât-ı Haķķ
Leyleriñ dürr-i haķıķat-i süre-i Raħmân ' Alî
- 3 Kim ki ber-dâr olmaya 'aşkıñ ile zülfüñ nârına
' Aşkıñ maķşüduşun ancak yâr-ı Qur'an ' Alî
- 4 Nokta-i hâlindir Allâh bâ-i bismillâh şâhâ
Nice mecbür olsun dil gözlerden seyħân ' Alî
- 5 Kim kıyâm etmez rükû' secdesi olmaz kabul
Minberi mihrâb haķdır kaçların al al ' Alî

- 6 Zāhid idare bilmez nedir hālef-i haḳ
Hāṣā inkār mı olur ol lafzın Allāh cāna ‘Alī
- 7 Bende-i kemter gemi tekdir bu Ḥaydar derdimend
Dāmād-i hāṣṣ-i Resūl sen ṣāh-ı merḍān-ı cān ‘Alī

92

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Bilmeyen echellere hicrān imiş āl-i ‘abā
Hicr odunda yanan gülṣān imiş āl-i ‘abā
- 2 Ta’am eder zāhidi idāreler ‘aşḳ ehlini
Genc-i dilde gevheri pinhān imiş āl-i ‘abā
- 3 Ḥor görünür ṣorana fikirleriñ çeṣme bil
Sireten bilenlere burhān imiş āl-i ‘abā
- 4 Bilmeyen bilmez behāsiñ gevheri şırça şanır
Cān içinde gizlice cānān imiş āl-i ‘abā
- 5 Serveri sırrı haḳīḳat rehberi rāh-ı Ḥudā
Mülk-i dilde hüküm eder sulṫan imiş āl-i ‘abā
- 57b. 6 Nūr-ı zāt vāḥid-i muṫlak imiş taḥḳīḳ-i ḥaber
Aḥmed-i Maḥmūd ile yārān imiş āl-i ‘abā
- 7 Ḥaydarā nūr-ı velāyet ṣāh-ı merḍān-ı ‘Alī
Varış-i kuṫb-i Ḥudā ṣāhān imiş āl-i ‘abā

93

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ser çekip çıkdı semāya ' aşk-ı sultān ' alevī
Ser-te-ser yaqdı vücūdum şevk-i cānān ' alevī
- 2 Mazharı sırr-ı Hūdādır genc-i esrār-ı ' Alī
Neşe-i bezm-i muhabbet cām-ı ' irfān ' alevī
- 3 Bülbül-āsā rüz u şeb gülzāra feryād eyleyen
Gonca-i zībāya hayran şem' -i sūzān-ı ' alevī
- 4 Küfr-i zülf-i dilbere beñ cān ile qurbān olan
Çandili dīnim imānım nūrı raḥmān ' alevī
- 5 Ehl-i ' aşkıñ ḥālını ne bilür ḥār-meşreb şofu
Yek ḥarīk-i serdir bu sırr-ı subḥān-ı ' alevī
- 6 Ḥaydarā nūr-ı sırrı ' Alīyy'ül- Murtażā
Ma' dini genc-i ḥaḳīḳat yār-ı Çur'ān ' alevī

94

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Çapıldı mülk-i vücūdum nūr-ı ' aşk-zārım ' Alī
Tutuşup ' aşkıñ ile her demde yanarım ' Alī
- 2 Rüz u şeb-i mest-i ḥarābım cām-ı ' aşkıñla şahā
Dem be-dem artmaqdadır bütürür nārım ' Alī
- 3 Dīdelerce çün mişāl-i eşkiñ döker firḳat ile
Mevc verir ' ummān-i ' aşka ah-ı yüz-kārım ' Alī

- 4 Rā-i ‘aşkıñda seniñ serden geçen mecnūnunum
Serseri meftūnunum müştāk-ı dīdārim ‘Alī
- 5 Hāydarı bī-çāre ‘aşkıñla yanıp maḥv olmada
58a. Ser te-ser tuḡtu cihānı nār-i izhārim ‘Alī

95

ḤURŪF-İ ĞAYN Ğ

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Hāsretiñle rüz u şeb bu dīdeler çağlar güzel
Süz-i ‘aşkıñ dā‘imā bu sīnemi dağlar güzel
- 2 Çünkü ikrār eylediñ dönmem sözüm ikrār-ı bir
‘Āşık-ı şādık yārim meskenim dağlar güzel
- 3 Yüzseler cismim Nesīmī-veş firākıñla seniñ
Pāre pāre kılsalar ḡamarda kan ağlar güzel
- 4 Ne benim şimden gerü kelāy-ı sīm ü zerrinme
Çeşmime ḡār olamaz bu gülşen-i bāğlar güzel
- 5 Gerçi mecrūḡum del-i ḡatır-şikest bī-çāreyim
Ğam miḡverim ki derūnum rīşini yağlar güzel
- 6 Hāydarıñ her şubḡ u şām rīş-i ciger-gāhūñ gelip
Dest-i lüḡfuyla açar eyler nazar bāğlar güzel

96

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Yaralı sīneme verdiñ dāğ felek
Dāğ üstüne dāğ da verme istersen

- 2 Çaresiz bıraktın geçmedi diliñ
Derd sīneme bāğda verme istersen
- 3 Çekdiğim derdi eyledim eyledim duhter
Oğudum Mevlāya mahşerde ezber
- 4 Yeter yağıdın zālīm cānımı yeter
Tīğ-i ‘aşka zāğda verme istersen
- 5 Göz göz oldu işte derdinde çiger
Bilmem göñlüñ dağı ne etmek diler
- 6 Yaralı sīneme verdin bir hañçer
Loğmān olup yağ da verme istersen
- 58b. 7 Bi-çāre Haydar’ı yağıdıka nāra
Rağībler şād olur bu āh u zāra
- 8 Seni ışmarladım ġanī settāra
Bu derd ile beni şağda istersen

97

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Benim bu dādelerim şanma zāhid ra‘ nāya ağlar
Harīk-i ‘aşkla şeb tā seher bir Mevlāya ağlar
- 2 Degildir zerre ‘aynamda cihānıñ hūb-i beyānı
Resūluñ kıretü’l-‘ayn ne olan hayrāna ağlar
- 3 Sevinmez haşre dek bu sūz-i firqāt mülk-i dil içde
Göñül şād olmadan geç ‘aşıkān bu cefāya ağlar

- 4 Yıkıldı k b be-i   arş-ı mu  allā na  ra-i ğamla
Melekler secdeye c mle Şehid Kerbelāya ağlar
- 5 Boyandı kan ile c ller Şarardı cehresi mihr n
Giribān-ĉāk edip māh-i cihān MuŐtafāya ağlar
- 6 Giyindi karalar c mle muhibb-i hānedān cāna
Serāser hep kevākibler yaņar bu fezāya ağlar
- 7 Yaņar meŐ  al gibi fān s-ı dilde bu inŐ-i H ydar
D  c Őmim h z nle haşre değin bu cezāya ağlar

98

Mef  il n Fe il t n Mef  il n Fe il t n

- 1 Beni  zri harāb etdi begim kaŐıņ g z n ğamzeņ
G n l Őehr n v rān etdi begim kaŐıņ g z n ğamzeņ
- 2 Ğam k lmadı tende olalıdan saņa bende
Bırağdı beni efgende begim kaŐıņ g z n ğamzeņ
- 3 Der num ğam eyledi s zān sirişkim bir kanlı  ummān
Beni k ldı dile destān begim kaŐıņ g z n ğamzeņ
- 4 G r nce vechini Őāhım erişdi   arşa d d āhım
ŐaŐırtdı billāh rāhım begim kaŐıņ g z n ğamzeņ
- 59a. 5 Olam kaŐlarına k rbān fedādır rāhına bu cān
Beni saņa eden hayrān begim kaŐıņ g z n ğamzeņ
- 6 Cemālidir māh-i t bān viŐaliņ cānlara derman
Beni mecn n-ı sergerdan eden kaŐıņ g z n ğamzeņ

- 7 Görünce ‘aqlımı aldı beni sevdälara şaldı
Gör Hâydarâ neler kıldı begim kaçışñ gözün ğamzeñ

99

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

- 1 Felek cânānım aldıñ çeşm-i cânım tende kıan ağlar
Benim bu āh u zārımdan bütün ümm-i cihān ağlar
- 2 Siyāh pūşide-keş oldu serāser hep kevākibler
Şarardı zühresi mihr-i cihānıñ asmān ağlar
- 3 Firāk-i sūz-i ḥasretle ciġer yandı kebāb oldu
Bu miḥnet-ḥānede zāhid dü-çeşmim her zamān ağlar
- 4 Şakāyık yasemen reyḥān menevşe boy egip kıaldı
Perişān sünbül-i zībā nihāl-i gülistān ağlar
- 5 Melekler oldular ta‘ ciz siyāh düd-ı āhım ile
Daḥi rüz-ı ezelde ḥame-i kudret-nişān ağlar
- 6 Şaçıp eşk-i dürr-i yektā şadef-i bahri ḥaḳīḳat
Cihān heb nāle-i giryān kıamu mürġ-i zebān ağlar
- 7 Aġaçlar zilletiñ yağmaya virdi baġ-i dehr içde
Sırrı pāyāndı āhımla kıyāh-ı sebz ḥazān ağlar
- 8 Bu ḥasret nārı kıol şaldı göñül mülkünde ey kıardaş
Degil ben yalnız Hâydar bütün ümm-i cihān ağlar

100

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Verilmiş bülbüle gül-i ğonca-fem açmaz dehān ağlar
Fiġān etdikçe bülbül gül güler gülşende an ağlar
- 2 ' Adūlar şād olup andān olur bu ġama dā'im
Felekler ar ider ' aksine mihr-i asmān ağlar
- 3 Kevākibler şarardı nūş edince na'ra-i āhı
Tutuldu māh-ı enver zūlmet-i hicrāna an ağlar
- 4 Cihānı ser-ta-ser tıttu sirişk-i taye-i eren
Zemin-i taht-ı heftden heft-i bālā dü mekān
- 5 Eger taş olsa yariñ alb-i ramet meyl edirdi āh
Bu nār-i firate daġ taş yanar hūzn ile an ağlar
- 6 Ne kāfir ıldı küfründe ne müslim din-i pākinde
Şadef-i murġ semek mānde tabir bī-zebān ağlar
- 7 Dū eşmim aydara şeb tā seer aġlar punar-āsā
Çeker hūnı ciġerden dīdeler dil erguvān ağlar

101

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Gece hālim beyān etsem hemān benden beter ağlar
Açıp derdim ' ayān edersem cihān benden beter ağlar
- 2 Açıldı yaralar göz göz sīnemde ta' n aġyārından
Çekerim nāleler nāy-veş ciġerden eşm-i an ağlar

- 3 Felekde görmedim geldim geleli neş'e dil ü cān
Ġarīb bī-kesem bī-behre gönlüm her zamān ağlar
- 4 Fiġān-i nāle-i āhū ettim derdiyle şad-berg
Şarardı şoldu bī-çāre nihāl-i erguvān ağlar
- 5 Bī-çāre ' andelīb feryād eder ağladı āhım
Şeb tā subḥ dek bī-tāb sirişk-i la' l ıan ağlar
- 6 Düşeliden berü Ḥaydar bu ' aşkıñ mācerasına
Seniñ ahūvānıñ ile bütün emr-i cihān ağlar

102

ḤURŪF-I FĀ

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Seni bilmez idi' ben böyle ġaddār bī-vefā dilber
Meger ki senmişsin ' ālemde şonu pür-cefā dilber
- 60a. 2 Saña ' aşık olalı dilde tākāt kalmadı aşlā
Ah u zār oldu kārım görmedim kaç' ā şafā dilber
- 3 Gülistān-ı ruḥunuñ bülbül-i nālānıyım şimdi
Dolmuş derd ana ḥāl-i siyāhıñ pür-şafā dilber
- 4 Cemāliñ ' āyine ' ālem saña meftūn olur elbet
Kaf kim sende yok zerre dil-i mārā şifā dilber
- 5 Gelip der Ḥaydarı yeter müjgān ile ferāḥ bulsun
Çün olmuş gözlerin efgendesey Muştafā dilber

103

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Serteser viridi cihānı zīnet-i 'ünvāna fes
Oldu şāyeste şeh-i mülk-i 'adl-i sulţān fes
- 2 Nām verdi heft-iqlīm çār-küşeye velvele
Çünkü erdi bezm-i dilde şāhib-i 'irfāna fes
- 3 La' l-reng rūhsāra bi-raḥm gösterir ḥūblar geyip
Püskül zü'āba top top tağıddurır merdāne fes
- 4 Ḥaydarā bülbül gibi gülşene feryād eyleme
Şimdicik şeydālara gülşen gülü devrāna fes

104

ḤURŪF-I KĀF

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Nigāh-ı āfetiñ ey meh-peri yandırdı 'uşşākı
Açıldı yaralar göz göz sīnemde eyle bir bākı
- 2 Göñül sevdā-yı 'aşkıñla efendim döndü meczübā
Yetiştir cür' a-i la' liñ def' ede meraķı
- 3 Cemāl-i simagüñ pervānesi olmuş iken cānım
Fiğān-keş naşīb ettirip gördün revā bu cāh-ı firāķı
- 4 Gülistān-ı rūḥunda eylerim şeb tā seḥer nālān
Raķibler gonca-i rūhsārına vardıkça parmağı
- 60b. 5 Varıp mecnūna şorsunlar ne görmüş bu fenā içde
Men ol mecnūn-ı dīdāрім ki şaldım cāna iḥrāğı

- 6 Ne cūy etmiş ki Ferhād kūh-zer dendi adına
Gelip seyreylesinler bu gözümde kanlı ırmağı
- 7 Kerem nārına yandı bu sevāyı ‘aşk çalañım
Bütün yandırsa tanımı Haydariñ nār münertzāğı

105

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Muşhaf-ı rüyında cānım tekne-i haq bād-i haq
Ka‘be-i cisminde nāmdır zīnet-i Haqq muhaqqak
- 2 Sensin ancak kıble-gāh-ı ‘aşıkān yok şübhemiz
Kim ki imān etmeye kāfirdir aşlına ancak
- 3 Āşikāre okutur hüsünüñde ve’l-leyl ve’đ-đuḥā
Kalkalı hind ü ne kim bahş etmeye cāniñ el-Haqq
- 4 Kā‘be-i vaşlıñla şād olmak diler üftādelər
Ebrūvāniñ secdegāhımda benim ey nūr-ı Haqq
- 5 İsmiñ müştākıyam ey Aḥmed-i Maḥmūd seniñ
Muştāfā vaşında dendi sūy-ı Haqqtan bu sevq
- 6 Güzellerüñ nūn ve’l-kalem ve’l-leyl saçar ey ḥatem
Rūḥlarıñ süreyyānsın taḥkīr iden yoqdur ancak
- 7 Dişlerin dürr-i haqīkat lebleriñ mā-i ḥayāt
Gonca-i gül berg-i hüsünüñdür şehā arzum ancak
- 8 Haydarı bī-çāre-i ‘aşkıñla mecnūn eyledüñ
Ser-te-ser yaqdı firākıñ inişi maḥbūb-ı Haqq

106

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Dilrubālar bezmini ḥandān eden bāde 'ırāk
'Āşıkı şūrīde-i sūzān eden bāde 'ırāk
- 2 Zāhid-i ḥodbīn neylesün neş'e-i mey nicedir
Derdine kenāyı cem' edip meydān eden bāde 'ırāk
- 61a. 3 Nüş edip mest olmayan bilmez Ḥudāsın vā' izā
Pend ü nuşhuñ dersini izān eden bāde 'ırāk
- 4 Mey-i 'örf nüş eyleyip mest olma ḥıfz et kendini
Beni kendi özüme sultān eden bāde 'ırāk
- 5 Cur' a-i bezm-i elestden nüş edenler Ḥaydarā
Cān olur cāndān geçip cānān eden bāde 'ırāk

107

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Dīde-i ḳalbiñ küşād et ey dilā cihāna baḳ
Nicedir māye-i cismiñ sīreti insāna baḳ
- 2 Cām-i 'aşkı nüş edip al māsivādan destini
Cur' a-i cām-i muḥabbetde olan sūzāna baḳ
- 3 Ḳıl furūḥt kālāy-ı zūhdü zāhidi idareye
Tekke-i 'aşkı ḥaḳīkatde olan devrāna baḳ
- 4 Özüñü bend eyle gel kākülü küfrü dilbere
Mekteb-i 'irfānda ders al nuṭḳ-ı gevher-kāna baḳ

- 5 Eyle nūş Mansūr olup peymāne-i ‘aşkı hele
Ol ene’l-Ḥaḫḫ da‘ vāsında görülen pervāne baḫ
- 6 Ḥaydarā açma dehān yüzse Yezīdiler teniñ
Yāran ol rüz-ı cezāda sorulan dīvāna baḫ

108

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Kudreti Ḥaḫḫa nazār kııl Zāhidā ḥübāna baḫ
Māh-i cemāl pertevinde nükte-i dibāna baḫ
- 2 Baḫma ḫatı şehvet ile ḥüsn-i Yūsuf ḥānesin
Muşḫaf-i rüyunda ders al āyet-i Ḳur’ana baḫ
- 3 Ebruvānına nazār kııl Ḥaydar-ı Kerrār gör
Subḫ dek eyle nevce miḫrāb-ı raḥmāna baḫ
- 4 Elif mest gülfāma kııl şende-i lebi la‘ liñ şehā
Güş-i ḥurşīde olan şol lafza-i subḫāna baḫ
- 61b. 5 Āh çekip feryād edersen şofüyā Cennet deyü
İşte Cennetden cihāna çıkma bu ğilmāna baḫ
- 6 Ḥaydarā nūş eyle ki bir mehliḫāniñ cur‘ asın
Neşe-i bezm-i muḫabbetde olan seyrāna baḫ

109

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 ‘ Aceb ol gözleri ahū nev-civān ḫanda ben ḫanda
O dil-cū ḫāmeti serv-i ḫarāmān ḫanda ben ḫanda

- 2 Firākı Һasreti bağrımı yağdı Һurbet ellerde
HiŐe-i ruğları la' li pür-ҺeŐān Һanda ben Һanda
- 3 Büküldü yāy miŐāl Һaddim felek cevriñ rehin Һekti
Kim Һālīm Һılam Őekvā mülk-i cān Һanda ben Һanda
- 4 Nesīmī vaşl gül bülbül Һıla dirāz sāđi devrānda
Bu Őebde muğraba cānıma cān Һanda ben Һanda
- 5 Һurulsun Һarđ-ı zerrīn meclis-i mey neş'edār olmaz
Bu gāh dilde Һüb-ı ađāz gül fidān Һanda ben Һanda
- 6 Nice āh etmeyem tende yañar can nār-ı Һasretle
Ğaribim Һaydarā ol cānıma cān Һanda ben Һanda

110

HURŪF-I KEF

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Firākı nāle-i ah u enīnim tuttu eflākı
Gelip seyreylesin ' aŐıđlar bu sinesi Һākı
- 2 Helāk etdi beni Һurbunda nār-ı Һasretime cānā
Nice yandurmasan āh-ı ' alevīm heft-e flākı
- 3 Görünmez ҺeŐmime zerre cihāniñ Һüb-i ra' nāsı
Nihān edeli dididen efendim ruğları pākı
- 4 Tađammül Һalmadı tāk etdi tayem zehr-i gerdünuñ
Umarım rüy-ı lütfundan efendim cāna yezñākı
- 62a. 5 Zebün oldu Һuluñ Һaydar düşündü pister-i ğamda
Ümīdi Һāre Һat' oldu ki tütü rüy-i helākı

111

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ben seni bilmez idim böyle cefākār ey felek
Sen señi kâtilmişsin kıldın vücūdum la' l-reng
- 2 Koymadan aşlā medārım tenimde zerrece
Şöyle vīrān eyledin ki çürüyüp oldum heveng
- 3 ' Alevī āhımıla yansın kubbeye-i çarh-ı mīnā
Yıkıla gülşeni dehrīñ kalmasın seng üzere seng
- 4 Yaralar göz göz açıldı sīnem üzere nāy gibi
Nā-tüvān oldum raķible etmeden her günde ceng
- 5 Günde biñ gühā cefā benden şanarsın ey şofu
Yok mudur Haydardan özge cevr olan miheng

112

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Çün benim meftūnum oldun bir görüşde ey melek
Şādıķāne yār isen Hāķķa recā kıl et dilek
- 2 Ben seni cānım gibi severim beni de sen eger
Sevdin ise ey kameran tabī' at döner çarh felek
- 3 Şabırla eyle tevekkül Hāķ saña bir dem kıla
Hāķķ-din maķrūm kılmaz erişir nān ü nemek
- 4 Var ise ' aşķı İlāhī sende ey cānım benim
İregörür maķşūduna elbet seni şāh pelenk

- 5 Ḳurbet elde Ḳaydarı çökdü Ḳocaldı sever kim
Ḳaddi dū-kat oldu pay-veş Ḳılalı la' liñ cenk

113

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Rūz-ğam Ḳıldın benim ' idim bu dem zālīm felek
Bilmezem kime Ḳılam şekvā varıp Ḳālīm felek
- 62b. 2 Gözlerim Ḳan ağlamakdan görmez oldu ' ālemi
Māh-ı mātem-veş düşürdün zāre dil zārım felek
- 3 Çeşmime Ḳār-ı Ḳılan oldu gülşen-i gülleri
İrdi tā ' arşa siyāh dūd-ı meş' alem felek
- 4 Nice feryād etmeyem yandı ciger oldu kebāb
Çün satıp aldım zūlm-i destle gül-i la' lim felek
- 5 Ḳaydarı şād etmiden ' ālemde bir dem ey Ḳūnī
Sende şād olma dilerim Ḳaşre dek zālīm felek

114

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Pençe taḲdı gene bir mihr cānıma mişl-i pelenk
Alt edersen bunu da ey dil taḲam saña çelenk
- 2 Çok ' āşık olmuş helāk cevri cefāsından anıñ
Yek nazarda maḲv eder afet-i nigāh olanda seng
- 3 Göz göz olmuş sīnesi ' āşıklarıñ mānend-i nāy
Ḳalb-i ' uşşāḲa iner günde hezār tır-i müjenk

- 4 Zīnet-i ʿünvānını bir kez gören mecnūn olur
Hüsnüne raʿ nā ne-ḥācet ʿ arz eder laʿ l renk
- 5 ʿ Arz edem ḥālīm varıp cānāna ben biñ cānla
Ḳurusun ʿ ālem baña geldi gene dil-i ḳaşenk
- 6 Gerçi raḥm etmez dil-i üftādeye inṣāf yok
Ġamze-i cellādına eylerse zūlfüne hevenk
- 7 Ḥaydarī candan geçip cānānı dāʿim arzūlar
Neylesün ruḥsār-ı yārda ḳurulur her günde cenk

115

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Ey felek zālīm felek ḳātil felek kāfir felek
Eyledim geçmez saña ʿ arz-ı niyāz vāfir felek
- 2 Zerre meylüñ yok seniñ rüy-ı cefādan ey şofū
Eylemek ḳasdın beni ğamla helāk zāhir felek
- 63a. 3 Dilerim Ḥaḳḳtan ki çarḫıñ ḳırılıb ʿ aksi döne
Sende bir cebīn-i bi-ṭāb ḳalasıñ aḫir felek
- 4 Göz göz oldu bu sīnem cevrin kemānıñ çekmiden
Her cefālarla yeter ḳıldın beni māhir felek
- 5 Zerre ḥandān etmedin ʿ ālemde Ḥaydarī ne ğam
Saña şimden gerü söyle ḥaşredēk sāhir felek

116

HURŪF-I LĀM

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey felek cevrin yeter tende taḥammül ḳalmadı
Pīç ü tāb oldu meyānım seyr-i sünbül ḳalmadı
- 2 Başına cem' eylemiş kāfir raḳīb ḥübānları
Bāğ-i dehr içre benim çün nāra bir gül ḳalmadı
- 3 Bir 'arzūyāne şehi mülk-i zemin dirdi bir sal
Nüş için pir-i muğānda ḳatre-i mel ḳalmadı
- 4 Dün ü gün bezm-i muḥabbetde nigāra bed-raḳīb
Dāhil-i yāran içinde etmedik züll kalmadı
- 5 Ravza-i 'aşḳ nihālinde şāhā ḳurbān eden
Ḥaydar-ı şūrīde-veş bir özge bülbül ḳalmadı

117

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Cān-fezā kān-ı mürüvvet ehl-i 'aşḳıñ ḥālını
Şormaz oldu ḥabībinden üftādeniñ aḥvālını
- 2 Bilmez idim ben cünün-ı 'aşḳ u sevdā n'olduḡunuñ
Bir görüşde meftūn oldum ruḫlarınıñ elini
- 3 Mest olup la' l-leb dildāra şaldım fikrimi
Bir şubḫ-ı turāya verdim fikrimiñ ef' ālini
- 4 Böyle pejmürde ḫarābān gezdiḡim çün ol perī
Dün ü gün ḳılmış 'ināyet yār bilenden şālını

- 63b. 5 Güyâ men mecbûr-ı şālım şāl neme şalvâr neme
Luţf eder şālın şaķındır leblerinin balını
- 6 Yālîñ ayak baş açık zâhid beni ‘üryân görüp
Ta‘ n ider bilmez ki Hâydar attı dünyâ malını

118

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 O mihr-i dilrübâ aşuftelikde pür-kemâl olmuş
Açılmış lâle-veş gönca fem bilmem nihâl olmuş
- 2 Kâdem başmış henüz on dördüne ol nev-nihâl ama
Felekde mâh-ı nevâsâdır erdiler helâl olmuş
- 3 Görenler hüsününü eyler ferâmûş seyr-i gülzârı
Kızarmış ruĥları gül-penbe- veş başka ĥâl olmuş
- 4 Yazılmış rüyuna rüz-i ezelde sûre-i kevşer
Seraser noktalanmış mâh-ı cemâli sırrıma ĥâl olmuş
- 5 Lebinde ‘âşık-ı bî-çâreler mâh-ı hayât gözler
Dil-i teşnelere cân sâķi-i âb-ı zülâl olmuş
- 6 Görünce ģamze-i cellâdını Hâydarî hû çeker
İşitmiş o perüpeykerde geldi pür-celâl olmuş

119

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kaşlarıñ burc-ı melâĥatden toĝan mâh-ı hilâl
Ruĥlarıñ Firdevs-i a‘ lâ leblerüñ ab-i zülâl

- 2 Vech-i pākinde mu‘ ayyen lafzatullāhi’l-‘ azīm
İki zūlfūñ oğtur Aḥmedi Maḥmūd Ḥaḫḫına dāl
- 3 Ẕudretiyle bī-ḫuşūr Mevlāsını ḫalk eylemiş
Gelmemiş mişliñ felekde ğayr-ı ān Yūsuf-cemāl
- 4 Muşḫaf-ı rūyında ḫāl-i Ḥaydarı lām-ı ‘ ayn
Zāhid-i āvāreler bilmez nedir lafz-ı celāl
- 64a. 5 Ḥaydarī mecnūn-i ‘ aşḫ mecbūr-ı cānāndan ezel
Bülbülüñ maḫşūr-ı gül pervāneniñ şem‘ -i mişāl

120

ḤURŪF-I MĪM

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Bir gül-i şad-berg nihāliñ bendesi oldum bugün
Ḥüsnünüñ ṭāḫ-i semāda şu‘ lesi gördüm bugün
- 2 ‘ Aḫl-ı fikrim hep perişān eyledi o meh-liḫā
Bilmezem nereleri baña şūrīde eṭvārım bugün
- 3 Vaşlına ben ‘ arz eylesem ‘ aceb şahā rām olam mı
Yoksa mecnūn-veş arayıp dağda Leylam bugün
- 4 Girdeş-i eyyām ile hem-dem olursa ol perī
Nūş edem ağı ise destinde ki cāmım bugün
- 5 Ḥaydarā ḫaṭ‘ -ı ümid etme hemān ḫıl iltifāt
Zirā tutun dile ‘ aşḫ āteşini yaḫdım bugün

121

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey benim cānım içinde gizli cānānım ' Alī
' Ālemi pür-nūr kıldın nūr-ı imānım ' Alī
- 2 Cām-ı ' aşkıñ nūş edip hüsni harābān olmuş
La' l-renk kılsa cihānı tanıyı imānım ' Alī
- 3 Rüz u şeb hasret firākıñ cāna geçdi ey şehā
El-āmān eyle meded-i bā-i Qur'ānım ' Alī
- 4 Nāle-i āh u enīnden felek titrer yañar
Kalmadı zerre mecālim t̄ab-ı dermānım ' Alī
- 5 Ta' n eder zāhid beni bāde perest zann eyleyip
Cür' a-i ' aşkıñ beni mest etti imānım ' Alī
- 6 Deşt-i şahrāy-ı cünūnda ab-ı ' aşkıñla seniñ
Karıldı o gam cihānı merd-i meydānım ' Alī
- 64b. 7 Rinde-i mest-i harābānım bu gün ben Haydarā
Vuşlat-ı bezm-i eleste dem-i devrānım ' Alī

122

Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün Müstef' ilün

- 1 Dil-i harāb oldu bu gün firqatde mähim gelmedi
Yandı genc-i gamda āh kim nazargāhım gelmedi
- 2 Āh u zārım erdi tā ' arş-ı mu' allāya meded
Zulmet-i hecr elimde secde-gāhım gelmedi

- 3 Ben nice āh eyleyip çāk-i girībān etmeyem
Acıym dostlar baña ol kıble-gāhım gelmedi
- 4 Vuşlatın arzu edip hasret çeker dīvāne dil
Cur^ç a-i cām-i muḥabbetde penāhım gelmedi
- 5 Tağ eder ^ç ālem benim böyle perīşān ḥālīmı
Neyleceği ḥükm-i dilde padişāhım gelmedi
- 6 Ḥaydarā zāt-ı Ḥudā nūr-ı Muḥammed Muştafā
Gelmedi Ḥaqq gördü ^ç Alī serpenedānım gelmedi

123

Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün

- 1 Benim dirdi derūnum bir yalan pek bilmeyen söyler
Fırāk-ı āhu ettim bir yalan pek bilmeyen söyler
- 2 Görenler zannider bi-çāre meftündür güli zāra
Benim ol meh ḥabībim bir yalan pek bilmeyen söyler
- 3 Şeb tā şabaḥdañ bu nāle-i ahū ettimden
Zāhidā ṭal^ç at dinim bir yalan pek bilmeyen söyler
- 4 Girip meydān-i ^ç aşka cān u başdan ḥaylidir geçer
Benim ^ç ahdı peymānım bir yalan pek bilmeyen söyler
- 5 Yanar Ḥaydarı tennūrı ḥaqqīkatde zamān olmaz
Bir ^ç aşkı nārı illetim bir yalan pek bilmeyen söyler

124

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 65a. 1 Şabāhdañ bu tende canım hū çeker ağlar yanar
 ˆ Aşķ u şevķiyle lisānım hū çeker ağlar yanar
- 2 Genc-i firķatde enīnim geceler gūş eylemez
 Bi-zebānım dil nihānım hū çeker ağlar yanar
- 3 Olmam bir yād-ı ˆ aşķ çaresiz bi-çāreyim
 Nigeħ-i ķalbde imānım hū çeker ağlar yanar
- 4 Sūz ˆ aşķıñla ķavrulup ciğer kebāb oldu yeter
 Cism-i tamarımda bu ķanım hū çeker ağlar yanar
- 5 Hāydarā görmez cihānı zerrece bu gözlerim
 ˆ Aşķ-i sevdā ile cānım hū çeker ağlar yanar

125

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Billāhi kimsesiz mürde ğarīb-i efgendeyim
 Senden özge destĝirim yoķ kime feryād edem
- 2 Baĝrımı hūn eyledi derd-i elem miħnet-i firāķ
 Yoķ medārım zerrece ğam bāĝını ğülşen edem
- 3 Kime ˆ arz edem varıp hālim derd dökem İlāħ
 Yā nice varıp diğer kimselere beyān edem
- 4 Hāķ iden sensin vücūdum mülķünü İlāħ
 Seni ķoyup da efendim men gece giryān edem

- 5 H aydarın a' m ali herdem fıskı  at a ' i y n  amu
T a' atim mi k l yo  Ya Rab bakıp  and n edem

126

F a' il t n F a' il t n F a' il t n F a' il n

- 1 Ey per ' a k nla yandı tende canım el-am n
Dem be dem artmaktadır  h u fi anım el-am n
- 2 H asreti la' li lebi  k r eyledi bu c nıma
El-am n ey  onca-i  irin-zeb nım el-am n
- 3 Tekke-i ' a k nda fery d eylerim  eb t  se er
Erdi t  ' ar -i mu' all ya dem nım el-am n
- 65b. 4  em' -i  s n n ey  anem yandurdı dil pervanesin
K fr-i z lf ne dola tırdı im nım el-am n
- 5 Mi r b-ı ebr na secde eylerim  ub  u mes 
Ka' be-i va lınla  and n ola c nım el-am n
- 6 Cur' a-i ' a k n ile mesti  ar bım r z u  eb
K se-i la' l-lebde tekne-d nım el-am n
- 7 H aydarı bi- aren n  hı ile i nler  sm n
 ubbe-i  ar -ı felek a lar c n nım el-am n

127

Mef a' il n Mef a' il n Mef a' il n Mef a' il n

- 1 ' Aceb var mı vi ali n-k m n etmi  c mıyla  ayrı
Seni le hem dem olmu  yo  cihanda   miden  ayrı

- 2 Çapında gerçi çok ‘ aşık çeker biryâne āh eyler
Bulunmaz dāniñ pūş eylemiş hiç nāmiden ğayrı
- 3 Yüzüñ görmekliği arzu çeker biñ zār vardır şūh
Velākin bende yok zer köhne bir ‘ imāmiden ğayrı
- 4 Döner pervāneler şem‘ -i ruħuñ la‘ line hasretle
Lebinden kām alan yok cāmle imāmeden ğayrı
- 5 Ölürsem gözlerim giryān olur bu ğamla haşredek
Seniñ ‘ aşıklarınıñ yok işi ağlamadan ğayrı
- 6 Benim Hāydar-ı şādık efendim ‘ aşık-ı yanak
Ki vallāhi zārārım yok öpüp oħşamadan ğayrı

128

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Men muħibb-i ħānedānım ağlamak kārım benim
Genc-i miħnet meskenim firqatle ğam yādım benim
- 2 Çünkü dād oldu firāk āl-i Resüle tā ezel
Ben anıñ bendesiyim dilde yanar nārım benim
- 3 Eylerim bülbül gibi feryād-ı zār şeb tā seher
‘ Aşık-ı efgendeyim ğonca için zārım benim
- 4 Göz göz oldu yaralar cismimde işler çāresiz
Hañçeri zehri raķībāndan dalamadım benim
- 5 Hāydarā çekem elem-i şāh-ı şehid Kerbelā
Nūr-ı çeşm-i enbiyā sırrı ‘ Alī yādım benim

129

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Mürğ-i cānım nāra yaqđın Ağmed-i Muđtārim āh
Gül dāğa başdan   ināyet eyle bu inkārim āh
- 2 G lşeni ĥusn nde kıldın b lb l-i nālān beni
  Arzımı la  line d şt  ateş-i zen nārim āh
- 3  addi t bān ne m mkin serv-i  addin   arz ede
  Aşıkı şadıkınım g ster benim d dārim āh
- 4 İki  ařıñ arası n r-ı tecell  beyt-i Hāķķ
Pertev-i n r-ı  amer-zerre benim ĥ nkārim āh
- 5 Hāydarı  n eylediñ meft n-ı dilinde es r
Z lf n ñ tādına bend etdik evvelā ber-dādım āh

130

Fā' ilāt n Fā' ilāt n Fā' ilāt n Fā' il n

- 1 L tf edip verir selām ey  eşm-i fettānım benim
  Aşıkım divāna durdum ge me sultānım benim
- 2   Arz-ı la  line  n řeydāyını naşib eyledin
B yle lāyıkımı raķib g ş ede efġanım benim
- 3 R z u şeb b - are dil aġlar yañar feryād eder
Aġlamađdan  almadı bir bende dermānım benim
- 4 Lebleriñ s reyyānsın kim keşf ede ey n r-ı Hāķķ
Nigeĥ-i ĥāl-i siyāhiñ bār-ı ferānım benim

- 5 Ebruvānīñ Zü'l-fikāri Ḥaydarī lām-i ' ayn
Ḥaṭṭ-ı ruḥsārında tekmīl lafz-ı raḥmānım benim
- 6 Maşūr-āsā eyle berdār zülfünde efgendeni
Ḥaşre dek firdevs-i ḥüsnüñ ola seyrānım benim
- 66b. 7 Ḥaydarı mest eylediñ çün biri ' aşkıñla şāhā
Vaşlınıñ la' line қandır dīnim imānım benim

131

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Bu gün da' vāyı ' aşk içre serāser merd-i meydānım
Ene'l-Ḥaḫḫdan rücū' etmem geliñ berdād eden cānım
- 2 Yezīdiler derim yüzse Nesīmī-veş demem men lā
Ḥüseyniyem Ḥüseyni ki ' Alīdir dīnim imānım
- 3 Muḫammed nesl-i Aḫmed Ḥaydar-ı Kerrāra ikrārım
Benim ol bende-i āl-i ' abā men sırr-ı subḫānım
- 4 Be şofū mescidiñ meyḫāneden hīç var mıdır farkı
Degil mi maḫşadı ḫalkıñ elif miyem ' ayn canānım
- 5 Bu serīr-i genc-i aḫfādır açılmaz Ḥaydarā yāde
Bilenler hoş ḫaber vermez ' Alīdir dīnim imānım

132

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Benim gibi seni candan sor var mı benim şāhım
Niçin gördükçe ' uşşākı kaçarsın ey rüy-ı māhım

- 2 Firāk-ı ‘aşk u sevdā bağrımı ḥūn eyledi cānā
Erişdi ‘arşa bu dūd-ı siyāh-i ‘Alevī āhım
- 3 Taķıldı ķandili dīnim küfr-i zūlfūñ ey dilber
Açıldı zulmet-i ğamdan çerāğ-ı nūr-ı imānım
- 4 Be şofū geç eleşme biz ḥarābāt-ı ehl-i ķararsız
Sevāy-ı zūhdü kālāy-ı fūrūht etdim ki ‘uryānım
- 5 Ben ol Ḥaydar baña şofū zāhid beni zemm eyler
Nūr-ı cürmüm ne ‘işyānım nedir bilmem bu Allāh hem

133

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Tilim şu dehr içinde zerre ḥandān olmadım
Firķat-i derdi elemden bir dem hīç ķurtulmadım
- 67a. 2 İkilikten el çekip vāḥdetde buldum yārimi
Neş’e-i cām-ı riyādan aşlā lezzet bulmadım
- 3 Ağlamaķdan ķılmadı çeşmimde furķān bağladı
Bilmezem bu ğam baña mecbūr mı hīç şād olmadım
- 4 Āh-ı zārım ‘ālemi ķıldı durīğā nā-tüvān
Gülşen-i vuşlatda yārin ne a‘ceb bir şolmadım
- 5 Genc-i vaḥdetde hemīşe eylerim seyr-i cinān
Vā‘iz-i laķlak gibi mescīde pūnhān olmadım
- 6 Kāfirīñ küfrüyle yandı vird ü ezķarım benim
Zāhiden zūhdünde cānā cānım-ı cān bulmadım

- 7 Çurusun ‘ālem baña bāde perest der Hāydarī
 Şofūyu hār-meşreb-āsā kibr ile men  olmadım

134

Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn

- 1 Bu Şeb cānım cānānım cānımıñ cānānı sulţānım
 Gelip Őād eyledi vīrāne dilgāhımıñ hūbānım
- 2 Fedādır olsa biñ cānım yoluna Őāh-ı hūbānıñ
 Ne műmkin terk ede ‘āşık o der dīnım hem īmānım
- 3 Oğudum muşhaf-ı rűyunda etdim dersimi ezber
 Şubhı ve’l-leyl ruhsārı lebi Őűre-i raħmānım
- 4 Kemān ebrűlarıdır kıble-gāhım da secde-gāhım da
 Demedi mi kılmın secde kamu ādeme subhānım
- 5 Meh eyleyen degilim hāşā ki inkār eyleyem haķķı
 Ki zirā beyt-i Rabbű’l-‘ālemīndir ħalb-i cānānım
- 6 Be Őofű bī-ħaber sensin nedir dűnyā nedir ‘uķbā
 Gözűn aħ ‘ibret al gelip gidenden Őor bu bűrhānım
- 7 Men ol Hāydarīyem yandım yaķıldım Şem‘-i cān ile
 Degilim bűlbűl-i nālān dil-i pervāne sűzānım

135

Fe‘ilātűn Fe‘ilātűn Fe‘ilātűn Fe‘ilűn

- 67b. 1 Şabāħdañ Őem‘-i rűħ-ı yārda dolandım bu gece
 Dűne dűne āteş-i ‘aşkıyla yandım bu gece

- 2 ‘Āķıbet bu ‘aşķ beni bir ğün olur vırān eder
Hasret-i la‘liñ ğumāra boyandım bu gece
- 3 Ķul ğul oldu leşker-i sevdā çevirdi eṫrāfım
Çāresiz ğaldım ğül-i zāra ṫayandım bu gece
- 4 Göz göz etti sīnemi bizi kemān erdi yār
Acıyım dostlar baña ğan boyandım bu gece
- 5 Bir cefā-cū mehlikā şayyād-ı dil āfet-i nigāh
Aldı ‘ağlım Ḥaydarā dāma dolandım bu gece

136

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ḥamd ola virdi murādım ḫāzret-i Rabbü’l-kerīm
Ķurtulup cāh-ı đalaletden ḫalāş oldu dilim
- 2 Rāh-ı ‘aşķıñ çākeri sulṫān olurmuş ‘āķıbet
Bilmez idim bu işi hāzz şırāt’ül-müstāķım
- 3 Mey iđer maḥbūb sever derlerse ‘ālemde ne ğam
Ḥağķ bilir yehtātdır estağfirullāhe’l-‘azīm
- 4 Terk edip ğıldım furūḫt men zühdümü ezķārımı
Ten gerektir benim şofüyā cinānū’n-na‘im
- 5 ‘Āşık-ı müştāķ yādım maķşadım ‘arz-ı cemāl
Her neye ğılsam nazār Ḥağķdır baña Ḥağķ’ül-kerīm
- 6 Cān u başdan geçmişem cānımda cānānımda bir
Noğṫa-i levḫinde bismillahi’r-raḫmāni’r-raḫīm

7 Zannederler Haydarı bir bāde-nüş zındık cihān
Hāşā hāşā ki odur makbūl-ı dergāh-ı hālim

137

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 68a. 1 Esir-i zūlfūñ oldum ey perī hiç şormadan hālim
Fedā kıldım yoluna cān u başım terk edip mālīm
Harābān oldu ey şofū seniñ 'aşkıñla ahvālim
Düşer miydi saña ağıarla olmağ hemdem ey zālim
- 2 Oğudum sūre-i Meryem kitāb-ı hūsnūñ açdığda
Düş irdi tab' ıma dehşet ruñuñ hañına bağıdığda
Niçin keşf etmiden rāzıñ çerağ-ı 'aşkı yağıdığda
Perişān olacağın çün bilirdin böyle ahvālim
- 3 Kaşıñ tūrasına ism-i celāl çekdim seniñ yā Hū
Oğudum āyet-i kevşer bağıp mihrābına yā Hū
Bu 'ālem Haydarā düşmedi zındık gözleri ahū
Seniñ sevdāyı 'aşkına düşeli nāledir lālim

138

HURŪF-I NŪN

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Cihān geçdiyse hūsnūñden gönül geçmez nihālinden
Ferāğat eylemem ey meh seniñ 'aşk-ı vişālinden
- 2 Cemāl-i hūsnūñ müştākıyam kālū belādan men
Ki dönmem rāh-ı hağğım hağğ-ı vāşid nūr cemālinden
- 3 Eger 'aşığ eger şādık eger şofū eger zāhid
Kamūsu geçseler geçmem celālūñ hūb-ı hālinden

- 4 Muḥammed Aḥmed-i Maḥmūduyum cedd-i Ḥüseynīyim
Muḥammedin nice Ḥaḫḫ ayrılır ‘ Alī celālindir
- 5 Turābı ‘ aşkıniñ efgendesidir bu ḫuluñ Ḥaydar
Ki dönmem birdir iḫrārım ki imānım vişālindir

139

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Çerāğ-ı ḫandil-i dīnim uyandı küfr-i dilberden
Görünce ḫüsnünü vā‘ iz şaşırıp indi minberden
- 2 Kitāb-ı ḫaḫḫ-ı ruḫsārūñ okuyup eyleyen ezber
Ferāmuş eyleyip hep geçdiler kālāy sīm ü zerden
- 68b. 3 Şarābı ‘ aşkıniñ nüş edenler ey kemān-ebrū
Serāpā mest-i lā-ya‘ ḫil yetirler būy-ı Aḥmedden
- 4 Nice demdir yanar canım firāḫı sūz-ı ‘ aşkıñla
Nice dil şimdicek geçsen bu ḫüsn-i Yūsuf esmerden
- 5 İnce destine Ḥaydar neler çekdi ‘ aceb cānım
Hezārān geçdi bu ḫubbe-i felekde devr çenberden

140

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Āftāb-ı ḫal‘ ınıñ cānā ziyāyı cānımdır
Ruḫlarıñ gül-fām cānım gel gül-i felcān mıdır
- 2 ‘ Aḫlımı yağmaya virdi küfr-i zūlfūñ ey şanem
Lebleriñ mā’ dil-i māra şehā dermānımdır

- 3 Kim görürse ḥaṭṭ-ı ruḥsārıñ okur ism-i celāl
Bu kitāb-i ḥüsnüñ ey meh sūre-i raḥmānımdır
- 4 Nice ruhbān döndü dininden gör nice na‘ lini
Ḥaṭṭ-ı ruḥsārındaki ol nükte-i imānımdır
- 5 Kimini koydu ḍalāletde kimin pāk eyledi
Fitne-i āḫir-zamānmı Ḥaydarā bürhānımdır

141

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Elā ey dilberi ra‘ na ḥaber ver rāz-ı sevdādan
Göñül bir ‘aşka düş oldu kurbānım cümle sevdādan
- 2 Gelip yağmaladı ağıyar şehā bezm-i dilārāyı
Muḥabbet kıldı bir yana dilā gel geç bu sevdādan
- 3 Hemīşe kūşe-i meyḥāneye yaşlandıḳ ey zāhid
Demādem nūş edem ‘aşkıñ meyini cām-ı cefādan
- 4 Nazar kııl ravza-i dilgāhıma ey vā‘ iz kurma
Nedir hengāme-i keserse Resülümü oldun ‘uḳbādan
- 5 Cihānı lerze-bāb edip bıraḳdın bi-nevā cümle
Ne bu ḷulmüñ geçirdin heb mey-i maḥbūb-ı simādan
- 69a. 6 Selāmım erse ki şāhıñ mürüvvet bābına bir kez
Ḥaydarā raf‘ edirdi cāsusu bir demde aradan

142

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Baña ol baħr-i 'ummāna tälāndan bir ħaber söyle
İçip 'aşkıñ şarābını kıanandan bir ħaber söyle
- 2 Çekenler başına şol ħırķa-i faħri melāmetde
Boyanıp ħün eşki ile boyandım bir ħaber söyle
- 3 Şerī' at ma' rifetden hem țarīķatle ħaķīķatden
Revrāķ-ı cısr-i lāhūta edenden bir ħaber söyle
- 4 Nigāh-ı himmeti lütf-ı keremi cām-ı 'irfāndan
Aluben şāh-ı merđānda revışden bir ħaber söyle
- 5 Bu 'aşkıñ mācerāsında geçiben cān ile başdan
Ĥaydarā rāh-ı cānānda ölenden bir ħaber söyle

143

Müfte' ilün Fā' ilün Müfte' ilün Fā' ilün

- 1 Mevce-i baħri göñül 'ummāndır özler gider
Rāh-ı 'aşķda murĝ-ı dil cānāndır özler gider
- 2 Şem' -i 'aşkıñ çevresi dīvāne-dil eyler țaraf
Hiç tefekkür etmeyip yārāndır özler gider
- 3 Zīnet-i dünyādan el çekmiş bī-çāre yayĝılar
Kandasım beyt'ül-ħarāb vīrāndır özler gider
- 4 Mevsim-i faşl-ı bahār-eyyām nāçār 'andelīb
Bir açıp biñ cān ile bāĝbāndır özler gider

- 5 Gül ğamı la‘l-leb-i dildāra meftūn Ḥaydarı
Rūz u ŧeb biñ cūr‘ a-i imāndır özler gider

144

Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn

- 1 Tıtuŧup ‘ aŧk-i sūzāna ŧehā ‘ uryāne ben geldim
Bu nār-ı ‘ aŧka yanmağda hemān pervāne ben geldim
- 69b. 2 Bu çarḥ gerdūnu ŧeb tā seḥer cevelān eder gönüm
Dilā dergāh-ı ‘ aŧk içre her ān devrāna ben geldim
- 3 Viŧāl-i yār için rāh-ı cānāna koymuŧum başım
Bu meydān-i siyāsetde sırr-ı ğilmāne ben geldim
- 4 Düşüp ğam baħrine ḫāldım taŧırdım baħr-i ‘ ummānı
Dūd-ı sīnem bende başımda ciger-püryāne ben geldim
- 5 Ene’l-Ḥaḫḫ cāmını nūŧ eyleyip bezm-i ‘ irfānda
Bu ŧeb Manŧūr gibi dāra çıkam merdāne ben geldim
- 6 Gerip çarmaha yüzünler derim dönmem bu da‘ vāda
Bu rāh-ı ‘ aŧkda Ḥaydarā fecr-i feryāne ben geldim

145

Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn Mefā‘ ilūn

- 1 Bugün ğam ğüştesin ŧaldım ḫonadıp baħr-i ‘ ummāna
Eser bād-ı sitem ŧiddetli bādbān-ı kemer sayana
- 2 Açıldı mevce-i ehle serāser çenber-i biden
Delindi neveki cevr-i felek ... subḫāna

- 3 Bağladı kâh-ı dil mümkin degil ta' mîri ey hûnu
Harāban ehline lāyık mekân ancak tımarhāne
- 4 Be sofû kıl sükûn artık yeter zemm etdin dem ehlüñ
Biz ehl-i yāreyiz bizlere mesken oldu meyhāne
- 5 Edendim kâfiriñ küfrüñ be sofû kendime imān
Degil mi söyle ey zāhid ' ibārethāne bu taḥāne
- 6 Ezelden levḥ-i taḫdīrde çalınmış ḥāme-i ḫudret
Ḥaber vereli ḥaber vā' iz ezel kim çıktı ezān
- 7 Bu 'ālem yoğ iken vardı var etti cümle-i bir dem
Çıkıben küfr-i bātıldan ezel kim geldi imāna
- 8 Getür bir yere cem' et dört kitābı açda seyr eyle
Ne ḫalır ḫarf-i vāḫidden geri Ḥaydarī Ḳur'an

146

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 70a. 1 Ğariğam baḫr-i 'ummān-ı meded senden kerem senden
Tutuşdum 'aşq-ı sūzāna meded senden kerem senden
- 2 Çekip serāyer rüz-ı 'arşa siyāh dūd-ı efğānım
Nazar kıl ciger-i biryāne meded senden kerem senden
- 3 Şeb tā şabāḫ olunca tağda-i āh u enīnimden
Felekler düşdü devrāna meded senden kerem senden
- 4 Bağladı gülşeni taḫ'ım ḫarīḫ-i 'aşq-i cānānla
'İnāyet kıl perīşāna meded senden kerem senden

- 5 Dökerler şofûlar cevkāle zemle al' a-i cismim
Ola ma' mür bir vîrâne meded senden kerem senden
- 6 Delindi göz göz oldu terk-i sim ile perü-biden
Olur mu cām-ı büt hâne meded senden kerem senden
- 7 Kerem-kānı sarāy şāh-ı Resül ' afv eyle ' işyānım
ulundur aydar dīvāne meded senden kerem senden

147

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Cemālîñ şem' ine cānā her ān pervāneler yansın
utuşup üsn-i ' aşkıñla hemān dīvāneler yansın
- 2 Gülistān-ı rûhında şub  dek feryād edip cānım
Mu' attar bu lütfuñla dili ezānlar yansın
- 3 Nesīmī vaşlına vāıf olan ' aşklar ey dilber
ekilmiş genc-i va detde biraz urbānlar yansın
- 4 Eden nüş kāse-i ' aşkıñ olur mecnūn-ı efgende
Şehā şun cur' a-i la' liñ bu şeb bî-gāneler yansın
- 5 Bu aydarı meşr b bend eyle küfr-i z lf-i zincire
utuştı heb cihān nāra ' aceb şimdi neler yansın

148

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 O çeşm-i gamze-i cellādın ey mihr-i cihān cāna
ıyar badıça āfet-veş amān vermez girer āna

- 70b. 2 Firāk-ı hasreti la‘ l-lebiñ-i kıaddim-i dāl etdi
Nazar eyle kemān-ebrū sīnemde zaħm-ı müjgāna
- 3 Eger çi haṭṭ-ı ruhsārıñ göreydi kāfir-i bī-dīn
Çıķıben küfr-i bāṭıldan gelir şıdkıyyla imāna
- 4 Ferāgat eyledi vā‘ iz görünce haṭṭ-ı ruhsārıñ
Onundu derse ‘ azāmasın gezer meyhāne meyhāne
- 5 Nazarıñ görmemiş çeşm-i felek Yūsufdan özge yer
Nice bu Ḥaydarī kıl olmayasın gibi sultāna

149

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Hüsnüne müştāk olalı dilde cānım kā‘ imün
Dest alıp ‘ ālemde oldum her şey’e müstağfirün
- 2 Zīneti dünyāyı terk etdim gönülden ey aḥī
Köhne bir ‘ ibāde cismüñ hıfz idermiş sālīmün
- 3 Ḥadd-i bī-pāyān günāhım ṭā‘ atım nist zerce
Yā Muḥammed ger şefā‘ at olmaz ise dil zebün
- 4 Eylerim ‘ aşkıñ ile şeb tā seher āh u fiğān
Boyadı cismim serāpā kıl meded bu eşk-i hün
- 5 Göz göz oldu tığ-ı ‘ aşkıñla ciger ey nūr-ı Ḥaķķ
Ṭa‘ n ederler gör ne hoş ki ehl-i ‘ aşkı zālimin
- 6 Zānn eder zāhid beni alırda mestim mey eylese
Levḥa-i dilde ne bilsin naķş olunmuş kāf u nün

- 7 Rinde-i mest-i harābım bŷy-ı ‘ aşkı yār eyle
Mest olur bilmezlenir mey ile ehl-i cāhilin
- 8 Hāydarā nūş eyledi cām-ı ene’l-Hākķı bu şeb
Cem‘ olup başına berdār eylesinler kāfirin

150

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Firākı yarla geşti ü güzār ‘ uşşāķa seyrāndır
Beni incinme ey vā‘ iz derūnum nār-ı sūzāndır
- 71a. 2 Perişān zŷlf-i dildāra gönŷl dŷşdŷ esir oldu
Bu genc-i ḥasrete lāyık olanlar ehl-i ‘ irfāndır
- 3 Benim zāhid gibi yok şoḥbet-i ḥŷrriyetligim şāhid
Ne bilsin zātını ḥar-meşreb olan özü ḥayvāndır
- 4 Döner pervāneler şem‘ -i vişāl arzūsuyla cānım
Yañar bi-çāreler aĝāzı gelmez nāre ḥayrāndır
- 5 Benim ol Hāydarī ḥŷsn-i cemāl-ı ‘ ŷşıķ-ı yārim
Hezār dirdi hezār sevdā hezār etmem cāna aşāndır

151

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Cemāl-i şem‘ -i dildāra olalıdan berŷ ḥayrān
Gönŷl pervāne-veş her şubḥ u şām olmadadır sūzān
- 2 Men ol mecnŷn efgendeyim ki bilmezem kendim
Yañar ‘ aşķ āteşi cān u yŷrekde ciger-i biryān

- 3 Şunuñca destime sāķi ene'l-Ḥaķķ cāmını cānım
Silindi defter-i dilden ğam-ı endişe-i cihān
- 4 Ferāmūş eyleyip kevn ü mekānı bade-nūş oldum
Ḥarābat ehline lāyık mekān meyḥānedir el-ān
- 5 Beni Manşūr gibi dāra gelip çeksin şofū zāhid
Destim bu nice kendim tākım ḥāzırlarım otmān
- 6 Oturmuş vā' iz-i ḥodbīn baña nuş itme kabrinde
Ki bilmez aşlını men ki cān ile olmuşum cānān
- 7 Görürler şüretim bir ḥor ḥaķır pejmürde dīvāne
Şanurlar sīretim bilmezler oldum 'āleme sulṭān
- 8 Ben ol Ḥaydarım ki cānımı cānāna baḥş ettim
Vişāl-i yār için başdan geçip ben olmuşum ḳurbān

152

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Şehā ğamzen ile her ğün hezārān ḳan edersin
Bilirim meh degil çok 'āşıķa meydān edersin
- 71b. 2 Ederken mülk-i ḥüsnünde ḥükm hindūların şāhım
Leb-i la' liñ ile çok cānları sūzān edersin sen
- 3 Eger keşf eylesen bir dīni ayrı kāfire rāzın
Çelipādan geçirip cānā müselmān edersin sen
- 4 Sen ol şāh-ı keremsin sende tekmīl nüşā-i 'irfān
Mürüvvet-kānısın her demde biñ iḥsān edersin sen

- 5 Bilirim ki mu ki ħalāş olmaz dese ğamzene ey dilber
Tîĝ-i ebrın ile bu Ĥaydarı ħurbān edersin

153

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gāh olur bülbül gibi nālān eder Allāh bu yā
Gāhice güller gibi ħandān eder Allāh bu yā
- 2 Gāh olur bir pür-cefā dildāra bende eyleyip
Rūz u şeb firħat ile giryān eder Allāh bu yā
- 3 Gāh olur Mecnūn edip Leylāya ' aklıñ aldırır
Kūh vaşlına bıraħıp ħayrān eder Allāh bu yā
- 4 Gāh olur mescid zāhide şofūyu zanneyle
Yay-veş ħaddin bugün kemān eder Allāh bu yā
- 5 Gāh olur ' arız-ı la' l-i yāre müştāħ eyleyip
Gāhice mest eyleyip seyrān eder Allāh bu yā
- 6 Gāh olur pervāne-veş şem' vişāle döner durur
Gāhice söz eyleyip biryān eder Allāh bu yā
- 7 Gāh olur meyĥāne-i tende ħarāb ender ħarāb
Bırāħıp Ĥaydar gibi sulţān eder Allāh bu yā

154

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bir perī-peyker bugün gördüm gene Ķur'ān oħur
Ĥıfz eder Ĥaħħıñ kelāmıñ sūre-i furħān oħur

- 2 Ol elif kıaddi -kemāl Hakkı işbāt eder ki
Dişleri dürri hakikat kaşları subhān okur
- 72a. 3 Lebleri innā a‘ teynā gözleri nūn ve’l-kalem
Haṭṭ-i hüsnünde ‘ aşıklar süre-i Rahmān okur
- 4 Naş etmiş rüyına rüz’ül-dilde vazhā
Peçemi ve’l-leyli alnı emrine fermān okur
- 5 Muşhaf-i rüyinde hāl-i hindü bā-ı bismillāh
Güş-i hürşid felekden ‘ āleme ezān okur
- 6 Haydarā kurbān-ı ‘ aşkı oldum ol māhpārenüñ
Ġamze-i cellād üftādelere Rıdvān okur

155

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Bir mülk-i simā-peri ‘ aşkına dil yandı yemin
Toladı halkalayub bir nice sırma pürçin
- 2 İki kaş arası mihrāb-ı minber beyt-i Hakk
Cedd-i evlād-ı ‘ Alī nesl-i Zeynü’l-‘ Ābidin
- 3 Naş etmiş rüyına hāl bā-i bismillāh gibi
Kudretin kılmış beyān hüsnünde Rabb’ül-‘ ālemin
- 4 Müjgān-i hūn rızine verir üftādeler
Ki kıla cismine yārūñ yādigār yaraları
- 5 Ol elif kıaddini mim hāmim dāl işyān ider
Haydarı kul eyledi nūr-ı başar lām u ‘ ayn

156

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 1 Mazhar-ı sırr-ı haqīkat cāna olan gelsin beri
Poṭa-i 'aşka düşüp sūzān olan gelsin beri
- 2 Mülk-i dilden kıl ü kālūñ defterūñ sūz eyleyip
'İlm-i 'aşkda hāce-i 'irfān olan gelsin beri
- 3 Şubḥ dek pervāne-veş şem' -i rūḥ cānā yana
Döne döne ciğeri biryān olan gelsin beri
- 4 Başını top eyleyip meydānı 'aşk içre bugün
Aṭılan kevgānda merdān olan gelsin beri
- 72b. 5 Ḥaydarā bezm-i elestden nūş edip 'aşk-ı cür' asın
Rāh-ı 'aşkda koç gibi ḳurban olan gelsin beri

157

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Dilberiñ ḥüsnünde zāhid nūr-ı raḥmān gizlidir
İki ḳaş arasında lafz-ı subḥān gizlidir
- 2 Çeşm-i 'ibretle nazār kıl 'ārş-ı gülfāmına
Ḳalkülü hindūlarında seyr-i bürhān gizlidir
- 3 Ta' n edersen ehl-i 'aşkı şofū maḥbūb diye hū
Maḥbūbın ḥüsn-i ḥalāvetinde imān gizlidir
- 4 Kimse hiç keşf eyleyip bu sırra vāḳıf olmadı
Şandug-ı 'aşk ḳapalu miftāḥ-i sūzān gizlidir

- 5 Şol ene'l-Haqqdan geçip Manşūr-i 'aşq ol Haydarī
Zirā bu genc-i melāmetde nice cān gizlidir

158

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gülşeni hüsnuñde nālān olduğum devlet yeter
Gece gündüz zār u giryān olduğum devlet yeter
- 2 Men ğarīb efgende-i bi-çāreyim ey dilberā
Nār-ı 'aşqıñ ile sūzān olduğum devlet yeter
- 3 Şem' -i rüyım ey perü pervanesi kıldın beni
Döne döne cāna sūzān olduğum devlet yeter
- 4 Zāhidi avāreler ta' n eylemiş ğamı baña
Ben seniñ la' liñ hayrān olduğum devlet yeter
- 5 Haydarā geçdim felek mülkinden aldım kendimi
' Ālemi lāhūtda sultān olduğum devlet yeter

159

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Nedir cevrim ki ey şāhım kuluna eyledin fermān
Raķibler tıĝını zāĝlar dostum bend eder düşmān
- 73a. 2 Düşer mi şānına böyle cefālar ey kemān-ebrū
Fiĝān-i nāle-i āh ile etmek ' ālemi hazān
- 3 ' Adūlar şādmān olsun bu gün berdār ' uşşāķdır
Muħibb-i hāndānuñ dīdeleri dā'imā giryān

- 4 Elinde çār-ı pāre rakş çaķar aġyār-ı bed-ĥūylar
Felekler ĥüzn ile aġlar gitti ķaralar kivān
- 5 Bugün āl-i muĥibbiñ Ĥaydarā ahū ķazāsıdır
Ĥüsn-i şāh ĥaber ‘aşķına gel olalım ķurbān

160

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bugün meydān-i ‘aşķ içre hemān devrāna ben geldim
İtliĥaķ-i ĥaķ cur‘ ası nūş eyleyip mestāna ben geldim
- 2 ‘Ahu dillernimi çāk etmege vā‘ id eylemişlerse
Döne ġam-ı ninde ‘aşķım ile merđāna ben geldim
- 3 Kelān gelsün bu merd-i meydana başını ŗob etsün
Bu ġün da‘ vā ile bu meclis-i zindāna ben geldim
- 4 Ne ‘arz eylesin ey zāhid baña zühdüyle ezķarı
Yaķıp mülki cihān varan çeker püryāna ben geldim
- 5 Edip nūş çer‘ ası bir mehliķānūñ Ĥaydarā şöyle
Ki mest oldum ki bilmem kendimi divāne ben geldim

161

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Aķlımı yaġmaladı semūr sulţan perçemüñ
Mest-i sergerdān edip bıraķdı ĥayrān perçemüñ
- 2 Hep görenler bend olur zincir-i‘ aşķa ey şanem
Benle sevenler çāresiz bir dām pinhān perçemüñ

- 3 Āfitāb-i ṭal' atıñ virmiş cehline zīb ü fer
Pürnevī nūr ḳumr-ı şem' -i duraḫşān perçemüñ
- 4 Ṭop ṭop olmuş zanuber mişāl-i reçker
Vaşlına ermek ne mümkin vermez emān perçemüñ
- 73b. 5 Ṭolaşurken dāne-i ḫāl-i raḫında Ḥaydarı
Mest-i sergerdān düşürdü bŷy-ı reymān perçemüñ

162

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 ' Aziz yaşın için olsun mürüvvet ḳıl emān Aḫmed
Ḳulum divāne ṭurdum bir selām ver nūr civān Aḫmed
- 2 ' İnāyet eyle yok ḫāl-i perīşānıma gör cānım
Seniñ sevdāyı ' aşḳıñla ki düşdüm tā nevān Aḫmed
- 3 Ciger yandı kebāb oldu ḫarāb oldu türāb oldu
Gözüm başım şerāb oldu hemiş-i la' l-i ḳān Aḫmed
- 4 Revā mı böyle sergerdān bırakıp cana ' uşşāḳı
Gülistān-ı cihān içre ki sensin gülfidān Aḫmed
- 5 Felek Ḥaydarı tenevvürü ḫaḳīḳatde yanar ağlar
Yanar pervāneler şem' ine gelir mü hiç demān Aḫmed

163

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ḥüsnüne müştāḳ olalı eylerim ah u figān
Rāz-ı ' aşḳım bülbül-āsā eylerim cānā beyān

- 2 Bir görüşde hüsnuñ ey mehpāresi oldum esir
 Kıl kerem bu ‘aşkı şörbede ne ey nur-ı cevān
- 3 Görmemiş çeşm-i felek mişlini Yusūfdan beri
 Afitāb-ı tūl‘atıñ ‘āleme olmuş duraşşān
- 4 Bend-i nuşhuñ terk ederdi görse vā‘iz hüsünü
 Haţt-ı rüya keşf edip aşlını eylese ezhān
- 5 Haydarı şanem eyledi rüyetde Qur’an bugün
 Şüre-i Meryem rūhuñ taḥrīr-i ḥaḳ böyle ‘ayān

164

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Tay gibi nālān olup ğam meclisinde derdime yan
 Vākf-ı esrār olup ḥāb-i ğafletten uyān
- 74a. 2 Gel vücūdun zevraḳuñ ğarḳ eyle ‘aşḳ baḥrindesin
 Şol gönül aynasında görüne dostuñ ayān
- 3 Rah-ı ‘aşḳda çakar ol kim köyü yāri bulasın
 Su şanalar lerizm olup cām-ı itliḥaḳla beryān
- 4 Tāc-i süreyyla ğubār muḳaddemiñ tūtīyā gibi
 Sen seni bil bilmeye ‘ālem seni şāhım hemān
- 5 Haydarı meczūba şorda rāh-ı ‘aşḳı görenedir
 Hiç çıkar mı nuḳ-ı vāḥidden demānenddir semān

165

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āh kim ol zülf-i ğayr-i kākülü küfr-i nihān
Aldı gönlüm yaqdı cānım o perī afet zamān
- 2 Gözleri meftün oldum mecbūrī mestāneyim
Bülbül esā rüz u şeb kıldı kārım ahu fiġān
- 3 Rinde-i mest-i ħarāb etdi beni sevda-yı ' aşq
Bilmezem çare nedir bu derde kıldım tā nevān
- 4 Terk edip māl-ı melāli cān u başdan geçtim heb
Eyledim cānān için cānı başdan fevc-i ħurbān
- 5 Ķurusun ' ālem ki Ħaydar yār için ħurbān olur
Söyle ne tā ħaşredek nāmım cihānda ey cevān

166

ĦURŪF-I VĀV

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Āh kim şad pāre kıldı sīnemi ebrūlarıñ
' Aqlımı yaġmaya virdi ' arz u Hindularıñ
- 2 Neylediyse baña ol zülf-i siyāhüñ eyledi
Mest edip mecnūna döndü beni şeb yollarıñ
- 3 Bir zaman ħandān edip lütfuñla şādān eylediñ
Şimdi lāyıq mı ki nālān edesin tonularıñ
- 74b. 4 Ser çekip eflāka erdi dūd-ı āhım ey perī
Kesdi tāyım koymadı қаt' ā mecāl ahūlarıñ

- 5 Pister-i ğamda zebūn oldu dil-i mār ey güzel
Ey felek meşrebiyiz şundun cefā ʔolularıñ
- 6 Her ne cevrin var ise eyle bugün ben rāzıyam
Bu nice eyle kemend-i zūlfūñ ile pāzularuñ
- 7 Şalb-i dīdārıñ ola bu Hāydar seniñ sevdigim
Zār u giryān ola dostum şād ola ʔadūlarıñ

167

Fāʔilātūn Fāʔilātūn Fāʔilātūn Fāʔilūn

- 1 Sīnemi ʔāk eyledi irülerin cām seniñ
ʔAqlımı yağmaladı giysileriñ cānım seniñ
- 2 Bir görüşde meftūn oldum ğamze-i cellādına
Kıldı mecnūnuñ beni cād dilleriñ cānım seniñ
- 3 Sen gibi hīç görmedim böyle vefāsız pūr-cefā
Nāra yandırdı beni ahūlarıñ cānım seniñ
- 4 Göz göz etdi yeter müjgānūñ cigerhānını
Eyledi şeydā beni hindülerüñ cānım seniñ
- 5 Gülşeni hūsnūñde nālān eyler iken murğ-ı dil
Mest-i sergerdān ʔoydu şeb yollarıñ cānım seniñ
- 6 Hāydarı avāre-i ʔaşk eylediñ aher-i güzel
Şād ola yandıqça dil ahūlarıñ cānım seniñ

168

HURÛF-I HE

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Benim baht-i siyâhdır bu mihnet bağını aşma
 Ço hâlimle yanayım ben bu demde derdimi deşme
- 2 Kulları zevk-i qalbim degildir ta' mîri mümkün
 Olunmaz yaradır cânım eliñ çekse bana ilişme
- 75a. 3 Çekeler ' arş-ı a' lāya enînim bülbüle nisbet
 Sereşkim çağlasın şeb ü tâ seher bu diyeler haşmime
- 4 Tutuşdum nâr-ı ' aşka bent baña kâr eylemez zâhid
 Ciger kuşur gibi râh-ı taqıp bu nicedir deşme
- 5 Çerağ-i kandili dînim fitili meş' alelendi
 Bu ' aşkıñ macerasından geçilmez baña ilişme
- 6 Yuşûfuña fark-i küfrü benim göğsümde imândır
 Hâl ol puğu ' aşkda Haydarâ kefelenip taşma

169

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün

- 1 Şafâlı şun valî mestânelar ağlar yanar
 Hasreti la' liñ bigâneler ağlar yanar
- 2 Şem' -i hüsnünde beñim vuşlat-i demiñ arzusuyıp
 Döne döne şabağdañ pervâneler ağlar yanar
- 3 Lerzenâk olsa felekler âh-ı zârımdan ne ğam
 Zîrâ ' aşk ehli olan divâneler ağlar yanar

- 4 Göz göz oldu sīnem ʿ aşkıñ bize neyle ey perü
Reşne-i vaşlıñ ile merdāneler ağlar yanar
- 5 Hāydarı avāreniñ sūz-i firākı nālesi
Ne tutuşumda felek devrāneler ağlar yanar

170

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

- 1 Nice tākāt getürse dil-i leb-i ruḥsār cānāna
Taḥammül hīç olur mu bu dem-i devrāna divāne
- 2 Tolaşmış ḥam cismim mār-ı celāl dese zūlf-i gerdāna
Nice fark eyleye ʿ uşşāk ki ḥāl-i hindu fecdāne
- 3 Şafālar kesb edirdi dil görürdü ḥāl-i ruḥsārūñ
Ḥuşūsan ki zeneḥdānıdaki ḥāl çıkısa meydāna
- 4 Men ol mecnūn bi-ʿ āram taradım menzili rifʿ at
Ne müştāk-i didārım nigāhım ḥatt-i raḥmāna
- 75b. 5 Baña dürr-i ʿ ālem ki Hāydar mecbūru dildāredir
Ki vallāh cürm yok beni düşdüm bu efkāra

171

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Bī-mürüvvet zālīm inşāf eyle gel bu bendene
Eylemek lāyık mıdır cevır u cefā efgendene
- 2 Bir görüşde dil esir erileriñ oldu beñim
Çāresiz şayd olduğum bildiñ düşüp kemterine

- 3 Nesl-i evlād-ı ‘ Alîsin kaşlarıñ çün Zü’l-fikār
Zerre-veş yokdur diyecek rûhlarıñ rengine
- 4 Beklerim çārup gibi lütfuñ kapısı rüz u şeb
Bilmezem pervānemiyem ki zülfüñ derbendene
- 5 Hāydarı rüsvāyı ‘ aşk olsa ğamı sevdiğim
Saña tātđır şāh-ı hūbansa ki raħm et bendene

172

Mefā‘ ilün Fe‘ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

- 1 Özünü toğru gönül eyle ğani settāra
Destini el hayadan düşme bu fenākāre
- 2 Bir fenāsuđ bedestanına girmekden murād
Sermāye-i ‘ aşkı gözün vermeyesin yüzkāre
- 3 Açma her nā-puħteye şandūđ-ı dürr ü gevheri
Çaldırırsa şākıñ ađyārı sitemkāre
- 4 Seni dilden dile şāyān eyleyip alçaqlıdır
Düşüp pisteri ğama içre birağur māre
- 5 Hāmuş ol bağma cihān düşünse ey Hāydar
Özünü eyle tevekkülde yürü settāra

173

Mefā‘ ilün Fa‘ ülün Mefā‘ ilün Fa‘ ülün

- 1 Ya Rab beni böyle perişān birağma
Derdi bedellerim āh ile giryān birağma

- 76a. 2 Her demde gönül zār ile mestāndır ağlar
İsm-i celāliñ haqçün suzān bırağma
- 3 Geldim geleli gülmedim ‘ömrümde fenāda
Gülmek nümā bu bendeni nālān bırağma
- 4 Ağyāra dili rāzı mı fāş edip efendim
Şeydā gibi bi-çāre-i efgāna bırağma
- 5 Ğamı çekerim olsam eger cevriyle yariñ
Minnet edecek cānımı cānāna bırağma
- 6 ‘Ālem beni seyrāna gelir def‘-i ğam eyler
Ğaydar gibi ğamı hāre-i emāna bırağma

174

Mef‘ūlü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fa‘ūlün

- 1 Ya Rab beni zemde-i perişāndan ayırma
Bir didelerim nāle-i efgādan ayırma
- 2 Her dem baña bu ‘aşkla Ya Rab derdi ğam
Bir demde beni ateşi sūzāndan ayırma
- 3 Şād olma baña ğamdır emān dehr-i fenāda
Ğam şādına nisbet beni hicrāndan ayırma
- 4 Göz göz sīnemi bende-i vaşlıñ ile dil ki
Nāy esā beni Ğazanla nālāndan ayırma
- 5 Terk eylemeyem billāhi yār cām cefāyı
Ğurban olayım ‘aşkına imāndan ayırma

6 Şofû giy zühd-i şalaḥıñ diyeyim
Ya Rab beni sen cevri ğılmāndan ayırma

7 Mest etdi ezel çıra-i ‘aşkıñ beni cānım
Müştaḳ-ı cemāl Ḥaydarı seyrandan ayırma

175

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

1 Bir şirin küftār-i tāze nihāl ḳaddı meydānayım
Mübtelā oldum amān iḥvān o sīm-gerdāneyim

76b. 2 Bilmezem noldu baña ‘aqlım perişān eyledi
Bir mülk-i vechi mülk-i ḥüsnü mülk-i ḥūbaneyim

3 Terk edip cāh u celāl fikr-i endişemi hem
Rüz u şeb pişinde gezdım girye-i efgāna ben

4 Vaşlınıñ ‘arz eyledim dedigi vaḳti dār-ı rāḫı
İnişini ‘aşkıyla yaḳdım cismimi sūzaneyim

5 Ḥaydarā şabr eyle buldular merādan ‘āşıkāne
Teşne-i lebker varayım şebinle gül-fidāneyim

176

ḤURŪF-İ YE

Müfte‘ilün Mefā‘ilün Müfte‘ilün Mefā‘ilün

1 Sertaser dil-i şehriñi yandırdı ḥüsn-i ḥürşidin
‘Ālemi ḳavgada ḳoydı reng-i şün-ı ḥürşidin

2 Gülşeni ḥüsnünde feryād etmede bülbülleri
Zār-i giryān eyledi cānım zebānı ḥürşidin

- 3 Kāle-i vaşlıyla şādāne eylemez uşşāķını
Günde biñ k̄ān etmeye fāş kemālimi hūrşīdin
- 4 Heb gören efgendedir gül rāhlarında hālını
Secde-gāh ‘āşıkāndır ayru anı hūrşīdin
- 5 Hatt-ı hüsnuñde hemān hıfz ede gör eş‘ arını
Haydarā düşende şanem ile fedāni hūrşīdin

177

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Vişāl-i yar için kurbān olan sultān-ı seyreyle
Tutuşup ‘aşķ ile sūzān olan insān seyreyle
- 2 Nazar kıl ‘āleme ey dil neler var bu fenā içre
Firāķı yar ile şeb ü tā seher giryān seyreyle
- 3 Yağar eflāk āh etsem seraser ‘Alevī ahım
Sīnem çāk eylerde bir kez ciger-i püryān seyreyle
- 77a. 4 Giydirdsen gülşeni gūş etmekde şeydāyı bilmezsen
Haķīkat bağına gül bülbülü nālān seyreyle
- 5 Döne döne yañar pervāneler şem‘ i ferāh eyler
Harīķ-i ‘aşķ ile meş‘ al gibi yanān seyreyle
- 6 İtlihaķ cur‘ asın nūş eyleyip bezm-i muħabbetde
Bugün kuşūr-ı Haydar dār olan sultān seyreyle

178

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Nedir feryād-ı zārın ey gönül ne düşdün ikrāya
Seherde gülşene vardım da düşdüm beni sevdāya
- 2 Harīk-i 'aşkla canım yañar meş' al gibi dā'im
Siyah-i dūd-ı āhım erdi tā 'arş-ı a' lāya
- 3 Nesīmī 'aşkına vākıf olalıdan beri cānım
Gülistān-ı rāhındır baĝ-i cennet murĝ-ı şeydāya
- 4 Kurudu sīnem ey şāh-ı cihān sūzı firākıñla
Dilindi tāy mişāl göz göz kulun nūn nāle-i cāna
- 5 Şebi tā sabāh olunca heb gedāñiler yanar aĝlar
Bırakdı firqati ahu ettim lerze dünyāya
- 6 Ne derlerse desinler Haydarā 'ālemde yok arzum
Tevekkül etmişem her yer umudum ĝani Mevlāya

179

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün

- 1 Nār-ı 'aşkıñ ey perī sūz eyledi bu cānımı
Böyle lāyık mı ki gūş etseñ raķīb-i efgānımı
- 2 'Āşık oldumsa aķıttım ben geh-nigār olmadım
Ne benim cevrim ki bilmem kime şormaz hālimi
- 3 Geldi 'aşkıñ leşkeri yağmaladı dil-i mülkünü
Aldı 'aķlım yaķdı fikrim şabrı mı dermānımı

- 4 Zerre t̄ayım koymadı feryād edip giryān olam
Bi-çü-t̄āb etdi biraqđı qaddimi meyānımı
- 77b. 5 Qandayım hālim nedir bilmem ne hālde olur baqma
Kendi kendim bulamam ki arayam dermānımı
- 6 Nūr-ı Haq zāt-i Hudāsın Aḥmedi Maḥmudsun
Nār-ı ʿ aşkıñ yaqđı zühti virdimi izānımı
- 7 Haydarı mecnūn-ı ʿ aşq-ı berdār olursa tanımdır
Desti zūlfünde buldum dinī imānımı

180

Müstefʿ ilün Müstefʿ ilün Müstefʿ ilün Müstefʿ ilün

- 1 Gel beru kııl ʿ aşqa gönül üftādā düñ ile beni
Eyleme nāra sezā bu bu fiʿ liyle cān u teni
- 2 Boş yere şeydā gibi feryād edip zār eyleme
Şemʿ -i düş pervānedes püryān ede sūzān seni
- 3 Geç genceden geç zühdüne geç hele
Terk-i dünya terk-i ʿ uqba terk-i terk eyle aḥī
- 4 Vaşl-ı cānān olmaq istersen sözüm gūş eyle gel
Özünü bend eyle Haqq pāk ede gör bideni
- 5 Baş u cāndan geç de ʿ azm et göre yāreni reyā
Vākıf-i esrār olup terk eyle nāmūs erini
- 6 Her beni kılsa şaṭr Haydar cemāl-i ḥaqqdır o
Ezele zāhidiñ ki şaşırma mürşidin efkārını

181

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Mekân lâ-hûn ya' mağ kıaddim noğta-i yâ sırrı
İtlihağ-ı matendlik bilmek ' azîzîm şarf-ı lâ sırrı
- 2 Ma' in vecd adem üç yedi on dördüne hurûf zâhid
Gözün aç cem' iyyet yayında ki cana hela tâ sırrı
- 3 Cemâl-i nûr-ı hağ tağkîğ-i çerâğ-ı ' aşğ şâdığdır
Bir ' aşğı şâdığ bilmek ' azîzim ve' d- duğâ
- 4 Elif miyem ' ayn kâhâhâ mücessem nûr-ı yektâdır
Bu yer genc-i mu' azzamdır açılmaz lâ-fenâ sırrı
- 78a. 5 Döner bu kıubbe-i çarğ-ı felek her dem gelen gider
Gelenlerden hağer olmaz budur dâr-ı fenâ sırrı
- 6 Serâser kıılmış ervâh-ı zemin heft-i eflâkı
Gözün aç ' ibret al şofû nedir mülk-i bağa sırrı
- 7 Özünde bul sözün güş et seni gör görmeğse kimse
İkilikten rucû' et vağidinde cânâ Murtağâ sırrı
- 8 Nedir Hağdar bu ' âlem mülküne gelmeklikse aşlı
Hâll olup poğa-i ' aşğda süzölmek Muğtağâ sırrı

182

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Kıoşarağ gitmiden bilmem mezar-ı mağşad ' aceb kııra
Elinde var nûr-ı şöğbet aniñ kıurtulmağ çäre

- 2 Çıķınca cān bedenden cem[ ] olur başına aħbābı
Hem-āndan def[ ] ederler başlarından bakıp  are
- 3 G z n a  gelmiş iken pāk ede g r g n n  cānım
Şonunda bir daħi gelmez olasın bu fenā dehre
- 4 Eger ki hār eger ister eger ki esb eger iŐdir
Gelirler bu felekde her biri ibr renk ile bahre
- 5 Eb  Meym n Őeb n Őikr it nedir aşlı bunuŐ bir kez
Nişin ugra diler bunlar dehr i re   aceb fahre
- 6 Ben o Hāydarıyam ŐaŐdım Şaşırdım Őavr u eŐvārı
Hemişe mecn n bi-  ar miŐāl g steririm  ehre

183

Mefā' il n Mefā' il n Mefā' il n Mefā' il n

- 1 Ne  almıŐtır sendeki  aŐlar g z n   ayna   aynaŐıdır
G r n r levh-i h sn n de ma' ine vāħidi ekber
- 2 Olalıdan beri   aŐķıŐ esiri ey per  peyker
O udum haŐt ruŐsārın n kitābını eyledim ezber
- 3 Ne nicrānın hāliŐ n kte-i bā-i bismillah
Ki ol n kte-i H dā haŐķķ-i ve lākin  arīb Aħmed
- 78b. 4 O udum ebcedi buldum yedi y z elli bir Allāh
O utur s re-i Meryem yazılmış vec ile kevşer
- 5 Gelip yağmaladı d nim imānım bir Şeb-i gamda
Muħarrem mānemi cānā saŐa ser  addini efser

- 6 İki kaşîñ arası ‘ ayn-ı lâm-ı mihrâb-ı dîndir
Ma‘ in-i fahr-ı fenâyı imâm Ca‘ ferî yeter
- 7 Gözüm ağlar özüm çağlar Haydarâ şâdıka yârsa
Muhammed Aḥmedi Maḥmūd olan elbet olur esmer

184

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘ Āşık olur ‘ aşk odunda yañar açmaz rāzını
‘ Aşk odunda yañar açmaz ‘ āşık ol dilsāzını
- 2 Yañar açmaz ‘ aşık olur ‘ aşk odunda ağzını
Rāzını dilsāzını ağzını ğam-ı sāzını
- 3 Söylesünler ḥar-i kâtiller ‘ aşk-ı şâdıķ ḥaķķımdır
‘ Ār-ı kâtiller ‘ aşk-ı şâdıķ söylesün düşāķımdır
- 4 ‘ Aşk-ı şâdıķ söylesünler ‘ ār-i kân el-Ḥāķımdır
Ḥaķķımdır düşāķımdur el-Ḥāķımdur ırāķımdır
- 5 Çün bilenler eylemezler bu ḥaķıķat lâ-ḥatı
Eylemezler bu ḥaķıķat çün yalan o ḥattı
- 6 Bu ḥaķıķat çün bilenler eylemez güzāfını
Lāfını evşāfını güzāfını eṭrāfını
- 7 Haydarâ budur ‘ acāyib sır ki açmaz bir semân
Bir ‘ acāyib sır ki açmaz Haydara bu dāsītân
- 8 Sır ki açmaz Haydarâ bu bir ‘ acāyib kârbân
Bir subḥân-ı dāsītân kârbân şirin lisân

185

Mütefā' ilün Mütefā' ilün Mütefā' ilün Mütefā' ilün

- 1 Gördüm o mihri pür-sitemkârı rāhına şöyle eyledim zârı
 Kâtilim verse bir selâm yâri bilmem nidendir yâren
- 79a. 2 Dām-ı zülfüne āh ki bend oldum sūz-ı ' aşkıyla şararıp şoldum
 Bilmezem cānā istesin kıldum terk edip nāmūs u arı
- 3 Olmuş perīşān ol siyāh-gīsū kim görse bir haberi yā hū
 Dideler şeh ile kemān-ebrū kıldı ciger ve müjgān karararı
- 4 Lü'lüler kaḫ kaḫ gonca dehinde görünür ' ālem ' āyine tende
 Gör nice mecnūn olmuş bende kıldım ferāmūş şir gülzârı
- 5 Gör dinī bilir de olan zīnet-i cāh-ı zenehdānındaki ki leḫāfet
 Nāḫa-i şahrā bir başka hālet-i leblerden biñ derdim ḫumārı
- 6 Kaddi mevzūnı bir servi kamet refnād ederse kopardı kıyāmet
 Gören ' aşık yoktur selāmet sayd-ı müşküldür ol fedākārı
- 7 Mūy-ı meyānı ma' rif gelmez o sīm bilekler eşkimi silmez
 Efgendesiyem ḫālimi bilmez tenevvür-i ' aşk yakmaḫda nārı
- 8 Hāl-i Hindular bulmuş kemāli kalmak ne mümkün ' arz-ı vişāli
 Lebiden uman ab-ı zülālī ihtiyār eder katl-i berdārı
- 9 ḫaydarı nūş et la' l-i şarābı ma' mūr ede gör her dem şarayı
 Keşf et derūnda sen bu cevāyı biñ hemādeki mācerāyı

1

DĪBĀCE-İ DĪVĀN-I HAYDARĪ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Her nefesde hamd ola Hakkıñ hezār en'āmına
Degiliz kader hemişe şükrüne ihsânına
- 2 Yoğ iken kevn ü mekân var etdi virdi ziyeti
Nüh felek levh ü kalem 'arş u zemin eyvânına
- 3 İns ü cinn murğ ü semek hâr u kiyâh hâk ile nâr
Yâd er mihri ile mâh burc-ı kevâkib şânına
- 4 Dört 'anâşır dört kûşe dört mezheb dört kitâb
Her cehâr-ı yâr derdiñim derdime kapı beyânına
- 5 Yedi deryâ yedi semâ yedi cahîm
'Akd-i serâpâ yedi cennet yeri ırmağına
- 79b. 6 Yok nazîri birdir Hakk birligine şek yokdur
Söyle neyle çok durur yanılmış bu bahş beyânına
- 7 İşte zâhid baña budur birisiyle sırr-ı Hakk
Kanda nesliñ kandaceddin kıl su 'âl-i ecdâdına
- 8 Heb Kelân geçer bu cism-i ğamda kılmaz kime hiç
'Âkıl olan bakma dehriñ reviş ü etvârına
- 9 Yoğ iken cismim cihânda kıldı var bir demliden
Bilmez iseñ kalayım şürü' bu hâl beyânına
- 10 Mâderim rahmine düşdi fıtra-i zerre meni
Anda hûn oldu kaçıldı oldu desem ademi

- 11 Durdum o hāl-i özde bir ayām kıldım intizār
Nūr iken bir demüñ laħm kıoydular aldım demi
- 12 Tıokuz ay on gün tamam olunca eyledim zıhūr
Zātımı fikr eyleyip feryāda düşdüüm ol demi
- 13 Göz açıp gördüm fenā dünyayı nālān eyledim
Gene fikr ider edem ki nereye vara encāmı
- 14 şardılar atıasa kıoydular beni kehvāreye
Geldiler nezdik- ĩřřāvend olan gördü beni
- 15 řād ü ĩandān oldılar hep ben ederim āh u zār
şundı vālidem memesinden dehāna ĩıdāmı
- 16 Geldi nefes ĩirdü derūnuma mesken eyledi
Günā gün vesveselerle baña çok söz söyledi
- 17 řoyluĩum buldu kemāl erdi başım çün yediye
řeb-i zulmetden tıulū‘ etdim miřāl-i nev-hilāl
- 18 Mekteb-i ‘irfāna ĩirdim eyledim ‘aşķ ezberiñ
Eyledi ‘ilm-i ledüni baña iřřān zül-celāl
- 19 On beşinde eyledim tekmil-i çur’ān-i ‘azim
On birinde kıalması řabr etmege kıať ā mecāl
- 20 Düştü dil arzusu taşsil etmege kıarşı
Tuĩfe-i pendi gülistān şevket řā’ib-i celāl
- 80a. 21 Okıudum ĩāfiz ile cāmını ezber eyledim
Mesnevī şerifde yandı süz-i ‘aşķ pür-debār

- 22 Bir zaman mecnûn gibi keşt gezâr etmekligi
Kâr edendim bil ki teskîn ola bir ‘ aşk-ı celâl
- 23 Ola ‘azm-i diyâr-ı mısr edip çıktım yola
On beşinde idi sitem bakmadım hânıma şola
- 24 Dâhl-ı eskendur oldum heb nazâriye
Anda dil-i meftûn oldu bir düri mehpâreye
- 25 Çok veliyyullâh ziyaret eyledim Mışıra varıp
Bilmez ‘aklı dün ölenler dahl eder bi-çâreye
- 26 Hâzret-i şeyh’ül-bedevî kuṭb-ı aḫṭâb-ı Hudâ
Seyyid’ül-ḥamd gibi sulṭâna girdim dâreye
- 27 Hâzret seni nefide seni Zeyneb ṭal‘ati
Hüsnünün ‘aşkı ile döndü dil divâneye
- 28 Hâma Hıms ve Haleb şehriñ zebâdan eyledim
Tâ gelip Konyada döndüm yanmada pervâneye
- 29 Hâzret-i Şems-i Hudâ Mevlânaya kıldım niyâz
Zâr zâr ağlayıp düştüm odum azâdeye
- 30 Anda düşdü bu derd-i ğam içre bir nârı firâk
Tâ gelip Bursada erdim meclis-i dildâreye
- 31 ‘Aşk-ı sevdâ leşkeri kol kol çevirdi eṭrâfım
Kalmadı dilde taḥammül yandı şabrım süzâneye
- 32 Gice gündüz âh u zârımdan felek na‘ciz ede
Nüh felek burc-ı kevâkib-i dūdum ile döndi

- 33 Terk edip kala zühdi Nesîmi ezkârımı
Giyip aftân-ı meczûblığı vardım araya
- 34 Cân nedir cânân nedir cevân nedir insân nedir
Bildim anda kendimi kendimde kendim araya
- 35 Rum eliñ alma temâşâ eyledim arz u aleb
Bir Şeb vati seer verdim nizâm-ı câlpâreye
- 80b. 36 Eriboza Atina İŐkôdra Yanya Şehrini
Sertaser gezdime olaŐdım Rûm ilini bir zamân
- 37 Çok zaman arhâle-i meskân edindim kendime
Oldum anda bir muibb-i hâri ile cânâ cân
- 38 Beni Şehr-i Şehrini ıldım temâşâ ey aı
Bir mürüvvet ma' deni zât ile oldum Őâdmân
- 39 Hâzret-i ub Hudâ Şeyh'ül-kebir mürşid-i Hâ
Şeyh Hüseyin Mevlevî ile hem dem oldum bir zaman
- 40 Anda tekmil eyledim sırr-i Hudânıñ âlini
Ser Şâh-ı ma' nevî cur' asın etdim nûş-ı cân
- 41 Terk edip nâmûs aruñ ŐiŐesi ıldım Şikest
Kendimi kendim görüp kendimde buldım bî-kemân
- 42 Geçe nice cân u başdan zâhidâ olmaz naşib
Şeb-i zulmünde bulunmaz çeşme-i ab-ı cevân
- 43 Dehîrî dehîr gök râh-ı Hudâya girmege
Çımadı far-i cihân mi' râca dehîrsiz hemân

- 44 Her ne ararsan ara kendinde görme ʿālemi
Kendini bil kendin öğren kendininden et nihān
- 45 Al ne derse kurusun sen bakma halkıñ sözüne
Beri ʿaceb sırdır bu sır bilmez nedir halkı cihān
- 46 Hāmūş ol zem eylesin ʿālem seni sen içme leb
ʿArş-ı kürsî lerzenāk eyler subhān bir zamān
- 47 Haydar-ı handān olur zem eyledikce halk elini
Bilmezem aşlı nedir bir tağ eder ana bühtān
- 48 Bende-i şāh-ı Hudā nūru beni sırrı ʿālemi
Kuṭb-ı aḳṭāb-ı cihān Hācı Bektaş Velī
- 49 Bāb-ı lüṭfun çāker-i kemter gulām-ı Haydarī
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zü'l-fiḳār

2

- 81a. NAʿ T-I ŞERİF HAẒRET-İ ŞEYH SEYYİD AḤMED RIFĀʿ İ
Mefʿ ulü Fāʿ ilātün Mefʿ ulü Fāʿ ilātün

- 1 Süy-i Haḳ rāh-nümādır Seyyīd AḤmed Rıfāʿ İ
Ehl-i ʿaşḳ pīşvādır Seyyīd AḤmed Rıfāʿ İ
- 2 Maʿ deni genc kerem cūy-ı ʿaṭādır şübhesiz
Dest kibri bi-nevādır Seyyīd AḤmed Rıfāʿ İ
- 3 Mazharı sırr-ı Hudādır Nāmdaş Muştafa
Dehīri rāh-ı haḳīḳat yār şādīḳ Murtaza
- 4 Kuṭb aḳṭāb Hudā cediti Hüseyini Kerbelā
Mevce baḫrī semādır Seyyīd AḤmed Rıfāʿ İ

- 5 Zāhidā gel aç gözün kıl ‘ ayn-i ‘ ibretle şaṭr
Zarb-ı tîğ Zü’l-fikârı Ḥaydarı cānda gezer
- 6 İnişini ‘ aşkı Allāh ile tutuşmuş sertaser
Bir ḥarîki söz nādır Seyyîd Aḥmed Rıfā‘î
- 7 Şerbeti vaşlıñ içme dil-i merdeler şıḥhat bulur
Ḥidmete tende baş verenler kûşe-i rif‘at bulur
- 8 Ḥaydarā rāhında ṭoğru yürüyen devlet bulur
Pîk-i zāt-ı kibriyâdır Seyyîd Aḥmed Rıfā‘î

3

MERSİYYE-İ ḤAZRET-İ İMĀMEYN

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Āh kim ey çerḥ-i dūn ‘ aşkına devrān eylediñ
Gülşenim kıldın ḥarāb ḥār ... eyledüñ
- 2 Bir ateş şaldın muḥibb ola ki tā ḥaşre dek
Dūzaḥ fırkatde koyup zār-ı giryāle eylediñ
- 3 Nice feryād etmeyem nāre yanar cān u benim
Kime şekvā eyleyem ḥāl diger günüm benim
- 4 Dād-ı elinden kesdi ṭāyım zūlm cevriñ bendenim
Pisteri ğamda bırakıp cānā nālān eylediñ
- 81b. 5 Kurretü’l-‘ ayn Muḥammed nesl-i evlād-ı ‘ Alī
Nūr-ı çeşm-i Fāṭıma şehzāde-i şāh-ı velī
- 6 Ḥasenü’l-ḥulḳ-i Rızā destine zehr-i kātili
Şundun ol mehpāreye şoldurdun ḥazān eylediñ

- 7 Nice an ağlamayam nāre yanarken dil ü cān
Nice āk etmeyeyim bu ęamla sīne-i girībān
- 8 Ol gūlü nev-ęonca-i Hūseyn-i mazlūm nā-gehān
Kerbelāda āh susuz Őehīd-i sulţān eylediņ
- 9 Nesl-i pāki Aĥmed-i Muĥţār-ı Zeynü'l-Ābidīn
Cedd-i evlād-ı Ālī hem pīŐ-vāy-ı rāh-ı dīn
- 10 Mazĥarı sırr-ı Ālī gencīne-i ilm-i ledūn
Ol meh-i burc-i Őarĥ maĥbūs-ı zindān eyledūņ
- 11 Ol Muĥammed Bāķırī maĥbūl-i dergāh-ı Hūdā
Yār-ı ęārı faĥrī ālem nūr-i çeŐm-i Murtażā
- 12 MaĀ din-i genc-i keremken CaĀ fer-i dūrr-i zıyā
Zerre inŐāf etmeyip ol mehi sūzān eylediņ
- 13 Hāzret-i Mūsā Kāzım maĥrem-i maĥbūb-i Hāĥĥ
Beyt-i Rabbū'l-ālemīn Mūsā Rızā dīdār-i aŐĥ
- 14 Nūr-ı zāt-i aĀ zamest zāt-i Őerīfī muĥaĥĥaĥ
Ol Őehi lūţf u kerem kānını uryān eylediņ
- 15 Baĥr-i cūd-ı merĥametken ol Muĥammedü't-Taķī
Ĝonca-i bāĝ-ı ĥaĥīĥat Őāh-ı Ālī yā Naķī
- 16 Ol Hāsan'ül-Askerī nūr-i imāmü'l-müttaķī
Her yeriņ bir ęūnā cevriyle perīŐān eylediņ
- 17 Mihrini Őāĥib livā ĥuţb cihān-ı āĥir-zamān
Nāle-i ĥüsnü ile cigerler sūzān

18 Haydar-ı kemter gulām bende-i şāh-i merdān 1272
Kerbelā rāhına cānıñ ‘ aşka kırbān eylediñ

4

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 82a. 1 Gülşeni bāğ-ı muhabbet gonca-i ra‘ nā ‘ Alī
Menba‘ -ı genc-i hidāyet nüsha-i kübrā ‘ Alī
- 2 Ehl-i hāliñ maħremi genc-i keremkān ‘ Alī
Mazhar-ı sırr-ı nebī şır-i Hüdā dārā ‘ Alī
- 3 Etti şānında hel ata Zü’l-fikār ola fenā
Dāmād-i hazret-i Muştafā şems ü kamer ziyā ‘ Alī
- 4 Ğavvāş-ı baħr şerī‘ at rehber-i rāh-ı tarīkat
Genc-i esrār haķıkat nūr-ı zāt-ı Hüdā ‘ Alī
- 5 Bezm-i elest ikrāra bend rüz-ı ezel Haķķ eħad
Haydar kılu hünkāra bend cān u başı fedā ‘ Alī

1

KİT’A

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Ey gönül gel ğayretten geç ‘ aşka koy başı Haķķı bul
Dost Muħammed cān ‘ Alī vāħidi muṭlaķ toĝru yol
İkilikten et rucū‘ vaħdetde hāmūş ol yürü
Yok şebātı şuyu mişāl ‘ ömre olma kıul

2

KİT'Â

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 ' Aceb mi tanımdır kılsam şeb tā subḥ dek feryād
 Eder mi ola ki cānım dil-i bī-çāreye imdād
 Dağ dağ oldu derūnum üzre seng-i ıztırāb
 Görse mecnūn tağıdır ' aqlıñ kıyar cāna Ferhād

3

KİT'Â

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Kime şekvā ideyim ben bu ' aşkıñ mācerāsından
 Ferāgat eyledim geçdim cihānıñ māsivāsından
 Furuḥt etdim şofūya kālāy-ı zühdi tesbīhi
 Raqībiñ cevri biñ geldi baña yārın vefāsından

82b. Ḥādımü'l-fuḳarā bende-i āl-i ' abā şāhibü'd-dīvān-ı belāgat-' ünvān
 Es-Seyyid Eş-Şeyḥ Ḥasan Ḥaydar Er-Rıfā' i El- Keyyālī
 Eş-Şeyḥ Mustafā Vehbī Er-Rıfā' i El-Keyyālī
 Ḥalife-i Eş-Şeyḥ Muḥammed Şabrī
 Er-Rıfā' i El-Keyyālī
 Post-nişin ḥānḳāh
 Mercimek
 Ġaferallāhü
 ez-zünūbehü¹⁴⁸

İşbu dīvān-ı belāgat-' ünvān yetmiş üç senesi muḥarremü'l-ḥarāmınüñ onuñda şunaḳ reside olmışdur küt-ı erenler ve himmet-i pīrān kuṭb-i devrān pīrimiz Sulṭan Seyyid Aḥmed Er-Rıfā' i ve Pīr-i Şānī İsmā' il-i Keyyālī dem evliyā gerçi ki sene biñ ikiyüz yetmiş üç mäh-ı hū Muḥarremü'l-ḥarām yevm-i ' aşūrā

¹⁴⁸ Doğrusu "zünūbehü" dür.

83a. TĀRĪḤ

1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Firākā el-firākā ten beden aḥvāñ bevāñ yā hū
Bu menzil cāh-ı ayrılık der-i cānān hemān yā hū
- 2 Erişdi irci' i emri ta 'aḥḥur eylemek olmaz
Yüküm bağlandı āmāde kılam arz u vişaline yā hū
- 3 Felekde bulmadım 'ömrüm içinde neş'e dil ü cān
Hemān taḥşil-i 'irfāndan ziyāde neş'e cān yā hū
- 4 Yolında bī-şumārdır rüz-ı maṭla' ṭā' atüñ gözle
Ola nice varımı yağma kılar düşmān nihān yā hū
- 5 Tevekkül yayına döndür yüzüñ Ḥaḳḳa özüñ bağla
Dime evf cevrine ḥalkıñ taḥammül kııl hemān yā hū
- 6 Cihāniñ sīm ü kālā ḳamū destinde var ola
Bār olmaz ḥabbe-i vāḥid ḳalır bīgāne el yā hū
- 7 Bu şeb nüş eyledi cām şehādet cur' ası Ḥaydarī
Uçup perr uçdı seḥerde didi iḥvān hemān yā hū

1

BEYT

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Müştāk-ı didār-ı Ḥaḳḳsın māsivāyı eyle terk
Ḥānḳāh-ı alaca mescide gel ol çile-keş

2

BEYT

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Nefs-i bed-kāra aḫī bulmaḫ dilersen ger zafer
Vir cilā dil-i sefine gel ḥānḳāh-ı velī

3

BEYT

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Cur' a-i cām-ı ḥakīkatden dilersen etme nūş
Bezm-i dilgāh-ı muḥabbet Ḥānḳāh-ı Sa' id Çāvuş

1

83b. NA' T-I ŞERİF-İ ḤAZRET-İ NÜREDDİN CERRAḤİ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Zāhidā devrāna gel kim olasın ' aşḳ bülbülü
Böyle sebük-bār alınmaz rāh-ı ' aşḳıñ menzili

2 Nice şāhlar oldılar bu meydānūñ kemter ḳulu
Geçdiler hep fenādan terk edip giysi şālı

3 Ḳuṭb'ül-aḳṭāb-ı Ḥudā mazḥar-ı sırr-ı ' Alī
Rāh-nümāyı rāh-ı Ḥaḳḳ Nüreddin şāh-ı velī

4 İnsanından yüzün dūr eyleyip olma gāfil
Pādişāhlar bābına kemter olamaz böyle bil

5 Ede gör ḥāk-ı derinde ab-ı rüyün selsebīl
Menba' -ı ḳān-ı kerem feyz-i ' aṭā luṭf-ı celīl

2

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gördüler sen olasın maqbül-i dergāh-ı şamed
Bendesi ol rüz u şeb eyle taleb cāh-ı meded
Mazhar-ı zāt u şıfāt-ı hālik-ı ferd-i ehad
Gayet ona nigāniñ kader-kāni lā-be' ad

3

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Zerrece vaşfi özdāne toldurur yüzüñ kitāb
Nā-merd-i ber-murād eyler o şāhı kāmyāb

4

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Şübhesiz Haqqı bulur şıdık ile eden intişāb
Genc-i esrār-ı haqīkat mürşid-i 'ālī-cenāb

5

EYŹAN

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Cür' a-i 'aşkıñ için dil-i mürdler bulur hayāt
Erdilir maşşūduna dildeñ gider havf-i memāt
- 2 Dāmeniñ nūra rüz u şeb dile nazār 'ālī sebāt
Bende-i kemterī Haydar şānına söyledi na' t

3 Kıtb'ül-aķtāb-ı Hūdā mazhar-ı sırr-ı 'Alī
Rāh-nümāy-ı rāh-ı Hāķķ Nūreddīn Őāh-ı velī

6

NUTK

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1 Hızūr-ı ğarrana lāyık degil ancak fakīrāne
Yeter ki söyledim bu na' t pīrī men muhibbān

2 Umarım der-i lütfundan 'ināyet ü merhamet ü Şefkat
Ümidim kesmezem elbet olurum mazhar-ı ihsān

7

84a. KĀŐĀ'İD-İ ŞEYH MUHAMMED 'AĀ ER-RIFĀ'İ POST-NİŞİN-İ
HĀNĀH-I SA'İD ĀVUŐ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Cān-ı dil cānān-ı dil Hüseynī Muhammed 'Aā
Yār-ı dil yārān-ı dil Hüseynī Muhammed 'Aā

2 Edemem bir ān qarār ansız cihān zindān olur
Őevķ-i dil Őādān-ı dil Hüseyni Muhammed 'Aā

3 Olamam bir dem ba' id Őevķ-i visālinden ebed
Süz-i dil süzān-ı dil Hüseynī Muhammed 'Aā

4 'Ahd ü miŐāķım ahī nahnu ķasemna¹⁴⁹ da ezel
Őāh-ı dil sulţān-ı dil Hüseynī Muhammed 'Aā

¹⁴⁹ Zuhuf-32 Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında **biz paylaştırdık**. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.

- 5 Laħmine laħm demem ki dem cān içre gizli cānā
Riş-i dil loqmān-ı dil Ğuseyni Muħammed ʿ Aṭā
- 6 şanma zāhid zāhir icāz-ı āřķ serseri
Baħr-i dil ʿummān-ı dil Ğuseyni Muħammed ʿ Aṭā
- 7 Ten Muħammed cān ʿ Alī Ğaydar ğulām-ı kemteri
Eyvān-ı dil mihmān-ı dil Ğuseyni Muħammed ʿ Aṭā

Diavan'ın İçinde Yer Alan Sayfanın Çevirisi

Mef' ulü Fā' ilātün Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Bahtuñ ne deñlü olsa siyeh olma mużtarib
Āħir sevād baūar ıztırāb olur
- 2 Şāhib-i 'ādūlaruñ her bu rūzgārın
Evrāk-ı 'ıŝi bir gün olur tār u mār olur

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Bu ihtiyācla leb beste-i niyāz olmış
Metānet-i dil-i pūr ıztırāba söz yoқdur
- 2 Dehānından o ŝūhuñ ħarf iletmez yoқ yere bildim
'Adūya va' d-i luţf 'āŝıka dūŝnām için ŝaқlar
- 3 Hezār nāzile o ŝūħ-ı nāzenin senden
Dem-i niyāzım ħüsn-i mikāba söz yoқdur

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Fa' lün

- 1 ' Aceb mi olmasa zāhid ŝarabdan maħbūb
Olur mı ŝeb-pere hiç mehtābdan maħbūb

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Varır āgūŝ-ı ağıyara gelip inkārın soñra
Baña bir buse vırmez dimez úadbārın soñra
- 2 Virir keyfden bālā teŝne-i būs-ı la' l-leb
Mezāk ŝab' a nūŝ-ı sāgar-ı ŝersārın soñra

- 3 Yeter kār-ı dile nıgeh-i müjgāna hācet ne
 alur mı tıre bir ŐemŐır-i āteŐbārın soñra
- 4 alur mı zāhid inkāra yer yo mı bōyle
 Őafāy-ı būs-ı la‘l-i dilberi irārın soñra

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

19. yüzyıl Divan edebiyatının temsilcilerinden olan Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın transkribini yapmış ve divanda geçen dinî ve tasavvufî unsurları tahlil etmiş bulunuyoruz. Araştırmamız dört ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde şairin hayatı, sanatı ve eserleri, ikinci bölümde ise divanın şekil yapısı ve dili incelenmiştir. Seyyid Hasan Haydar Divanı'nda "Din ve Tasavvuf" başlığı altında incelediğimiz üçüncü ana bölümde şairin zikrettiği mefhûmlar teker teker fişlenerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın son bölümünde divan, Arap alfabesinden Latin alfabesine çevirilerek transkripsiyon işaretleriyle gösterilmiştir.

Yaptığımız araştırmada şairin hayatı hakkında tezkirelerde ve incelenen kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Metnin içeriğinden faydalanılarak şairin hayatı ve sanatı hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Divanda şairin Rıfâî tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır. Seyyid Hasan Haydar, bazı şiirlerinde Rıfâî tarikatının şeylerini övmekte ve onlardan meded beklediğini ifade etmektedir. Birçok beyitte tarikatın kurucusu olan Seyyid Ahmed Rıfâî'yi kendisine pîr kabul ettiğini belirten şair, divanın sonunda Ahmed Rıfâî için na't yazmıştır. Şair bir gazelinde Rıfâîlerin Allah yolunda hangi sıkıntılara göğüs gererek ilerlediklerini anlatmıştır.

Seyyid Hasan Haydar Divanı üzerinde yaptığımız tahlil "Din" ve "Tasavvuf" başlıkları altında iki ana bölüm ve bunlara ait alt bölümlerden oluşmaktadır. Din başlığı altında itikat, ibâdet, âyet ve hadisler, diğer dinî mefhûmlar; tasavvuf başlığı altında ise vahdet-i vücûd ve tevhîd, bezm-i ezel, devir, tasavvufî mertebeler, tarikat ve ilgili mefhûmlar, bazı mutasavvıflar ve bazı tipler bölümleriyle incelenmiştir. Seyyid Hasan Haydar, Hz. Ali, On İki İmam ve Ehl-i Beyt vb. hakkında yazdığı şiirlerinde onları yüceltmekte ve övmektedir. Divanda Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ehl-i beytten adı en çok anılan kişilerdir. Metinde onlar için yazılmış birçok mersiye mevcuttur. Dört halifeden sadece Hz. Ali'den bahsedilir. Hz. Ali'nin ilminin üstünlüğü, velâyetin kapısı olması ve güzel ahlakı gibi pek çok özellikleri dile getirilmiştir.

Divanda Hz. Muhammed, Hz. Nûh, Hz. Yusuf, Hz. Süleyman ve Hz. Lokman olmak üzere beş peygamberin ismi zikredilmiştir. En fazla ismi geçen peygamber Hz. Muhammed olup birçok beyitte de çeşitli özellikleriyle ele alınmıştır. Âlemlerin Hz. Muhammed hürmetine yaratılmış olması, O'nun yüceliği, Mirâç'a çıkışı, müminlere

şefaata edeceği, güzel ahlâkı gibi birçok özellikleriyle doğrudan ya da teşbih ve mecâzlarla övülerek konu edilmiştir. Eserde dört büyük melekten Cebrâîl'in, kutsal kitaplardan da Kur'ân-ı Kerim'in adı geçmektedir. Şair şiirlerine âyetleri ve hadîsleri iktibas yoluyla serpiştirmiştir.

Seyyid Hasan Haydar, Allah'a olan bağlılığını samimi bir anlatımla ifade etmiştir. Allah'ın özellikleri, kâinattaki tecellîleri ve tasarrufları pek çok şiirde ve beyitte karşımıza çıkmaktadır. Allah, zâtıyla idrak edilemez. Biz O'nu bütün varlıklarda tecellî eden isimleriyle ve sıfatlarıyla biliriz. Allah birdir, her türlü şeyi yapma gücüne sahiptir. Göklere de yere de hükmeder. Allah bütün varlıkların özüdür, Hakîmdir, Âdildir, merhamet edendir, her şeye gücü yetendir, her şeyi bilendir, her şeyin kaderini tayin edendir, bütün varlıkların hayatı, ölümü, dirilişi O'nun elindedir. Şair Allah sevgisiyle dolu olup O'na kavuşma ve Cemâlini görme arzusuyla yanar tutuşur.

Dünya âhirete nispeten çok değersizdir. İnsanın asıl yurdu âhirettir. Bu yalancı dünya çok çabuk geçer, o yüzden fâni olan dünyayı terk edip bâki olan âhiretin aşkına düşmelidir. Bâki olan âhiret fâni olan dünyaya değışilmemelidir. Cennet sonsuz zevklerin yeridir, ona talip olunmalıdır. Oradaki lezzetler, dünyadakiler gibi geçici değildir. Cennetle ilgili gilmân, Rıdvân, kasr gibi unsurlardan bahsedilir. Aslında insan için gaye Cennet de değildir; Cennet övülmekle beraber asıl amaç Allah'a kavuşmak Cemâlullah'ı müşâhade etmektir.

İbâdetle ilgili olarak; kelime-i şehâdet, namaz, tesbîh, imam, kıble; ibâdet yeri ile ilgili de; mescîd, minâre ve minber kavramlarına yer verilmiştir. Tasavvufî unsurlarla yüklü şiirlerinde vahdet-i vücûd ve tehvîd, şerîat, tarîkat, hakîkat, marifet, derviş, mürşid, vahdet-kesret, nefîs, cân, gönül ve akıl terimleri zikredilmektedir. Divandaki tasavvufî tipler; evliyâ, eren, yârân, âgah, aşina, zâhid, ârif vb. kavramlarıyla işlenir.

Divanda meşhur mutasavvıflardan Hallâc-ı Mansûr, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin isimleri de geçmektedir.

Şair, tasavvufî anlayışla yazdığı şiirlerde daha çok didaktik bir anlayış benimsemiş, okuyucuya dinî ve tasavvufu öğretmeye çalışırken tasavvufu bir araç olarak kullanmıştır. Haydar'ın, şiirlerinde dine ve şerîata uygun tasavvuf anlayışına

önem vermesinin dışında, akli da esas aldığı, bu yolla insanları düşünmeye sevk ettiği söylenebilir.

Araştırmamızda, Seyyid Hasan Haydar'ın Divanı'ndan başka herhangi bir eseri tespit edilememiştir. Divanda 296 manzume mevcut olup nazım şekli olarak gazeller çoğunluğu oluşturmaktadır. Şairin şiir dili zaman zaman ağırlaşan orta bir dildir. Aruzda bir hayli hata mevcuttur. O kuru ve yalın bir söyleyiş yerine sanatların ve mazmunların kullanıldığı bir söyleyişi tercih eder. Kendine, makta beyitlerinde sürekli olarak öğütler verir.

Yapılan bu araştırma sonucunda Seyyid Hasan Haydar'ın sanatının daha iyi bir şekilde aydınlatılması için hayatı ile ilgili araştırılması gereken eksik kalmış yönleri vardır. Sonuç itibariyle kesin hükümler verebilmek için çok yönlü başka çalışmalara ve daha çok bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır.

EKLER

EK-1: Divan Metninden Örnekler

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın İlk Sayfası

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِرَبِّكَ اسْتَعِذْ يَا أَيُّهَا الْمُدْحَضُونَ
 بِرَبِّكَ اسْتَعِذْ يَا أَيُّهَا الْمُدْحَضُونَ
 بِرَبِّكَ اسْتَعِذْ يَا أَيُّهَا الْمُدْحَضُونَ
 بِرَبِّكَ اسْتَعِذْ يَا أَيُّهَا الْمُدْحَضُونَ

نار در زحمت حلاص لیدان بورد	اری انسان ابراه الله نور
جالدی جان ایچدی جان ایدر بورد	قولدی عالمه خان ایدان بورد
ایله کل عشقه الله هر زمان	بولاس در دینه در مان ای چوره
کلر به لر عشقه الله ملام	بکلمه عشق ادرینه ای غلام

نور

جمالک مطلع فری خذار بار سول	دجودن انسو حیرت حمار بار سول
س اول سلطان عالم کتک عشق ایلور	فایزده صردان کتک کدار بار سول الله
سنگ زان سرفیک باغ ایلد عالمدر	ز سولبره شایسته سزار بار سول الله
ز کلمه سنان زن سرفیک در در ایلیم	بیه ایجه جناب کبر بار بار سول الله
فری در دهنم حیرت در مان اولد کولم	نکاحک در دشتاف در در بار سول الله
ایسری بنف نغم اوره نامه عصیان	سوزک افعال اعدایم حطار بار سولیم

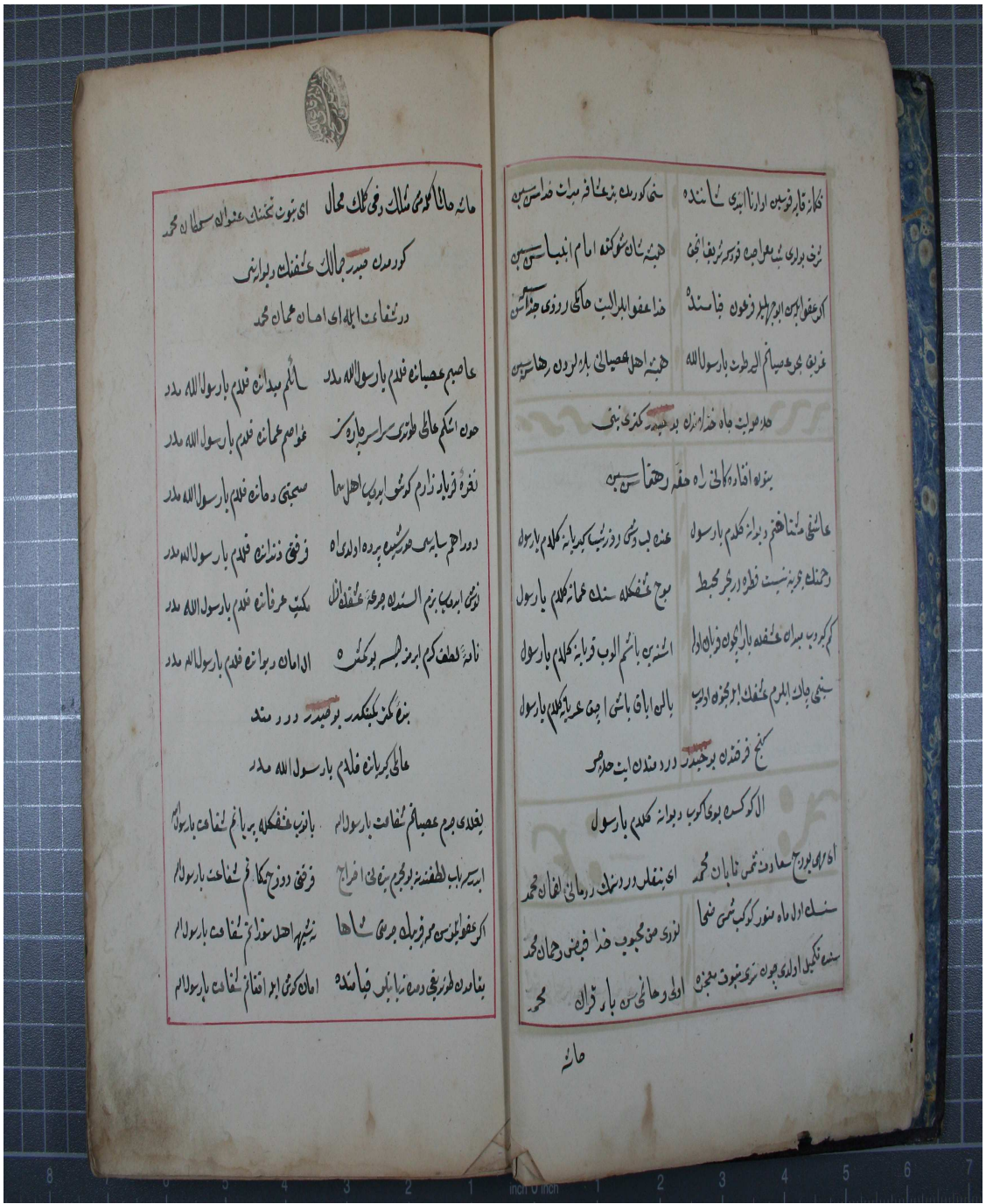
نور

رسول هانی بکناحی صلی سن سین	شیخ عوفه عشق مجیب کبریا سین
شکره حلو اولدی اول کربک عالمی در	سختار معنی پیغمبری صابا لاسرین

اسم حتی اول بار ایده لیر
 نازه لنین دلری شاد ایلد لیر
 دیکله عصیان عشقه کل
 اید لیر الله فایده ایده لیر
 معفرت رحمت نیه اول بار شاه
 بلاروب جانن ازا ایده لیر
 عشقه الله دینه بر کوه دل
 عفو ایدر عصیان موای بل
 هریشک اولنه اسم خدا
 چانکه واجب دیر پیغمبر قولله
 هر اشکی اسان ایدر اسم الله
 اولیه ایسین سر در رحم و مین
 اسم حقدن اوزکله چنجه کن دیر
 استرایسک در جهان غزوه جاده
 تنبک اولسون ملام اسم الله
 اینته فیک سینه سنک سا
 ایدر عشقه حردن الله

نار

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın İkinci Sayfası

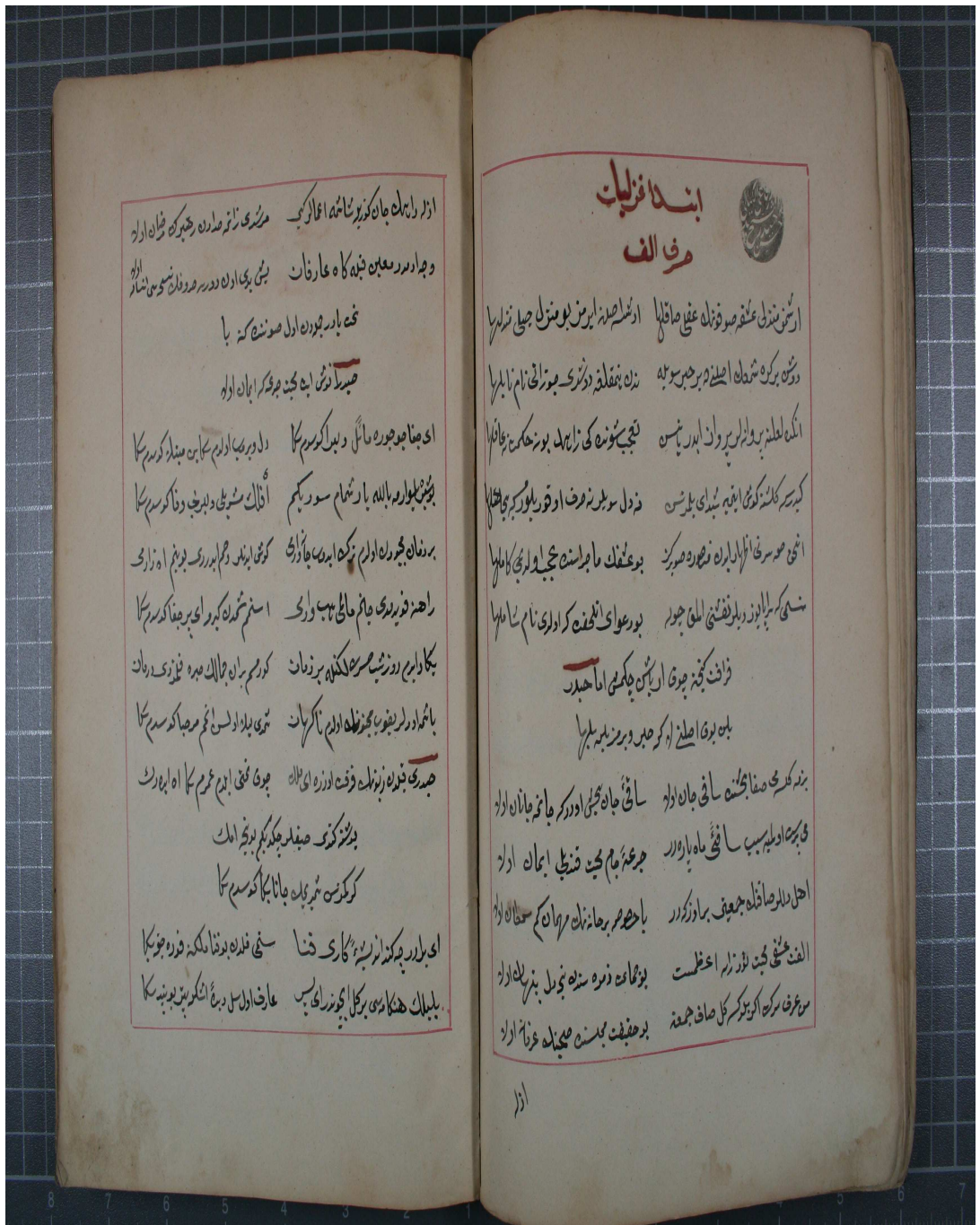

خواجه قاری قزوینی اورا نابری رسانده
 سخن کورده بیخلاف برت حضرت سید
 نری بری بی معاصی و غیر بیضاغی
 هجرتی آن نوکنده امام انبیا سید
 آن عفو برین ابرو پلر زنون جاسنده
 خدا عفو البرالت حاکمی روزی جاسند
 غریب غیر عصیان لر طرت بار سول الله
 هجرتی اهل عصیان لر بر لرون رهاسیدین
 در صورت جاه خزان از نه بر چه کزی بنف
 بنزه افاده کالی ره حقه رهقا سیدین
 عاشقی منشا هم دیر کلام بار سول
 غنیه بی روی روز شب کویا کلام بار سول
 در شک غریب نیست نظر در بحر کجست
 موج غشکله سنگ نما کلام بار سول
 کرم برید برده غشکله بار کجسته و نه اول
 اشتم بر باشم الوب قویا کلام بار سول
 سخی چاک ابرم غشکله او چو نه اول
 باله ابای باشی اچی غریبا کلام بار سول
 کج فرزند بر خجیر در دندک است حدیث
 ال کوسه بری کوب دیوانه کلام بار سول
 آه روی برین سعادت نفس تابان محمد
 ای بنقل در دندک رمانی لغاه محمد
 سنله اول ماه منور کوب شمشیر نما
 نوری من محبوب خدا فیض رحمان محمد
 سنله تکمیل اولی چون ز غشکله معین
 اولی و هانی منی بار قران محمد

حانه

ماه حالاً کوی ملک و فی ملک محال
 ای بنوت نختک عنوان سلطان محمد
 کورده قید جمالک غشکله دیوانه
 در شفا ای پناه ای احسان عثمان محمد
 عاصم عصیان غلام بار سول الله مدد
 انکم میدان غلام بار سول الله مدد
 حرد انکم عالی طریک لر سر چاره
 غلام عثمان غلام بار سول الله مدد
 نغره قویا زدم کوشی ابرو اهل به
 سبخی و مانه غلام بار سول الله مدد
 دور احم ساید هر شین برده اولی
 زنی غلام بار سول الله مدد
 نوری ابرو بنم السنه برده غشکله اول
 مکتب عزرائیم غلام بار سول الله مدد
 ناده غشکله کرم ابرو بر لبه بوکنده
 امانه دیوانه غلام بار سول الله مدد
 بنه مکر بکنده بر چه کزی در دندک
 عالی بریانه غلام بار سول الله مدد
 بغدای برم عصیان شفاخت بار سول
 باز بر غشکله بر باغم شفاخت بار سول
 ابرو باب لطفه بر بوجرم بنی افراج
 زنی دور همکار غلام شفاخت بار سول
 اگر عفو برین مور زبله بر می شاها
 زنی اهل سوز غلام شفاخت بار سول
 بنامه طریقی دره ناب بر جاسنده
 امانه کوشی ابرو اهل شفاخت بار سول

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın Gazeller Kısımının İlk Sayfası

بند اول
مرف

از سینه عشق صوفیه غنای ما فلک
 از سینه ایزد بزمی بزمی جلی زلفها
 دوش بر کن ستمان اهل بر صبر سوره
 زن بختله دوزخ موزانی نام با لبرها
 آنکه لعنت بر او نازل بر او نرس
 نسیب سینه کی زاهد بوزخ کنه جانها
 کبره کله کنی انیم سیدی بیوس
 ذل سولیزه فادوق و بلور کبریا
 انهی صومری اهل باره نه صبر کبر
 بو عتق ما بر سینه عجب دلبری کامها
 سنی که بر او زلف نفضی المی جود
 بود عوای الخف که ادوی نام سامها
 فزانت خیزه جودا ار بکن چاکمی اما جود
 بن بری اهل که هر دوزخ نبره لبرها
 بزم کرم صفا کشته سانی جان اول
 ساقی جان جلی اودر که جان جان اول
 بی برت اولی سبب ساقی ماه بار اول
 جرمه جام بخت فزنی ایمان اول
 اهل دل صفا کله جمعیت بر او زور
 با صوم بر خانه نیک مهان که سخنان اول
 الفت عشق کشت نوزدم اخطست
 بود عوامی ذره سینه نوبل بنزله اول
 مرغی کرکه او بر کر کل صاف همغه
 بود عفت بختن صیقله خرقه اول

از

از دل به جان کوز نمانده اعمال کب
 مری ز تو مردن چه که خزان اول
 و جاد در معین فیه که عارفان
 بی بی بخار در دور دور نشی سنان اول
 خسته باره خورد اول صوفیه که با
 صبر ادبی ایت بخت بر فکر ایمان اول
 ای صفا وجود ما نل دین کرم کام
 دل و صبا اولم کما بن صفا کرم کام
 بیخ بلور به الله بار تمام سو کیم
 آنک مشی دلبر و وفا کرم کام
 بر نهان خیره اولم نکه ابره فادوق
 کوی اینم دهم بر روی بزم آه زاری
 راهه فزیری جام عالی سب لورک
 استم ستم که کبر ای بر صفا کرم کام
 بکا دلم روز شب سره کله بر زمان
 کرم بران جلال مده فزوری زبان
 با نماند در صوفی بختله اولم آکرات
 توی بدلا سونم صفا کرم کام
 جدی تیره بزمه فزنی اوزره اول
 جود نفی ادم عزم کام اه اهرت
 بزم کرم صفا کرم کام بزم امک
 کرم ستم بزم جانان کرم کام
 ای بلور بزمه زلفه کاری فنا
 سخی فزله بو فنا کله فزوه بویا
 بلیک هنکا ای برکل کوزری بس
 عارض اول دل و بی اشک بر بزم بویا

Seyyid Hasan Haydar Divani'nın Gazeller Kısımının İkinci Sayfası

عالم کرده آنچه فیض بر اهل دل بنم دلداره دل تو بره بر کلهی فنا
 اله در بهر کور کور کرده کس از کس صفت کج ای ارادی که زده پسته اولیه کفشی هر یکا
 فیزی بود هر کجین بل هدایت ابدت دود اهرن مدد بول بولم حج بر سیکا
 فیزی ظنت بکوفت اولی نازک بیضال
 صدر لاکون که یو طیفه بد عالم فنا
 ادریزی دهری صونار ساقی در کجا کلی امر کور نبورا مکری سوزان سیکا
 دشت صحرای منون کوزله مکشند ر خذل بیانی کور شور سرد صوفان سیکا
 کون بکون حال صونم سز اولفنا بنم نومی جیزه جران اولف صبران سیکا
 بو قدر مرشد ای اثری عالی نام دوسن دو کمان باشو ای اولف صبران سیکا
 دور لعلکده ز کمر ابد صدری ترک
 کرد بوی سوز بیدر بچ سلبان سیکا
 اده بر سوز دلداره ادم مبتلا بچم افن فیزی موزون بلهلی صیوان ما
 هر چه کله نانه که قائم بنم حکایتین آنچه اولم جانم فنا
 بوید اولم افتم بنه بد اتمک سینه بونم دبه بونم خنق براد کربلا
 بلک کاهن بنه بر نه بونم حوقی لفته و طهره نه باری فله جیسر جفا

ترجمه

ترک ایبر عالمی که حکمت نشانی باره
 دور لعلنه برقم صدری سببی فنا

دلیل ایبر و مملکت عالمه دیر فیضیا ای بی بر نوز جرفانی نوز در جرفان بی نوز
 سابه منتهاب حکمت فویش بزمی سابقه صیحا صیحا بام بام لعلکده صفا
 برونه که اول کاهل کفران نانه نیا لشم ایچونه نوز ایما تم بیکار صیحا صیحا
 به خوشی و اعظا بیک نیا لشم فراخ لعل جوی ایکن شکم می موزن شکر بی

دنه مست مرایتم بکونم بی صید
 جمع دونه بر دور جهم کاهم کاهم

مالک شمع ای دیر صیقله زردی کدک سروب دوشن جرفان خاله زردی کدک
 اجوی ظنم فخرن سزای مهر دل کاهم نغان ناله مطرب صفالند زردی کدک
 فعی جودتم زره خیاری غلی اهل سلب سپردی غم باسله دنا لور زردی کدک
 کتا دیا سن رحمان شقایق خلی ایبر بیکم دهی لعلاب جانان رحالند زردی کدک
 غزالیب بو باغ بیقاه شوی بولیا کرت و نقل از استیلال صفالند زردی کدک

دیب صدر بنان سار ابروی ویزه غم کاهم
 بکر وصله جرفان صفالند زردی کدک

Seyyid Hasan Haydar Divanı'nın Son İki Sayfası

تاریخ
 زانفال فرخان بره اهلک بران یوس
 بر نزل جاہ ابرق در جانها یوس
 ابرق اوجی امری شجر ملک اولان
 بکم بغلیک اماره فلام ارض و ملک یوس
 فلکله بولم غرم اچیه نسرک اول جان
 نهان خصلت فایزانه زیاده نسرک جان یوس
 بولنه بی شمار در ز طبع طاعت کلام
 اولان خیر و بری طوری و نما نهران با یوس
 توکل یا بنده نیریزک مقارن ان بغله
 دیمار و عبود طوق تحمل امانا یوس
 هر انک سیم کلاه غرضه دار اولس
 بان اولم و صبر و امدت اولو یوس ان یوس

بوست توکل اولک باجم نیریزک بر یوس
 اچوب بر یوس نیریزک ابرق امانا یوس
 بیت
 شتافه دیرلر حورن ماسوی اهلک نیریزک
 نفس برکان اچی بولم و یوس کظفر
 و بر جل و دل سیفته کل هانفاه و فلجین
 بیت
 بر جم جام حقیقتک دیرلر اهلک نیریزک
 بزم رکاهت حبت هانفاه سجد اولس

حادم الفقرا بنسج ال عبا صاحب الدیوان بارت عنوان
 اسید الشیخ حسن حیدر الرناهی الکبالی
 حلیم الشیخ رضی و حنی الرناهی الکبالی
 حلیم الشیخ اسید محمد صبر
 الرناهی الکبالی
 بیت نشین هانفاه
 مرجم
 خفا لله
 الرزوه
 اسید دیوان بارت عنوان همتن اوج نیریزک اهلک نیریزک
 ادرت فرت ادرت و همت بیرت نطب دران بیدر حورن
 سید الرناهی و بر نالی اسراعیل کبالی دم اولو یوس
 سنه یک اکیتر همتن اوج ماه هس حرم الرناهی بر یوس

نعت زین العابدین علیه السلام

زین العابدین علیه السلام
بدره ایست از کرم ابروی بی بی
بدره ایست از الفز بر او غنچه سندی
بخواند ز او لب لبو بدیده کند فوکی
بگیرد صیب خندان زان ابروی کبکشتو شالی
قطب افطاب فضا مظهری روی علی
راه نمای راه حق فزایر بر شاه ولی
استانده در زان در راهی ابروی افغانیل
بارشاه از ایند که اولد از بدیده نیل
ایماند حاکم در شب از بدیده سبیل
بیستگان که فیکر عطا لطف صبیل

ایضا

کود بودم از این مظهر درگاه عهد
بشکوی اولد در زینت بر طلب جاه مداد
مظهر فزایر صفات عالی فزایر عهد
غایت از ایند که فزایر کالی لا بص

ایضا

از بهر وضعی اولد زینت بر زینت کذب
نارای بر زینت اید او شاه کایلیاب
شبه زینت بر زینت بر زینت اید او شاه کایلیاب
کج ابر صفت در زینت عالی بنیاب

ایضا

چون غنچه ایچمدل بر زینت صبا
ار در بر زینت زینت زینت کیدر حرف حیات
دانه نله فزایر زینت زینت زینت
بیتا کندی صیدر شانه زینت زینت

قطب افطاب فضا مظهری روی علی
راه نمای راه حق فزایر بر شاه ولی

قطع

مظهر زینت زینت وکل انجی فیکر زینت
بزرگ سویریم بر وقت پیری مر کجای زینت
اردام در لطف زینت فایر زینت
ایچ کونیم الب اولد مظهر احسان

تصانیح شیخ محمد علی الزمانی
بزرگه شایر باغافه
سید جبارک

جان دل جانان دل صبی محمد علی
بار دل یاران صبی محمد علی

ایچ محمد مران فزایر زینت اولد
سوف دل شانان دل صبی محمد علی

اولد کم بر دم بیدر سوفا وصالده اید
سوز دل سوزان دل صبی محمد علی

عهد بیستایر انجی محمد فیکر زینت ازل
شاه دل سلطان دل صبی محمد علی

کج کج کج کج کج کج کج کج کج کج
ریشی دل لغزان دل صبی محمد علی

صیدر زینت زینت فزایر ایچ محمد علی
بکر دل عثمان دل صبی محمد علی

تن محمد جان کج صیدر فلام کندی
ایچ اولد دل زینان دل صبی محمد علی

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim, (1991), **Halvetîlik'in Şa'bâniyye Kolu Şeyh Şa'ban-ı Velî ve Külliyesi**, Kastamonu Şey Şa'bân-ı Velî Derneği Yayınları, Ankara.
- AKAY, Hasan, (2005), **İslâmî Terimler Sözlüğü**, İşaret Yayınları, İstanbul.
- ANKARAVÎ, İsmail, (1996), **Minhâcu'l-Fukara**, Saadettin Ekici (Haz.), İnsan Yay., İstanbul.
- ARTUN, Erman, (1996), **Adana Aşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymani**, İl Kültür Müdürlüğü Yayınevi, Adana.
- ATEŞ, Bünyamin, (1993), **Peygamberler Tarihi**, Yeni Asya Gazetesi Neşriyatı, İstanbul.
- ATTAR, Feridüddin, (2002), **Tezkiretü'l-Evliyâ**, Süleyman Uludağ (Çev.), C. II., İstanbul.
- AYAN, Hüseyin, (1990), **Nesimi Divanı**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- AYNÎ, Mehmet Ali, (2000), **Tasavvuf Tarihi**, İstanbul.
- BATUR, Atilla, (2002), "Sururi Divanı; Hayatı, Sanatı, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni", Doktora Tezi, **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Esn.**, Malatya.
- BAYBURTLUGİL, Nurettin, (1985), "Fahreddin Irâkî Istılâhât-ı Ehl-i Tasavvuf", **Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi**, İstanbul.
- CEBECİOĞLU, Ethem, (1997), **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Rehber Yay., Ankara.
- CEYHAN, Adem, (2006), **Türk Edebiyatı'nda Hz. Ali Vecizeleri**, Öncü Kitap Yay., Ankara.
- CEYLAN, Ömür, (2000), **Tasavvufî Şiir Şerhleri**, Kitabevi Yay., İstanbul.
- DEMİRCİ, Mehmet, (1997), **Hakikat**, C. 15, TDVİA, İstanbul.
- DEMİRCİ, Mehmet, (1998), "**Himmet**", c. 18, TDVİA, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (2004), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yay., Ankara.

- DİLÇİN, Cem, (2009), **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, 9. Baskı, Ankara.
- ERAYDIN, Selçuk, (2001), **Tasavvuf ve Tarikatlar**, İfav Yay., İstanbul.
- EYUBOĞLU, İsmet Zeki, (1991), **Alevi-Bektaşî Edebiyatı**, Der Yayınları, İstanbul.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, (1996), **Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik**, Selçuk Yayınları, IV. Baskı, Ankara.
- FÜRÜZANFER, Bediüzzaman, (1986), **Mevlânâ Celâleddin**, Feridun Nafız Uzluğ (Çev.), Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., İstanbul.
- GAZÂLÎ, İmam, (1989), **İhyâu Ulûmi'd-dîn**, Ahmed Serdaroğlu (Çev.), C. II, İstanbul.
- GENÇ, Vedat, (1994), **Mevlânâ ile İlgili Yazılardan Seçmeler**, MEB Yay., İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, (1977), **Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, (1979) **On İki İmam**, Der Yayınları, İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, (1990), **Mesnevî Tercemesi ve Şerhi**, C. I-II, İnkılap Yay., İstanbul.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, (1992), **Alevi-Bektaşî Nefesleri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- GÜRAN, Kemal, (2002), **Müslümanın El Kitabı**, Timaş Yay., İstanbul.
- GÜRSOY, Gülmisal, (2003), **Zerredeki Okyanus**, Çalış Ofset Yay., İstanbul.
- HİLMÎ, Mahmut, (1989), "Mevlânâ Celaleddin er-Rumi", **4. Milli Mevlânâ Kongresi**, Konya.
- HÜCREVÎ, (1996), **Keşfu'l-mahcûb Hakikat Bilgisi**, Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul.
- İslâm Ansiklopedisi**, (1989), Türkiye Diyânet Vakfı, İstanbul.
- İSTANBULÎ, Yahyâ Âgâh B. Sâlih, (2002), **Mecmu'âtü'z-Zarâ'if Sandukatu'l-Ma'ârif Tarikat Kıyafetlerinde Sembolizm**, M. Serhan Tayşi-Yusuf Özbek (Haz.), Ocak Yayıncılık, İstanbul.
- KARA, Mustafa, (1999), **Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, Dergâh Yay., İstanbul.

- KORKMAZ, Esat, (2003), **Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü**, Kaynak Yay., Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul.
- KORKMAZ, Esat, (2003), **Ansiklopedik Alevilik-Bektaşilik Terimleri Sözlüğü**, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, (2003), **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- KUŞEYRÎ, Abdulkerim, (1999), **Kuşeyrî Risâlesi**, Haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul.
- LEVEND, Ağâh Sırrı, (1984), **Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, Enderun Yay., İstanbul.
- MURAT, İbrahim, (2006), **Hacı Bektaş Veli'nin 14 Sırrı**, İlgi Yay., 3. Baskı, İstanbul.
- NİCHOLSON, Reynold A., (1978), **İslam Sûfileri**, Mehmet Dağ vd. (Çev.), Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul.
- NİCHOLSON, Reynold A., (1997), **"Tevbe"**, İA, C. 12/1, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar, (1984), **Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri**, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- ÖZMEN, İsmail, (1998), **Alevi-Bektaş Şiirleri Antolojisi**, Aşina Md., C. 5, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, (1990), **Din ve Fıtrat**, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, (1997), **Hak ve Aşk Şehidi Hallâc-ı Mansûr ve Eseri**, Yeni Boyut Yay., İstanbul.
- PALA, İskender, (2009), **Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü**, , Kapı Yayınları, 18. Baskı İstanbul.
- RAHMAN, Fazlur, (1981), **İslam**, Mehmet Dağ - Mehmet Aydın (Çev.), İstanbul.
- SAHMERÂNÎ, Es'ad, (2000), **Tasavvuf Menşei ve İstılahları**, Muharrem Tan (Çev.), İz Yay., İstanbul.

- SELVİ, Dilaver, (1997), **Kur'ân ve Tasavvuf (Tefsirlerin Tasavvufa Bakışı)**, Şule Yay., İstanbul.
- SERRÂC, Ebu Nasr, (1996), **el-Lüma İslam Tasavvufu**, H. Kâmil Yılmaz (Haz.), y.y., İstanbul.
- SEVİM, Seyfullah, (1997), **İbn Arâbî Kitabı Istılahatu's-Sûfiyye**, Büyükşehir Belediyesi Yay., Kayseri.
- TARLAN, Ali Nihat, (1998), **Fuzûlî Divanı Şerhi**, Akçağ Yay., Ankara.
- TATCI, Mustafa, (2008), **Yûnus Emre Divanı İnceleme**, H Yay., İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman , (1998), “Hırka”, C. 17, **TDVİA**, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1988), “Abâ”, C. 1, **TDVİA**, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1989), “Âlem”, C.2, **TDVİA**, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1994), “Dünya”, C.10, **TDVİA**, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1996), **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet Yay., İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1997), “Hallâc-ı Mansûr”, C. 15, **TDVİA**, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1997), “Halvet”, C. 15, **TDVİA**, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1997), **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.15, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1998), “Hicab”, **TDVİA**, C. 17, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (2001), **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- ULUDAĞ, Süleyman, (2002), “Keşf”, **TDVİA**, C. 25, Ankara.
- ÜZGÖR, Tahir, (1990), **Türkçe Divan Dîbâceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- VİCDÂNİ, Sâdık, (1995), **Tarîkatlar ve Silsileleri (Tomâr-ı Turûk-ı Âliyye)**, İrfan Gündüz (Haz.), Enderun Yay., İstanbul.
- YILMAZ, Kâmil, (2009), **Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar**, Ensar Yay., 12. Baskı, İstanbul.

DİZİN

A

Abbasî · 66
 Ahmed · 40, 94, 103, 349
 Ahmed-i Mahmud · 40
 Ahmed-i Muhtar · 40
 Ahzab Suresi · 59
 Alevi-Bektaşî Edebiyatı · 7
 Âl-i Abâ · 10, 59, 60
 Aliyyü'l Murtaza · 59
 Allah · 9, 38, 39, 42, 43, 47, 49, 51, 53,
 54, 55, 56, 57, 58, 60, 62, 68, 69, 70,
 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 82, 83,
 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96,
 97, 98, 99, 101, 102, 110, 113, 115,
 116
 Amr b. Osman · 106
 Anadolu · 17, 43
 Arafat · 58
 Arap · 7, 30, 31
 Azrail · 39

B

Bahr-i Hezec · 26
 Bahr-i Muzâri · 27
 Bahr-i Remel · 26
 Bektaşî · 7, 17, 18, 21, 26, 43, 54, 61,
 68, 112, 349, 350, 351

C

Cebrâil · 39, 53
 Cehennem · 47
 Cennet · 45, 46
 Cennetü'l Firdevs · 45
 Cennetü'l-Me'va · 45
 Cin · 10, 54
 Cüneyd-i Bağdâdî · 106

D

Dâru'l Heyevân · 45
 Dâru'n-Naîm · 45
 Dicle · 106
 Divan Edebiyatı · 7, 18, 26, 93, 351
 Dîvân'da Cennet · 45

E

Ebu'l-Mugisü'l-Hüseyn · 106
 Ehl-i Beyt · 17, 59, 62
 Ene'l-Hak · 106
 eşedd-i hubb · 78

F

Fahr-i Cihân · 40
 Fakr · 93
 Farsça · 35, 87, 88, 102
 Fihî Mâ Fih · 107
 Firdevs · 45

H

Hacı Bektaş · 17, 21, 108
 Hacı Bektaş Veli · 21, 108
 Hacı Bektaşî Veli · 33, 102
 Hallac-ı Mansûr · 106
 Hâris · 55
 Harran · 63
 Hasanü'l-Askerî · 10, 67
 Haydar-ı Karrâr · 59
 Hicret' · 50
 Horasan · 108
 Hüseyin · 10, 17, 34, 48, 49, 54, 56, 57,
 59, 61, 62, 63, 88, 109, 115, 348
 Hz. Adem · 40
 Hz. Ali · 7, 21, 22, 40, 46, 49, 57, 58,
 59, 61, 81, 108
 Hz. Davud · 40
 Hz. Hasan · 49, 56, 59, 61, 62
 Hz. İbrahim · 58
 Hz. İsa · 39

Hız. İsmail · 58
 Hız. Lokman · 40, 42
 Hız. Muhammed · 40, 44, 47, 50, 53, 54,
 56, 57, 58, 59, 70, 71, 79, 92, 95,
 101, 113
 Hız. Musa' · 39
 Hız. Nuh · 40
 Hız. Nûh · 41
 Hız. Süleyman · 42, 48
 Hız. Yusuf · 40

I

II. Mahmut · 17

İ

İbnul-Esir · 65
 İbnul-İmâd · 65
 İbrahimü's-Sâni Muhammed · 108
 İmam Aliyyü'l-Rıza · 65
 İmam Bakır Köyü · 63
 İmam Caferü's- Sâdik · 64
 İmam Hasanü'l Askerî · 68
 İmam Muhammed · 63, 66, 68
 İmam Muhammed Bakır · 63
 İmam Zeyne'l Abidin · 62
 İncil · 39
 İran · 106
 İslamiyet · 17, 69
 İsmâ'îl-i Keyâlf · 21
 İsrâfil · 39
 İsrailoğulları · 41

K

Kâ'be · 50
 kasr · 45
 Kayseri · 62, 97, 352
 Kerbelâ · 62
 Kudüs · 42, 50
 Kur'an · 40, 76
 Kur'ân · 45, 72, 77, 78, 82, 84, 86, 352
 Kuran-ı Kerim · 42, 59
 Kurbân Bayramı · 58

L

Lokman · 9, 42, 43, 67, 115

M

Mahbûb-ı Hak · 40
 Makâmu'l-Emîn · 45
 Mecâlis-i Seb · 107
 Medine · 62, 66
 Mescid-i Aksâ · 48, 50, 53
 Mescid-i Haram · 53
 Mesnevi, Divan-ı Kebir · 107
 Miraç · 53, 54
 Moğol · 17
 Muhammed Mustafa, · 40
 Muhammed Takî · 66
 Musa Kazım · 65
 Müctebâ · 61
 Müslüman · 54, 70

N

Nebî · 40
 Nercis Hatun · 68

O

On İki İmam · 7, 10, 17, 22, 33, 49, 58,
 61, 64, 115, 349
 Osman el-Mekkî · 106
 Osmanlı · 17, 113

S

Seyyid Hasan Haydar · 4, 5, 7, 18, 21,
 23, 24, 26, 59
 Seyyid Rufâi · 103
 Sırrı · 65, 93, 351
 Sûfiler · 75

Ş

Şii · 64

T

Tanrı · 31, 74, 91, 99, 109, 110
tasavvuf · 17, 23, 59, 81
Tasavvuf · 73, 80, 83, 84, 88, 89, 95,
100, 102, 106, 113, 348, 349, 350,
352, 353
Tevrat · 39

Türk · 3, 6, 7, 17, 18, 26, 59, 107, 349,
350, 351
Türkçe · 29, 35, 85, 104, 119, 120, 349,
353

Z

Zebur · 40
Zühd · 89, 90